KALENDARZ LEKARSKI

KRAKOWSKI

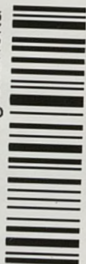
NA ROK

1904

Na wezwanie Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego

ułożył

Doc. Dr Michał Seńkow

ROK TRZYNASTY

W KRAKOWIE
NAKŁADEM KSIĘGARNI S. A. KRZYŻANOWSKIEGO
Druk W. L. Anczyca i Spółki.
1904

Rok 1904 na dni 366.

Wiosenne porównanie dnia z nocą: 21 marca, godz. 2 min. 4 przedpołudniem.

Letnie przesilenie: 21 czerwca, godz. 9 min. 56 popołudniu.

Jesienne porównanie: 23 września, godz. 12 min. 45 popołudniu.

Zimowe przesilenie: 22 grudnia, godz. min. 14 przedpołudniem.

Zaćmienia.

I. Zaćmienie słońca obrączkowe 17 marca.

Początek zaćmienia w ogóle, godz. 3 min 42 rano.

Początek zaćmienia obrączkowego, godz. 4 min. 47 rano.

Koniec zaćmienia obrączkowego, godz. 8 min. 50 rano.

Koniec zaćmienia w ogóle, godz. 9 min. 50 rano.

Zaćmienie będzie widzialnem w wschodniej części Afryki południowo wschodniej części Azyi, na oceanie Indyjskim i w zachodnich częściach oceanu Wielkiego.

II. Zaćmienie całkowite 9 i 10 września.

Początek zaćmienia w ogóle, godz. 7 min. 14 popołudniu.

» » całkowitego, godz. 8 min. 7 popoł.

Koniec » » godz. 11 min. 23 popoł.

» » w ogóle 10 września, godz. 12 min. 26 przedpołudniem.

Zaćmienie to będzie widzialnem na oceanie Wielkim i w zachodniej części Ameryki południowej.

Zaćmienia księżyca w r. 1904 nie będzie.

STYCZEŃ JANWAR

DNI		ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1	P.	Nowy Rok. Mieczysł.	19	Wonyfatya mucz.
2	S.	Makarego w. i Martyn.	20	Ihnatyja mucz.
3	N.	**1 po N. R.** Daniela 🌑	21	**N. Pr. Roż. ś. Ot.**
4	P.	Eugeniusza bisk.	22	Anastastazyia m.
5	W.	Telesfora i Emiliany	23	Mucz. 10 K.
6	S.	**Trzech Króli**	24	*Wigil. do Rożdest.*
7	C.	Juliana i Lucyana	25	**Rożdest. Chryst.**
8	P.	Seweryna op. Maks.	26	**Sob. Pr. Bohor.**
9	S.	Marcyanny p., Wit. ☾	27	**Stefana mucz.**
10	N.	**1 po 3 Kr.** Agatona	28	**N. po R.** 20 tys. Mucz.
11	P.	Higina pap. i Honor.	29	14 tys. ubit. Mład,
12	W.	Arkadyusza b.	30	Anysyi mucz.
13	S.	Gotfryda i Leonc.	31	Mełanyi prep.
14	C.	Hilarego b. i Feliksa	1	**JANWAR. O br. H.**
15	P.	Pawła I. pustelnika	2	Sylwestra papy
16	S.	Marcelego op. i Włodz.	3	Małachia pror.
17	N.	**2 po 3 Król.** *Im. Jez.* 🌕	4	**N. p. Proś. i Naw.**
18	P.	Kat. św. Piotra w Rz.	5	*Wigil. do Bohaj.*
19	W.	Ferdynanda i Henryka	6	**Bohojawł. Hosp.**
20	S.	Fabiana i Sebastyana	7	Sobor S. Joan.
21	C.	Agnieszki p. m.	8	Heorhia prep.
22	P.	Wincent. i Anastazyi	9	Połyjewkta m.
23	S.	*Zaśl. NMP.* Rajmunda	10	Hryhoria jep.
24	N.	**3 po 3 Kr.** *Św. Rodz.*	11	**N. 31 po pr.** Fteod.
25	P.	*Nawróc. ś. Pawła* ☽	12	Tatyanny m.
26	W.	Polikarpa i Pauli	13	Jermyła m.
27	S.	Jana Chryzostoma b.w.	14	SS. Otec. w Syn.
28	C.	Walerego i Jul. bisk.	15	Pawła Ftyw.
29	P.	Franciszka Salez.	16	Petra Weryho
30	S.	Martyny i Hyacynty	17	Antonyia Wył.
31	N.	**Starozap.** Piotra Nol.	18	**N. 32 O Zakch.**

KALENDARZ ŻYDOWSKI

18 — 1 **Schebat.**

ODMIANY KSIĘŻYCA

🌑 dnia 3 o g. 6 m. 47 rano. 🌕 dnia 17 o g. 4 m. 46 w.

☾ dnia 9 o g. 10 m. 10 w. ☽ dnia 25 o g. 10 m. 54 r.

LUTY FEWRAŁ

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 P.	*Wig.* Brygidy p. 🌕	19	Makarya prep.
2 W.	**Oczyszcz. NMP.** Wawrz.	20	Jeuftymya
3 S.	*Modl. P. J. w Ogrojcu*	21	Maksyma prep.
4 C.	Ansgarego, Weroniki	22	Tymoftea ap.
5 P.	Agaty p. m.	23	Kłymentia M.
6 S.	Doroty p. i Tytusa b.	24	Xenyi prep.
7 N.	**Mięsop.** Romualda op.	25	**N. 33 O Myt i Far.**
8 P.	Jana z Malty i Cyr. 🌗	26	Xenofonta
9 W.	*Wspom. M. P.* Apol.	27	Joanna Złat.
10 S.	Scholastyki p. i Wilh.	28	Jewrema prep.
11 C.	*Objaw NMP.* i Sew.	29	Ihnatia jep. m.
12 P.	Modesta m. i Eulalii	30	**Triech Swiat.**
13 S.	Juliana m. i Kat.	31	Kyra i Joanna
14 N.	**Zapust.** Walentego	1	**FEWRAŁ.** Tryfona m.
15 P.	Faustyna i Jow. m.	2	**N. O. obłud. synie**
16 W.	*Sł. bicz. P. J.* Jul. 🌑	3	Symeona b.
17 S.	*Popielec.* Alexego	4	Izydora prep.
18 C.	Symeona b. m.	5	Ahaftyi mucz.
19 P.	*Cier. Kor. P. J.* Kon.	6	Wukoła prepod.
20 S.	Leona b. w. i Zen.	7	Paftenya prepod.
21 N.	**1 Post.** Andrzeja b.	8	**Pist. Weł.** Fteod.
22 P.	*Kat. św. Piotra w Ant.*	9	Nykyfora m.
23 W.	Piotra Dam. i Flor.	10	Charałampia
24 S.	*Such.* Sergiusza 🌓	11	Własya jep. m.
25 C.	Macieja apost.	12	Mełetya arch.
26 P.	*Such. Wł. i Gw. P. J.*	13	Martyniana p.
27 S.	*Such.* Małg. z Kort.	14	Auxentia prep.
28 N.	**2 Postu.** Leandra b.	15	**Mihsop.** Onysyma ap.
29 P.	Romana op., Teofila	16	Pamfyła mucz.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

17 — 1 **Adar.**

29 — 13 Post Estery.

ODMIANY KSIĘŻYCA

🌕 dnia 1 o g. 5 m. 33 w.

🌗 dnia 8 o g. 10 m. 56 r.

🌑 dnia 16 o g. 12 m. 5 w poł.

🌓 dnia 24 o g. 12 m. 9 w poł.

MARZEC MART

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 W.	Albina b. i Antoniny	17	Fteodora
2 S.	Heleny ces. w. ☺	18	Lwa pap. rzym.
3 C.	Kunegundy ces.	19	Archypa apost.
4 P.	Kazimierza kr. p.	20	Lwa episk.
5 S.	Przen. św. Wacława	21	Tymoftea prepod.
6 N.	**3 Postu.** Marcyana	22	**N. 1 Weł. P.**
7 P.	Tomasza z Akwinu	23	Połykarpa jep.
8 W.	Jana Bożego i Beaty p.	24	Obr. Hł. Joan.
9 S.	Franciszki Rzym. ☾	25	Tarasia archiep.
10 C.	40 Męczen. i Makarego	26	Porfyrya arch.
11 P.	*5 Ran P. J.* Konstant.	27	Prokopia archiep.
12 S.	Grzegorza W. Pap.	28	Wasyłyia prepod.
13 N.	**4 Postu.** Krystyny	29	**N. 2 Weł P.**
14 P.	Leona b. m. i Matyldy	1	**MART.** Jowdoki mucz.
15 W.	Klemensa i Izabelli p.	2	Freodora mucz.
16 S.	Hilarego b. w. i Her.	3	Jewtropia mucz.
17 C.	Gertrudy panny ●	4	Harasyma prepod.
18 P.	*Gabr. arch. Krwi p. J.*	5	Konoua mucz.
19 S.	*Józefa Obl. NMP.*	6	42 Mucz. w S.
20 N.	**5. P. Męki P.** Klaudyi	7	**N. 3. Krest.**
21 P.	Benedykta opata. i Ftl.	8	Ftefyłaka m.
22 W.	Katarzyny p.	9	SS. 40 Muczen.
23 S.	Wiktoryana i Pel.	10	Kondrata
24 C.	Dyoniz i Szymona. ☽	11	Sofronia prepod.
25 **P.**	**Zwiast. NMP.** i Iren.	12	Fteofana prepod.
26 S.	*7 Bol. NMP.* Teodora	13	Nykofora patryar.
27 N.	**Palmowa.** Jana d.	14	**N. 4 Weł. P.**
28 P.	Sykstusa pap.	15	Ahapia muczen.
29 W.	Wiktoryna i Eustach.	16	Sawyna
30 S.	Kwiryna m. i Zozyma	17	Aleksia prepod.
31 C.	*Wiecz. P.* Korn. ☺	18	Kyryła archiep.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

1 — 14 Purim.
2 — 15 Schuscham-Purim.
7 — 1 **Nisan.**
31 — 15 Początek Paschy

ODMIANY KSIĘŻYCA

☺ dnia 2 o g. 3 m. 48 rano.
☾ dnia 9 o g. 2 m. 39 rano.
● dnia 17 o g. 6 m. 39 r.
☽ dnia 24 o g 10 m. 37 w.

KWIECIEŃ APRIEŁ

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 P.	*W. P.* Hugona i T.	19	Chrysanfta.
2 S.	*W. S.* Franciszka z P.	20	Prepod. Otec.
3 N.	**Wielk. Zmartw. P.**	21	**N. 5 Weł P.** Nyk.
4 P.	**Wielkanocny.**	22	Wasyłyia jep.
5 W.	Wincentego Fer.	23	Jakowa prep.
6 S.	Celestyna p. i Wilh.	24	Zacharyi p.
7 C.	Epifan. b. Ruf. ☾	25	**Błachowiszcze.**
8 P.	Dyonizego i Amanc.	26	Sobor. Hawryiła
9 S.	Marcela bw., Maryi	27	Matrony mucz.
10 N.	**1 Biała. po W.** Ezech.	28	**N. 6 Weł. P.**
11 P.	Leona W. pwdk.	29	**S. Pon.** Marka
12 W.	Zenona bm. i Jul.	30	**S. Wtor.** Joanna Listw.
13 S.	Hermenegilda m.	31	Ipatya jep.
14 C.	Justyna fil. m. i Wal.	1	**APRIEŁ.** Maryi
15 P.	Ludwiny i Anas. ●	2	Tyta prep.
16 S.	Lamberta m., Urb.	3	Nykyty prep.
17 N.	**2 po W.** *Grobu P. J.*	4	Josyfa prepod.
18 P.	Apoloniusza m.	5	Fteoduła mucz.
19 W.	Tymyna dk. i Jerzego	6	Jewtychia jepisk.
20 S.	Wiktora m. i Teodora	7	Heorhia
21 C.	Anzelma b. w.	8	Irodiona apost.
22 P.	Sotera i Kaja pp.	9	Jewpsychia jep.
23 S.	*Wojciecha arcyb.* ☽	10	Terentia
24 N.	**3 po W.** Op. św. Józ.	11	Antypy jep.
25 P.	† Marka ew. i Erm.	12	Wasyłyja prepod.
26 W.	*NMP. Dobr. Rady*	13	**Ned Tom.** Artemona
27 S.	Anastazego i Teofila	14	Martyna papy.
28 C.	Pawła od Krzyża	15	Arystarcha
29 P.	Piotra m. i Hug. ○	16	Ahapii mucz.
30 S.	Katarzyny Seneńskiej	17	Symeona prep.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

1 — 16 Drugie święto.
6 — 2 Siódme święto.
7 — 22 Ósme święto.
16 — 1 **Ijar.**

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 7 o g. 6 m. 53 w.
● dnia 15 o g. 10 m. 53 w.
☽ dnia 23 o g. 5 m. 55 r.
○ dnia 29 o g. 11 m. 36 w.

DNI	MAJ ŚWIĘTA RZYMSKIE		MAJ ŚWIĘTA RUSKIE
1 N.	**4 po W.** Fil. i Jakóba	18	**N. Myronos.**
2 P.	Zygmunta kr. i Anat.	19	Joanna prepod.
3 W.	Znal. Krzyża św., Aleks.	20	Fteodora prepod.
4 S.	*Floryana m.*	21	Januaria m.
5 C.	Piusa pap.	22	Fteodora Syk.
6 P.	Jana ap. w ol.	23	Heorhia m.
7 S.	Flawii i Domiceli ☾	24	Sawwy mucz.
8 N.	**5 po W. Stanisława.**	25	**N. Samar.** Marka
9 P.	† Grzegorza z Naz.	26	Wasyłya
10 W.	† Izydora roln. Anton.	27	Symeona jm.
11 S.	† Mamerta b. i Franc.	28	Jasona apost.
12 C.	**Wniebowstąp. P. J.**	29	Dewiat mucz.
13 P.	Serwacego b. w,	30	Jakowa pr.
14 S.	Bonifacego m.	1	**MAJ.** Jeremi p.
15 N.	**6 po W.** Zofii, Jana ●	2	**N. O ślep.** Aftanasya W.
16 P.	Jana Nep. i Ubalda	3	Tymoftea mucz.
17 W.	Paschalisa w. i Brun.	4	Pełahyi mucz.
18 S.	Feliksa, Eryka	5	Iryny mucz.
19 C.	Piotra, Celestyna	6	**Wosn. Hosp.**
20 P.	Bernardyna Sen. wyzn.	7	Wospom. Kresta
21 S.	*Wigil.* Tymoteusza	8	Joanna Bohosł.
22 N.	**Zesł. Ducha św.** Hel. ☽	9	**N. ś. Otec.**
23 P.	**Świąt.** Dezyder.	10	Symona Apost.
24 W.	*NMP. Wspom.* Joanny	11	Mokia mucz.
25 S.	*Such.* Grzegorza	12	Jepyfania j.
26 C.	Filipa Nereusza w.	13	Hłykeryi mucz.
27 P.	*Such.* Bedy w. d. k.	14	Isydora mucz.
28 S.	*Such.* Augustyna	15	Pachomya W.
29 N.	**1 po Sw.** Maryi M. ○	16	**N. Sosz. ś. Ducha.**
30 P.	Feliksa i Ferdynanda	17	**Preśw. Trójcy**
31 W.	Anieli i Petroneli	18	Fteodora prepod.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

3 — 18 Lag-Bomer.
15 — 1 **Siwan.**
20 — 6 Zielone święto.
21 — 7 Drugie święto.

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 7 o g. 12 m. 50 w poł.
● d. 15 o g. 11 m. 58 w poł.
☽ d. 22 o g. 11 m. 19 przed poł.
○ d. 29 o g. 9 m. 55 wiecz.

CZERWIEC IJUN

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 S.	Fortuna i Jakóba	19	Patrykia jepisk.
2 C.	**Boże Ciało.** Marcel.	20	Ftałatea muczen.
3 P.	Erazma b. m.	21	Konstant. i Jeł.
4 S.	Franciszka Carac.	22	Wasyłyia mucz.
5 N.	**2 po S.** Bonifacego	23	**N. 1 po S.** Michaiła pr.
6 P.	Norberta i Pauli p. ☾	24	Symeona prepod.
7 W.	Roberta op. i Sabiny	25	Tretye Obritenyie
8 S.	*Medarda* i Wilhelma	26	Karpa apost.
9 C.	Felicyana m. i Pel.	27	**Tyło Chrysta.** Fterapont.
10 P.	*Serca Jez.* Małgorzaty	28	Nykyty prepod.
11 S.	Barnaby apostoła	29	Fteodosyi mucz.
12 N.	**3 po S.** Eschila b. m.	30	**N. 2 po S.** Isaaka prep.
13 P.	Antoniego z Padwy ●	31	Jermia apost.
14 W.	Bazylego W. b.	1	**IJUN.** Justyna mucz.
15 S.	Wita i Modesta	2	Nykyfora patr.
16 C.	Benona b. i Justyny	3	Łukiłya
17 P.	Adolfa b. i Jolanty	4	Mytrofana patr.
18 S.	Marka i Marceliana	5	Doroftea jepisk.
19 N.	**4 po S.** Julianny, Fal.	6	**N. 3 po S.** Wyssariona
20 P.	Sylwerego i Flor. ☽	7	Fteodora jep.
21 W.	Alojzego Gonzagi w.	8	Fteodora mucz.
22 S.	Paulina b. w. i Kons.	9	Kyryłła arch.
23 C.	*NMP. Nieust. Pomocy*	10	Tymoftea jep.
24 P.	Nar. św. Jana Chrzc.	11	Warftołomea
25 S.	Wilhelma op. i Febr.	12	Onufrya prepod.
26 N.	**5 po S.** Jana i Pawła	13	**N. 4 po S.** Akityny m.
27 P.	Władysława kr. ○	14	Jełyssea pror.
28 W.	*Wigil.* Leona i Iren.	15	Amosa pror.
29 S.	**Piotra i Pawła ap.**	16	Tychona prep.
30 C.	Lucyny i Emiliany	17	Manniła mucz.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

14 — 1 **Thamuz.** 30 — 17 Zdob. świątyni, post.

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 6 o g. 6 m. 53 rano. ☽ dnia 20 o g. 4 m. 11 po p.
● dnia 13 o g. 10 m. 10 w. ○ dnia 27 o g. 9 m. 23 wiecz.

LIPIEC IJUŁ

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 P.	Rumolda b. m.	18	Leontia mucz.
2 S.	Naw. NMP. i Otona	19	Judy Ftad. apost.
3 N.	**6 po Sw.** Krwi P. J.	20	**N. 5 po S.** Meftodia
4 P.	Józefa Kalasantego	21	Jułgana mucz.
5 W.	Antoniego Zac. ☾	22	Jewsewya jep.
6 S.	Izajasza pr. i Dom.	23	Ahrypiny m.
7 C.	Cyryla i Metodego	24	Rożd. S. Joanna Krest.
8 P.	Elżbiety kr. i Eug.	25	Fewronyi prepod.
9 S.	Weroniki de Jul.	26	Dawyda prepod.
10 N.	**7 po Sw.** *Jana z Dukli*	27	**N. 6 Po S.** Sampsona p.
11 P.	Piusa p. i Pelagji	28	Kyra i Joanna
12 W.	Jana Gwalberta i Marc.	29	**Petra i Pawła Apost.**
13 S.	Małgorzaty p. 🌑	30	SS. 12 Apost.
14 C.	Bonaw. b. w. i Marc.	1	**IJUŁ.** Kosmy i Dam.
15 P.	Rozesł. Ap. i Henryka	2	Poł. Ryzy. Rr. Boh.
16 S.	*NMP. Szkapl.* i Eust.	3	Jakynftta mucz.
17 N.	**8 po Sw.** Aleksego.	4	**N. 7 po S.** Andreia arch.
18 P.	Szymona z Lipnicy	5	Aftanasia Afron.
19 W.	Wincent. à Paulo ☽	6	Sysoa prepod.
20 S.	Czesława i Hieronima	7	Ftomy prepod.
21 C.	Daniela i Praksedy	8	Prokopya mucz.
22 P.	Maryi Magd. i Teof.	9	Pankratya jep. mucz.
23 S.	Apolinarego b.	10	45 Muczen.
24 N.	**9 po Sw.** *Kunegundy*	11	**N. 9 po S.** Jewtymyi m.
25 P.	Jakóba apost. i Krzysz.	12	Prokta mucz.
26 W.	Anny Matki NMP.	13	Hawryła arch.
27 S.	Pantaleona i Aurelii 🌕	14	Akyły apost.
28 C.	Botwida i Wiktora	15	Kyryka mucz.
29 P.	Marty, Feliksa	16	Aftynohema jepisk.
30 S.	Abdona i Sennena	17	Maryny mucz.
31 N.	**10 N. po Sw.** Ignacego	18	**N. 9 po S.** Jemyłyana

KALENDARZ ŻYDOWSKI

13 — 1 **Ab.** 21 — 9 Spalenie świątyni, post.

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 5 o g. 11 m. 54 w n. ☽ dnia 19 o g. 9 m. 49 wiecz.
🌑 dnia 13 o g. 6 m. 28 r. 🌕 dnia 27 o g. 10 m. 42 w.

SIERPIEŃ — AWHUST

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 P.	Piotra w Ok. i Faust.	19	Makryny prepod.
2 W.	NMP. An. i Alfonsa	20	Iłyi proroka
3 S.	Znal. św. Szczepana	21	Symeona prepod.
4 C.	Dominika wyzn. ☾	22	Maryi Mahdał.
5 P.	*NMP. Snież.*, Oswalda	23	Tryfoma mucz.
6 S.	Przem. Pańsk. i Sykst.	24	Chrystyny mucz.
7 N.	**11 po Sw.** Kajetana w.,	25	**N 10 po S.** Uspen s. A.
8 P.	Cyryaka i Emiliana	26	Jermołaja m.
9 W.	Romana i Juliana	27	Pantaleimona mucz.
10 S.	Wawrzyńca ar. i Pauli	28	Prochora apost.
11 C.	Tyburcego., Zuzan. ●	29	Kałłynyka mucz.
12 P.	Klary, Hilaryi i Fel.	30	Syły apost.
13 S.	*Wig.* Hipolita i Kas.	31	Jewdokima
14 N.	**12 po Sw.** Euzebiusza	1	AWHUST. **N. 11 po Sw.**
15 P.	**Wniebowzięcie NMP.**	2	Stefana mucz.
16 W.	Rocha w. i Tarsyc.	3	Isakya prepod.
17 S.	Liberata op. m.	4	Sedmy Otrokow.
18 C.	Agapita m. i Fir. ☽	5	Jewsychnyia m.
19 P.	Juliusza m. i Mar.	6	Preobr. Hospod.
20 S.	Bernarda op. i Sam.	7	Demetrya prepod.
21 N.	**13 po Sw.** *Jacka w.*	8	**N. 12 po S.** Jem.
22 P.	Tymot., Hip. i Ant.	9	Maftya apost.
23 W.	Filipa Ben. i Wal.	10	Ławrentya m.
24 S.	Bartłomieja apost.	11	Jewpła mucz.
25 C.	Ludwika kr. i Patr.	12	Fotya mucz.
26 P.	Zefiryna i Aleksan. ○	13	Maksyma prepod.
27 S.	Przen. św. Kazimierza	14	Michea pror.
28 N.	**14 po Sw.** Augustyna	15	**Uspenye Pror. Boh.**
29 P.	Scięcie św. Jana i Sab.	16	Nerukotw. Obraz.
30 W.	Róży i Feliksa	17	Myrona mucz.
31 S.	Rajmunda w. i Paul.	18	Flora i Ławra mucz.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

12 — 1 **Elul.**

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 4 o g. 3 m. 3 po poł. ☽ dnia 18 o g. 5 m. 27 po poł.
● dnia 11 o g. 1 m. 58 po poł. ○ dnia 26 o g. 2 m. 2 po poł.

WRZESIEŃ — SENTIABR

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 C.	Bronisł. p. i Idziego	19	Andrea mucz.
2 P.	Stefana kr. i Kal.	20	Samuila pr.
3 S.	Eufemii p. i Zen. ☾	21	Ftaddea apost.
4 N.	**15 po Sw.** *Joachima*	22	**N. 14 po S.** Ahaft.
5 P.	Wawrzyńca i Just.	23	Łuppa mucz.
6 W.	Zacharyasza pr.	24	Jewtychia mucz.
7 S.	*Wig.* Anast. i Reg.	25	Warftołom
8 C.	**Narodzenie N. M. P.**	26	Adryana mucz.
9 P.	Gorgon, i Sergiusza 🌑	27	Primena pr.
10 S.	Mikołaja z Tolent.	28	Moysea mur.
11 N.	**16 po Sw.** Im. Maryi	29	**N. 15 po S.** Usiknow
12 P.	Waleryana m. i Gw.	30	Aleksandra p.
13 W.	Filipa Al. i Amata	31	Położ. Pol. P. C.
14 S.	*Podwyższ. † św.*	1	**SENTIABR.** Symeona St.
15 C.	Nikomedesa m.	2	Mamanta m.
16 P.	Korneliusza Cyp. ☽	3	Anftyna m.
17 S.	Piętn. św. Franciszka	4	Wawyły Sw.
18 N.	**17 po Sw.** *7 Bol. MP.*	5	**N. 16 po S.** Zacharyi
19 P.	Januarego z t. i Kon.	6	Cud. św. Mychaiła
20 W.	Eustach. z t. i Faus.	7	Zezonta mucz.
21 S.	*Such.* Mateusza ap.	8	Rożdestswo Pr. Bohor.
22 C.	Tomasza z Wil. b.	9	Joakima i Anny
23 P.	*Such.* Lina p. i Tekli	10	Mynodory p.
24 S.	*Such. NMP. Wyk.* 🌕	11	Fteodory prep.
25 N.	**18 po Sw.** Władysława	12	**N. 17 po S.** Awtenoma
26 P.	Cypryana p. i Justyny	13	Kornyła mucz.
27 W.	Przen. św. Stanisława	14	Wozd. S. Kresta
28 S.	Wacława męcz.	15	Nykity m.
29 C.	Michała arch.	16	Josafata archiep.
30 P.	Hieron. w. i Zofii	17	Sofii mucz.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

10— 1 **Tischri.** Nowy Rok 5665.
11— 2 Drugie święto.
12— 3 Post Gedalja.
19—10 Swięto pojednania.
24—15 Swięto kuczek.
25—16 Drugie święto.
30—21 Swięto palmowe.

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 3 o g. 3 m. 58 p. p.
🌑 dnia 9 o g. 9 m. 43 w.
☽ dnia 16 o g. 4 m. 13 p. p.
🌕 dnia 24 o g. 6 m. 50 w.

PAŹDZIERNIK OKTIABR

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 S.	Remigiusza b. w.	18	Jewmenia prep.
2 N.	**19 po Sw.** MP. Róż. ☾	19	**N. 18 po S.** Trofyma m.
3 P.	Kandyda m. i Gerarda	20	Jewstafya mucz.
4 W.	Franciszka Ser.	21	Kondrata ap.
5 S.	Placyda i Flawii p.	22	Toky mucz.
6 C.	Brun., Rom. i Marc.	23	Zacz. S. Joana
7 P.	Birgitty w. i Marka	24	Ftekły mucz.
8 S.	Laurencyi i Pelagii	25	Jewfrosini pr.
9 N.	**20 po Sw.** Winc. Kr. 🌑	26	**N. 19 po S. Joana Boh.**
10 P.	Zwyc. pod Chocimem	27	Kołystrata mucz.
11 W.	Germana, Firm. bw.	28	Charytona pr.
12 S.	Maksymiliana b.	29	Kyryaka prpod.
13 C.	Edwarda kr. i Chel.	30	Hryhora mucz.
14 P.	Kaliksta p. i Fort.	1	**OKTIABR. Pokr. Pr. B.**
15 S.	Jadwigi ks. w. i Ter.	2	Kypryana jepisk.
16 N.	**21 po Sw.** Saturn. ☽	3	**N. 20 po S.** Dyonysya
17 P.	Wiktora b. m. i Małg.	4	Jeroftea jep. m.
18 W.	Łukasza ew. i Tryf.	5	Charytyny mucz.
19 S.	Piotra z Alk. i Pel.	6	Flomy apost.
20 C.	Przen. ś. Wojciecha.	7	Sergya i Wakha.
21 P.	Urszuli p. m. i Hil.	8	Pełahyi prep.
22 S.	Korduli p. m. i Mel.	9	Jakowa apost.
23 N.	**22 po Sw.** Jana K.	10	**N. 21 po S.** Jewłampya
24 P.	Rafała arch. i Fel.	11	Fyłypa apost.
25 W.	Chryzanta i Daryi 🌕	12	Prowa mucz.
26 S.	Ewarysta i Lucyana	13	Karpa i Papyła
27 C.	Sabiny i Florentego	14	Nazarya mucz.
28 P.	Szymona i Tadeusza	15	Jewtymya prepod.
29 S.	Zenoniego i Narc.	16	Łonhyna mucz.
30 N.	**23 po Sw.** Marcela	17	**N. 22 po S.** Osyi pror.
31 P.	*Wig.* Lucylli m.	18	Łuki jew. ap.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

1 — 22 Koniec kuczek.
2 — 23 Radość z praw.
10 — 1 **Marcheschwan.**

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 2 o g. 2 m. 52 p. p.
🌑 dnia 9 o g. 6 m. 25 rano.
☽ dnia 16 o g. 6 m. 54 r.
🌕 dnia 24 o g. 11 m. 56 r.

LISTOPAD NOJABR

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 W.	**WW. Świętych.** ☾	19	Joiła proroka
2 S.	*Dzień zaduszny*	20	Artemia mucz.
3 C.	Huberta b. i Sylwii	21	Iłariona prep.
4 P.	Karola Borom. b.	22	Awerkia jepisk.
5 S.	Zachar. i Elżbiety	23	Jakowa apost.
6 N.	**24 po Sw.** *Op. MNP.*	24	**N. 23 po S.** Arefty m.
7 P.	Amaranta m. 🌑	25	Markiana mucz.
8 W.	Seweryna i Wiktoryna	26	Dymytria m.
9 S.	Teodora żoł. i Ursyna	27	Nestora m.
10 C.	Andrzeja z Aw.	28	Terentia mucz.
11 P.	Marcina b. w. i Fel.	29	Anastasya mucz.
12 S.	5 Br. MM. Chryst.	30	Zynowia mucz.
13 N.	**25 po Sw.** Stanisł. K.	31	**N. 24 po S.** Stachya ap.
14 P.	Józefata b. m.	1	**NOJABR.** Kosmy i Dam.
15 W.	Leopolda w. i Ger. ☽	2	Josafata archiep. m.
16 S.	Edmunda b. w.	3	Akepsymy mucz.
17 C.	Salomei p. i Grzegorza	4	Joannyka prep.
18 P.	Romana m. i Odona	5	Hałaktyona mucz.
19 S.	Elżbiety wd. i Ponc.	6	Pawła archiep.
20 N.	**26 ost. po Sw.** Feliksa	7	**N. 25 po S.** MM. 33 w M.
21 P.	*Ofiar. NMP.* i Alb.	8	**Mychaiła archan.**
22 W.	Cecylii p. m. i Filem.	9	Onysyfora mucz.
23 S.	Klemensa p. m. 🌕	10	Szesty apost.
24 C.	Jana od Krzyża	11	Myny mucz.
25 P.	Katarzyny p. m.	12	Joanna Myłosiywa
26 S.	Sylwestra op. i Piot.	13	Joanna Złałoust.
27 N.	**1 Adw.** Waleryana	14	**N. 26 po S.** Fyłypa
28 P.	Mansweta i Grzegorza	15	Hurya i Samon mucz.
29 W.	Saturnina m. i Illum.	16	Matftea jewanh.
30 S.	*Post.* Andrzeja ap.	17	Hryhorya jep.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

9 — **1 Kislew.**

ODMIANY KSIĘŻYCA

☾ dnia 1 o g. 12 m. 13 w n. ☽ dnia 15 o g. 12 m. 35 p. p.

🌑 dnia 7 o g. 3 m. 37 p. p. 🌕 dnia 23 o g. 8 m. 38 r.

GRUDZIEŃ — DEKABR

DNI	ŚWIĘTA RZYMSKIE		ŚWIĘTA RUSKIE
1 C.	Eligiusza b. i Natalii	18	Płatona mucz.
2 P.	*Post.* Bibianny, Aurel.	19	Awdya proroka
3 S.	Franciszka Ksaw.	20	Prokłk i Hryhory
4 N.	**2 Adw.** Barbary p.	21	**Wowed. Boh.**
5 P.	Sabby op. w. i Krys.	22	Fyłymona apost.
6 W.	Mikołaja b. w.	23	Amfyłochya jepisk.
7 S.	*Wig.* Ambrożego ●	24	Jekateryny mucz.
8 C.	**Niep. Pocz. NMP.**	25	Kłymenta papy
9 P.	*Post.* Leokadyi i W.	26	Ałypa prepod.
10 S.	*NMP. Loretańskiej*	27	Jakowa mucz.
11 N.	**3 Adw.** Damazego	28	**1 Adw.** Stefana mucz.
12 P.	Aleksandra i Dyon.	29	Paramona mucz.
13 W.	Łucyi i Eugeniusza	30	Andrea apost.
14 S.	*Such.* Izydora ☽	1	**DEKABR.** Nauma pr.
15 C.	Wiktora m. i Waler.	2	Awwakuma pror.
16 P.	*Such.* Euzebiusza b.	3	Sofonia pror.
17 S.	*Such.* Floryana, Łaz.	4	Warwazy mucz.
18 N.	**4 Adw.** Teotyma m.	5	**2 Adw.** Sawwy ośw.
19 P.	*Oczek. MNP.* Urbana	6	Nykołaja jep.
20 W.	Teofila, Juliusza	7	Amwrosia jepisk.
21 S.	*Post.* Tomasza ap.	8	Patapia prepod.
22 C.	Zenona żołn. ○	9	**Zaczatie Bohor.**
23 P.	*Post.* Wiktoryi	10	Myny Jermoh. mucz.
24 S.	*Wig.* Adama i Ewy	11	Danyiła Stołpnyka
25 N.	**Boże Narodzenie**	12	**3 Adw.** Spiryduna jep.
26 P.	**Szczepana pierw. m.**	13	Ewstratia jepisk.
27 W.	Jana ap. i ewang.	14	Ftyrsa mucz.
28 S.	Młodzianków i Wikt.	15	Jełewterya jepisk.
29 C.	Tomasza Kant. ☾	16	Ahhea proroka
30 P.	Sabina b. m.	17	Danyiła proroka
31 S.	Sylwestra p. i Mel.	18	Sewastyana mucz.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

3—25 Poświęcenie świątyni.
9—1 **Tebet.**
18—10 Zdobycie Jeruzalem, post.

ODMIANY KSIĘŻYCA

● dnia 7 o g. 4 m. 46 rano
☽ dnia 14 o g. 11 m. 7 r.
○ dnia 22 o g. 7 m. 1 w.
☾ dnia 29 o g. 4 m. 46 w.

OPŁATA LISTÓW.

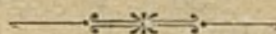
Za listy w miejscu doręczane . . . . do 20 gr. 6 hal.
W Austryi i do Niemiec . . . . » 20 » 10 »
Do Serbii . . . . » 15 » 15 »
Do wszystkich innych państw europejskich » 15 » 25 »
Karty korespondencyjne w Austryi i do Niemiec . . 5 »
Do Serbii . . . . 10 »
Do wszystkich innych państw europejskich . . . . 10 »
Należytość za rekomendowanie oprócz zwykłej opłaty do wszystkich państw . . . . 25 »
Druki. Druki muszą być opłacane przy nadaniu:
Opłaty wynoszą bez względu na odległość:

do 50 gr.					3 hal.
ponad	50 gr.	do	100 gr.		5 »
»	100 »	»	250 »		10 »
»	250 »	»	500 »		20 »
»	500 »	»	1000 »		30 »

OPŁATA TELEGRAMÓW.

Do Austryi, Węgier, Bośni, Hercegowiny i do Niemiec (najmniej 60 hal.) za każde słowo . . . . 6 hal.

Do Rosyi europejskiej	taksa	60 hal.	i	za	każde	słowo	24 »
Do Rumunii	»	60 »	»	»	»	»	8 »
Do Serbii i Szwajcaryi	»	60 »	»	»	»	»	16 »
Do Włoch	»	60 »	»	»	»	»	16 »
Do Francyi	»	60 »	»	»	»	»	26 »
Do Anglii	»	60 »	»	»	»	»	22 »
Do Belgii	»	60 »	»	»	»	»	16 »

SKALA STEMPLOWA.

SKALA I

na weksle

		kor. h.
	Do 150 kor.	—·10
nad 150 kor.	» 300 »	—·20
» 300 »	» 600 »	—·40
» 600 »	» 900 »	—·60
» 900 »	» 1200 »	—·80
» 1100 »	» 1500 »	1·—
» 1500 »	» 1800 »	1·—
» 1800 »	» 2100 »	1·40
» 2100 »	» 2400 »	1·60
» 2400 »	» 2700 »	1·80
» 2700 »	» 3000 »	2·—
» 3000 »	» 6000 »	4·—
» 6000 »	» 9000 »	6·—
» 9000 »	» 12000 »	8·—
» 12000 »	» 15000 »	10·—
» 15000 »	» 18000 »	12·—
» 18000 »	» 21000 »	14·—
» 21000 »	» 24000 »	16·—
» 24000 »	» 17000 »	18·—

Od każdych zaś następnych 3000 kor. o 2 kor. więcej, przyczem jednak kwoty poniżej 3000 koron uważane będą za pełne.

SKALA II

kwity i dokumenta w sprawach prawnych.

		kor. h.
	Do 40 kor.	—·14
nad 40 kor.	» 80 »	—·26
» 80 »	» 120 »	—·38
» 120 »	» 200 »	—·64
» 200 »	» 400 »	1·26
» 400 »	» 600 »	1·88
» 600 »	» 800 »	2·50
» 800 »	» 1600 »	5·—
» 1600 »	» 2400 »	7·50
» 2400 »	» 3200 »	10·—
» 3200 »	» 4000 »	12·50
» 4000 »	» 4800 »	15·—
» 4800 »	» 6400 »	20·—
» 6400 »	» 8000 »	25·—
» 8000 »	» 9600 »	30·—
» 9600 »	» 11200 »	35·—
» 11200 »	» 12800 »	40·—
» 12800 »	» 14400 »	45·—
» 14400 »	» 16000 »	50·—

Nad 16000 kor. od każdych 800 kor. opłaconą być ma należytość wraz z nadzwyczajnym dodatkiem po 2 kor. 50 h. przyczem sumy niżej 800 kor. uważają się jako pełne.

SKALA III

ugody pożyczkowe, kontrakty służbowe, kwity na wygrane loteryjne.

		kor. h.
	Do 20 kor.	—·14
nad 20 kor.	» 40 »	—·26
» 40 »	» 60 »	—·38
» 60 »	» 100 »	—·64
» 100 »	» 200 »	1·26
» 200 »	» 300 »	1·88
» 300 »	» 400 »	2·50
» 400 »	» 800 »	5·—
» 800 »	» 1200 »	7·50
» 1200 »	» 1600 »	10·—

		kor. h.
Nad 1600 k.	do 2000 kor.	12·50
» 2000 »	» 2400 »	15·—
» 2400 »	» 3200 »	20·—
» 3200 »	» 4000 »	25 —
» 4000 »	» 4800 »	30·—
» 4800 »	» 5600 »	35·—
» 5600 »	» 6400 »	40·—
» 6400 »	» 7200 »	45·—
» 7200 »	» 8000 »	50·—

Nad 8000 kor. od każdych 400 kor. opłacaną być ma należytość wraz z nadzwyczajnym dodatkiem po 2 kor. 50 h. przyczem sumy niżej 400 kor uważają się jako pełne.

STYCZEŃ

1. Piątek. **Nowy Rok.**

2. Sobota.

3. Niedziela.

4. Poniedziałek.

5. Wtorek.	6. Środa. **Trzech Króli.**

7. Czwartek.	8. Piątek.

9. Sobota.

10. Niedziela.

11. Poniedziałek.	12. Wtorek.

13. Środa.

14. Czwartek.

15. Piątek.

16. Sobota.

17. Niedziela.

18. Poniedziałek.

19. Wtorek.

20. Środa.

21. Czwartek.

22. Piątek.

23. Sobota.

24. Niedziela.

25. Poniedziałek.

26. Wtorek.

27. Środa.

28. Czwartek.

29. Piątek.

30. Sobota.

31. Niedziela.

L U T Y

1. Poniedziałek.	2. Wtorek. **Oczyszcz. NMP.**

3. Środa.

4. Czwartek.

5. Piątek.	6. Sobota.

7. Niedziela.

8. Poniedziałek.

9. Wtorek.	10. Środa.

11. Czwartek.

12. Piątek.

13. Sobota.

14. **Niedziela.**

15. Poniedziałek.

16. Wtorek.

17. Środa.	18. Czwartek.

19. Piątek.

20. Sobota.

21. Niedziela.

22. Poniedziałek.

23. Wtorek.

24. Środa.

25. Czwartek.

26. Piątek.

27. Sobota.

28. Niedziela.

29. Poniedziałek.

MARZEC

1. Wtorek.	2. Środa.

3. Czwartek.	4. Piątek.

5. Sobota.

6. Niedziela.

7. Poniedziałek.	8. Wtorek.

9. Środa.	10. Czwartek.

11. Piątek.

12. Sobota.

13. Niedziela.

14. Poniedziałek.

15. Wtorek.

16. Środa.

17. Czwartek.	18. Piątek.

19. Sobota.

20. Niedziela.

21. Poniedziałek.	22. Wtorek.

23. Środa.

24. Czwartek.

25. Piątek. **Zwiast. N. M. P.**	**26.** Sobota.

27. Niedziela.	28. Poniedziałek.

29. Wtorek.

30. Środa.

31. Czwartek.

ADRESA

1. Piątek.

2. Sobota.

KWIECIEŃ

3. Wielkanoc.	4. Poniedziałek Wielkan.

5. Wtorek.	6. Środa.

7. Czwartek.

8. Piątek.

9. Sobota.

10. **Niedziela.**

11. Poniedziałek.

12. Wtorek.

13. Środa.

14. Czwartek.

15. Piątek.

16. Sobota.

17. **Niedziela.**

18. Poniedziałek.

19. Wtorek.

20. Środa.

21. Czwartek.

22. Piątek.

23. Sobota.

24. Niedziela.

25. Poniedziałek.

26. Wtorek.

27. Środa.

28. Czwartek.

29. Piątek.

30. Sobota.

1. Niedziela.

2. Poniedziałek.

3. Wtorek.

4. Środa.

5. Czwartek.

6. Piątek.

7. Sobota.	8. Niedziela.

9. Poniedziałek.

10. Wtorek.

11. Środa.	12. Czwartek. **Wniebowst.**

13. Piątek.

14. Sobota.

15. Niedziela.

16. Poniedziałek.

17. Wtorek.

18. Środa.

19. Czwartek.	20. Piątek.

21. Sobota.	22. Niedziela. Ziel. Święta.

23. Poniedziałek Świąt.	24. Wtorek.

25. Środa.

26. Czwartek.

27. Piątek.

28. Sobota.

29. Niedziela.

30. Poniedziałek.

31. Wtorek.

1. Środa.

2. Czwartek. **Boże Ciało.**

3. Piątek.

4. Sobota.

5. Niedziela.

6. Poniedziałek.

7. Wtorek.

8. Środa.

9. Czwartek.

10. Piątek.

11. Sobota.

12. Niedziela.

13. Poniedziałek.

14. Wtorek.

15. Środa.	**16.** Czwartek.

17. Piątek.

18. Sobota.

19. Niedziela.

20. Poniedziałek.

21. Wtorek.

22. Środa.

23. Czwartek.

24. Piątek.

25. Sobota.

26. **Niedziela.**

27. Poniedziałek.	28. Wtorek.

29. Środa. **Piotra i Pawła ap.**

30. Czwartek.

ADRESA

ADRESA

LIPIEC

1. Piątek.

2. Sobota.

3. **Niedziela.**

4. Poniedziałek.

5. Wtorek.

6. Środa.

7. Czwartek.

8. Piątek.

9. Sobota.

10. Niedziela.

11. Poniedziałek.

12. Wtorek.

13. Sroda.

14. Czwartek.

15. Piątek.

16. Sobota.

17. Niedziela.

18. Poniedziałek.

19. Wtorek.

20. Środa.

21. Czwartek.

22. Piątek.

23. Sobota.

24. Niedziela.

25. Poniedziałek.

26. Wtorek.

27. Środa.

28. Czwartek.

29. Piątek.

30. Sobota.

31. Niedziela.

1. Poniedziałek.

2. Wtorek.

3. Środa.

4. Czwartek.

5. Piątek.

6. Sobota.

7. Niedziela.

8. Poniedziałek.

9. Wtorek.

10. Środa.

11. Czwartek.

12. Piątek.

13. Sobota.	**14. Niedziela.**

15. Poniedz. **Wnieb. NMP.**

16. Wtorek.

17. Środa.

18. Czwartek.

19. Piątek.

20. Sobota.

21. **Niedziela.**

22. Poniedziałek.

23. Wtorek.

24. Środa.

25. Czwartek.

26. Piątek.

27. Sobota.	**28. Niedziela.**

29. Poniedziałek.

30. Wtorek.

31. Środa.

WRZESIEŃ

1. Czwartek.	2. Piątek.

3. Sobota.	4. **Niedziela.**

5. Poniedziałek.

6. Wtorek.

7. Środa.	8. Czwart. **Narodz. NMP.**

9. Piątek.

10. Sobota.

11. Niedziela.

12. Poniedziałek.

13. Wtorek.	**14.** Środa.

15. Czwartek.

16. Piątek.

17. Sobota.

18. **Niedziela.**

19. Poniedziałek.

20. Wtorek.

21. Środa.	22. Czwartek.

23. Piątek.

24. Sobota.

25. Niedziela.	26. Poniedziałek.

27. Wtorek.

28. Środa.

29. Czwartek.	30. Piątek.

ADRESA

PAŹDZIERNIK

1. Sobota.	**2. Niedziela.**

3. Poniedziałek.	4. Wtorek.

5. Środa.	6. Czwartek.

7. Piątek.

8. Sobota.

9. Niedziela.

10. Poniedziałek.

11. Wtorek.

12. Środa.

13. Czwartek.

14. Piątek.

15. Sobota.

16. Niedziela.

17. Poniedziałek.

18. Wtorek.

19. Środa.

20. Czwartek.

21. Piątek.

22. Sobota.

23. Niedziela.

24. Poniedziałek.

25. Wtorek.

26. Środa.

27. Czwartek.

28. Piątek.

29. Sobota.

30. Niedziela.

31. Poniedziałek.

1. Wtorek. **WW. Święt.**	2. Środa. *Dzień zaduszny.*

3. Czwartek.

4. Piątek.

5. Sobota.

6. Niedziela.

7. Poniedziałek.

8. Wtorek.

9. Środa.	10. Czwartek.

11. Piątek.

12. Sobota.

13. Niedziela.

14. Poniedziałek.

15. Wtorek.

16. Środa.

17. Czwartek.	18. Piątek.

19. Sobota.

20. **Niedziela.**

21. Poniedziałek.

22. Wtorek.

23. Środa.

24. Czwartek.

25. Piątek.

26. Sobota.

27. Niedziela.

28. Poniedziałek.

29. Wtorek.

30. Środa.

GRUDZIEŃ

1. Czwartek.

2. Piątek.

3. Sobota.

4. Niedziela.

5. Poniedziałek.

6. Wtorek.

7. Środa.	8. Czwart. **Niep. Pocz. NMP.**

9. Piątek.	10. Sobota.

11. Niedziela.

12. Poniedziałek.

13. Wtorek.

14. Środa.

15. Czwartek.

16. Piątek.

17. Sobota.

18. Niedziela.

19. Poniedziałek.

20. Wtorek.

21. Środa.

22. Czwartek.

23. Piątek.	24. Sobota. *Wigilia.*

25. **Niedziela. Boże Narodz.**	26. Poniedz. **Św. Szczep.**

27. Wtorek.

28. Środa.

29. Czwartek.

30. Piątek.

31. Sobota.

ADRESA

PODRĘCZNIK TERAPEUTYCZNY.

Abortus. Przy poronieniu nawykowem, należy wykazać przyczynę. Z chorób ogólnych najczęściej wywołuje je kiła, która wymaga leczenia swoistego, energicznego, podczas ciąży. Inne skazy ogólne wymagają też leczenia swoistego. Z przyczyn miejscowych najczęściej wywołują poronienie tyłozgięcie macicy, dające się podczas ciąży leczyć; jakoteż zmiany zapalne błony śluzowej, miąższu macicy i jej otoczenia. Gdy przyczyna poronień nawykowych przy badaniu nie łatwo daje się odnaleść, natenczas polecimy ciężarnej nadzwyczaj spokojne zachowanie się, zabronimy jej wszelkich forsowniejszych ruchów, jazdy, zwłaszcza koleją, a nawet dłuższy czas polecimy jej pozostawanie w łóżku.

Każde krwawienie w ciąży, dla którego przy badaniu nie znajdziemy wyraźnej przyczyny, zapowiada możliwość poronienia, a skoro do krwawień dołączą się bóle w krzyżach i dołem wtedy mówimy o poronieniu grożącem. W tych przypadkach kładzie się chorą do łóżka, zaleca się jej absolutny spokój, dyetę lekko strawną, przeciw skurczom macicy podaje się środki odurzające, najlepiej w formie czopków odbytnicznych.

Extr. opii aquosi 0·03; But. Cacao q. s. ut. f. supp. anale. D. t. Nr. VI. S. 2—3 czopków dziennie użyć lub też:

Morphi muriat. 0·015; But. Cacao q. s. ut. f. supp. anale. D. t. Nr. VI. S. 2—3 czopków dz. użyć.

Krwawienie skąpe nie wymaga żadnego lekowania, w krwawieniu obfitszem wolno podawać tylko środki działające na błonę śluzową, a nie na miąższ macicy, jako to:

Extr. fluid. hydrast. canad. 20·00. S. 3 razy dnia 15—20 kropel zażyć, lub też:

Pastil. stypticini fabr. Merck à 0·05; Dntur N. 40. S. 3 razy d. po 2—3 pastylek zażyć.

Styplol à 0·05 Pastill.

Niewolno natomiast przy grożącem poronieniu podawać sporyszu, jakoteż środków przeczyszczających, drastycznych, okładów zimnych, lub też używać tamponady

pochwy. Natomiast bardzo groźny krwotok nawet przy poronieniu grożącem będzie zmuszał nas do użycia tamponady pochwy. Użyjemy tamponów, albo z gazy aseptycznej, albo z gazy jodoformowej, pierwsze będziemy musieli usunąć po 12, drugie po 24 godzinach.

Tamponady należy dokonywać z wszelkiemi możliwemi kautelami aseptyki.

Przy poronieniu w toku będącym niema również wskazania do żadnych zabiegów, ani też do jakiegokolwiek lekowania, z wyjątkiem znacznego krwotoku zniewalającego do tamponady szyi i pochwy, ewentualnie do ręcznego wydobycia jaja płodowego i objawów zakażenia, które również nakazują poronienie jak najszybciej ukończyć.

Zatrzymanie łożyska lub resztek jaja płodowego po poronieniu, zniewala do ręcznego usunięcia ich z macicy, a dopiero gdy to jest niemożliwem, można użyć tępej łyżeczki celem ich usunięcia. Postępowanie ściśle przeciwgnilne.

Po ukończeniu poronienia i dokładnem przestrzykaniu macicy w razie niedowładu macicy można podać wewnętrznie 2—3 gr. sporyszu, lub też ergotyny Wernicha podskórnie w ilości 1—2 gr.

Tamponowanie szyi po poronieniu niezakaźnem jest zbyteczne.

Acne rosacea. Usuwać przyczyny wewnętrzne. Wewnętrznie:

Ichtalbin v. Ichtyol. 15·0; Pulv. et ext. Liquirit. āā ad pill. 100. S. 3 razy dnia 2—6 pigułek.

Miejscowo: Przez dzień zmywać często rozcieńczonym kw. octowym lub cytrynowym lub smarować 2% rozczynem wyskokowym tanniny a na noc przykładać:

Lanolini 5·0; Vaselin. flav. 10·0; Aqu. dest. 20·0; Ichtyol. 2·0. S. Ciasto chłodzące.

Obok tego krótkie okłady (8—10 sek.) z gorącej wody, potem puder. W okresach późniejszych nacięcia nożykiem lub elektroliza.

Acne vulgaris. Dyeta, leczenie przyczyn wewnętrznych.

Miejscowo: wyciskać zaskórniki i krosty; częste wymywanie w dzień mydłem przetłuszczonem resorcynowo- lub naftolowo-siarczanem, tiosinaminowem lub sap. natr. peroxydat. Na noc posmarować maścią:

Sol. Calcii chlorat. (10%); Naftalani āā. 45·0. Mf. ung. S. Maść na noc;

Adip. lanae 50·0; Vaselin. flav. 10·0; Hydrogen. peroxyd. 20·0; Hydrarg. sublim. cor. 0·03; Bism. oxychlorat. 0·5—1·0. Mf. ung. S. Maść na noc;

Lact. sulf. 10·0; Lanolin. p. 2·50; Aceti 7·50; Vaselin fl. 5.0. Mf. ung. S. Maść na noc.

Agrypnia (Bezsenność). Uwzględnić przyczyny: Anaemia, Hysteria, Neurastenia, Dyspesia.

Przy anaemii na wieczór wino, piwo, przy nawałach derivantia, letnie kąpiele, odpowiednia dyeta, unikanie męczącej umysłowej pracy, wczesne jadanie wieczerzy, nacieranie ciała wodą z octem itd. Gdy te środki nie pomagają: *Chloralhydrat 3—5·00; Aq. dest. 100·00; Succi liquir 20·00; Chloroform gtt. 3.* MDS. Połowę na raz, drugą za ½ godziny.

Sulfonali 1·00; Tal. dos. 5. S. Na jedną do trzech godzin przed spaniem proszek z herbatą lub rosołem. (Przy dłuższem używaniu intoxic!).

Kali bromati 0·25; Castor. canad. 0·05; Sacchari 0·30; Mfp. tal. dos. X. S. 3 proszki dziennie (A. na tle nerwowem).

Chloralamid 3·00; Aqu. dest; Syr. simpl. āā 30·00.

Hyoscini hydrojodici 0·01, Extr. Gent. q. s. ut. f. pill. N. 50. S. Na noc 2—3 pigułek.

Polecany też bywa przetwór Bromidia 1- 2—3 łyżeczek na noc.

Trional. 1·0. S. 1—2 proszków w mleku, rosole itp.

Paraldehyd. 4·0; Mucilag. Salep.; Syr. cort. Aurant. āā 20·0; Aqu. font. 40·0. S. połowę na raz, po 2 godz. drugą.

Bromipin 10% f. c. vitell. ov. N. II emuls. add. ol. menth. pip. gtt. 5. S. na noc. 1—3 łyżeczek.

Dionin. 0·02—0·03 p. dos. DS. w krop. lub proszku na noc.

Hedonali 0·5—1·0—1·5—2·0. pro dosi.

Veronali 0·25—1·0 pro dosi.

Alcoholismus. *Acutus* zobacz: Otrucia.

Chronicus. Leczenie tylko w zakładach możebne. Zupełne usunięcie alkoholu; leki nasenne, przedewszystkiem chloral i sulfonal; kąpiele letnie. W lżejszych stopniach pomaga: *Tra opii simpl.*

Strychnin nitr. 0·05; Aq. dest. 15·00. DS. Do injekcyi. Dzien. 1—2 inj. po 0·50 płynu. Równocześnie natr. brom.

Extr. nuc. vom. 0·50; Spir. vini 5·0; Acid. phospor. dil. 10·0. S. 3 razy dnia po 10 kropli.

Alopecia areata. Cierpienie nader uporczywe.

Veratrin 0·40; Spir. vini rectif. 90·0; Spir. Lavandul. 30·0; Glicerin. p. 15·0. S. Codziennie pendzl. miejsca zajęte (Kaposi).

Chrysarobini 2·0—4·0; Lanolin. anhydr. 30·0. S. Codziennie natrzeć, aż do podrażnienia (Crocker) (ostrożnie ze względu na coniunctivitis).

Sublimat. corros. 0·1—0·3; Spir. vin. rectif. 4·0; Ol. terebinth. 25·0. S. Codzien. wcierać (Crocker).

Chloral hydrat. 5·0; Aether. sulfur. 25·0; Ac. acetic. crystal. 1·0—5·0. S. Co 2 tygodnie dobrze wcierać, — codziennie zaś wyrywać włosy w otoczeniu i wcierać 5% salol w wyskoku.

Amenorrhoea (Brak miesiączki). Badać dokładnie i szukać przyczyny. Pamiętać o możebności ciąży. W przypadkach haematometra zabieg operacyjny. Jeżeli przyczyną chlorosis, scrophulosis, tuberculosis, anaemia,

polysarcia, zastosować odpowiednie leczenie, uregulować dyetę i uważać na stolec.

W przypadkach niedostatecznego rozwoju macicy, albo w przypadkach nadmiernego zwinięcia się tejże po porodzie; wstrzykiwanie ciepłe, elektryzowania macicy, kąpiele nożne, upusty krwi z części pochwowej, powtarzane w czterotygodniowych odstępach, szczególniej gdy są molimina menstrualia. Codzienne zakładanie sondy, pendzlowanie części pochwowej nastojem jodu, miesienie wzdłuż kręgów lędźwiowych i krzyżowych. Żelazo wewnętrznie, ovaraden (Knolla), zmiana powietrza, powietrze górskie, Krynica, kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa).

Extr. aloes 1·00; Pulv. myrrhae q. s. ut f. pill. Nr. 50. S. 3 r. dnia 2—3 pigułek.

Acid. arsenic. 0·06; Ferri sulph. exsiccat. 2·00; Piper nigr.; Aloes; Myrrh. āā. q. s. f. pill. Nr. 60 S. 2 r. dz. pigułkę po jedz.

Kali hypermang. 1·00; Butyr. cacao 1·00; Pulv. cacao q. s. ut f. pill. 50. S. 3 r. dnia 1—2 pigułek, lub podaje się w czasie molimina menstrualia.

Capsul. elasticar. tenentium 0·02 Apioli Nr. XX. S. Rano i wieczór kapsułkę zażyć (Baillot i Barbette).

Anaemia. Jeżeli wskutek krwotoku: leki wzmacniające i podniec. W razie grożącego zapadu wino Sherry, Szampańskie, czarna kawa, eter, oraz: podskórne wstrzyknięcie roczynu soli 0·70% w ilości 500—700·000. Enemy z wody słonej, które można dawać, gdy chory nawet nieprzytomny. Najpierw enema ciepła dla oczyszczenia kiszki, następnie z wody słonej: na 1/2—1 litra wody gorącej 1/2—1 łyżeczki soli, (zatrzymać przez pół godziny) powtarzać w pierwszych dniach po krwotokach co godzinę, w dalszych, co 2—6 godz.

Na przemian można dawać enemy, odżywcze (2 na dzień) 200 cm.^{3} ciepłego mleka lub nietłustego rosołu z pół łyżeczką soli i żółtkiem, łyżeczką somatozy, kieliszkiem wina czerw.

Aether sulphur. 10·00; Camphor. 1·00. DS. Wstrzyknąć 1—2 wstrzyk.

Olei camphorati 10·00. DS. 1/2 wstrzykawki.

Przy dłużej trwających A. według wskazań: uwzględnić dokładnie przewód pokarmowy w szczególności usta (zęby) i żołądek; arsen (Woda Gubera Levico), żelazo, wino, pobyt na świeżem powietrzu. Wody żelaziste, Krynica, Żegiestów, kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa).

Liquor. ferri album. 50·00. DS. 3 razy dz. łyżeczkę.

Ferri hydrog. reduct. 5·00; Acid. arsen. 0·10; Pulv. altheae, Mel. depur. āā qu. s. f. pill. Nro 120. S. 3 pig. dz.

Granul. natr. arsenic. āā 0·001, — S. 3 razy dziennie po 1—2 perełek zażywać po jedzeniu.

Haemoglobina po 0·20 na dzień w formie pastylek Dra Pfeiffera.

Calcar phosphoric 10·00; Haemoglobin 1·00—2·00; Extr. Strychni 0·10; Div. in dos. 20. S. Dziennie 5 proszków.

Wody pyrofosforan. Syr. ferr. mang. pept. fabr. Matula. Pastill. jodo ferrati comp. Jahr. Pill. Blaudi — Fersan — Alboferrinum.

Anorexia. U osób niedokrewnych, gruźliczych i neurasteników — świeże powietrze osobliwie górskie i na morzu; kąpiele rzeczne, masaż. W ciężkich przypadkach histeryi leczenie w zakładzie — odosobnienie, ewentualnie żywienie sondą — przepłókiwanie żołądka. Odpowiednia dyeta. — U bledniczych żelazo arsen, kwas solny.

Tra. amar.; Tra. nuc. vomic.; Tra. chinae comp.; Extr. gentian; Decoct. condurango; Tra rhei vinos.

Orexin basic. s. tannic. 0·3—0·5. S. 2 razy dziennie na godzinę przed jedzeniem w opłatku lub wsypać na język i popić wodą.

Angina diphtheritica zob. **Diphteritis.**

Angina pectoris zob. **Stenocardia.**

Angina catarrh. acuta. Ciepłe płókanie z naparu korzeni ślazowych.

Infus. fol. Salviae e 20·0 ad 200·0; Trae opii simpl. 1·0. MDS. Płókanie.

Decoct. rad. Altheae 200·0; Trae. laud. simpl. gtt. XV; Syr. moror. 20·0. MDS. Płókanie.

Kali chlorici 5·0; Aq. destill. 300·0; Spir. menth. pip. gtt. II. MDS. Płókanie.

Acidi salicylici 1·0; Kali chlorici 2·0; Aq. destill. 300·0. MDS. Płókanie.

Alum. crud. 5·0; Aq. destill. 200·0; Trae laud. simpl. 1·0. MDS. Płókanie.

Hydrogen hyperoxydat. 3% 300·0. MDS. Płókanie.

Angina phlegmonosa. Otworzenie ropnia w stósownym czasie; dnia następnego w razie objawów zatrzymania się ropy, należy zgłębnikiem, zerwać zlepiające się brzegi otworu.

Angina tonsill., catarrhalis, follicularis. Ciepłe płókania.

Kali hypermang. 1·0; Aq. destill. 300·0. DS. Woda do ust.

Natri salicylici 1·0; Aq. destill. 200·0. S. Płókanie.

Aq. calcis 200·0. S. Płókanie.

W przypadkach przewłocznych dla zmniejszania powiększonych migdałków:

Arg. nitr. cryst. 1·0; Aq. destill. 30·0; Da in vitr. nigr. S. Pendzlowanie.

Extr. sec. cornuti 1·0; Trae jodi 4·0; Glycerini 30·0. S. Pendzlowanie.

Aphthae (Stomatitis aphthosa). Pendzlowanie 10% rozczynem kali chloricum, ½% rozczynem acid. tannici, 5% Boraxem.

Succi citri; *Syrup rub. Id. āā. 10·00.* S: Do pendzlowań.
Argenti nitrici 1·00; *Aq. dest. 50·00.* MDS. Do pendzlow.
Wewnętrznie:
Kali chlorici 1·00; *Aq. dest. 80·00*; *Syrup. rub. id. 20·00.* MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.
Uporczywie trzymające się plamy lapisować lub przypalić sinym kamieniem. Obok tego zimne napoje, podawanie kawałków lodu, unikanie gorących potraw.
Apoplexia s. Haemorrhagia cerebri. Łóżko, głowa wysoko ułożona, okład lodowy na głowę, okład zimny na serce, u dobrze odżywionych upust krwi (100—500 gr.) lub przystawienie pijawek za uszami. Nadto dać zaraz lewatywę z octu, mydła, lub soli tak, żeby nastąpiło silne przeczyszczenie; synapizma na łydki i piersi, nacieranie kończyn. W razie silnych objawów podrażnienia lewatywy z 1—2 gram. chloralu, injekcye podskórne 0·01—0·02 morph. mur. Jeżeli tętno słabe i jest zapad, wino, kawa czarna, kamfora, eter podskórnie, digitalis, synapizm. Gdy udar minął, nie pozwalać wstawać z łóżka, okład lodowy dalej mieć na głowie, stolce regulować, wody gorzkie Hunyady Janos, Morszyńska, Saratica; chłodne pożywne napoje, limoniady, zupy, mleko w pierwszych dniach po napadzie — później jaja, bulion. W razie bezsenności chloral, sulfonal, a ze środków wewnętrznych digitalis lub Tinct. Strophanti dla uspokojenia akcyi serca.
W kilka tygodni po ataku, kali jodatum, elektryzowanie kończyn porażonych, masowanie, ruchy bierne.
Inf. fol. Sennae e 15·0 ad 200·0; *Sal. amar.*; *Syr. rub. idaei āā. 25·0.* S. Co godz. łyżkę.
Inf. rad. Rhei e 15·0 ad 150·0; *Ol. ricin. 20·0.* MDS. Na dwie lewatywy.
Inf. fol. Sennae e 20·0 ad 200·0; *Magnes. sulfur. 20·0.* MDS. Na lewatywę.
Tinct. Cantharid. 5·0; *Ol. Terebinth. 25·0.* M. S. Do nacierań. W zastarzałych przypadkach:
Strych. nitr. 0·005; *Aq. dest. 10·0.* S. Codzień 1 strzyk. 1-gramow.
Arteriosclerosis. Przedewszystkiem Kal. jod. a w miarę potrzeby równocześnie albo naprzemian z środkami nasercowemi, nitrogliceryna. Uwzględnić: Lues, Diat. uric. Tabes, Morb. Brightii, Diabetes, Ołowicę.
Zamiast K. j. można dawać:
Natr. jod. S. Na dzień 1, 1·5—3·0 gr.
Jodvasogen 6% 3·00. S. 5—8—12—20 kr. 3 r. dz. w mleku lub wodzie jakiejś burzącej (sodowej, szczawnickiej itp.) używać miesiącami. Na J. ma tę wyższość nad KJ., że nie sprowadza tak łatwo zatrucia (nieżyty błon śluzowych). W razie wystąpienia objawów zatrucia jodem: Natr. sulfanilicum 6:200. 3 łyżki dziennie.
Powiększać ilość moczu i wydalanie wapna przez nerki:

Natr. carb. 10·0; Ac. lactic. q. s. ad saturat, dein adde Ac. lact. 10·0; Syr. simpl. 10·0; Aq. d. ad 200·0. MDS. Przez dzień wyżyć.

Przeciwskazane tylko w końcowym okresie lub wobec znacznego zaniku nerek.

Arthritis vide **Rheumatismus articulorum.**

Arthritis urica (Podagra). Leczenie dyetetyczne. Ograniczenie pokarmów co do ilości i jakości. Wolno jeść mięso chude, o ile możności tylko białe, mleko, jarzyn sporo, unikać tłuszczów i mącznych potraw a głównie napojów wyskokowych. Do picia szczawy lub zwykła woda z dodaniem kwasku. Wskazany jest ruch na świeżem powietrzu, wycieczki w góry, gimnastyka. Ze środków wewnętrznych polecają: Tinctura lub Vinum colchici po 10—20 kropli 3—4 razy na dzień, Natrium salicylicum lub Antipyrina 2—3 grm. pro die. Aspirina (Beyera).

W razie silnych bólów wcierać maść z narkotykami, na wewnątrz morfinę lub podskórnie.

Następnie picie wód: Salvator, Bilińska, Vichy, Kissingen, Ems, Neuenahr, Obersalzbrunn, Dürkheim, Homburg, litowa sztuczna Rzący i Chm. — otyłym zaś osobom można polecić Marienbad, Karlsbad, ewent. leczenie na miejscu w Karlsbadzie, kąpiele z dodatkiem soli borowinowej Mattoniego.

Chloroform 10·00; Aq. colonien. 20·000; Tr. Aconiti 40·00. DS Do nacierań.

Extr. Belladon. 2·00; Lanolini 20.00. Mf. ung. DS. Wcieranie.

Lithii jodat. 0·25; Extr. et pulv. gent. āā. q. s. f. pil. 20. S. 3—4 pig. dziennie.

Lithii carbonici 0·10; Sacchari 0·20; Mfp. de tal. dos. 20. S. 3 proszki dziennie.

Lithii. citric. 5·0; Aq. d. 125·0; Ac. citric. 0·5; Syr. citr. 30·0. MDS. 2—3 razy dziennie łyżkę.

Natrii lithiosalicyl 1·00; D. tal. dos. XII. S. 3—4 pr. dziennie.

Solut. lysidini 50⁰/₀ 10·0; Aq. destillat. 200·0 in vitr. nigr. S. 2—6 łyżek dziennie w wodzie alkalicz. zażyć.

Piperazin po *0·25* na dawkę, dziennie 1—3 gram.

Urosin 10 pastylek dzien. odpowiadający 5 gr. kwasu chinowego, (przez 4—8 tyg).

Sidonal (Piperazinum chinicum), 0.5 T. d. X. S. 10 proszków dziennie.

Salol; Aether āā. 4·00; Collodii 30·00. S. Pendzlować miejsca bolesne.

Antinervini (Radlauer) 0·50 in pastill. compress. S. Kilka razy dnia zażyć.

Przy białkomoczu:

Urotropini 0·50 td. XII. S. 3. pr. dz. zażywać.

Ascaris lumbricoides. Zabraniać pokarmów mącznych, natomiast mleko, mięso.

Santonin 0·15 (—0·20); Ol. ricini 50·00. MDS. Co 2 g. łyżeczkę.

Santonin; Calomel. ää. 0·01—0·03; Pulv. rad. rhei 0·15; Sacchari 0·20; Mfp. dtur. tal. dos. Nr. 6. S. Rano i w. prosz.

Pulv. sem. cinae 4·50; Pulv. rad. jalap. 2·50; Mfp. divid. dos. Nr. 5. DS. Co ½ godz. proszek.

Użyć można też trochisci santonini po 0·025 santoniny.

Asthma bronchiale. Usunąć przyczynę (np. polipy w nosie, choroby kobiece).

Podczas samego napadu, chorego rozebrać (zwłaszcza zdjąć stanik lub gorset), umieścić go w przestronnym pokoju, gdzie dobre świeże powietrze. Najprędzej działają narcotica, podać więc na wewnątrz albo Chloralhydrat 2·00 na raz, lub wstrzyknąć morfinę. Mniej pewnie działa morfina na wewnątrz. Polecić choremu podczas napadu mocną czarną kawę, gorące okłady lub synapizma na klatkę piersiową i łydki. Kilka kropli amylnitritu do wąchania, lub pirydiny na spodeczek wylać i tem oddychać, polecają też Kali jodat. w dawkach 1—3·00 na dzień, atropinę, lub extr. quebracho. Jeżeli narcoticum niemoże być podane a wśród napadu słychać liczne rzężenia, świsty i furczenia, to podać należy emeticum n. p. apomorfinę podskórnie lub na wewnątrz. W ciężkich napadach można się uciec do narkozy chloroformowej. Po przejściu napadu leczyć chorobę główną i pozostały zwykle po napadzie nieżyt oskrzelowy, odpowiedniemi środkami.

Extr. fluid. Quebr. 25·00. DS. 2—3 łyżeczki dziennie.

Vini stibiati; tinct. lobel. infl. ää. 5·00; Morph. mur. 0·10 DS. 3 r. na dz. po 15 kropli.

Vini stibiat; Trae lobel, ää. 5·0; Liq. ammon. anis. 1·0. MDS. Co ¼—½ godz. 10 kropli.

Aphomorphin chlor. 0·05; Acidi hydrochlor. dill. gtts. X.; Aq. menth. pip. 50·00; Syrup 20·00. MDS. Co 2 godz. ½ łyżeczki.

Kali jodati 10·00; Tinct. stram. 8·00; Extr. liquir. 4·00; Syrup. scill. 30·00; Aq. destill 250·00. S. 3 r. dzien. łyżkę w szklance wody.

Paraldehyd 2·00—3·00; Aq. destill. 100·000. Syr. simpl. 20·000. S. Na 2 razy użyć w przeciągu ½ godziny.

Antinervin (Radlauer) 0·50; Sacch. albi. 0·50. dent. tal. dos. N. XII. S. Co 2 godziny proszek.

W razie napadu:

Chloral. hydrat. 3·00; Syr. simpl. 30·0. DS. Na raz zażyć.

Amylnitrit. 5·00; Ol. foenicul. 10·00. S. W napadzie 2—5 kropli nalać na chustkę i wdychać.

Natri nitrosi 2·00; Aq. dest. 120·00. DS. 4 r. na dz. łyżeczkę.

Kali jodati; Tinct. lobel infl. āā 10·00; Extr. opii 0·10; Aq. destil. 180·00. DS. Co 2 godz. ½ łyżki.

Extr. Bellad.; Pulv. Belladon. āā. 0·30; f. pil. N. 30. Na wieczór 1—2 pigułek.

Lobelin 0·01; Extr. liquir. 5·0; f. pill. N. quinque. S. Co 2 godz. pigułkę.

Jodopyrini 0·5 t. d. X. S. 3—4 pr. dz.

Pyridini puri 5·0. S. 10—20 kropli wziewać aparatem Sieglowskim.

Pyrenol 10·0; Aq. dest. 200·0. S. 3 łyżki dz.

Radzą też w początku napadu pendzlować w głębi nosa:

Tinc. Naregamiae; Aq. lauroceras. āā. 10·00. S. 2—3 razy dnia po 10 kropli.

Cocain mur. 1·00; Aq. dest. 20·00. DS. Do pendzlowania.

Folior. belladon. 0·3; — hyoscym. 0·15; — stram 0·15; Extr. opii aquos. 1·5; Aq. laurocer. 0·5. MDS. Jako tytoń do papierosów (Trousseau).

Atelectasis pulmonum. U noworodków ciepła kąpiel, zimne polewanie i nacieranie ciała. Dzieci takie należy często nosić, budzić ze snu. Obok świeżego powietrza, ogrzewać gorącemi flaszkami w pościeli, couveuse.

Liquor. ammon anis. 1·00; Aq. destil. 50·00; Syrup Sacchari 15·00. MDS. Co godz. łyżeczkę.

Aetheris sulfur. 10·00. DS. Jednę lub 2 krople we wodzie.

Camphorae rasae 0·10; Mucil. gummi. 50·00. S. Co godzinę łyżeczkę.

Balanitis i **Balanopostitis.** Czystość, przemywania 3% rozczynem kw. borowego, ½% kali hypermang. i zakładanie waty suchej, obok tego użyć można:

Tannini; Amyl. trit. āā 15·0. Mfp. S. Zasypka. Albo pendzlowanie owrzodzeń rozczynem 1—5% arg. nitr.; 5—10% resorcyny.

Przy stulejce przestrzykiwać słabymi przeciwgnilnymi płynami (½% rozczynem lapisu). Przy znacznym obrzęku napletka zimne okłady, wreszcie nacięcie napletka lub przecięcie brzegu.

Bartholinitis. *a)* acuta.

Obok leczenia rzeżączki pochwy (przestrzykiwania), spokój, okłady zimne obok ciepłych kąpieli nasiadowych, a gdy obrzęk się zwiększa, szerokie nacięcie na wewnętrznej stronie wargi sr. mniejszej (z góry na dół) lub nakłócie, wypuszczenie ropy i wstrzyknięcie do wewnątrz 1—2% azotanu srebrowego.

b) chronica.

Wstrzyknięcie ½—1% rozcz. azotanu srebr. do ujścia gruczołu zapomocą strzykawki Anel'a, lub gdy sprawa dawna, wycięcie gruczołu albo nacięcie i wyłyżeczkowanie.

Blennorrhoea urethrae *a*) acuta anterior.

W okresie początkowym użyć można metody Janeta (tylko w okresie podostrym!). Gdy objawy bardzo ostre, zalecić odpowiednią dyetę, częste przemywania prącia, uwaga na stolec i środki wewnętrzne.

Decoct. Sem. lini 500·0; Syr. Diacodii 10·0. S. Co godzinę łyżkę.

Decoct. fol. Uvae Ursi e 25·0 ad 500,0; Syr. simplic. 25·0; Tct. Opii. 1·50. S. W ciągu dnia ciepłe wypić.

Natr. bicarbon. 5·0; Sacch. albi. 30·0; Succ. citri gtt. 3. S. W litrze wody przez dzień wypić.

Przeciw częstym zwodom prącia i zmazom nocnym: *Kali bromat. 10·0; Lupulini 1·0; Camphor. trit. 0·10; Mf. f. pulv. div. in dos. Nr. X.* S. Na noc 1—2 proszk.

Równocześnie podawać można Balsam Copaiv. lub Ol. Santali po 0·5, 3—4 razy dziennie.

Jeżeli objawy nie są zbyt ostre polecić można wstrzykiwanie:

Arg. nitric. 1:5000—3000, Argentamin 1:5000—3000, (w aptekach istnieje 10% rozcz.), *Alumnol 1—3%, Argonin 1½—4%, Protargol ½—1%, Itrol 1:10000—5000, Largin ¼—1%, Thal. sulfur. 3—5%, Kal. hypermang. 1:5000—3000.*

Wszystkie te środki wstrzykiwać należy po poprzedniem oddaniu moczu i przepłukaniu cewki, 3—4 razy dziennie, a gdy wypływ staje się śluzowym i dwoinki z niego zniknął, zmniejszać ilość dzienną wstrzykiwań płynem silniejszym, — wreszcie pozostawiając jeden z tych środków raz dziennie, zalecić wstrzykiwanie środków ściągających:

Ammon. sulfoichtiol. 1—2%; Zinc. sulfocarbol. ¼—1%, Alumin crudi ¼—1%, Resorcin. resubl. 3—4%;

w końcu środki osadowe:

Plumb. acet. basic. sol. 0·5—1%, Bismuth. subnitr. ¼—1%, Ac. tannic. 0·1—0·5.

b) acuta anterior et posterior.

Środki hygieniczne dyeta, spokój. Wewnętrznie:

Extr. fluid. Kawa-Kawa 20·0. S. 3 r. dnia po 20 kropli.

Salol. 0·50; Dent. tal. dos. XXX. S. 4—6 pr. na dzień.

Extr. cubeb. alcoh. 20·0; Tct. aromat. acid. 5·0. S. 4 razy dnia po 20 kropli.

Herb. Herniar.; Fol. uvae ursi āā 30·0. S. Na herbatę.

Przy znacznem parciu i krwawieniu: czopki morfinowe, kąpiele nasiadowe ciepłe, a wewnętrznie:

Ferri sesquichlor 2·0; Aq. destill. 200·0; Syr. cinnamom. 20·0. S. Co 2 dodz. łyżkę,

Ergotini 1·0; Laudani p. 0·10; Sacch. albi 2·0; Div. in dos. Nr. X. S. Co dwie godz. proszek.

c) chronica.

Prawie zawsze całej cewki, dlatego po przekonaniu się, czy nie istnieją powikłania (cavernitis, periurethritis, strictura, prostatitis), które leczyć należy równo-

cześnie, — przepłukiwać całą cewkę zapomocą cewnika miękkiego lub metalowego (Ultzmana) płynami w ilości 150—200 gr., albo rozczynami zgęszczonymi wkraplaczem Guyon'a lub Ultzmana. (Płyny, patrz przy cystitis). Gdy sprawa trwa długo, użyć obok przepłukiwań ciężkich sond metalowych.

Bronchiectasis. Świeże i dobre powietrze, jeżeli można pobyt na wsi lub w górach.

Leczenie nieżytu oskrzelowego. Jeżeli suchy nieżyt, dawać środki wykrztuśne, apomorphina, senega, ipecacuanh., stib. sulph. aurant. z dodatkiem morfiny. Jeżeli wydzielina b. obfita, to środki ściągające, jak tanina, ałun, plumb. acet. na wewnątrz lub do wziewań, albo też środki balsamiczne, w szczególności ol. terebinth. 10—20 kropli dziennie z mlekiem; w przypadkach znacznej wydzieliny można dojść do 40—50 kropli na dzień.— Dyeta pożywna — dużo mleka, masła, ewentualnie ol. jecoris. aselli. do 60 gr. dziennie.

Bals. peruv. 5·000; Aq. dest. 120·00; Syrup amygdalini; Mucil. g. arab. ãã. 10·00. Co 2 godziny łyżkę.

Ol. terebinth. 0·5—2·0; Menthol. 0·25; Aq. dest. 120·00. DS. Do inhalacyi.

Terpinol 3·00; Extr. et pulv. liquir. q. s. ut. pil. N. 30. S. 4—5 pig. na dzień.

Myrtoli 0·15; c. Glicer. q. s.; ut f. capsul. gelat N. 20. S. 3—4 kapsułki na dzień.

Eucalyptol. 0·1—0·3; D. T. dos. L. ad caps. gelat. S. 6—10 kabs. dziennie.

Wreszcie pobyt nad morzem lub w miejscach klimatycznych.

Bronchitis acuta. Wewnętrznie środki rozdzielające, wykrztuśne, wobec silnego kaszlu suchego, środki odurzające, balsamica i wody mineralne alkaliczne: Szczawnicka, Giesshübler, Bilińska, Krościenko, wody min. sztuczne Rzący i Chmurskiego.

Natri bicarb. 5·00; Morp. mur. 0·10; Mfp. div. in dos. XII. DS. 3 proszki dziennie.

Inf. rad. ipec. 0·50 : 200·00; Syr. cort. aurant. 15·00. MDS. Co godzina łyżkę.

Inf. seneg. e 6·00 : 200·00; Syr. simpl. 20·00. DS. Co godzina łyżkę.

Inf. rad. Quillajae e 5·00 ad 200·00; Liq. ammon. anis. 2·00; Syr. Seneg 20·0. DS. Co godzina łyżkę.

Natri bicarbon. 5·00; Sulph. aur. antimon. 0·20; Morph. mur. 0·10; Mfp. div. in dos. XII. DS. 3 proszki dziennie.

Morph. mur.; Apomorphin mur. ãã. 0·10; Aq. dest. 15·00; MD. in vitr. nigr. S. 3—4 r. dnia po 10 kropli.

Apocodein mur. 0·10; Aq. lauroc. 10·00. MDS. Po 10 kr.

Apomorphin hydrochl. 0·05; Acid hydrochlor. gtts. 10; Aq. menth. pip. 50·00; Syr. simpl. 15·00. MDS. Co 2 godz. ½—1 łyżecz.

Pulv. Doveri; *Sacch. albi āā. 3·00*; *Mfp. div. in dos XII.* DS. 3 proszki dzienie.
Extr. hyosc. 0·15; *Aq. dest. 70·000*; *Syr. simpl. 20·000.* S. Co 2 godz. łyżeczkę.
Codeini phosp, Knoll. 0·40—0·60; *Aq. destill. ad 200.* DS. Co 2 godz. łyżkę.
Natri bicarbon. 5·00; *Terpin hydrat. 1·00*; *Codein mur. 0·20*; *M. fd. div. in dos. XII.*
Codeini phosp. Knoll. 0.03—0·04, pro dosi. S. Co dwie godziny proszek.
Peronin 0·02; *Sacch· 0·25 t. d. XII*; S. 3 pr. dziennie.
Dionin 0·2; *Aq. lauroceras. 10·0.* S. 3 razy dziennie 15—20 kropli.
B) chronica. Dobre powietrze, unikanie dymu, kurzu, pożywna dyeta, środki lekko przeczyszczające. Jeżeli można, wysłać na zimę do cieplejszego klimatu, w lecie pobyt na wsi lub zdrojowiskach. Inhalacye soli (2%) z dodatkiem Ol. terpent. Ol. pini pumilionis. Picie wód Szczawnickich, Krościeńskich, alk. sztuczna Rzący i Chm. Expectorantia: Ipeka, Apomorphin. Przy Bronchoblenorrhea: Ol. Terebinth. dziennie dwa razy po 5—10 kropli z mlekiem, lub w kapsułkach. W razie duszności bańki suche, synapizmy.
c) foedita.
Ol. eucalypti 15·00; *Ol. lavandul. gtts. X.* S. Po 10 kropli do inhalacyi.
Tinct. eucalypti alcoh. 2·00; *Syr. codeini 20·00*; *Syr. tolu 20·00*; *Aq. 80·00.* DS. Po łyżeczce wyżyć w ciągu 24 godzin.
Myrtoli 1·50; *Exhibe in caps. gelat. N. 10.* Rano i wieczór kapsułkę.
Tinct. benzoes 1·00; *Mixt. gummos. 120·00.* DS. Jak wyż.
Terpin hydrat. 3·0; *Pulv. et rad. liquir. āā. q. s. ut f. pill. Nr. X.* S. 3 pigułki dziennie.
U dzieci:
Dzieciom z nieżytem oskrzeli bez gorączki, woda Szczawnicka, Krościeńska lub sztuczna Rzący i Chmurs. z mlekiem.
Inf. ipecac e 0·10 ad ad 80·00; *Ammon. muriat 1·00*; *Aq. lauroc. gtts. X.*; *Syrup simpl. 15·00.* DS. Co godz. łyżeczkę.
Kali vel. Natri jodati 0·50—1·0; *Aq. destillat 80·0*; *Syr. Senegae 20·0.* DS. Co godzinę łyżeczkę.
Nieżyty oskrz. na tle krzywicy lub zołzów, wymagają użycia tranu, żelaza i jodu. Inhalacya z wód alkalicznych, pobyt w miejscach lesistych i górzystych, lub nad morzem. Dyeta posilna, łatwo strawna (mleko, jaja, mięso siekane). W razie n. o. z gorączką, trzymać dziecko w pokoju, środki wykrztuśne.
Jeżeli wykrztuszanie skąpe Natr. jodat. (0·50 : 100·00). Wdychiwania pary. Jeżeli wydzielina obfita, dodać do

Senegi Liquor amm. anis. W razie ustania wyksztuszania, sinicy: flor. benzoes, wino mocne, cognac, ciepłe kąpiele z zimnemi polewaniami. Dzieci małe często nosić na ręku.

Terpini hydrat 1·0; Spirit. vin. rectif. 10·0; Aq. destill. 100·0; Syr. aurant. 15·0. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Carcinoma oesophagi. Rozszerzanie cieśni zgłębnikami, aby chory mógł przełykać. W razie bólu przy przełykaniu (dysphagia) kołaczyki:

Cocain. mur. 0·005; Menthol 0·01; Sacch. q. s. ut. f. pastilla. S. W razie potrzeby wziąć kołaczyk.

Lepsza eukaina, ponieważ nie sprowadza zatrucia. Dawka może być w kołaczyku 0·01 i więcej.

Carcinoma uteri. Wycięcie macicy tylko całkowite, drogą pochwy, w razie nieznacznego nacieku w tkankach około macicznych, wycięcie macicy drogą laparatomii lub cięcie poza otrzewnowe. Wstrzykiwania odrażające:

Kali hypermang. 10·00; Aq. dest. 150·00. DS. Pół łyżki na litr wody.

Acidi carbol. 20·00—30·00; Aq. desti. 1000·00. DS. Do wstrzykiwań.

Gdy plamy krwawe:

Ac. pyrolign. crudi 300·00. DS. 3—5 łyżek na litr wody do wstrzykiwań.

Creolini 20·00. DS. 10 kropli na litr wody.

Ferri sesquichl. sol. 10·00; Aq. dest. 100·00. S. Zewnętrz.

Nadto gdy to nie wystarcza, zakładanie gazy jodoformowej do pochwy.

W przypadkach krwotoków spokój i tamponowanie pochwy.

Gdy znaczniejsze wybujałości i częste krwawienie: wyskrobanie nowotworu i przypieczenie cum ferro candente, termokauterem i t. d. albo środkami chemicz. silnie żrącemi. W nowszych czasach polecają 18—20% roczyn wodny ferropyriny (Knoll), którym napawa się małe tampony i przykłada na miejsce krwawiące; ferropyriny można użyć w tym celu w proszku na tamponach.

Podawać wewnątrz:

Natr. chlorici 20·0; Syr. flor. Naphae. 30·0; Aq. dest. 100·0. S. 2—6 łyżek w przeciągu 24 godzin, a równocześnie stosować miejscowo:

Natr. chlorici; Bismut. subnitr. ää 10·0; Jodoformi 4·0. S. Stosować do tamponów lub:

Jodoformi 1·0; Natrii chlorici; Glycerini ää 20·0. S. Na tamponie założyć.

Wreszcie przeciw bólom należy podawać środki kojące: morfinę, opium i t. d. Baczyć na dobre odżywianie.

Carcinoma ventriculi. W przypadkach nienadających się do zabiegu operacyjnego leczenie jest przypadowe, zmierzające do podtrzymania sił chorego za po-

mocą lekko strawnej a pożywnej dyety, oraz usuwania bólów przez podawanie środków odurzających. Prócz tego wskazane jest podawanie kwasu solnego, którego żołądek rakowato zwyrodniały najczęściej nie wydziela, oraz podawanie przetworów Condurango, przeciw objawom dyspeptycznym. W razie towarzyszącego rozszerzenia żołądka lub krwotoków vide: Dilatatio ventriculi, Haematemesis.

Acid. hydrochlor. 3·00; Pepsini german. solub. de Rostock 2·0; Aq. dest. 200·00; Syr. simpl. 15·00. DS. Po każdem jedzeniu 2 łyżki zażyć.

Tinc. nuc. vom. Acidi hydrochl. āā. 10·00. DS. Po każdem jedzeniu 15 kropli w szklance wody.

Tinct. chinae comp.; — rhei vin. āā. 30·00; Tinc. nuc. vom. 3·00. 3 razy dz. po 15—20 kropli.

Vini Condurango (fabr. Matula) *100·00.* DS. 3 łyżeczki dziennie.

W razie wymiotów:

Decoct. Condurango e 15·00, ad 180·00; Trae rhei vin. 5·00; Resorcin 2·00; Syr. cortic. aurant. 20·00. S. Co godz. łyżkę.

Cocaini muriat. 0·20; Aq. dest. 10.00. DS. W razie wymiotów 10 kropli zażyć.

Argenti nitr.; Extr. bellad. āā. 0·50; Aq. dest. 30·000. DS. 3 razy dnia 15—10 kropli.

Antinosin 1·00; Dent. tal. dos. Nr. XX. S. Proszek rozpuszczony w litrze wody do płókania żołądka.

W razie bólów podawać na wewnątrz morfinę lub codeinę.

Codeini mur. 0·10—0·15; Sacch. albi 2·0; Mfp. div. in. dos Nr. V. S. W razie bólów 2 proszki.

Cardialgia. Znaleść przyczynę bólu i takową starać się usunąć. Najczęściej: ulcus ventriculi, carcinoma ventriculi, chlorosis, i u hysteryczek, neurasteników lub jako »crises gastriques«.

W razie napadu ciepły okład na żołądek, synapizmy na dołek podsercowy, wstrzyknięcie podskórne morfiny, narcotica jak opium z bismuth. subnitricum. Cocaina 0·01 0·02 p. dosi, Belladona, Chloroform i t. p. Nadto uregulowanie dyety.

Tinc. opii croc. 5·00; Tinct. castor. 10·00; Tinct. valer. aeth. 15·00. MDS. 3 razy dz. po 10 kropli.

Morphii mur. 0·005; Bismut. subnitr. 0·30; Mfp. dtur. tal. dos. 10. S. W razie bólu co 2 godziny proszek.

Extr. strychni 0·01; Bismut. subnitr.; Magnes. carb. āā. 0·20; Sacc. 0·10; Mfp. tal. dos. 10. S. Co 2 godz. proszek.

Tinct. strychni; Tinc. opii āā. 5·00. DS. Co 2 godz. po 10 kropli w razie silnego bólu.

Cocain mur. 0·15; Aq. dest. 120·00; Syr. aurant 30·00. S. Co 1/4 godz. łyżeczkę.

Chloroformii 1·00; *Aq. dest. 150·00.* MDS. Co 1—2 godz. łyżkę.

Bismut. valerian. Bismut subnitr. āā. 2·00; *Extr. nuc. vom 0·50*; *Extr. gentian. q. s. f. pill. 50*; *Obduc. gelat.* S. 2—3 pig na czczy żołądek.

Zinci ferro hydryocyan. 0·20; *Sacch. albi 4·00*; *Mfp. div. in dos. Nr. XII.* S. Co 2 godz. proszek.

Prąd stały z anodą na dołek podsercowy, lub też przerywany na 6—10 minut. Przepłókiwanie żołądka ciepłą wodą na 38—40°.

Cardiopalmus, Hyperkinesis cordis. Usunięcie przyczyny najczęściej stan ogólno nerwowy, osłabienie, lub zatrucie kawą, herbatą i tytoniem. Nadto leczenie błednicy, niedokrewności i ogólnego osłabienia zwykłemi środkami. Podczas napadu przy silnej akcyi serca, okład lodowy na serce, spokój, wstrzymanie się od wszelkich podniecających napitków, natomiast przy słabem działaniu serca, podać wino, cognac, czarną kawę, herbatę, nadto:

Coffein citrici 0·10; *Dtur. tal. dos. N. 4.* S. W razie napadu 1 proszek.

Tinct. Veratri viridi. 1·00; *Aq. dest. 80·00*; *Syr. cort. aur. 20·00.* S. 3 łyżki dziennie.

Sparteini sulph. 0·05; *Sacchari 0·30*; *Mfp. d. tal. dos. tres.* S. W razie napadu 1—2 pr.

Theobromin 0·10; *Sacchari 0·20*; *Mfp. dtur. tal. dos. 10.* S. 4—5 pr. dziennie.

Trae strophanti; *Trae digital. āā 5·00.* DS. Podczas napadu 10—15 kropli raz lub dwa dziennie.

Tinc. convall. maj. 8·00; *Tr. digital. 2·00.* DS. 3 razy dziennie po 10 kropli.

Trochisci nitroglyc. 0·001 S. W napadzie pół pastylki lub całą zażyć.

Nitroglycerin 0·20; *Spiri vini 20·00.* MDS. Zacząć od 1 kropli do 10 kropli 3 razy dziennie (w łyżce wody).

Osobom zaś nerwowym:

Kali bromat. 1—2 gram. na raz lub też:

Trae Valerian. aeth. 10·00. S. 3 r. dz. po 15—20 kropli.

Podskórne wstrzykiwanie morfiny $^1/_2$—1 ctgr.

Morphii muriat. 0·10; *Aq. sterilis.*; *Glycerini āā. 5·0.* DS. Do wstrzykiwań.

Catarrhus intestinorum. *Acutus.* Wskazane jest leżenie w łóżku, ścisła dyeta, okład ciepły na brzuch, i środek przeczyszczający, najlepiej ol. ricini. W razie silnych bólów, leki odurzające; gdyby po kilku wypróżnieniach po środku czyszczącym biegunka nie ustąpiła, przetwory makowca, także leki osłaniające i ściągające.

Chronica. Leczenie powinno być przyczynowe, uważać należy na dyetę, która powinna być lekko strawną, unikać zaziębień (opaska flanelowa na brzuch.). Woda

karlsbadzka, Kissingen, Wildungen, w razie zparcia środki lekko czyszczące (Saratica), lewatywy codziennie. U dzieci łączy się zwykle z objawami ze strony żołądka. Patrz: Gastroenteritis.

Bismuth subnitr.; *Tannin*; *Resorcin āā 0·30*; *M. f. pulv. T. dos. Nr. XII.* S. 3 proszki dziennie (t. zw. Bizmutan).

W razie: tenesmus wstrzyknąć do kiszki stolcowej za pomocą strzykawki Oidmann'a 5 gramów płynu:

Mur. Morp. 0·3; *Atropin. sulph. 0·01*; *Aq. dest. ad 100·0* lub *Extr. opii 1·5*; *Extr. Bellad. 0·5*; *aq. dest. ad 100·0.*

Saloli 0·25; *Laud. puri 0·02*; *Mfp. dtur tal. dos. X.* S. 3 proszki dziennie.

Bismut salicyl. 0·25; *Resorcin 0·15*; *Laud. pur. 0·01*; *Mfp. tal. dos. XII.* S. 3 proszki dziennie.

Decoct. rad. salep. 200·00; *Laudani puri 0·05*; *Syr. diacodii 20·00.* MDS. Co godz. łyżkę.

Iehtalbini (Knoll) 0·20—0·50; *Dent. tal. dos. Nr. XII.* ES. Co 4 godz. proszek.

Decoct. ligni campech. e 20·00 ad 200·00; *Laud. liq. syd. gtt. XX*; *Syr. cort. aurant. 20·00.* S. Co 2 godziny łyżkę.

Decoct. rad. rathan. e 15·00 ad 150·00; *Tinct. laud. simpl. gtt. XX*; *Syr. cinnamon. 15·00.* S. Co 2 godz. łyżkę.

Tanini puri 1·0; *Morphii mur. 0·10*; *Sacch. albi 5·00*; *Mfp. div. in. dos. Nr. 10.* S. 3 proszki dziennie.

Tannoform. 0·30; *Dt. d. Nr. XII.* S. Co 3 godz. proszek.

Tannalbini (Knoll) 0·50—1·0; *Dent. tal. dos. Nr. XII.* S. 4 proszki dziennie.

Extr. opii 0·02; *Tannini 0·10*; *Naphtalin 0·25*; *Mfp. d. t. d. XII.* DS. 2—3 proszków dziennie.

Pulv. Doveri 1·00; *Extr. colombo*; *Sacch. albi āā. 2·00*; *Mfp. div. in dos. X.* DS. Co 2 godz. proszek zażyć.

Benzonapthol. 0·25—0·50; *Dent. tal. dos. in capsul. amyl. Nr. 20.* S. 4 proszki dziennie.

Tanocol 1·00 k. r. d. Tabl. czekol. z tanokolem.

Honthin. 1·0 T. d. XII. S. 3—6 pr. dziennie.

Tannigen 0·30—0·50; *Dent. tal. Nr. X·* S. 3. proszki dziennie.

Catarhus laryngis zob. **Laryngitis.**

Catarhuss pharyngis zob. **Pharyngitis.**

Catarhuss ventriculi acut. Jeżeli w żołądku znachodzi się jeszcze treść, która ostry nieżyt wywołała, najstosowniej przepłókać zaraz żołądek, poczem chory powinien 2—3 dni zachować ścisłą dyetę.

Jeżeli aspiratora pod ręką niema, należy podać środek wymiotny.

W razie, gdy przypuszczamy, że treści w żołądku niema, wystarcza ścisła dyeta, i tylko gdy cierpieniu temu żołądka towarzyszy ta sama zmiana w jelitach, wskazane są środki przeczyszczające. Zresztą leczenie jest czysto przypadowe, gdy silne bóle w okolicy żołądka występują, wskazane są środki odurzające, w ra-

zie pragnienia: kwaski, woda sodowa, giesshüblerska etc.

Wobec nadmiernego pobudzenia do wymiotów przy żołądku czczym połykanie kawałeczków lodu i Kokaina 0·005—0·01 na raz.

Jako środki wymiotne:

Pulv. rad. Ipecac. 2·00; Div. in dos. VI. DS. Co kwadrans proszek aż do wystąpienia wymiotów.

Tartari stibiati 0·05; Aqu. dest. 50·00. S. W 2-ch porcyach w przeciągu 10-ciu minut zażyć.

Natr. bicarb. 2·0; Tinct. nucis vom. gtts. decem Aq. destill. 150·00; Syr. cortic. auraut. 15·00. S. Co godz. łyżkę.

Resorcin. resublim.; Acidi muriat. dil. āā. 2·00; Aq. destill. 200·00; Syr. cort. aurant. 20·00. S. Co 2 godz. łyżkę.

Apomorphini mur. 0·10; Aqu. dest. 10·00. DS. Podskórn. 1/2—1 strzyk.

Przeciw wymiotom:

Cocain. mur. 0·10; Aq. dest. 10·00. DS. 10—15 kropli na raz zażyć.

Przeciw bólom:

Morph. mur. 0·10; Aq. dest. 10·00. S. 10 kr. na raz zażyć.

Catarrhus ventriculi chronicus. *1. Acidus.*

Dyeta pożywna lekko strawna z wykluczeniem potraw korzennych, kwaśnych, tłuszczów, jarzyn, napoi wyskokowych i CO_2 zawierających. — Wewnętrznie wskazane są środki alkaliczne, woda karlsbadzka, Vichy lub szczawnicka (źródło Magdaleny) przepłókiwania żołądka rozczynami soli alkalicznych, lub wodą karlsbadzką; w razie silniejszych bólów w dołku podsercowym środki odurzające.

2. *Mucosus.*

Wskazana jest dyeta lekko drażniąca, a więc nieco napojów wyskokowych, kwasków organicznych, mięso w możliwem rozdrobnieniu, najlepiej więc siekane. Wewnętrznie środki gorzkie i kwas solny. Masaż żołądka, elektryzowanie.

Ad. 1.

Sal. therm. Carolin factic. lub *originalis 100·00.* S. Na czczo łyżeczkę w 1/2 szklanki ciepłej wody.

Natrii biboracici; Magn. ustae; Strontii bromati āā. 5·00. MD. 3 razy na dzień na koniec noża — 1/2 łyżeczki w godzinę po jedzeniu.

Natri bicarb. 15·00; Magn. carbon. 10·00; Calcar. carbon. 5·00; MD. in scatula. S. 3 razy dnia na koniec noża zażyć.

W razie bólów:

Morph. mur. 0·10; Aquae laurocer. 10·00; MD. in vitr. nigro. S. W razie bólu 10 kr. zażyć.

Tinct. nuc. vom. gtts. X; Aq. lauroceras 10·0. S. Dwa razy dnia po 10 kropli.

Codeini 0·02; Natri bicarb. 0·25; Magnes. carb. 0·10; Mfp. d. tal. dos. X. S. W razie bólu 2—3 pr. dz.

Ad. 2.

Trae amar. Acid. hydrochl. dil. āā. 15·00. MDS. Po każdem jedzeniu 20 kropli w łyżce wody zażyć.

Acid. hydrochl. 3·00; Pepsin solub. german. de Rostock 2·00; Aqu. dest. 200·00; Syr. cort. aurant. 15·00. MDS. Po każdem jedzeniu 2 łyżki zażyć.

Stomachinum fabr. Matula.

Catarrhus vesicae zob. **Cystitis.**

Cephalalgia zob. **Hemicrania.**

Chlorosis. Usunąć przyczynę blednicy. Pożywienie posilne, ale łatwo strawne. Świeże powietrze, w ciężkich przypadkach łóżko — w lżejszych mierny, ale systematyczny ruch. Należyte wysypianie się, nieprzeciążanie chorych ani fizyczną ani umysłową pracą. Szczególną mieć uwagę na zaburzenia żołądkowe, i jeżeli takowe istnieją, przedewszystkiem starać się je usunąć.

Tinct. malat. ferri; Tinct. Chin. comp. āā. 25·00. DS. 2—3 łyżeczki na dzień.

Ferri sulfur. pur.; Kalii carbon. āā. 15·00; Gi. Tragacanth. q. s. ut. f. pill. N. 120; Consp. pulv. cinam. DS. 3 r. na dzień 2—5 pig. (Blauda pigułki).

Ferri sulfur. sicc. 6·00; Kali carbon. sic. 5·00; P. altheae 3.00; Mel. crud. q. s. ut. f. pill. N. 120. DS. 3 r. na dzień po 2 pig. (Pigułki Valetta).

Aloes 2·00; Ferri pulv. 8.00; Pulv. rad. rhei 4·00; Mucil. gum. ar. q. s. f. pill. pond. 0·10; Consp. cinnamon. S. 2 razy dz. po 3 pig. (przy równoczesnem zaparciu).

Ferropyrin (Knoll) 0·60; Acidi mur. dil. gutt. quinque, Pepsini german. 5·0; Aq. destill. ad 200·0. MDS. Po jedzeniu łyżkę.

Ferri carbon. sacch. Sacch. albi; Natri bicarb. āā. 3·00; Myrrh. pulv.; Pulv. rad. rhei āā. 2·00; Mfp. D. ad scatul. S. 2—3 razy na dzień na koniec noża.

Ferri oxydati sacch. 10·00; Pulv. rad. gent. 5.00; Extr. gent. q. s. ut. f. pil. N. 100. S. 3 r. po 2 pigułki następnie 3—4 do 10.

Ferri reducti 10·00; Magn. carbon.; Succ. liquir. āā. 4·00; Glyc. q. s. ut. f. pil. N. 100. S. 3 r. po 2—4 pig. dz. po jedzeniu.

Ferri oxydati dialys. 5·00; Sol. arsen. Fovler. 1·50; Aqu. dest. 150·00; Aqu. menth. pip.; Syr. cinnam. āā. 15·00. DS. 3 razy na dzień po łyżce stołowej.

Ferri arsenic. cum Ammon. citrico 0·02; Sacch. albi 3·00; Mfp. Div. in dos. N. 10. S. 2 proszki na dzień.

Ferri lactici; Sacch. albi; Elaeosacch. cinnamon. āā. 0·20; Mfp. D. tal. dos. N. XX. in charta cerat. S. 3 r. dz. proszek po jedzeniu.

Pyrophosph. ferri et sodae, Sacch. albi āā. 0·20; Mfp. D. tal. dos. N. XX. S. 3—4 proszki na dzień.

Liqu. ferri album. 50·00. DS. 3 r. po łyżeczce od kawy.

Chinini ferro-citrici 1·00, solve in Vin. malagens. 200·00. DS. 3—4 łyżek dziennie.

Haemol pulverati 25·00; Da in scatula. S. 3 razy dnia na koniec noża zażyć.

Ferratin. 1·00; Dent. tal. dos. Nr. XV. S. 3 proszki dziennie.

Haemogallol. pulv. 25·00; Do. in scatula. S. 3 razy dnia na koniec noża zażyć.

Ferropyrin. 1·00; Aq. destillat. 150·000; Syr. cort. aurant. 30·00. S. 3 łyżki dziennie.

Liquor mangano ferri peptonati wyrobu Matuli w Podgórzu, pastilli jodo-ferrati comp. Jahr.

Obok tego przetwory arsenikalne jak Sol. Fowlera, woda Gubera, Levico, Roncegno 2—3 łyżeczki na dzień, następnie i 2—3 łyżek. Wody żelaziste: Żegiestów, Krynica, Francensbad i t. d. kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa).

Cholelithiasis. Uregulować dyetę, uważać pilnie na stolce, unikać siedzącego trybu życia, natomiast używać dużo ruchu, unikać uciskania wątroby przez gorset, paski itd.

Podczas napadu okład ciepły na okolicę wątroby, oliwa w ilości 100—150 grm. naraz. Ciepłe kąpiele, wstrzykiwanie morfiny samej lub z atropiną, czopki odbytnicowe — a w bardzo silnych bólach nawet narkoza chloroformowa. — W przypadkach gdzie napady kolki bardzo często się powtarzają, zabieg operacyjny — zresztą wskazanie do operacyi bardzo trudne.

Aether. sulph. 15·00; Ol. Terebinth. rectific. 10·00. DS. 3 r. dnia po 15—20 kropli. (Środek Duranda).

Extr. belladon. 0·10; Aqu. dest. 20·00. MDS. W napadzie co 1/2 godz. po 15 kropli.

Morph. mur. 0·10; Aqu. dest.; Glycerini āā. 5·00. MDS. Do podskórnych wstrzykiwań, w jednej strzykawce 0·01 morfiny.

Natri salicyl. 0·50; Extr. bellad. 0·01; Mfp. dtur. tal. dos. N. 10. S. 4 proszki dziennie w wodzie sodowej.

Polecają też glicerynę w dawce 20—30 grm. w razie napadu. W dawce 5—15 grm. w wodzie alkalicznej kilka razy dziennie dla zabezp. od napadu; lub:

Ol. olivar. optim. 200·00; Cognaci 20·00; Vitelli ov. N. 2; Menthol. 0·20. DS. W przeciągu godziny na 2 razy użyć.

Eunatrol (natr. oleinic.) 5·0; Glycerini terr. silic. āā q. s. uf. pill. XX. S. 3—4 pigułek dz.

Natri salicyl. 1·00; Natri sulphur. 3·00—5·00; Mfp. Dtal. dos. N. XV. S. 2—3 proszki dziennie stósownie do ilości wypróżnień.

Cholera. W pierwszym okresie choroby środki przeczyszczające, a z tych przedewszystkiem kalomel. Po kilku obfitych wypróżnieniach, wywołanych środkiem czyszczącym, przetwory makowca. W przypadku, gdzie są już wymioty, rozwolnienie, odrazu przejść do przetworów makowca, chorego ułożyć w łóżku, okłady rozgrze-

wające, środki podniecające: herbata z rumem, cognakiem i t. p. Ciepłe kąpiele. Następnie przejść do enteroklysy według Cantaniego: w wodzie przegotowanej o ciepłocie 30—40° C. rozpuszcza się tanninę 10:1000 lub też Acid. salicyl. 1%; lejkiem Hegara wlewa się do kiszek 1—2 litrów z wysokości 2 metrów. Powtarzać co kilka godzin. Jeżeli pomimo tego następuje zapad (stad. algidum) stosować hypodermoklysę z wody destylowanej i sterylizowanej (wodę trzeba w tym celu ½ godz. gotować w kolbce zatkanej korkiem z waty). Na 2 litry takiej wody daje się 6·00 Natri carbon. i 8·00 Natri chlorati ogrzewa do 40° C. (zachować ostrożność co do antiseptyki). Zresztą leczenie przypadowe, rozcieranie wyskokiem, spirit, camphoratus; przeciw kurczom inj. morfiny (1—2 ctgr.) w razie wymiotów: wino szampańskie, zimna woda sodowa kwaśna, kawa czarna, połykanie lodu, kokaina. W razie zapadu środki podniecające, inj. podsk. eteru, ol. camph. Desinfekcya stolców i wymiocin.

Trae chinae comp. 25·00; Chinin mur. 1·00; Acid. mur. 1·50; Trae Opii 6·00; Trae Valer. aeth. 12·00; Trae nuc. vom. 1·50; Ol. menth. 1·50. DS. Co godz. 15 kropli.

Cocain mur. 0.30; Aqu. dest. 130·00; Creosoti gtt. 15; Acid. mur. dil. gtt. 50; Syr. simpl. 30·00. S, Co 2 godz. łyżkę.

Acid. hydrochl. 2·00; Cocain. mur. 0·12; Tinct. Opii 2·00; Aq. dest. 170·00; Syr. simpl. 30·00. DS. Co godz. łyżeczkę, dopóki wymioty trwają, później rzadziej (lekarstwo trzymać w lodzie).

Tinct. cinnamom. 20·00; Tinct. opii croc. 0·75; Bismut. subn. 5·00; Mixt. gumm. 100·00. S. Co godz. łyżkę (w biegunkach początk.).

Tinct. opii croc. 6·00; Vini ipecac. 4·00; Trae valerian. aeth. 12·00; Ol. menthae pip. 1·00. DS. 15 kr. w herbacie z mięty.

Camphor. 1·00; Aether. acet. 15·00; Trae opii 3·00. DS. Co ½ godz. 10 kropli.

Dujardin Beaumetz radzi: 1) aby chorego ogrzać napojami, kawą, herbatą z rumem itp. 2) przeciw biegunce:

Moschi opt. 0·30; Ol. menthae gtt. 1; Aether sulf. 15·0. S. Co godzinę 10 kropli.

Acidi lactici 10·00; Syr. simpl. 20·00; Tinct. cort. aur. 2·00. Całość wlać do litra wody i co kwadrans 3 łyżki podać. Przeciw wymiotom pigułki lodowe lub:

Tinct. valerian. 5·00; Laudan. sydenham. 1·00; Liquor Hoffmann 5·00; Aq. menth. pip. gtts. V. MDS. Po 25 kropli, ile razy przychodzi skłonność do wymiotów lub parcia na stolec.

Cholera infantum zob. Gastroenter. acuta i acutiss.

Chorda. 1) Dyeta mleczna. 2) Uregulowanie stolca. 3) Zimne okłady i kąpiele systematycznie przeprowadzane, gdyż chwilowo użyte, działają raczej rozdrażniająco; 4) *antiaphrodisiaca:*

Camphor. rasae 0·20; Mixt. gummosae 100·00. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

Lupulini puri 0·10; Camphor. rasae 0·01; Extr. Lupuli q. s. ut. f. pill. dtr. tal. dos. N. XII. DS. 6 pigułek dzień. Gdy to bezskuteczne, injekcya morfiny (0·01—0·02).

Lupulini puri 0·10; Sacchari 0·30; Mfp. dtur. tal. dos. DS. *N. 10.* 3 proszki dziennie.

Extr. opii aq. 0.10; Butyri Cacao q. s. ut f. supp. N. 5. S. Wieczór 1—2 czopki.

Amylenhydrat 5·0; Aquae flor. aur. 50·0; Syr. cort. aur. 30·0. S. Na noc zażyć połowę.

Chorea minor. Dobre odżywianie, pobyt na świeżem powietrzu, gimnastyka lecznicza, chociaż w cięższych przypadkach w samym początku, lepiej dzieci trzymać w łóżku. Zabronić nauki, dozwolić dużo spać. Jeżeli na tle niedokrewności, blednicy, reumatyzmu podawać przetwory chininy i żelaza, w ostatnim przypadku, przetwory salicylu. Kąpiele letnie, siarczane, kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa) (24—26°) prąd stały. Rozpylanie eteru na kręgosłup. W cięższych przypadkach, w celu uspokojenia można podawać chloral, urethan, sulfonal, aby wywołać dłuższy sen, wreszcie w bardzo ciężkich przypadkach stósowano punkcyą lumbalną z korzystnym wynikiem.

Solut. arsen. Fovleri; Trae ferri pomati āā. 5·00. DS. 3 r. dnia po 2—3 kropli po jedzeniu.

Wody arsenowe: Gubera 2—3 łyżek, Levico i t. d.

Antipirini 0·50; DS. Nr. XX. S. 3 pr. dziennie używać.

Chloral. hydrat. 4·00; Natri bromati 2·00; Aqu. dest.; Syr. aurant. āā. 25·00. MDS. 3 r. dz. łyżeczkę.

Natri bromati 0·20; Chinini ferrocitrici 0·10; Sacch. 0·20; Mfp. Dtr. tal. dos. N. XV. DS. 3 proszki dziennie.

Syr. valerian. bromat. comp. Jahr.

Sulfonali 0·25—0·50; Dtur. tal. dos. N. V. S. Na noc proszek.

Zinci valerian. 0·50; Sacch. alb. 2·0; M. f. p. div. in pp. V. S. 3 proszki dziennie.

Flor. zinci 0·50; Pulv. valerian. 0·25; Pulv. gum. 10·0; Mfp. Div. pp. N. XXX. S. 3 proszki dziennie.

Ferri carbon. sacch. 2·0; Oxyd. zinci 1·0; Sacch. alb. 10·0. Mfp. S. 3 r. d. na koniec noża.

Exalgin 1·00; Solve in spir. menth. pip. 5·00; Aquae tiliae 120·00; Syrup aurant. 30·00. MDS. 3 r. dz. łyżeczkę.

Physostigm. sulf. 0·01; Aq. dest. 10·0. S. Wstrzykiwać początkowo $^1/_2$ strzykawki, później 1—2 strz.

Cirrhosis hepatis. Leczenie polega na podawaniu środków lekko czyszczących, najlepiej solnych, uregulowanie dyety, z której napoje wyskokowe wykluczyć należy, polecając też ścisłą dyetę mleczną; jeżeli chory przebył kiłę, to należy zastosować wcierki szaruchy, a potem kal. jodatum.

Przeciw nagromadzeniu się płynu w jamie brzusznej, środki moczopędne, gdy te nie są dostateczne i wobec indicatio vitalis, nakłócie powłok brzusznych i wypuszczenie płynu.

Theobromini natrosalicyl. (vel Diuretin) 0·50; D. tal. dos. N. XV. DS. 5 proszków dziennie.

Calomelanos 0·10; Sacch. albi 0·30; Mfp. Dtur. tal. dos. N. XV. DS. 5 proszków dziennie. Przyczem jednak należy zwrócić baczną uwagę na dziąsła.

Agurin 0·5 d. t. d. XII. S. 6 proszków dziennie.

Agurin 6·0 Aq. menth. pip. 200·0. S. w ciągu 2 dni wyżyć.

Inf. fol. Digit. 1·00 : 200·00; Liqu. kali acet. 20·00; Trae cort. aurant. 25·00. MDS. Co godz. łyżkę.

Inf. juniperi 15·00 : 200·00; Syr. simpl. 15·00. DS. Co godz. łyżkę.

Kali jodati 10·00; Aq. dest. 200·00. MDS. 2 łyżki dziennie.

Colica flatulenta. Najczęściej przyczyną niestrawności i kolki jest za częste podawanie piersi i uspakajanie dziecka piersią. Polecić regularne karmienie co 3 godz. w dzień i 2 razy w ciągu nocy.

W napadzie: wilgotne ciepłe okłady na brzuch, smarowanie ciepłą oliwą, lub maściami aromatycznemi. Wprowadzić do kiszki stolcowej kateter (powyżej sphincter internus). Lewatywy z ciepłej wody z oliwą. Rumianek lub herbata z mięty, łyżeczkami.

Calomel. 0·01—0·03; Sacchari 0·20; Mfp. dtur. tal. dos. N. V. S. Co godz. proszek.

Natri benzoici 0·20; Aqu. dest. Aqu. foenicul. āā. 30·00; Trae laudani gtts. duas.; Syrup simpl. 15·00. DS. Co godz. łyżeczkę.

Chloral hydrat v. Urethan 0·50; Aqu. dest. 80·00; Mucilag. gum. arab. 20·00. MDS. Na 2 lewatywy w razie boleści lub drgawek.

Colica menstrualis vide Dysmenorrhea.

Combustio. Gdy tylko rumień istnieje wystarcza puder i okład:

Liquor. alumin. acet. 300·0. S. Do okładów.

Aqua calcis; Ol. lini āā 75·0. S. Zewnętrznie.

Airol. 2·0; Vaselin. flav. 20. M. f. ung. S. Maść.

Podobnie Dermatol, Jodoform, Nosophen, Europhen.

Acid. borici 4·50; Mag. bismuth. 9·0; Lanolin. Libreichi Vaselin. fl. āā 45·0. M. f. ung. S. Maść.

Cocain. muriat. 0·20; Aq. dest. 10·00. S. do pendzlowania.

Ichtyol. 4·0; Aqu. calcis 30·0; Lanol. Liebreichi; Vaselin. fl. āā 15·0. M. f. ung. S. Maść.

Ichtyol 5·0; Naftalan 50·0. S. Zewnętrznie.

Bismuthi subnitrici 9·0; Acidi borici 5·0; Naftalan 80·0. M. f. ung. S. Maść.

Condylomata accuminata. Jeżeli na wąskiej szypule najlepiej odciąć nożyczkami, gdy liczne, odpalić żegadłem Paquelin'a. Jeżeli drobne i w mniejszej ilości

lub na żołędzi, łechtaczce i t. p. smarować trzy r. dnia c. tinct. jodi lub tinct. ferri sesquichlorati, zasypywać: *Pulv. frond. sabin*; *Alumin. crudi ăă 10·0*; *Cupr. sulf. 5·0.* S. Puder, albo wypalić: *Acid. bichloroacet. concent. p.*

Condylomata lata zob. **Syphilis.**

Congelatio. W świeżem odmrożeniu nacieranie śniegiem w chłodnem miejscu aż do ogrzania i przeniesienie następnie do ciepłego pokoju, później pendzlowanie nalewką jodową.

Naftalani 50·0. S. Zewnętrznie.

Gdy istnieją pęcherze, usunąć je i maść:

Hydr. praecipit. alb. 2·0; *Vaselin. flav. 30·0.* M. f. ung. S. Maść.

Argent. nitr. 1·00; *Vaselin. flav. 10.0*; *Bals. peruv. 1·0.* M. f. ung. S. Maść. Jeżeli skóra obrzękła:

Ammon. sulfoicht.; *Resorcin. alb.*; *Tannin. ăă 1·0*; *Aqu. dest. 5·0.* S. Do pendzlowania.

Resorcin. resubl. 2·0; *Mucil. gummi arab.*; *Aqu. dest. ăă 5·0*; *Talc. pulv. 1·0.* S. Do pendzlowania.

Przy zgorzeli opatrunek przeciwgnilny, usunięcie części zgorzelinowych, okłady z wody gulardowej lub Liqu. alum. ac. Gdy sprawa dawniejsza, starać się usunąć zastój żylny przez wywołanie przekrwienia czynnego, i obmywanie wyskokiem, kąpiele ciepłe z wody octowej lub ciepłe kąpiele piaskowe — obok tego:

Ichtalbin (v. Ichtyol) 20·0; *Glycerin. p.*; *Collodi p. ăă 10·0.* S. Co wieczór zapendzlować.

Tct. jodi; *Tct. gallar. ăă 10·0*; *Collodi p. 50·0.* S. Do pendzlowania po podniesieniu kończyny ku górze.

Calcar. chlor. 1·0; *Ung. paraffin. 9·0*; *M. f. ung. subtill. d. in vitro fusco.* S. Na noc wcierać przez 5 minut (nos, palce).

Coryza. Siąkanie bez nieżytu wskutek oddechania zimnem powietrzem, silnego światła itp. usuwa ucisk palcami nozdrzy.

Siąkanie i nieżyt usuwają: Olejek terpentynowy, 2—5% roztwór wyskokowy mentolu, świeża tra jodi wziewane. Dalej wdmuchiwania do nozdrzy proszków rozmaitych za pomocą »autoninsufflatora« (po prostu dwie rurki szklane połączone w środku rurką gumową):

Camphorae; *Ac. tannic. ăă. 2·0*; *Mf. p. subtiliss.* S. Proszek do nosa.

Cocain. mur. 0·2; *Menthol. 0·1*; *Sacch. lact. 3·0. Mf. p. subtiliss.* S. 4—5 razy dziennie wdmuchiwać do nosa.

Do wdmuchiwań użyć można natrium i zincum sozojodol. Wewnętrznie: chinin., salicyl., antipyrin., salipyrin.

Croup vide **Laryngitis croup.**

Cystitis. Najczęściej przy sprawie rzerzączkowej. Jeżeli objawy ostre: spokój, okłady ciepłe na okolicę pęcherza i międzykrocze, kąpiele nasiadowe ciepłe, dyeta mleczna, niedrażniąca, bez napojów wyskokowych, uregulowanie stolca,

Przeciw parciu na mocz.

Morph. muriat. 0·01; Extr. bellad. 0·02; But. Cacao 1·50; M. f. supp. d. t. d. Nr. VI. S. 2—3 czopków na dzień.

Lupulini 0·20; Extr. bellad. 0·01; Extr. Opii aquos 0·005; Sacch. albi 0·30; M. f. pulv. d. t. Nr. XII. S. 3—4 pr. na dzień.

Mixt. gummos. 500·0; Tinct. laudani spl. gtt. XV; Aqu. laurocer. 10·0. S. Co godzinę łyżka. Przy bardzo znacznem parciu wstrzykiwanie morfiny.

Wody alkaliczne (Giesshübler, Bilińska, Salvator) tylko wtedy, gdy mocz wybitnie kwaśny; lepiej dawać do picia napary z ziół.

Fol. Uvae ursi; Herb. Herniar.; Chenop. Ambrosioides āā 10·0; Div. in dos. N. 10. S. porcyę naparzyć w filiżance wody.

Przeciw krwawieniu:

Liqu. ferr. sequichlor. 2·0; Aqu. dest. 175·0; Syr. cortic. aurant. 25·0. S. Co godzinę łyżka.

Ergotini Bonjean 1·0; Sacch. alb. 2·0; M. f. pulv. div. in dos. Nr. X. S. 4—6 proszków dziennie.

Extr. hydrast. fluid.; Vini malagensis āā 30·0; Syr. Cinnam. 15·0. S. 1—4 godz. po łyżce.

Ac. tannic. 0·1; Salol. 0·5; D. t. dos. Nr. XV. S. Co 2 godziny proszek.

Gdy objawy gwałtowne miną podawać Ac. salicyl. (5—6 proszków po 0·50), Natr. salicyl. (3—4 r. d. po 1·0), Salol. (5—6 r. d. po 0·5), Natr. benzoic. (5—6 r. d. po 0·25), Urotropin (4—6 r. d. po 0·50), Helmitol (3—4 r. d. po 1·00).

W postaci przewlekłej, gdy wykluczono kamień pęcherza, nowotwór lub zwężenie cewki, podawać jeden z powyższych środków obok leczenia miejscowego t. j. przepłókiwań za pomocą cewnika opróżnionego pęcherza płynami:

2—4% acid. boric.; 1/4—1‰ argent. nitric. 1—2% argonin; 1/4—1‰ argentamin; 1/2—2% protargol; 1/2—2% largin; 1/4—1/2‰ itrol (argent. citric) 1:5000 sublimat.

Cewnika użyć można albo miękkiego Nelatona, lub metalowego najlepiej Ultzmann'a. Gdy zaś chory nie znosi większych ilości płynu w pęcherzu, wkraplać za pomocą wkraplacza Ultzmann'a lub Guyon'a płyny zgęszczone: *1—5% argent. nitric.; 5—10% argonin; 5—10% protargol; 1—3% itrol,* w ilości 20—30 kropli. Gdy znaczny osad, ciągnący się: 5% *Natri chlorat.* w obfitej ilości dwa razy dziennie pęcherz przepłókać. W rozpaczliwych przypadkach drenowanie pęcherza. Przy c. tuberculosa obok środków ogólnie przy gruźlicy używanych.

Creosot. 0·05; Jodoform. 0·01; Natr. arsenic. 0·001; Pulv. benzoic. qu. s. ut. f. pill.; D. tal. pill. Nr. 50. S. 2 pigułki dwa razy dnia.

Do pęcherza zaś wkraplać:

Hydrarg. sublimat. corr. 1:5000:3000. S. 30—50 kropli do pęcherza wkraplać.

Guajacol p. 5·0; Ol. olivar. 100·0. S. 1—2 razy na dzień po 1—2 cem.

Jodoform. 1·0; Ol. olivar. 100·0. S. Jak wyżej.

Jodoform. 20·0; Glycerin. 10·0; Aqu. dest. 6·0; Tragacanth. 0·25. S. Łyżeczka na 150 gr. wody letniej do przestrzykiwania pęcherza, połowę zostawić jak najdłużej.

Delirium tremens pot. zob. **alcoholismus.**

Diabetes insipidus. Pożywna dyeta, mierne użycie napojów. Leczenie hydropatyczne, pobyt w górach. Kąpiele morskie, przetwory bromowe.

Infus. valerian. e 5·00, ad 100·00; Natri bromati 1·00; Syrup. 15·00. MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Amylen-hydrat. 1·—; D. in caps. gelatinos. Nr. XII. S. R. i w. zażywać.

Codeini phosphor. 0·10; Syr. simpl. 30·00. MDS. 3 razy dz. łyżeczkę.

Camphor. monobrom.; Extr. valer. āā. 5·00, ut f. l. ar. pil. N. 30. S. 2—3 pigułek dziennie.

Diabetes mellitus. Tylko pożywienie złożone z mięsa, jaj i mleka, ostatnie w małej ilości; tłuszcze korzystne. Dużo ruchu.

Chleba najwyżej 100—150 grm. na dzień, z jarzyn wolno szpinak, sałatę, zielony groszek i fasolkę, kalafiory, szparagi, kapustę; z mącznych jedynie trochę ryżu. Do picia: kawa, herbata osłodzona saccharyną, która nawet w większych ilościach nie szkodzi, kwaskowate wina, wódka, cognac, woda sodowa.

Jeżeli przy dyecie mięsnej występują zapady i grozi choremu coma diabeticum, to podawać wtedy większe ilości sody, liq. kali acet.; dyeta mieszana.

Z lekarstw najlepiej jeszcze działa woda Karlsbadzka, potem Vichy, Neuenahr, spore dawki opium do 1·0—2·0 pro die. Do osłodzenia płynów używa się pigułek z saccharyny.

Saccharini 3·00; Natri carb. sicc. 2·00; Manniti 50·00; f. pill. N. 100. S. Pigułkę na 1/2—1 szklankę płynu.

Acid. lacticum. 5·00—10·00 pro die.

Acid. carbol. 5·00; Aqu. dest. 150·00; Aqu. menth. pip. 50·00. DS. 3—4 łyżeczki na dzień.

Codeini 0·05; Dtal. dos. N. XX. S. Na dzień 3—4, lub:

Opii puri 0·50; Natr. bicarb. 5·00; Mfp. Div. in dos. N. XV. S. 3—4 na dzień.

Extr. fol. myrtillor 5·00; Extr. et pulv. gentian. q. s. f. pil. N. 50. S. Od 3 pig. dzien. do 10—12.

Jodoformii, Extr. lactucae sativ. āā. 1·00; Cumarin 0·10; M. ut f. pill. N. XX. S. 2—3 pigułki na dzień.

Pilocarpini mur. 0·10; Aqu. dest. 10·00. DS. Podskórnie 1/2—1 strzyk.

Lith. salicyl. 5·0; Lith. benzoic. 10·0; Succ. et pulv. liquirit. q. s. ut f. pill. N. centum. S. 5—6 pigułek dzien.

Natr. salicylic. 10·0; Aq. dest. 200·0. S. 4 łyżeczki, zwłaszcza w bólach.

Aspirini 1·0; T. d. XII. S. 1—3 pr. dziennie.

Flor. benzoes; Pulv. gummos. ää. 2·0; M. f. p. Div. in dos. N. X. S. Co 3 godz. proszek.

W razie coma diabeticum środki podniecające, wstrzykiwanie eteru, ciepła kąpiel ze zlewaniami głowy zimną wodą.

Diathesis urica zob. **Arthritis urica.**

Dilatatio ventriculi. Gdy przyczyną cierpienia jest zwężenie odźwiernika bliznowate, lub nowotworowe, wskazany jest zabieg operacyjny.

Chwilową poprawę osiągnąć można przez systematycznie, dłuższy czas stosowane przepłókiwanie żołądka, raz lub 2 razy dziennie rozczynem kw. borowego lub salicyl. resorcyny, lub w razie oddziaływ. kwaśnego rozczynem sody, soli lub wody karlsbadzkiej.

W razie bólów wskazane są środki odurzające i to lepiej podskórnie niż wewnętrznie.

W razie, gdy przyczyną cierpienia jest zwiotczenie ścian żołądka, należy przepisać dyetę pożywną, w małych ilościach a często podawaną z wykluczeniem o ile możności płynów; co dzień naczczo uwolnić żołądek za pomocą aspiratora żołądkowego od zalegającej treści, a w razie towarzyszącego nieżytu żołądka, takowy stósownie leczyć.

Skutecznie też działają zabiegi wodolecznicze, mięsienie i prąd indukcyjny, w okolicę żołądka stósowane.

W celu wzmocnienia mięśni żołądka: ipecacuanha 0·02—0·05 w przeciągu 24 godz., raz w pół godziny po jedzeniu, drugą dawkę (0·01) po całej godz. Extr. belladon, po 0·01—0·02 na dawkę.

Przy zaparciu stolca: przed jedzeniem dwie łyżeczki: Sulphat magnes., Cremor tartari, et flor. sulphur. aa. p. aeq. Lewatywy z gliceryny. Jeżeli po jedzeniu występują boleści, poleca się 2—4 łyżek wody chloroformowej lub morfinę z magnezyą lub sodą. Przeciw wzdęciu: kreda, węgiel, magnesia w bardzo małych ilościach.

Diphtheritis s. Angina diphteritica. Odróżnić postać pierwotną, czyli błonicę od postaci następowych t. j. zapaleń dyfterytycznych (błonicowatych). Pierwsza przy małej gorączce, szarych, grzybowatych nalotach bez znaczniejszych bólów gardła, bez obrzęku gruczołów szyjnych, prowadzi najczęściej do dławca (laryngitis diphteritica), druga odznacza się głębokiemi owrzodzeniami gardła, obrzękiem gruczołów szyjnych, wysoką gorączką lub też ciepłotą subnormalną, objawami ogólnego zakażenia.

I. Rozpoznawszy błonicę należy jak najwcześniej zastrzyknąć surowicę przeciwbłoniczą. Surowicę przyrządzają dzisiaj w takich dawkach, że w jednej flaszce

mieści się tysiąc jednostek uodporniających, chociaż ilość surowicy wynosi w surowicy Bujwida 2—5 cm^3, Paltaufa 10 cm^3. W obec rozwiniętej błonicy należy zastrzyknąć naraz przynajmniej jedną flaszeczkę; gdy błony zajęły całe gardło a zwłaszcza, gdy stwierdzono objawy rozwijającego się dławca 2 lub 3 dawki. Gdy po 24 godzinach naloty nie okazują tendencyi do oddzielania, a tembardziej, gdy się szerzą, należy dawkę powtórzyć. Zastrzyknięcie robi się w powłoki brzuszne, w udo lub w skórę klatki piersiowej (w okolicy pachy) odpowiednią strzykawką, poprzednio przez gotowanie wyjałowioną. Wczesne zastrzyknięcie surowicy zapobiega szerzeniu się błon na krtań, stwierdzonem też jest powszechnie, że pod wpływem surowicy nie przechodzą przypadki lekkie w ciężkie postacie (septyczne) jak to dawniej często spostrzegano.

Wobec błonicy pierwotnej; postaci lekkiej zachować się po uskutecznionem zastrzyknięciu, zupełnie wyczekująco, co najwyżej polecić wewnętrznie:

Acidi phosph. dil. 2·0; Syr. rub. id. 20·0; Aquae d. 100·0.
S. Co 3 godziny łyżeczkę, lub:

Natri salicyl 2·0; Syr. rub. id. 20·0; Aquae dest. 100·0.
S. Co 2 godziny łyżeczkę.

3% rozczyn kali chlorici lub acidi borici do płókania, odpowiednia lekka a posilna dyeta, trochę wina.

II. Wobec błonicy z rozpadem i objawami ogólnego zakażenia należy obok zastrzykiwań surowicy w dawkach większych (naraz dwie flaszeczki) leczyć miejscowo i wewnętrznie:

Leczenie miejscowe: Okłady z lodu na szyi (w woreczkach gumowych), pić wodę z lodu z dodatkiem wina czerwonego, lody owocowe. Później przy rozpadzie błon lub zgorzeli, można przejść do ciepłych okładów i kataplazmów.

Natr. sosojodolic. S. do insufflacyi.

Natr. sosojodolic. Flox sulphur. āā. S. do insufflacyi.

Płókania:

Aq. calcis, Acid. salicyl. 1%, Ac. boricum 2%, Kali chloric. 2%, Thymol. ½%, Menthol ½%.

Kali chlorici 10·0; Aquae dest. 400·0; Extr. opii aquos 0·40; Syr. simpl. 20·0. S. Płókanie.

Mniejszym dzieciom przestrzykuje się gardło dużą strzykawką.

Pendzlowania:

Solut. acid. citr. e 10·00: ad 50·00;

Resorcin. 30·0; Glycerin. 30·00. S. Co 2 godz. pendzlować.

Acidi salicyl. 0·50—1·00; Spir. vini. q. s.; Glycerin. 400·00; Infus. fol. eucalypti 60·00. DS. Co godz. zwilżać watą zamoczoną w tym płynie, miejsca bł. zajęte.

Acidi carbol. cryst.; Acid. citric. cryst.; Trae jodi āā 3—5·00; Franz-Cognac 100·00. MDS. Co 2 godz. pendzlować.

Ferri sesquichl.; *Glycerin. āā. 10·00.* DS. Pendzlowanie 3 razy dziennie.

Sublimati corros. 0·05; *Aqu. dest. 50·0*; *Acid. tartar. 0·25.* S. Pendzlowanie.

Acidi boracici 5·0; *Glycerini puri*; *Aquae dest. 10·0.* S. Pendzlowanie.

Chloral hydrat. 10·0; *Aquae dest. 20·0.* S. Co 1/2 godz. pendzlować.

Papayotini 1·0. Aq. destill. 10·0. S. Co 10 minut pendzlow.

Jodi puri 0·40; *Spirit. 20·0*; *Chloroformii 2·0.* S. pendzlowanie.

Liqu. Ferri sesqu. 1·00; *Aquae dest. 10·0—50·0.* S. pendzlow.

Wziewania:

Merc. subl. corr. 0·02; *Aquae dest. 200·0.* S. Do inhalacyi.

Sol. hydrogen. superoxyd. 2%. S. Do inhalacyi.

Acid. lactici gtts. 40; *Aquae dest. 200·0.* S. Do inhalacyi.

Aquae calcis; *Aquae dest. āā 150·0.* S. Do inhalacyi.

Środki podawane do wewnątrz:

Chinin. muriat. 0·50—1·50; *Ammon. chlorati 1·00*; *Aq. dest. 60·00*; *Syrup rub. id. 20·00.* DS. 3 razy dz. na łyżeczkę.

Antipyrin 1·50—2·00; *Cognaci 20·00*; *Aq. destill. 80·00*; *Syrup. simpl. 20·00.* DS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Kali chlorici 2·0; *Aq. destill. 80·00*; *Tinct. ferri sesquichl. gtt. XX*; *Syrup. rub. id. 20·00.* DS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Tinc. myrrhae 4·00; *Glycerini 8·00*; *Aq. dest. ad 200·00.* MDS. Co godz. łyżeczkę.

Dcti. cort. chinae e 5·00 ad 100·00; *Aq. chlori 10·0*; *Syrup sacchari 20·00.* DS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Pilocarpin muriatic. 0·01; *Pepsin 0·20*; *Acid. muriat. dil. gtts. V*; *Aq. dest. 80·00*; *Syrup simpl. 20·00.* DS. Co godz. łyżeczkę.

Hydrarg. cyanati 0·01; *Aq. destill. 1·00*; *Syr. aurant. 20·0.* MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Camphor. 0·30; *Mixt. gumm. 80·00*; *Syrup sacchari 20·00.* DS. Co godz. łyżeczkę, (zwłaszcza w formie septycznej).

Aether. acet. 5·00; *Ol. cinamom. 1·50.* DS. Co 2 godz. 3—5 kropli.

Hydrogen. superoxydat 2·0; *Aq. dest. 130·0*; *Glycerini 3·0.* MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Nadto w razie osłabienia czarna kawa, stare wino, cognac, nacierania octem lub winem.

W razie obrzęku gruczołów szyjnych okład z Liquor alum. acetic. Gdy wystąpi dławiec stosować leczenie podane przy laryngitis crouposa.

Przy porażeniach po błonicy należy stosować elektryzowanie, roborantia.

Dysmenorrhoe. Wykazanie przyczyny (przyczyna mechaniczna, dalej, czy przyczyna w macicy; czy w jajnikach). Unikać ruchu bezpośrednio przed i podczas peryodu, zaziębienia, szkodliwych wpływów moralnych. Regulować dyetę. Jeżeli chora niedokrewna lub skrofu-

liczna, odpowiednie leczenie stanu chorobowego ogólnego. Leczenie kąpielowe: Iwonicz, Rabka, Krynica, kąpiele borowinowe, (Mattoniego sól borowinowa).

Podczas boleści spokój, suche ciepło na okolicę podbrzusza, środki kojące jak: lewatywy z Tra. opii simpl. (15 kropli na lewatywę albo Chloral hydrat 1·0 na lewatywę). Czopki do kiszki stolcowej, zawierające opium lub morphium, wstrzyknięcie morphiny pod skórę, u osób silnych, krwistych, po jednej pijawce, na wewnętrznej powierzchni obu ud.

W cięższych przypadkach należy zbadać dokładnie miejscowo narząd płciowy przez odbytnicę, albo jeżeli możebne przez pochwę.

Najczęstszą przyczyną bolesnego miesiączkowania, bywa niedrożność przewodu szyi macicy.

Niedrożność pochodzić może ze zmiany położenia macicy jak np. zagięcia tejże, z wrodzonej wązkości przewodu, z krętego przebiegu tegoż.

W tych razach zazwyczaj napotykamy równocześnie niepłodność.

W przypadkach takich wskazanem jest leczenie mechaniczne, polegające na wyrównywaniu zagięcia macicy, na rozszerzaniu przewodu szyi macicy sposobem tępym, wprowadzanie zagłębnika lub rozszerzaczy na ten cel zbudowanych, do jamy macicy. Jeżeli te sposoby nie prowadzą do celu, wskazanem jest rozszerzenie macicy sposobem krwawym (Hysterostomatomia) najlepiej modo Rosner-Mars.

Elektryzowanie według metody Apostolego.

Extr. hydrast. canad. fluid. 2 razy dziennie po 25 kropli na 8 dni przed regularnością.

Chloral hydrat. 8·00; *Kali brom. 10·00*; *Aqu. camphor. 200·00*. S. Co 2 lub 4 godziny łyżeczkę.

Trae thebaicae; *Trae belladonae*; *Trae hyoscyami*; *Trae valerianae*; *Trae stramoni āā. 10·00*. S. 3—4 razy dnia po 15—20 kropli.

Kali bromati; *Antipirini āā 10·00*; *Extr. viburni prunifol. fluid. 20·0*; *Aq. destill. 120·0*; *Syr. cort. aurantiae āā. 30·0*. DS. 2—4 łyżek dziennie. Polecają też czopki.

Extr. opii aquos. 0.02; *Extr. belladonnae 0·01*; *But. cacao q. s. ut f. l. art. supposit.* S. Czopki.

Trae vibur. prunifol.; *Trae piscid. erythr. āā 10·0*. S. 4 razy dnia 20 kropli w wodzie zażyć.

Dysenteria. W czasie epidemii unikać niestosownego pożywienia. Scisła desinfekcya wypróżnień.

Dyeta ścisła, kleik, rosół, mleko. Słabszym można dozwolić bulion z jajem, wyciągów mięsnych, wina.

Oseski zostawić przy piersi, karmiąc regularnie co 3 godziny.

Leczenie rozpocząć należy od środków przeczyszczających, calomel, ol. ricini, dorosłym 2—4 łyżek dziennie. Później środki ściągające, miejscowe przepłukiwania

kiszki letniemi rozczynami. Starcia około odbytnicy troskliwie oczyszczać i zasypywać pudrem salicylowym.

Codziennie kąpiel ciepła. Ciepłota kąpieli 27° przez 5—10 minut. Okłady wysychające, kataplazmy, zawijania ciepłe sprawiają ulgę.

Calomelanos 0·05; Sacchari 0·20; Mfp. dtr. tal. dos. N. VI. S. Co godz. proszek.

Acidi salicyl 10·00; Opii pulv. 0·20; Mfp. div. in dos. N. X. S. 3—4 proszki dziennie.

Natri salicyl 0·50; Laudani 0·05; Mfp. Dent. tal. dos. N. X. DS. 3 pr. dziennie.

Natri salicyl 5·00; Aqu. dest. 80·00; Trae laud. gtts. X.; Syrup simpl. 20·00. MDS. Co 3 godz. łyżkę.

Saloli p. 5·0; Bismuth. salic. 2·0; Mfp. Div. in dos. N. X. S. 3 proszki dziennie.

Rad. rhei 6·0; Rad. ipec. 2·0; Inf. Aq. fervid. q. s. ad. colat. 120·0; adde: Gumi arab. 4·0; Syr. altheae 30·0. S. Co godzinę łyżkę.

Do lewatywy używa się: sól kuchenna (0·5%), Acid. salicyl. (0·5%), Thymol (0·10%).

Argenti nitrici 0·05; Aqu. dest. 200·0. DS. Na 2 razy w lewatywie zastosować.

Tannini 5·00; Aqu. dest. 500·00. S. Na 2 lewatywy.

Liquor. alum acet.; Aqu. dest. āā. 100.00. DS. Na 2 lewat.

Po lewatywach jakoteż w razie silnego parcia dać czopki:

Butyri cacao 0·50; Trae opii guttam; Mf. supposit. d. t. Nr. X. S. 2—3 dziennie.

Extr. bellad. 0·10; Morphii mur. 0.05; Butyr cacao q. s. f. sup. N. V. S. 1—2 czopków dziennie (dorosłym).

W przypadkach przewlekłych podawać dalej lewatywy, i środki lekko ściągające.

W razie zapadu: Cognac, wino, kamfora, eter.

W okresie zdrowienia przechodzić zwolna do pokarmów: jaja, skrobane mięso i t. d.

U dzieci rozpocząć leczenie od ol. ricini, lub calomelu, następnie:

Bismut. salicyl 1·00; Pulv. Doveri 0·20; Sacchari 2·00; Mfp. div. in dos. N. X. DS. 3 pr. dziennie.

Chinini tannici Bismuti salicyl. āā. 1·00; Laudani 0·10; Mfp. div. in dos. N. X. S. 3 pr. dziennie.

Przepłókiwanie z acid salicyl. 0·5%, thymol 0·10% kw. borowy 2%.

Dyspepsia. Przedewszystkiem wykryć przyczynę cierpienia i dokładnie zbadać funkcyę żołądka i kiszek.

Cierpienie to najczęściej stoi w związku z czynnościowem, nadmiernem wydzielaniem soku żołądkowego, lub z niedomogą wydzielniczą żołądka.

Stosownie do tego w 1-szym przypadku wskazane są środki alkaliczne, wody: Karlsbad, Vichy, Szczawnicka Magdaleny, w 2-gim kwas solny i środki gorzkie.

W innych razach zboczenia w wydzielaniu soku żołądkowego nie ma, tylko błona śluzowa żołądka jest nadczułą, a w tych przypadkach należy przed jedzeniem podawać środki znieczulające (cocaina) i zapomocą przepłókiwań żołądka zmniejszać przeczulicę błony śluzowej, można też podawać przetwory bromowe.

Prócz tego należy zwrócić uwagę na ogólny stan chorego, u anemicznych wskazane są środki żelaziste (Krynica, Żegiestów, Francensbad i t. d.) u neurasteników i hysteryczek skutecznem bywa leczenie wodolecznicze, wyjazd nad morze lub w góry.

Natri bicarbon; *Magn: carbon.*; *Kali carbon. āā. 5·00*; *Pulv. rad. Rhei 7·00*; *MD. in scatula*. S. 3 razy dnia na koniec noża zażyć, w razie jeżeli jest nadmierne wydzielanie soku żołądkowego.

Sal. therm. Carolin 100·00. DS. Co dzień rano łyżeczkę w pół szklance ciepłej wody.

Strontium brom. 2—3·00. Po obiedzie i po kolacyi.

W razach niedomogi wydzielniczej:

Acid. hydrochl. 3·00; *Pepsini German. solub. de Rostock 2·00*; *Aqu. dest. 150·00*; *Syr. Simpl. 15·00*. MDS. Po każdem jedzeniu 2 łyżki zażyć.

Acid. hydrochl. dilut. Trae absinthi āā. 15·00. DS. Po każdem jedzeniu 20 kropli w łyżce wody zażyć.

Orexin basic. 0·30; *Dent. tal. dos. N. 5*. S. Jeden proszek rano zażyć.

Stomachium fabr. Matula; *Vinum Condurango fabr. Matula*.

Trae ferri pomati 25·00; *Trae Rhei vinosae*; *Trae amarae āā. 15·00*. MDS. 3 razy dnia po łyżeczce zażyć.

Ferri carb. sacchar. 5·00; *Extr. nucis. vomicae 0·50*; *Pulv. et extr. Rhei āā. q. s. ut f. pill. N. 100*. DS. 3 razy dnia po 2 pigułki zażyć.

u oseskow:

Regularne karmienie, jeżeli przyczyną mleko krowie, wrócić do piersi, lub też zarządzić odpowiednie żywienie sztuczne. Calomel (0·01—0·03) lub Natrum benzoic. (3%) co 2 godziny łyżeczkę.

Naphthalini p. 0·50; *Aq. chamomilae*; *Mac. gum. arab. āā. 50·00*; *Ol. meth. pip. gtt. unam*. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Kreosoti gtt. V.; *Aq. dest. 50·0*; *Syrup. simp. 20·0*. MDS. Co 2 godziny łyżeczkę.

W razie wzdęcia bolesnego, wprowadzić kankę lub miękki kateter do odbytnicy. Jeżeli wymioty nie serowate, cuchnące, wskazują na brak kwasów: Acid. mur. (0·30:50·0) lub:

Pepsin 1·00; *Ac. muriat. gtts. tres.*; *Aqu. dest. 90·00*; *Syr. simpl. 15·00*. S. Przed pokarmem łyżeczkę.

Acid. lactic. 1·0; *Aquae d. 100·0*; *Syr. simpl. 20·0*. S. Co 3 godziny łyżeczkę.

Przy kwasocie: Aq. calcis, calcaria phosphor. tribasica pur. po 1·0. Przy Intertrigo towarzyszącem zmywanie wodą mydlaną.

Magnes. ustae 5·00; Talci praepar. 20·00; Acid. salicyl. 0·20; Mixt. oleoso-balsam. gtt. X Mf. p. DS. Do posypywań.

Eclampsia infantum. Uwzględnić przyczyny: Początki chorób ostrych i zakaźnych, użycie środków odurzających, przepalenie głowy, kolki brzuszne, niestrawność, robaki, choroby dróg moczowych (phimosis), koklusz, skurcz głośni, ciała obce w nosie, zranienia. Wśród samego napadu zimne okłady (woda z octem) na głowę co parę minut, lewatywy, gorczyczniki na kark i łydki, w razie długotrwałych drgawek wdychanie chloroformu (ostrożnie!) kilka kropel na chustce trzymać pod nosem. Lewatywy z chloralu.

W razie powtarzających się napadów:

Chloral hydratis 1·00; Natri bromati 1·00; Aqu. dest. 60·00; Syrup sacchari 15·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Chloral hydratis 0·50; Aqu. dest. 80·00; Mucilag. gum. ar. 20·00. MDS. Połowę do jednej lewatywy.

Calomelanos 0·30; Sacchari 2·00; Mfp. div. in dos. N. X. DS. Co godzinę proszek.

Kali bromat. 2·0; Ammoni brom. 1·0; Aqua dest 100·0; Syr. simpl. 30·0. MDS. 4 łyżeczki dziennie.

Eclampsia parturient. (Drgawki porodowe). U ciężarnych okazujących cierpienie nerek, znaczniejsze obrzęki, podawać środki moczopędne (kali aceticum, acidum benzoicum), środki wypróżniające, środki napotne, mleczna dyeta. Kąpiele ciepłe (36^0—38^0 C.) ostrożnie. *Podczas napadu* ułożenie w łóżku otoczonem materacami, aby chorą uchronić od obrażeń; wdechiwanie tlenu, przed wystąpieniem szczękościsku, wsunąć język do jamy ust i między szczęki wsunąć kawałek drzewa okrytego płótnem. Ruchów nie krępować. Znieczulić chorą silnemi dawkami narkotyków, morfina podskórnie 0·02 do 0·03 lub chloral w lewatywie (2·0). Gdy się chora budzi lub napad występuje, ponowić dawkę. Można użyć chloroformu do wdychania, ale tylko wtedy, jeżeli stwierdzić możemy pewną okresowość w występowaniu napadów np. napady występują regularnie co 20 lub 15—10 minut, wtedy minutę naprzód podać chloroform. Po napadzie kąpiel ciepłą 30^0 R., potem zawinąć w prześcieradło i koc, aby wywołać poty.

Podczas ciąży napady mogą ustać i ciąża być donoszoną, dlatego tylko w razach, gdy powyższe leczenie niepomaga, napady występują zbyt często, albo grozi obrzęk płuc, wzniecenie porodu przedwczesnego (założenie świeczki elastycznej do macicy, niektórzy radzą przebicie pęcherza płodowego).

Jeżeli napady występują podczas porodu najlepiej chloroformować, można użyć i narkotyków jak wyżej

i kombinować jedno z drugiem. Podaje się narkotyk, a oprócz tego, ilekrotnie występują objawy zwiastunowe napadu, chloroform. Unikać częstego badania wewnętrznego, aby nie drażnić chorej. Jeżeli są warunki do łagodnego ukończenia porodu, to takowy ukończyć. Zabiegów gwałtownych, w celu rozwiązania rodzącej używać nie należy, chociaż w ostatnich latach zdanie się zmieniło w tym względzie i radzą w każdym przypadku o ile można najprędzej w uśpieniu ukończyć poród (Dührsen, Zweifel). Jeżeli szyja macicy zamknięta, można przed rozwiązaniem puścić do 500 gr. krwi w razie, gdy tętno napięte mocno. Jeżeli napady występują w połogu, postępowanie jak podczas ciąży.

Amyleni nitrosi 5·0; *Ol. foeniculi 10·0*. MDS. 2—5 kropli do wdychiwań na chustce (amylnitrit).

Laudani p. 0·20; *Sacch. albi 5·0*; *Mfp. div. in dos. N. X.* S. Co $1/2$ godziny proszek.

Eczema. Przedewszystkiem uwzględnić moment etyologiczny, usunąć więc zależnie od przypadku szkodliwe czynniki zewnętrzne, a więc wodę i światło, wpływ wilgotnego powietrza, drażnienia przez odzież. Gdy wyprysk słoneczny (e. solare) polecić nosić kobietom weloniki żółte lub zielone, mężczyznom parasole.

Przy wyprysku ostrym, szczególnie, gdy istnieje sączenie, pilnie pudrować:

Talci venet.; *Amyl. trit. āā. 50·00*; *Zinc. oxyd. 5·0*. S. Puder.

Zinc. oxyd.; *Magist. bismuth. āā. 15·00*; *Ceruss. 7·50*; *Talc. venet.*, *Amyl. orizae āā. 30·0*. S. Puder.

Zinci oxyd.; *Amyli āā. 25·0*; *Naftalan 50*. Mf. ung. S. Zewnętrznie.

Do zasypek nie dawać olejków eterycznych.

Gdy wyprysk zajmuje całe ciało, zawinąć chorego w zapudrowane prześcieradło i skrzętnie zasypywać pudrem.

Jeżeli skóra obrzękła, suche zimno (przyrząd Leiter'a) lub często zmieniane okłady:

Liqu. alumin. acet.; *Aqu. fervid. āā. 150·0*. S. Do okł.

Plumb. acetic. 7·0; *Alumin. crud. 2·0*; *Aqu. dest. 200·0*. S. 2 litrami wody rozcieńczyć do okładów.

Resorcin. resubl. 10·0; *Aqu. fervid. 500·0*. S. Do okładów.

Ac. thymic. 0.50; *Aqu. dest. 500·0*. S. Do okładów.

Gdy znaczne sączenie:

Ac. carbol. liquefact. gtt. XL; *Spir. vin. rect. 20·0*; *Glycerin. p. 8·0*; *Zinc. oxyd.*; *Amyl. tritic. āā. 10·0*; *Aqu. fontis. 250·0*. S. Woda do obmywania.

Przy eczema papulosum acutum lub gdy istnieje znaczne swędzenie nawet przy sączącem, zwilżać kilka razy dnia wyskokiem i pudrować:

Ac. carbolic. (s. salicyl.) 2·0; *Spir. vini rect. 150·0*; *Spir. coloniens.*; *Spir. lavandul.*; *Glycerin. p. āā. 25·0*. S. Zwilżać zamoczoną watą.

Ac. carbolic. (s. salicyl.); *Glycerin. p. ää. 2·0*; *Balsam. peruvian. 1·0*; *Spir. vini rect. 200·0*. S. Jak wyżej.
Zamiast wyskoku użyć można:
Talc. venet. pulv.; *Amyl. tritic. ää. 100·0*; *Glycerini p. 40·0*; *Aqu. plumbi 200·0*; *M. f. liniment*. S. Rozcieńczyć taką samą ilością wody i pendzlować.
Zinci oxyd.; *Amyli ää. 15·0*; *Naftalan 50·0*; *Acidi salicyl. 1·0*. S. Zewnętrznie.
Przy e c z e m a s q u a m o s u m parę razy dnia smarować maścią i zapudrować lub obwiązać opaską, usunąwszy poprzednio łuski za pomocą oliwy lub waseliny.
Mercur. praecipit. alb. 3·0; *Ung. Glycerin. 30·0*; *M. f. ung*. S. Maść.
Salol. p. 2·0; *Ol. olivarum*; *Axung. porcin*; *Lanolin. anhydr. ää. 25·0*; *M. f. ung*. S. Maść.
Resorcin. resubl. 5·0—10·0; *Zinc. oxydat.*; *Amyl. tritic.*; *Vaselin. flavi*; *Lanolini p. ää. 25·0*; *M. f. ung*. S. Maść.
Menthol. 1·50; *Saloli 2·0*; *Ol. olivar. 3·0*; *Lanolini anhydr. 50·0*; *M. f. ung*. S. Maść na ręce.
Ac. boric. (v. Salicyl) 3·0; *Zinc. oxydat.*; *Amyl. trit. ää. 25·0*; *Vaselini flav. 50·0*. S. Pasta (najwięcej używana).
Ol. rusci; *Sulf. praec. ää. 5·0*; *Naftalan 50·0*. S. Zewn.
Resin. benzoë pulv. 5·0; *Axung. porcin. 160·0*; *Digere, cola et adde*; *Zinc. oxyd. 25·0*; *M. f. ung*. S. Maść Wilsona.
Gdy skóra gładka, mało zaczerwieniona, pendzlować raz na dzień ostrożnie.
Ol. rusci 50·0; *(albo Anthrasoli 50·0)*; *Spir. vin. rect.*; *Aether. sulf. ää. 75·0*. S. Do pendzlowania.
Ammon. sulfoichotyol. (s. Thiol) 50·0; *Spir. vin. rect.*; *Aether. sulfur. ää. 75·0*. S. Do pendzlowania.
B. naphtol. 1·0; *Spir. vin. rect. 100·0*. S. Do pendzlow.
B. naphtol. 0·50; *Ung. emoll. 25·0*; *M. f. ung*. S. Maść.
Gdy maść zadrażnia, zasypywać pudrem.
Przy w y p r y s k u p r z e w l e k ł y m należy strupy i łuski usunąć, i naciek w skórze doprowadzić do wessania.
Gdy w y p r y s k s ą c z ą c y (e. madidans) przykładać na wązkich kawałkach płótna rozsmarowaną maść dwa razy dziennie, poczem obwiązać watą i opaską, przedtem jednak zmyć dokładnie mydłem szarem i wodą ciepłą, co później wedle potrzeby powtórzyć należy.
Emplast. diachylon simpl.; *Ol. olivarum ää. 50·0*; *M. ung*. S. Maść Hebry.
Emplast. diachyl. simpl.; *Vaselin. flav. ää. 50·0*: *M. f. ung*. S. Maść Kaposi'ego.
Empl. saponat. 80·0; *Ol. olivarum 20·0*; *Ac. salicyl. 2·0—5·0*. S. Przykładać na kalikocie.
W celu usunięcia strupów przykładać na kawałkach płótna oliwę, maść Hebry, Kaposi'ego.
Naftalani 50·0; *Ung. Wilsoni*; *Amyl. trit. ää. 25·0*. S. Zewnętrznie.

Empl. saponat. 100·0; Leni calore fuso adde: Ac. salicyl. 10.0; M. f. empl. S. Plaster salicylowy (Pick'a).

Dla usunięcia pozostałości po maści i rozmiękłego przyskórka, zmyć spiryt. mydlanym lub mydłem szarem, poczem usuwać naciek w skórze przez smarowanie dziegciem, ichtyolem, naftolem.

Ichtyol 2·0; Glycerini 8·0; Naftalani 20 o. S. Zewn.

Ichtalbini (Knoll) 3·0; Aq. destill.; Glycerini ãã. 20·0. S. Zewnętrznie.

Eurobini 2·0; Eugallol 10·0; Aceton 10·0. S. Zewnętrznie.

Lenigalloli 1·0—10·0; Sapon. virid. 2·0; Vaselini flavi 100·0. S. Zewnętrznie.

Gdy wystąpi podrażnienie, maść obojętna (m. cynkowa, borowa, Hebry) i puder, poczem na nowo środki drażniące.

Gdy wyprysk uporczywy, szczególnie na rękach, zapendzlować c. kali caustico 1:2, poczem maść lapisowa 1% lub

Ol. rusci albo *Anthrasoli 2·0; Naftalani 50·0.* S. Zewn.

Zapendzlować raz dziennie, następnie maść cynkową lub pastę borową.

Ol. rusci; Sulf. praec. ãã. 5·0; Naftalani 50·0. S. Zewn.

Jeżeli wyprysk trwa uporczywie czas dłuższy lub często powraca skutkiem jakiejś choroby ustrojowej (scrophulosis, chlorosis, dysmennorrhoea i t. p.) leczyć chorobę podstawową.

Eczema seborrhoicum. Gdy znaczne sączenie pudrować, potem obmyć strupy, namoczywszy je przez kilka godzin oliwą i usunąć nadmierny tłuszcz ze skóry za pomocą mydła:

Spir. saponato-kalin. 100·0. S. Mydło.

Gdy skóra bez strupów, czysta, polecić maście:

Resorcin. resubl. 5·0; Zinc. oxydat.; Amyl. tritic. ãã. 25·0; Vaselin. fl. 50·0; M. f. pasta. S. Maść.

Xeroformi 1·0—5·0; Naftalani 20·0—50·0. S. Zewnętrznie.

Gdy skóra przychodzi do stanu prawidłowego, na noc przykładać maść, a przez dzień zmywać.

Resorcin. resubl. 10·0; Spir. vin. rect. 100·0; Spir. coloniens. 50·0; Bals. peruvian. 2·0. S. Spirytus na głowę.

Ac. boric. 4·0; Glycerin. p. 15·0; Spir. vin. rect. 100·0; Tct. benzoës 2·0. S. Codziennie głowę zwilżać.

Sulfur. praecipit. 12·0; Camphor. trit. 1·0; Mucilag. gum. arab. 6·0; Aqu. calcis. Aqu. rosarum ãã. 100·0. S. j. wyżej.

Przytem zalecać można do mycia głowy mydeł Eichhoff'a: resorcynowego, resorcynowo-siarkowego i naftolowego.

Emphysema pulmonum. Przeważnie leczenie symptomatyczne.

Unikanie zaziębień, przemoczenia nóg, wogóle wszystkiego, co może sprowadzić lub powiększyć nieżyt oskrzelowy. Główne zadanie leczyć nieżyt oskrzelowy

przez pobyt na świeżem górskiem powietrzu, picie wód w Szczawnicy, Reichenhall, Krościenku; na wewn. pulv. Doveri, amonium muriat, tannina z morfiną, stibium sulphurat. aurant. z morfiną, apomorfin, Inf. ipecacuanhae lub radix senegae, przetwory balsamiczne jak: Balsam peruv., tolutanum, ol. terebinth., terpinol, terpinhydrat (3·oo: na 30 pigułek, z tego 1—3 pig. dziennie). Leczenie w gabinetach pneumatycznych lub za pomocą przyrządów Waldenburga lub Geigla i Majera (Würzburg) lub Schnizlera, lub w Truskawcu w zakładzie inhalacyjnym.

U ludzi otyłych można polecić picie wód Karlsbadzkich lub Kissingen. Przy osłabieniu akcyi serca, podawać obok środków wykrztuśnych i nasercowe. Uważać na wypróżnienia, w razie braku tychże, podać odpowiednie środki.

Dyeta pożywna, ale nie wzdymająca.

Terpinoli 3·oo; Extr. et pulv. liquir. q. s. ut. f. pil. N. 30. S. 3—4 pigułek dziennie.

Apomorph. hydrochl. o·o5; Morphii mur. o·o3; Acidi mur. gtts. X.; Aqu. dest. 180·oo; Da in vitro nigro. S. Co 3 godziny łyżkę.

Stibii sulph. aurant. o·30; Morph. mur. o·10; Natri bicarb. 5·oo; Mfp. div. in dos. N. XV. S. 2—3 pr. dzien.

Gutti; Fol. digit.; Bulb. scillae; Stibii sulphur. aurant. āā. 1·50; Extr. pimpinellae q. s. ut. f. pil. N. 60. DS. Co 2 godziny pigułkę.

Ol. terebinth. 2·oo; Aq. menth. pip. 150·oo; Mucil. g. arab. 30·oo. DS. Co 2—3 godziny łyżkę.

Extr. belladon. o·1; Pulv. rad. ipec. o·2; Sacch. alb. 3·o; Mfp. Div. in dos. N. X. S. 3 proszki dziennie.

Extr. hyoscyam. o·15; Aqu. dest. 70·oo; Syr. simpl. 10·oo. DS. Co 2—3 godziny łyżeczkę.

Przy dyspnoe:

Extr. quebracho aq. 5·oo; Aq. destill. 50·oo. S. Co 3 godziny łyżeczkę zażyć.

Quebrachin o·50; Extr. glycyrrhizae q. s. ut. f. pil. N. X. S. 4—5 pigułek dziennie.

Endocarditis. Leczenie objawowe a więc: Spokojne leżenie w łóżku, dyeta płynna, niepodniecająca. Na okolicę serca okłady zimne lub worek z lodem.

Na wewnątrz, cardiaca, zwłaszcza digitalis, strophantus, w razie bólu mierne dawki morfiny.

Przy znacznem osłabieniu: kawa czarna z koniakiem, wino mocne, kamfora lub eter podskórnie wstrzyknięty. Coffeina lub teobromina po o·10 na dawkę, 1·oo pro die, obok innych środków nasercowych jak convalaria, sparteina i t. d.

Przy gorączce wysokiej, mierne dawki antipyretyków z obawy groźnego zapadu najlepiej razem z coffeiną lub teobrom.

Infus fol. digit. e 1·50 ad 150·00; Coffeini citrici 1·50; Liquor. kali acet. 50·00; Succ. liquir. 10·00. S. W ciągu 2 dni użyć.

Tinct. strophanti; Aq. lauroc. āā. 10·00. S. 3 razy dz. po 10—20 kropli.

Pulv. fol. digit.; Calomelanos āā. 0·40; Sacchari 3·00; Mpf. div. in dos. 10. S. Co 3 godz. proszek.

Endometritis. *a)* Ostry nieżyt: spokojne leżenie w łóżku, środki lekko wypróżniające, okłady wysychające na brzuch. W razie bólów, czopki cum laudano lub cum morphio.

b) Przewlekły nieżyt wymaga jużto leczenia ogólnego, (kąpiele z soli borowinowej Mattoniego) i t. d., już też leczenia miejscowego.

W tym celu można używać wprowadzania środków żrących przypiekadłem Chiarego, albo za pomocą sondy owiniętej watą i napojonej n. p. cum Tra jodi. cum liquore ferri sesquichl. itd. Przepłókiwania macicy po dokładnem rozszerzeniu szyi za pomocą cewnika Bozemanna, Olshausena, i t. d. rozczynami: kwasu borowego, karbolowego. Schulze radzi przedtem rozszerzyć macicę sposobem tępym. Wprowadzenie rozczynów silniejszych, jak kwas karbolowy 4%, cuprum sulphuricum 10% za pomocą rurki Bandla w jego wzierniku do jamy macicy. Wprowadzanie pręcika Spiegelberga lub Fritscha owiniętego watą napojoną rozczynem chlorku cynku 10—50%, przyczem należy pod tylną wargę macicy podłożyć watę napojoną 10% rozczynem sody, aby spływający chlorek cynku nie sparzył bł. śluz. pochwy. Klien poleca co 3—8 dni wprowadzanie do szyi za pomocą odpowiedniego instrumentu (Uteruspistole) patyczków zrobionych z cukru mlecznego, gumy arabskiej, białka, glyceryny, które zawierają 2% argentum solubile.

Wprowadzanie na pręciku owiniętym watą rozczynu 50% kw. mlekowego.

Alumnol 2·50; Trae jodi; Alcohol āā 25·0. S. Zewnętrznie.

Naftalani 50·0. S. Zewnętrznie.

Do przestrzykiwań używa się obecnie ½—1% rozczynu formaliny. Wprowadzanie do jamy macicy pręcików zawierających jodoform, taninę itd. Wprowadzanie do jamy macicy gazy jodoformowej w postaci długiego paska, którego jedna część wypełnia macicę, druga zaś sterczy do pochwy.

Jako nowy sposób uważać należy przyżeganie bł. śluzowej za pomocą pary wodnej 100° C. 1—1½ minuty, ku czemu wymyślono przyrządy (Suegirieff, Panecki).

Gdy te sposoby nie wystarczają, wyskrobanie jamy macicy (Abrasio mucosae).

Owrzodzenia części pochwowej należy goić przyżeganiem zapomocą: nastoju jodowego, azotanu srebrowego w laseczce, cuprum sulphuricum w kry-

ształach, acidum nitricum fumans, który się stosuje ostrożnie za pomocą pręcika szklanego albo asbestowego. W ostatnich czasach polecają zakładać do pochwy gałki składu:

Europhen 0·05; Ol. amygdal. gtt. nonnull.; Butyr. cacao 2·50; Mf. globulus vagin. N. I. (frigid parat).

W przypadkach dawnych owrzodzeń z przerostem gruczołowym, najlepiej wyskrobać ostrą łyżeczką dno wrzodu i przypiec następnie, do czego użyć można ferrum candens, thermocauter Paquelina, galvanocauter.

Enteritis follicularis. Odstawione dzieci wrócić do piersi. Mieszanka śmietankowa Biederta lub zupa Liebiega za pokarm. Kleik jęczmienny, kawa żołędz., mąka Kufeka, kakao żołędziowe wyrobu Jahra w Krakowie.

Przepłókiwanie jelit 1% wodą słoną, 3% Acid. boricum. 1% Natr. salicyl. Liquorem alum. acetici *āā.* c. Aq. Toż i na wewnątrz.

Liquor. alum. acet. 30·00; Aq. dest. 50·00; Syrup. 20·00. S. Co 2 godziny łyżeczkę.

Ichtalbini 0·20—0·10 p. dosi 3—4 razy dziennie.

Chinin tannic. 0·05—0·10 pro dosi.

Thiocol 0·30; T. d. Nr. XII. S. 3 pr. dzien. zażywać.

W razie boleści i parcia Extr. opii aq. 0·01 pr. dosi, 3—4 r. dz., Tra opii według wieku.

Enterocatarrhus zob. **Catarrhus intestini.**

Enuresis nocturna. Uwzględnić powody: ascaridy, oxyuris, phimosis, pavor nocturnus, zboczenia w odżywianiu, onania.

Zimne obmywania, kąpiele nasiadowe chłodne od 5—20 minut, na wieczór; wstrzymywać od napojów. Polecać przez dzień wstrzymywać mocz.

Polecają unikać spania na wznak, lub tak ułożyć chorego, aby była podwyższoną miednica. Prąd stały, a mianowicie wprowadzić wązką elektodę metalową (nasmarowaną oliwą) do odbytnicy (u dziewcząt do pochwy) drugą elektrodę zwilżoną na spojenie kości łonowych lub perineum, prąd słaby można zwolna wzmacniać — elektryzować przez 5 minut. Antipiryna po 0·50—1·00 na noc między 9 a 11 godziną przez 14 dni z rzędu.

Atropin sulphur. 0·05; Aq. dest. 30·00. DS. Po tyle kropli ile dziecko ma lat, o 4 i 7 g. wieczorem.

Extr. chinae aqu. sic. 5·00; solve in; Aqu. dest. 100·00; Natri bromati 2·00; Trae bellad. gtts. X.; Syrup. sacchari 20·00. MDS. 3 razy dziennie łyżkę.

Extr. bellad. 0·05; Extr. nuc. vomic. 0·10; Sacchari 2·00; Mfp. div. in dos. N. X. DS. Na noc jeden proszek.

Strychnini nitrici 0·01; Sacchari 10·00; Mfp. div. in dos. aequal. N. XX. S. Na noc proszek.

Extr. fluid. rhuris arom. 10·00. S. 5—10 kropli 2 razy dziennie podawać we wodzie.

Trae rhuris arom. 10·00. S. 2 razy dnia 10—15 kropli.

Lupulini; *Ferr. carb. saccharat.*; *Sacch. ää 6·o.* S. 3 r. dziennie na koniec noża.

W razie nadczułości pęcherza, podać na noc chloral na wewnątrz lub też w lewatywie. Polecają też pryszczydła przyłożyć na kark. Skrofulicznych i źle odżywionych leczyć zarazem chininą i środkami żelazistymi:

Ferratini o·20, in pastill. compress. S. 1—2 past. dziennie.

Pastilli jodo-ferrati, comp. Jahr. (scatula orig.).

Ephelides (piegi). Zupełnie i trwale usunąć się nie dają, na pewien czas usuwa:

Hydrarg. bichlor. corr. o·50; *Aqu. dest. 50·o.* S. Przez 4 godz. zamaczaną szmatkę przykładać.

Hydrarg. bichl. corr. o·50; *Collodii p. 50·o.* S. Na noc posmarować.

Hydrarg. bichlor. corr. o·50; *Emuls. amygdal. 100·o*; *Tct. benzoës 5·o*; *Aqu. naphae 50·o.* S. Wieczór wcierać.

Gdy wystąpi zadrażnienie pudrować:

Bismuth. nitr. basic. 10·o; *Talc. venet. pulv. 20·o*; *Baryt. sulfur. praecip. 30·o*; *Ol. rosar. gtt. 2.* S. Puder.

albo przykładać na noc maść na płótnie:

Ac. salicyl. 2·o; *Ung. emolient. 40·o*; *Tct. benzoës 1·o*; *M. f. ung.* S. Maść.

Naphtol b. 5·o—10·o; *Zic. oxydat.*; *Amyl. trit. ää 12·50*; *Vaselin. flav. 25·o.* M. f. pasta. S. Godzinę codziennie wcierać. Rano po starciu maści pudrować.

Epididymitis. Wstrzymać leczenie miejscowe rzeżączki. W okresie ostrym zalecić spokój, dyetę, uregulowanie stolca. Worek mosznowy za pomocą poduszeczki podnieść ku górze i kłaść zimne okłady z lodu lub przyrządem Leiter'a; gdy chory ich nie znosi, okłady ciepłe z gorącej wody lub z mąki siemienia lnianego. Przeciw bólom smarować:

Extr. opii aquos. 1·o; *Ung. simpl. 20·o*; *M. f. ung.* S. Maść.

Extr. bellad. 1·o; *Ung. simplic. 20·o*; *M. f. ung.* S. Maść.

Guajacol. 2·o—5·o; *Ung. simplic. 30·o*; *M. f. ung.* S. Maść.

Extr. belladon. o·15; *But. cacao q. s. ut. f. supp. Nr. X.* S. 2 czopki dziennie.

Przy bardzo silnych bólach wstrzykiwanie morfiny, a gdy znaczne hydrocele, nakłócie trójgrańcem. Gdy ból się zmniejsza (tylko przy ucisku) okłady zimne przetrzymywać, wreszcie przejść do okładów wysychających i ciepłych.

Gdy chory nie może leżeć, założyć umiejętnie suspensorium Horanda lub Neissera, przykrywając moszna maścią, watą i płótnem kauczuk.

Tct. jodi; *Tct. gallar. ää 10·o.* S. Do pendzlowania.

Naftalani 30·o. S. Zewnętrznie.

Ichtyoli 2·o; *Naftalani 30·o.* S. Zewnętrznie.

Empl. hydrarg.; *Empl. saponat. ää 20·o.* S. Rozsmarować na płótnie i przykładać na moszna. Wreszcie założyć opatrunek Fricke'go z opasek plastra przylepcowego.

Epilepsia. Starać się wykryć przyczynę padaczki i takową o ile można usunąć, zwłaszcza przy epilepsyi odruchowej.

Chory nie powinien fizycznie lub umysłowo natężać się, unikać napojów wyskokowych, żyć higienicznie, uważać na regularny stolec, nie pijać kawy, herbaty, mało lub wcale nie palić, unikać wszelkich gwałtownych wzruszeń.

Podczas aury położyć chorego do łóżka, porozpinać ubranie a podczas napadu czuwać przy nim. Nieraz kilka wdechów parą amylnitritu, podanie cognacu, wina, może wstrzymać napad. Podczas bardzo silnego napadu można robić inhalacye chloroformowe.

Jako środki polecane przeciw epilepsyi przedewszystkiem: kali bromatum po 2—5 do 10 i 15 gr. na dzień, lub mięszanki bromowej:

Ammon. bromati; *Natri brom.*; *Kali brom. āā. 3·00—5·00*; *Aqu. dest. 200·00.* DS. 2—3 łyżek dziennie.

Syr. valerian. bromat. comp. Jahr.

Bromocoll w dużych dawkach.

Argenti nitrici 0·50; *Pulv. et extr. acor. q. s. ut f. pil. Nr. 50.* S. 4—10 pigułek dziennie.

Amylenhydrat 5·00—10·00; *Aq. destill. 100·00.* MDS. 2—3 łyżki dziennie,

Decoct. artemisiae e 15·00 ad 200; *Kali bromati 10·00—20·00.*

Podawać też można valerianę w proszku (0·50—2·00) pro die, albo jako infusum e 10—15·00 na 200·00. Belladona w pigułkach np.:

Extr. belladon.; *Fol. bellad. āā. 1·00*; *Extr. et pulv. liquir. q. s. u. f. pill. N. 100.* S. Codzień 2—3 do 6—7 pig.

Następnie Zincum oxyd. 0·05—0·20 p. dosi, w połączeniu z innymi środkami, lub atropinę na wewnątrz:

Zinci oxydati 0·05; *Rad. valer. 2·00*; *Extr. hyoscyam. 0.06*; *Ol. valerianae 0·05*; *Mfp. D. tal. dos N. X. Da in charta cerata.* S. 3 proszki na dzień.

Atropini sulphur. 0·01; *Aqu. dest. 10·00.* DS. 2—3 razy na dzień po 10 kropli (uważać na źrenice!).

Bromalin 10·00; *Div. in dos. Nr. X.* S. 2—4 proszki dziennie.

Dalej przetwory arsenikalne jak: Sol. Fowleri, woda Levico, Roncegno.

Przytem można zastosować procedury hydropatyczne i elektryzowanie prądem stałym n. sympaticus. Podczas status epilepticus można robić inhalacye chloroformowe lub eterowe.

Aethyleni brom.; *Spir. vini rectif. āā. 5·00*; *Aquae menth. pip. gutt. II.* S. 3 razy dzien. po 5—10 kropli w 1/8 szklanki mleka.

Epistaxis. Kauteryzacya broczącego naczynia, najlepiej cum acido nitrico fumante, zapomocą pręcika drewnianego zakończonego dość ostro, następnie tam-

ponada gazą taninowo-jodoformową. Tamponada od przodu dobrze wykonana zupełnie wystarcza.

Ferropyrini (Knoll) 5·0; Aq. destillat. 500·00. DS. Do przepłókiwania nosa.

Dla chorych cierpiących na drobne częste krwawienia: *Alum. crud. pulv. 10·00; Aq. dest. 500·00.* DS, Codziennie nos przepłókiwać.

Erysipelas. Uwzględnić przyczynę i leczeniem tejże zapobiec nawrotom. Ogólne leczenie jak w każdej chorobie gorączkowej. Miejscowo:

a) Na głowie: Po dokładnem zmyciu skóry (wodą z mydłem a następnie wyskokiem) zastosować co 3 godziny spray z

Ichtyol. 20·0; Aether. dep. 30·0; lub:

Resorcin. resubl. 5·0; Aether. dep. 50·0; aż do ustąpienia gorączki i zbled nięcia skóry. Obok tego worek z lodem na głowę.

b) Na twarzy: Skórę zmyć (jak powyżej) a następnie okłady z 10% rozczynu wodnego ichthyolu lub 5% rozczynu wodnego rezorcyny lub też wcierać 15% maść ichthyolową (albo 5% maść rezorcynową) zawsze w kierunku dośrodkowym. Jessner poleca pendzlowanie:

Acid. tannici; Camphorae ăă 2·0; Aether. dep. 15·0. S. Zewnętrznie.

c) Na kończynach i tułowiu: Po dokładnem zmyciu skóry wcieranie co 3 godziny (zawsze dośrodkowo) 30% maści ichthyolowej lub 10% rezorcynowej. Jeżeli róża ogranicza się do nieznacznej przestrzeni można zastosować 10% collodium rezorcynowe.

Erythema exudativum multiforme. — Erythema nodosum. Leczenie tylko objawowe. Przy znacznem swędzeniu:

Ac. salicyl. (s. carbol.) 3·0; Spir. vin. rect. 150·0; Glycerin. p. 5·0. S. Zwilżać nacieki i pudrować.

Menthol. 0·50; Spir. vin. rect.; Spir. coloniens. ăă 50.0. S. j. w.

Gdy gorączka wybitna: Natr. salicyl. 3·0—5·0 na dzień; Phenacetin. 2·0—3·0. Miejcowo: okłady Leiter'a, z wody kolońskiej, z aqua plumbica, z liqu. alumin. acet.

Favus. Chorych odosobnić, bo F. łatwo przenieść się daje. Najpierw rozmiękczyć strupy (scutula) za pomocą oliwy, tłuszczów.

Ac. carbolic. 2·0; Ol. olivarum 100·0. S. Zewnętrznie.

Naphtol. 0·50; Glycerini p. 100·0. S. Zewnętrznie.

poczem zmyć na drugi dzień głowę spirytusem mydlanym i wodą letnią.

Następnie wyrywać włosy za pomocą szczypczyków w miejscach chorobowo zajętych i ich otoczeniu (na ½ cm.) równocześnie wcierać środki przeciwpasożytnicze:

Hydrarg. sublim. corr. 0·10; Spir. vin. rect.; Glycerin. ăă 75·0. S. Zewnętrznie.

Ol. cadini.; Ac. salicyl. āā 2·50; Resorcin. resubl. 5·0; Sulf. praecipit. 10·0; Vaselin. flav.; Lanolin. p. āā 15·0. S. Zewnętrznie.

Thymol. 1·0; Chloroform. 15·0; Ol. olivar. 30·0. S. Zewnętrznie.

Ol. rusci; Sapon. virid. āā 50·0; Spir. vin. rect. 100·0. S. Zewnętrznie.

Postępować tak kilka tygodni, a gdy głowa się oczyści lub wystąpi zadrażnienie, pauza, po której na nowo, jak poprzednio.

Pirogoff poleca po codziennem zmyciu głowy golić chore miejsca i co 24 godzin przykładać:

Kali carbon. 4·0; Flores sulph 15·0; Pic. liquid. āā 50·0; Axung. porc. 100·0; Mf. ung. S. Maść.

Febris intermittens zob. **Intermittens.**

Fluor albus, blenorrhoea vaginae, leukorrhoea, catarrhus vaginae. Zwrócić uwagę na przyczyny wywołujące, lub podtrzymujące zapalenie (gwałtowne spółkowanie, pasorzyty, ciała obce, jak tampony, krążki, zapalenie wyższych dróg rodnych).

Ostry okres: Polecić spokój, środek wypróżniający, nie używać środków drażniących do przepłukiwań. Letnie przestrzykiwania z wody przegotowanej z dodatkiem soli, lub kwasu borowego 2—3%.

Przewlekły nieżyt: Leczyć choroby ogólne: Niedokrewność, zołzy, błednicę. Wstrzykiwania środków ściągających 1, 2, 3 razy dziennie.

Plumbi acet. b. pur. 2·00; D. t. dos. X. S. Proszek do do litra wody.

Plumb. acet. b. solut. 100·00. S. 2 łyżki na litr wody.

Acidi salicylici 20·00; Alum. crudi 10·00; Zinci sulphur. 5·00; Mfp. D. in scatula. S. Na koniec noża do 1/2 litra wody.

Creolini 15·00. S. 5—10 kropli na litr wody do wstrzykiwań.

Aceti pyrolig. crudi 30·00. S. 2—3 łyżek na litr wody.

Solveoli 50·00. S. 2 łyżeczki na litr wody.

Sol. formalini 10% 100·0. S. Łyżeczkę na litr wody.

Alumnol 1·50; D. t. pulv. X. S. proszek na litr wody.

Acidi tannici 60·00; Alcohol absolut.; Kreosoti āā. 30·00; Aq. destill. 240·00. S. Łyżeczkę na litr wody ciepłej do wstrzykiwania.

Acid. lactici; Aq. destill. āā 50·0. S. Łyżkę na 1/2 litra wody.

Polecają tampowanie górnej części pochwy gazą, którą zmienia się co 24 godzin przez kilka dni, poczem pendzluje 5% rozczynem arg. nitricum.

Do przysposabiania rozczynów należy użyć wody przegotowanej. Gdy powyższe wstrzykiwania nie usuwają cierpienia, można we wzierniku oczyścić pochwę i zapendzlować n. p. octem drzewnym, półtorachlorkiem żelaza, siarkanem miedziowym 10% i to można powta-

rzać kilkakrotnie, ale nie częściej, jak raz na 3 dni, wogóle, gdy już odczyn po poprzednim zabiegu minął. Po zapendzlowaniu nadmiar leku spłukuje się letnią wodą i zakłada tampony z waty. Można też zakładać na tamponach w kształcie walców proszki: acid. salicilicum, alumen, jodoform z dermatolem, zincum sulphur. w połączeniu z amylum. Wreszcie kąpiele z dodatkiem soli borowinowej Mattoniego.

Amon. sulfoichthyol 5·00; Glycerini 100·00. S. Płyn do tamponowania.

Glycerini 100·00; Tannini 3·00. S. Do tamponowania.

Gangraena pulmonum. Swieże powietrze, częste przewietrzanie pokoju; chory powinien leżeć w łóżku, dyeta pożywna i podniecająca (przetwory wyskokowe), jeżeli niema przeciwskazań.

Na wewnątrz środki wykrztuśne i balsamiczne (bals. peruv., bals. tolutan.). częste wziewania z ol. terebinth. 1·0—3·0 na 200 wody lub ol. pini pumilionis polonicae po 10—15 kropli na kieliszek wody do maszynki inhalacyjnej Siegla. Lub też kwas karbolowy 2% do wziewań, ale w takim razie uważać na mocz, czy nie wystąpi zabarwienie ciemne. Również wziewania z thymolu 0.20 z dodatkiem kwasu borowego 3·0 na 100 wody.

Kreosoti fagi opt. 2·00; Tinct. absynth. comp.; Spir. vini cognac 50·00; Vini malag. 150·00. S. 3 razy dnia łyżkę w wodzie ocukrzonej zażyć.

Cortic. chin. reg. 20·00; Macera p. horas sex cum vin. gallic. 180·00, dein filtra et adde: Tinct. nervin. ton. Bestuscheff 2·00; Aq. cinnamoni, Syr. cort. aurant. āā 20·00. S. Co 2 godz. łyżkę.

Terpinol. 3·00; Natr. benzoici 2·00; Sacch. albi q. s. ut f. pil. N. 30. S. Co 2 godziny pigułkę.

Menthol. 3·00; Sacch. alb.; Gum. arab. āā 2·00; Aq. dest. q. s. ut. f. pill. N. XX. S. co godzinę pigułkę.

Myrtoli 0·20; Dtal. dos. N. X. in caps. gel. S. 3 r. dnia po jednej kap.

Ol. terebinth. rect. 3·00; Mucil. gum. arab.; Syr. simpl. āā. 25·00; Sensim terendo affunde, Aqu. dest. ad 150·00. S. Co 2 godziny łyżkę.

Do spluwaczki przykrytej szczelnie wlewać 5% kw. karbolowy lub 2% kreolinę.

Gastrectasia zob. **Dilatatio ventriculi.**

Gastroenteritis u dorosłych patrz **Catarrh. ventriculi, Catarrh. intestinorum.**

Gastroenteritis u dzieci. Zapobieganie: przestrzegać czystości i świeżości mleka, nie odłączać dzieci w miesiącach letnich. W chwili wybuchu choroby nie dawać żadnego pokarmu, nawet piersi, przez 24—48 godzin, a podawać przegotowaną wodę, lekki odwar herbaty na zimno z dodatkiem kilku kropli koniaku. Celem usunięcia wymiotów przepłókanie żołądka wodą przego-

towaną z dodatkiem soli (1%), natr. benzoicum lub bicarbonicum. Równocześnie podawać:

Acidi mur. diluti gtt. X; Aq. destill. 100·00. MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Acidi lactici 1·00; Aq. destill. 100·00. MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Jeżeli obok wymiotów są silne rozwolnienia, wtedy do herbaty dodawać czerwonego wina, odwar z borówek suszonych. Można też z początku podać:

Calomelanos 0·01—0·02; Sacch. lactis 0·15; Mfp. dent. tal. dos. N. VI. S, Co godzinę proszek.

Gdy stwierdzimy znaczne wzdęcia brzucha, stolce mocno cuchnące, wtedy stosować można:

Kreosoti gtt. II; Aq. cinnamoni 80·00; Syr. simpl. 20·00. MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Natri benzoici 2·00; Aq. destill. 90·00; Syr. simpl. 10·00. S. Co 3 godz. łyżeczkę.

Resorcini 0·20; Aq. chamomill. 80·00; Syr. simpl. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Thiocoli; Sacch. albi āā. 0·05—0·20; Dent. tal. dos. N. X. S. Co 4 godz. proszek.

Saloli; Bismuthi salicylici āā. 0·10; Sacch. albi 0·20; Mfp. dent. tal. dos. Nr. X. S. Co 4 godz. proszek.

Jeśli rozwolnienie nie ustaje, należy przy ścisłej dyecie stosować.

Trae coto gtt. V; Aq. destill. 50·00; Trae laud. simpl. gtt. II. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Ichthalbini lub *Tannalbini (Knoll) 0·10—0·25; Dent. tal. dos. Nr. XII.* S. 4 proszki dziennie.

Bismuthi subnitrici; Sacch. albi āā. 0·10; Pulv. Doveri 0·01—0·02; Mfp. dent. tal. dos. Nr. XII. S. Co 3 godziny proszek.

Hydrarg. bijodati 0·01; Kali jodati 0·30; Aq. dest. 90·0; Syr. simplic. 10·0. MDS. Co godzinę łyżkę.

Jeżeli wymioty i rozwolnienie nie ustają i wytwarzają się objawy, które nazywamy *Cholera infantum*, wtedy: czarna kawa, herbata z rumem lub koniakiem, szampan co 1/2 godz. łyżeczkę. Kąpiele ciepłe, lub kąpiele gorczyczne (łyżkę farinae sinapis w woreczku płóciennym), nacieranie dzieci aż do zaczerwienienia skóry, ogrzewanie kończyn i pościeli, wstrzykiwanie podskórne eteru.

Cognaci 10·00; Aq. dest. 180·00; Syr. sacch. 20·00. MDS. Co 1/2 godz. łyżeczkę.

Liquor. ammon. anisati; Spir. aether. āā. 10·00. MDS. Co 1/2 godz. 3—5 kropli.

Aether sulfur. 2·00; Mixt. gummos. 100·00; Aq. cinnamom.; Syr. simplic. āā. 10·00. MDS. Co godz. łyżeczkę.

Coffeini n. benzoic. 0·10; Cognaci opt. 10·00; Liquor. amm. anis. gutt. XV; Syr. simpl. 20·00; Aquae cham. 80·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

Gdy stan ostry przeminie, wracać powoli do podawania pokarmów początkowo płynnych i klejkich.

Nadto można stosować lewatywy lub wysokie wlewania 3% kw. borowego, tanniny 1 : 1000, lub: *Argenti nitr. cryst. 0·10; Decoct. tub. salep. 50·0.* DS. połowę na 1 lewatywę.

Lewatywy można także robić z krochmalu z dodatkiem natr. salicyl. w razie parcia z dodatkiem trae laud. 1—2 kropli. Jeżeli po przebyciu ostrego stanu wytwarza się zaparcie, zob. obstipatio alvi.

Gastroent. chronica. Dzieciom sztucznie żywionym podawać (gdy mleka nie trawią) mięszankę śmietankową (1/4 litra śmietanki, 3/8 litra przegotowanej wody, 15·0 cukru mlecznego) co 3 godz. nie częściej, starszym rosoły mocne, kakao, kakao żołędziowe (Jahr). Wzbronić tłuszczów, jarzyn. W celu zmniejszenia wzdęcia i pobudzenia do lepszego krążenia okłady wysychające.

Aq. foeniculi 75·00; Bismut subnitr. 2·00; Aq. calcis 6·00; Syr. flor. aurant. 15·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Infus. rad. colombo e 0·50:75·00; Bismut subnitr. 2·00; Syr. flor. aurant. 15·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Ichtalbini (Knoll) 0·10—0.25. S. 3 proszki dziennie.

Chinin tannici 0·05—0.10; Pulv. Doveri 0·01—0·02; Sacch. 0·15; Mfp. tal. dos. N. 10. S. 3 proszki dziennie.

Bismut. salic. 0·05—0·10; Pulv. Doveri 0·02; Sacchari 0·15; Mfp. dt. tal. dos. 10. S. 3 proszki dziennie.

Saloli 3·00; Pulv. Doveri 0·15; Bismut. salicyl. 2·00; Mfp. div. in dos. 10. S. 4 proszki dziennie.

Przeciw anaemii woda pyrofosforan, żelazista.

Tannin. 0·20; Aq. dest. 80·00; Vini tokay 15·00; Glycerin. 10·00; Trae opii gtts. tres. S. Co 3 godziny łyżeczkę. (Mięsz. Gerhardta).

Tannigen 0·20; Dt. d. Nr. VI. S. 3 proszki dziennie.

Tannalbin 0·50; Dt. d. Nr. VI. S. 2 proszki dziennie.

Honthin 0·5; T. dos. XII. S. 3—6 pr. dziennie.

Starsze dzieci mogą używać wody karlsbadskiej na ciepło (Sprudel), wina chinowego, przetworów żelaza,

Gingivitis. Usunąć przyczyny (Periodontitis, epulis, stomacace), gdy przyczyną rtęć, zaprzestać leczenia rtęcią, kąpiele obok leczenia miejscowego:

Kali chloric. 10·0; Aqu. dest. 500·0. S. Płókanie.

Alumin. crud. 5·0—10·0; Aqu. dest. 500·0. S. Płókanie.

Ac. salicyl. 2·50; Spir. vin. rect. qu. s. ad sol.; Aqu. dest. 500·0. S. Płókanie.

Ac. thymic. 0·50; Aqu. dest. 500·0. S Płókanie.

Po jedzeniu (przynajmniej 3 razy na dzień) powinien chory czyścić zęby miększą szczoteczką i proszkiem na zęby, poczem smarować dziąsła:

Tct. rathan.; Tct. gallar. āā 20·0. S. Do pendzlowania dziąseł.

Tct. spilanth. olerac.; *Tct. opii simpl. āā. 10·0*; *Aqu. dest. 20·0*. S. Zewnętrznie.

Tct. tormentill.; *Tct. gallarum āā 20·0*; *(Tct. myrrhae 10·0)*. S. Do pendzlowania dziąseł.

Gdy wystąpi zgorzel brzegu dziąseł zapuszczać nalewkę jodową między brzeg dziąseł, a zęby.

Haematemesis. Przedewszystkiem należy uwzględnić przyczynę krwotoku. Chory powinien jak najspokojniej leżeć i wstrzymać się od przyjmowania pokarmów przynajmniej 24 godzin, a nieraz 1—2 tygodni. Jeżeli osłabienie jest znaczne, lewatywy odżywcze.

Na okolicę żołądka okład lodowy, kawałki lodu do połykania i środki przeciw-krwotoczne, obok laudanum, kokainy lub morfiny w takich dawkach, aby znieść całkiem pobudliwość żołądka.

W razie zapadu eter podskórnie, lub ol. camphoratum lub też roztwór soli jako hypodermokliza.

Gdy wzmagająca się ostra niedokrewność wskazuje, że krwotok nie ustępuje, wstrzykiwania podskórne przetworów sporyszowych.

Po ustąpieniu krwotoków dłuższy czas spokojne leżenie w łóżku, dyeta płynna, mleko zimne łyżkami, a obok tego leczenie przyczynowe.

Tannini puri 0·50; *Opii puri 0·10*; *Sacchar. albi 3·00*; *Mfp. div. in dos. N. V.* S. Co 2 godziny proszek, lub opium w czopkach.

Liqu. ferri sesquichlor. guttas 10; *Aqu. dest. 200·00*; *morph. mur. 0·05*; *Syr. simpl. 15·00*. MDS. Co godzinę łyżkę.

Alum. crud. 1·00; *Extr. opii aq. 0·20*; *Elaeosacch. menth. pip. 3·00*; *Mfp. div. in dos. Nr. 10*. S. Co 3 godz. proszek.

Extr. secal. cornut 2·00; *Spir. dilut.*; *Glycerini āā. 5·00*. DS. 1/4 do jednej strzykawki podskórnie.

Ferropyrini (Knoll) 1·0; *Aq. destillat 100·0*. S. Co 3 godziny łyżkę.

Haemoptoe. Bezwzględny spokój, ułożenie chorego na wznak w łóżku, w pokoju o miernej ciepłocie, lekkie przykrycie. Wzbronić wszelkich ruchów.

Pokarmy tylko płynne, zupełnie chłodne (najlepiej mleko). Wstrzymywać się od kaszlu, a jeżeli kaszel trwa, to spore dawki morfiny 1—2 ctg. na raz. Chorego nie badać. Na piersi lód w worku gumowym lub pęcherzu; połykać małe kawałki lodu. Obok tego do zażywania: Plumb. aceticum z opium aa. 0·03 na dawkę, ferropyrin lub też liquor ferri sesquichl. 25 krop. na 1/2 szklanki wody, z tego łyżkami; lub też extr. secal. cornuti. pulv. secal. corn. aa. 2·00 na 30 pig, z tego co 2 godziny pigułkę.

W cięższych krwotokach wstrzyknąć ergotynę (Bombelon) 1/2—1 strzykawki na raz lub podać atropinę w dawce 0·0002.

Przy podniesionej akcyi serca, radzą inf. digitalis.

Extr. secal cornuti; *Acidi tannici āā. 1 20*; *Pulv. et extr. gent. āā. q. s. ut f. pill. Nr. 20.* DS. Co 2 godziny pigułkę zażyć.

Acid. sclerotin. 1·00; *Aq. destill. 25·00.* S. 3 strzykawki dziennie wstrzyknąć.

Inf. secal. corn. e 1·00 ad 150·00; *Tinct. laud. simpl. gtt. V*; *Syr. capill. vener 20·0.* S. Co $^1/_2$ godz. łyżkę.

Ergotini puri, *Acidi tannici āā. 1·50*; *Extr. opii aquos 0·05*; *Extr. liquir. q. s. ut f. pill. Nr. 20.* S. Co 3 godz. pigułkę.

Extr. haemostat. 1·00; *Morphii muriat. 0·10*; *Elaeosacch. foenicul. 2·00*; *Mfp. div. in dos. Nr. X.* S. Co 2 godz. proszek.

Hydrastinini 0·25; *Sacch. lact. 3·00*; *Mfp. div. in dos. X. d. in charta cerat.* S. 3 proszki dziennie (następnie 2—1).

Ergotin dialys. Bombelon 2·00; *Aqu. dest. 20·00*; *Acid. carbol. gtts. tres.* MDS. Do wstrzykiwań (1 strzykawka Prawaza zawiera 1 decigr.).

Ergotin, *Chinin. sulph. āā. 2·00*; *Pulv. fol. digit.*; *Extr. hyosc. āā. 0·20*; *Mf. pil. N. XX.* S. Co 2 godziny pigułkę.

Polecają też wstrzykiwania z atropiny:

Atrop. sulfur. 0·01; *Morph. mur. 0·20*; *Aqu. dest. 10·00.* D. $^1/_2$—1 strzykaw. wstrzyknąć.

Extr. fluidi hydr. canad 10·00. S. Po 20—30 kropli, kilka razy dziennie.

Ol. terebinth. 0·30; *Dtal. dos. Nr. XX. in caps. gelat.* S. Co 2 godz. kapsułkę.

Ferropyrini (Knoll) 2·0; *Aq. destillat. 100·0.* DS. Co 2 godz. łyżkę.

Haemorrhois. Starać się o należyte wypróżnienia przez podawanie środków lekko przeczyszczających, wodę karlsbadzką, wodę gorzką i t. p.

Gorące kąpiele nasiadowe, kąpiele borowin. (Mattoni). Irrygacye odbytnicy usuwają czasami cierpienie.

Sonda chłodząca t. zw. przyrząd Arzbergera. Oprócz tego można próbować czopków z ergotyny, chrysarobiny, lewatyw ściągających, wstrzykiwań czystego kwasu karbolowego do guzów.

Jedynie pewnym środkiem jest tylko operacya. Guzy wypadnięte należy odprowadzić do wnętrza, jeżeli jednak już przeszły w stan zapalny lub zgorzelinowy, najlepiej ograniczyć się do posypywania proszkiem jodoformowym i okładów z octanu glinowego.

Przeciwko uporczywemu swędzeniu najskuteczniejsze są zmywania wyskokiem.

Pulv. liquir. comp. 50·00. S. Łyżeczkę wieczór zażyć.

Sal. thermar. carolinens. 50·00. S. Łyżeczkę w szklance letniej wody rozpuścić.

Extr. secal. corn. 2·00; *But. cacao q. s. f. l. a. supposit. N. 10.*

Chrysarobin 0·80; *Jodoformii 0·30*; *Extr. bellad. 0·60*; *Vaselin. 15·00.* Mf. ung. S. Maść.

Plumb. acetici 0·25; Extr. opii aquos 0·05; But. cacao q. s. ut. f. supp. Dtal. dos. N. X. S. 2—3 czopki przez dzień.

Calomel 2·00; Morphini 0·15; Bism. submitr.; Vaselini āā. 25·00; Glycerini 8·00; M. f. ung. S. Zewnętrznie.

Cocain hydrohl. 1·00; Morphii sulf. 0·20; Atropin sulfur. 0·10; Tannin. 0·20; Vaselin 30·00. Mf. ung. S. Po wypróżnieniu posmarować.

Extr. hamamel. virg. fluid 0·20; Butyri cacao 10·00; Ol. amygdal. 7·50. Mfung. S. W razie krwotoków posmarować.

Helminthiasis zob. **Ascaris lumbr., Oxyuris, Taenia.**

Hemicrania. Uwzględnić: ogólne osłabienie, choroby nerwów, chor. narządów trawienia, zboczenia płciowe. W czasie napadu spokój. Masowanie czoła i skroni (można użyć maści z mentolem lub kokainą). Smarowanie pręcikiem z mentolu.

Chinin. muriat. 0·25; Coffeini natro-salic. 0·10; Sacchari 0·20; Mfp. dtur. tal. dos. N. 10. DS. W czasie napadu co godzinę proszek (użyć 2 lub 3).

Antipyrini 0·10; Coff. natr. sal. 0·10; Dtal. dos. N. X. S. 1—2 proszki na dzień w czasie migreny.

Phenacetin 0·50; Chinin. 0·20; Mfp. dtr. tal. dos. N. 10. S. Jak wyżej.

Natri salicyl. 0·10; Dtur. tal. dos. N. 10. DS. Jak wyżej.

Euphorin 4·00; Div. in dos. N. 10. S· 3 proszki dziennie.

Coffeini citrici 1·00; Phenacetin 2·00; Sacchari 1·00; Mfp. div. in dos. N. 10. DS. Co 2 godziny proszek.

Phenacetin 0·40; Natr. salicyl. 0·60; Mf. pulv. t. dos. aeq. N. VI. S. W razie bólu 1 proszek zażyć, po godzinie drugi.

W razie, jeżeli głowa przy migrenie jest chłodna — robić gorące kompresy.

Pastae guarana; Sacch. albi āā. 2·00; Mfp. Div. in dos. N. 5. S. Jeden lub dwa proszki podczas migreny.

Mentholi 0·50; Spir. vin. gal. 10·00. DS. Do nacierania skroni.

Chinin. muriat. 5·00; Pulv. fol. digital. 1·50; Extr. gent. et pulv. q. s. f. pil. N. 30. DS. Na noc pigułkę.

Solut. arsen. Fowleri 5·00; Trae ferri pomat. 10·00. S. 2 razy dziennie 5—10 kropli po jedzeniu.

Ferratini 0·20; Chinin. mur. 0·10; Sol. ars. Fowleri gtt. II. in past. compress. S. Dwie pastylki dziennie.

Woda arsenikalna Gubera.

Ammon bromati 1·00; Kali bromati; Natri bromati āā. 2·00; Aqu. dest. 180·00; Syr. aurant. 20·00. MDS. 3 razy dziennie łyżkę.

Migraenini 1·00; D. T. dos. III. W razie bólu 1 proszek zażyć.

Herpes simplex. Najlepiej utrzymywać sucho zasypując pudrem salicylowym lub dermatolem, xeroformem. Na genitaliach prócz tego obmywać kilka razy (3—4) dziennie 2% kwasem borowym.

Herpes tonsurans. Chorego odosobnić od otoczenia. Jeżeli H. ograniczony na skórze niepokrytej włosami: rozcierać mydło szare (sapo virid.), rozmydlić i pozostawić przez 24 godzin; tak robić przez kilka dni, póki nie wystąpi zadrażnienie, wtedy puder.

Chrysarobin. 5·0; Lanolin. anhydr. 25·0; Adip. suill. 10·0; M. f. ung. S. Maść.

Anthrarobin. 5·0; Traumaticin. 25·0. S. Zewnętrznie.

Anthrarobin. 10·0; Spir. vin. rect.; Spir. Lavand. āā. 25·0. S. Pendzlem wcierać. W uporczywych przypadkach:

Lenirobin; Eugallol āā 5·0; Chloroformi 50·0. S. Zewn.

Merc. sublim. corr. 0·50; Aqu. dest. 200·0. S. 2—3 razy dziennie wcierać.

Naphthol. 1·50; Spir. saponato-kal.; Vaselin. flav. āā. 15·00. S. Zewnętrznie.

Gdy H. *maculosus universalis:* ciepłe kąpiele mydlane i smarowanie ostrożne częściowe poprzednimi środkami, albo:

Naphthol. 6·0; Sapon. virid. 300·0. S. Przez 2—3 dni 2 razy dziennie nacierać i pudrować, w końcu kąpiel.

Przy H. t. *capilitii*, postępowanie jak przy favus (zmycie głowy, epilacya, środki przeciwpasożytnicze).

Ol. Rusci 15·0; Spir. saponat. kalin. 25·0; Lact. sulfur. 10·0; Spir. lavandul. 50·0; Bals. peruvian. 1·50; Naphtol β 0·50. S. Zewnętrznie.

Formalini 25·0. S. Pendzlow. codziennie miejsca zajęte.

Przy h. t. *vesiculosus*, tylko pudrować.

Herpes zoster. Chronić skórę zajętą od tarcia ubrania, zasypywać pudrem 5—10 razy dziennie.

Ichtyol. 5·0; Zinc. oxydat. 15·0; Amyl. tritic. Talc. venet. āā 40. MS. Zasypka.

lub okleić klejem cynkowym.

Gelatin. alb.; Zinc. oxydat. āā 15·0; Glycerin. 25·0; Aq. destillatae. 45·0. S. Klej cynkowy.

Okleja się raz na tydzień, a w przerwie kąpiel letnią. Gdy *h. gangraenosus* często (codziennie) zmieniane opatrunki jodoformowe.

Hydrocephalus. H. a c u t u s. Zimne okłady, wcieranie szaruchy (po 2·0—4·0 dziennie na głowę i kark), wewnętrznie podać Calomel, (0·01—0·03 co godzinę).

Dzieciom silnym można postawić 2—4 pijawek. W razie drgawek chloral (0·50—1·0 pro dosi). Synapizm na łydki i kark. Leczenie krzywicy i zołzów.

H. c h r o n i c u s. Maść n. p. 10% jodoformowa. Leki moczopędne (Kali aceticum, Juniperus) leki przeczyszczające. Wypuszczenie płynu przez nakłócie lędźwiowe (punctio lumbalis) dające się kilkakrotnie wykonać bez niebezpieczeństwa, usuwa objawy pochodzące od wzmożonego ucisku śródczaszkowego.

Hyperemesis gravidarum. Zbadać dokładnie ciężarną w celu, czy się nie da wykazać przyczynowe cier-

pienie: tyłopochylenie, tyłozgięcie ciężarnej macicy, lub inne zmiany narządu płciowego, lub innych organów, jak nieżyt żołądka, białkomocz, i w takich razach leczenie przyczynowe.

W przypadkach, gdzie żadne zmiany wyraźne wykazać się nie dadzą, należy używać środków zrazu łagodniejszych, później coraz silniejszych, z tych, które bywają zalecane. Uregulowanie i zmiana dyety, picie śniadania w łóżku, jedzenie z rana pokarmów ostrych jak n. p. kawałek śledzia, albo picie koniaku zaraz po przebudzeniu. Dyeta mleczna, podawanie pokarmów chłodnych, woda sodowa, wody mineralne alkaliczne, połykanie kawałeczków lodu. Kawa mrożona, lody, wino szampańskie przy jedzeniu. Stomachica, pepsyna, kwas solny.

Cerii oxalici 0·05; S. 1—2 pig. na dzień.

Mag. Bismuth 1·50; *Natri bicarb.*; *Sacch. albi ää. 2·00. Mf. pulv. div. in dos. X.* DS. 3 razy dnia proszek.

Kali bromati; *Natri bromati*; *Ammon. bromati ää 3·00*; *Aqu. dest. 200·00*; *D. in vitr. nigro.* S. Rano i wieczorem po łyżce w wodzie sodowej.

Cerii valerianici 0·05. S. 5 pigułek dziennie.

Orexini basici 0·30; D. t. dos. XII. S. 3 proszki dziennie.

Cocain. muriat. 0·03; Antipyrini 1·0; Aqu. destill. 100·0. S. Co 1/2 godz. łyżeczkę.

Trae jodi; Chloroformi ää· 5·0; S. Rano i wieczór wśród jedzenia 5 kropli z wodą.

Kreosoti; Ol. amygd. dulc. ää. 2·50. S. 3—4 razy dnia 5 kropli w mleku.

Cocaini muriat. 0·10; Aqu. dest. 100·00. DS. Co 1/2 godz. pół łyżeczki.

Cocaini muriatici 0·10; Aqu. dest. 10·00. DS. 3—4 razy dziennie 10—15 kropli.

Menthol 1·00; Spiritus vini 20·00; Aqu dest. 150·00. S. Co godzinę łyżkę.

Narkotyki jak opium, morfina, chloral, jużto przez usta, jużteż podskórnie lub w lewatywach.

Lodowe okłady, synapizmy, rozpylanie eteru na okolicę żołądka. W cięższych przypadkach odżywianie przez odbytnicę.

Gdy te środki nie prowadzą do celu, stosowanie na część pochwową belladonny lub kokainy w postaci maści.

Cocaini muriat 1·0; Extr. Belladonn. 0·25; Vaselini 15·0. Mfung. S. Do smarowania cz. pochwowej i ujścia.

Gdy chora nie zatrzymuje zupełnie pokarmów i zachodzi obawa o życie, wskazanem jest, wzniecenie poronienia co jednak ex consilio winno być postanowione.

Hyperidrosis. Przy ogólnem poceniu unikać częstych kąpieli, napojów zagrzewających, ciepłego odzienia i wstrząśnień umysłowych. Przeciw swędzeniu zwilżać wodą kolońską, octem, następnie pudrować.

Przy miejscowej h. (nogi, ręce, pachy i części płciowe) zmywania:

Ac. tannic. 1·0; Spir. vini rect. 200·0. S. Zewnętrznie.
Decoct. cort. quercus e 20·0 ad 200·0. S. Do zmywania.
Extr. aconiti 1·0; Spir. vini rect. 200·0. S. Zewnętrznie.

W pachy i pachwiny zasypywać przytem puder, albo:
Spir. cologn. 15·0; Mixt. oleosobalsam; Aqu. dest. āā 25·0. S. 2 razy dnia pendzlować po zmyciu.

Gdy na stopach wystąpią przeczosy i owrzodzenia, zalecić obok codziennych kąpieli, częste zmiany pończoch:
Ung. diachyl. Hebrae 60·0; Naftalani 30·0. S. Raz dziennie owijać stopy, każdy palec z osobna płótnem rozsmarowanem maścią przez 10—14 dni, potem kąpiele letnie codziennie i zasypywać:
Alumnol.; Dermatoli āā 4·0; Amyl. trit. 15·0. S. Zasypka.
Tannoform. 10·0; Talc. venet. 20·0. S. Zasypka.
Naphthol 5·0; Zinc. oleinici 30·0. S. Puder.

Gdy przeczosy zagojone, zalecić pendzlowanie nóg:
Ac. chromic. 5%—*10*% lub *Ac. picronitr.* 2%.
Glycerin. p. 10·0; Ferr. sesquichlor. 30·0; Essent. bergammot. gtt. 20. S. 2 razy dnia pendzlować.
Naphthol. 1·0; Glycerin. p. 2·0; Alcohol. absol. 20·0. S. 1—2 razy dziennie zapendzlować, po pendzlowaniu zawsze pudrować.

Unna rozróżnia dwie postacie:

1. Gdy ręce i nogi chłodne, bo krążenie nieprawidłowe, wtedy wieczór kąpiele letnie z octem, spir. kamforowym, gorczycą, — potem:
Ol. terebinth.; Ammon. sulfoichthyol. āā 5·0; Ung. zinc. oxyd. 10·0; M. f. ung. S. Maść, rano zmyć i puder.

2. Gdy ręce i nogi ciepłe skutkiem przekrwienia, wtedy wieczór letnie kąpiele i wcierania:
Ammon. sulfoicht. 5·00; Aqu. dest. 50·0; Lanolini anhydr. 20·0. S. Rano zmyć mydł. ichtyolow. przetłuszczonem.

Wewnętrznie podawać:
Pulv. agaric. alb. 2·0; Sacch. alb. 5·0; M. f. pulv. div. in dos. Nr. 20. S. 2—3 pr. dziennie.
Agaricin. 0·02; Sacch. alb. 3·00; M. f. p. div. in dos. Nr. 10. S. Co 3 godz. proszek.
Atropin. sulf. 0·01; Gumm. Tragacant. 1·50; Glycerin.; Pulv. Liquirit. āā qu. s. ut. f. pill. 20. S. 2 pigułki dzien.

Hysteria. Zwrócić uwagę na zmiany w poszczególnych organach, zwłaszcza w narządzie moczo-płciowym.

Chorą leczyć psychicznie i starać się zyskać zaufanie. Jeżeli jest anaemia, chlorosa, to odpowiednio leczyć.

W cięższych przypadkach, chorego umieścić w odpowiednim zakładzie i leczenie systematycznie przeprowadzić.

W mniej wybitnych, leczenie w zakładach wodoleczniczych, zimne nacierania, kąpiele letnie, kąpiele borowinowe (sól borowinowa Mattoniego) i inne proce-

dury. Elektryzowanie prądem stałym, lub faradycznym daje nieraz dobre skutki.

Ze środków wewnętrznych wszystkie nervina, jak asa foetida, castoreum, valeriana, camphora bromata, zincum valerianicum i wiele innych. Obok tego pobyt na wsi, w górach lub kąpielach morskich, hygieniczne życie, dyeta pożywna niepodniecająca.

Podczas napadu hysterycznego raptowne zlanie wodą twarzy, silny prąd elektryczny, chłodna kąpiel, chloral w lewatywie lub na wewnątrz. W razie bezsenności sulphonal 1—2 grm. na noc, amylenhydrat 2—3 gr. w wodzie.

Obok tego zalecaną bywa mięszanka bromowa.

Somnali 10·0; Aq. dest. 45·0; Syr. rub. id. 20·0. MDS. Na noc łyżkę zażyć.

Pyramidon bicamphor. 0·5; T. dos. V. S. 2 pr. dziennie.

Amon. bromat.; Natr. bromat.; Kali brom. ää. 3·50; Aqu. dest. 200·00. DS. Rano i wieczór po $1/2$—1 łyżce w herbacie lub mleku.

Tinct. nuc. vom. 1·00; Tinct. castorei 2·00; Aqu. lauroc. 10·00. DS. 3 razy po 10 kropli.

Castorei mosc. 0·50; Sacch. alb. 2·0. M. f. p. Div. in dos. Nr. X. S. Dwa proszki dziennie.

Tinct. castorei; Tinct. valerian. ää. 2·0; Tinct. asae foetid. 5·0; Tinct. opii croc. 1·0. S. 3 razy dnia po 10 kr. zażyć.

Trionali 1·0; Dent. tal. dos. Nr. V. S. Na noc 1—2 proszki.

Ichthyosis. Kąpiele ciepłe lub parowe, usuwanie łusek przez zmywanie mydłem szarem — po kąpieli nacieranie całej skóry 1—2% maścią naftolową, 3% maścią borową lub nawet obojętnym tłuszczem.

Icterus. Leczenie powinno być przedewszystkiem zastosowane do przyczyny cierpienia, (vide Catarrhus gastro-duodenalis, Cholelithiasis, Cirrhosis hepatis, Carcinoma hepatis etc.). Zresztą leczenie przypadowe, w razie bólów w okolicy wątroby, okład ciepły i wstrzykiwania podskórne morfiny.

Swędzenie skóry łagodzą ciepłe kąpiele z dodatkiem sody i zmywania 2% kwasem karbolowym, z dodatkiem sody, lub rozczyn:

Acidi carbol. 10·00; Chloral. hydr. 5·00; Aq. dest. 500·00. S. Do nacierań.

Menthol 2·00; Spir. vini 50·00. S. Do nacierań.

Dyeta przeważnie mleczna i rosołowa (unikać mięsa).

Infus. rad. rhei e 10·00 ad 180·00; Magnes. ustae 5·00; Syr. simpl. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

W chroniczn. przyp. wody Karlsbad, Marienbad. Przeciw biegunce Bismut, Dover, opium. Przytem amara np.:

Fol. trifol. fibrin; Hb. millefolii; Centaur. min.; Fol.

menth. pip.; Fruct. foenicul. āā. 30·00; Mf. Species. S. Herbata: 1—2 łyżek na $1/_2$ litra wody.

Natri salicyl. 1·00; Natri sulfur. 3·00; Dtal. dos. N. XII S. Na dzień 1—2 proszki, żeby wypróżnienie wywołać.

Podophylin 0·01; Extr. bellad. 0·01; Extr. nuc. vom. 0·02; Extr. et pulv. gent. āā. q. s. ut. f. pill. Dent. tales Nr. 20. S. 2—3 pigułki na noc.

Ileus. Jeżeli przyczyną niedrożności jelit jest zwężlenie, okręcenie, uwiązgnięta przepuklina, nie wiele można się spodziewać z leczenia środkami wewnętrznymi, trzeba przystąpić do zabiegu operacyjnego, przedtem jednak należy przez podawanie przetworów makowca uspokoić gwałtowne ruchy jelit i za pomocą dużych lewatyw próbować przywrócić drożność. Lewatywy z wody sodowej: łączy się syfon z sondą do odbytnicy włożoną i powoli wypróżnia. Gdy powodem niedrożności jelit jest uwiązgnięta przepuklina, należy starać się ją odprowadzić. Jeżeli niedrożność jelit pochodzi z wgłobienia, udaje się często zapomocą przetworów makowca i lewatyw drożność przywrócić. W nowszych czasach polecają prócz tego, wypróżnienie żołądka zapomocą aspiratora żołądkowego. Gdy te środki nie skutkują, nie należy długo zwlekać z zabiegiem operacyjnym.

Gdy przyczyną cierpienia jest zaparcie kału, a nie ma objawów zadrażnienia otrzewnej, należy podawać środki przeczyszczające w dużych dawkach, w razie przeciwnym lub gdy środki czyszczące nie skutkują, przetwory makowca, okład lodowy na brzuch, kawałki lodu do połykania, zresztą leczenie przypadowe.

Impetigo patrz **Eczema.**

Influenza. Najpierw środek przeczyszczający (calomel 0·50 pro dosi, dzieciom 0·05—0·10). Dalej leczenie objawów, środki przeciwgorączkowe. chinina, antipyrina, phenacetyna, coffeina, szczególnie, gdy bóle głowy zbyt silne. natr. salicylicum (zwłaszcza dzieciom).

Przeciw nieżytom oskrzeli inf. ipec. cum natro benz., codeinum. Starcom zaraz podać wina i środki wzmacniające.

Chinini mur. 0·35; Salipyrin 0·50; D. t. dos. XII. S. 3 proszki dziennie.

Salophen 0·50; Dent. tal. dos. Nr. X. in past. compress. S. 3 pastylki dziennie.

Aspirini Beyeri 0·15—0·30; Dent. tal. do Nro X. S. 3 proszki dziennie.

Intermittens. W okolicach zimniczych przestrzegać przed ukłóciem komarów, użycie siatek ochronnych. Zimnicę ludzką przenosi tylko gatunek anopheles. W czasie napadu leżenie w łóżku. Przed napadem wiadomym, na 5 godzin chinina.

Częste napady wymagają zmiany miejscowości.

Chinini muriatici 0·50; Dtur. tal. dos. N. V. S. Przed napadem proszek.

Przez kilka dni, chociażby napad się nie powtórzył, rano i wieczór po proszku.

Jeżeli chory chininę wymiotuje, można ją dać w lewatywie z krochmalem lub:

Chinini mur. 3·00; Antipyrin 2·00; Aqu. dest. 6·00. MDS. Do wstrzykiwań podskórnych.

(1 strzykawka = 0·3 chin. mur.). Jeżeli chory nie znosi chininy, podawać euchininę, błękit metylenowy.

Euchinini 1·5—2·0=1·0 chinin hydrochlor.

Methyleni coerulei 0·1, 0·2—0·5.

Przy dłuższem trwaniu:

Decoct. cort. chinae e 10·00 ad 180·00; Sol. arsen. Fowleri 1·00; Syrup. sacchari 20·00. MDS. 4 łyżki dziennie.

Sol. arsen. Fowleri 5·00; Trae chinae comp. 15·00. S. Rano i wieczór po 5 kropli, postępować co dzień o jednę kroplę, aż do 20-tu.

Decoct. fol. eucalypt. gl. e 10·00—20·00 ad 150·00; Syr. cort. aurant. 20·00. S. Co godz. łyżkę.

Sol. Fowleri; Tinct. eucalyp. glob. āā. 10·00. DS. Po obiedzie i kolacyi 6—20 kropli w kieliszku wody.

Ferratini 0·20; Sol. Fowleri gtt. 1—3; Dent. tal. dos. X, in past. compress. S. 2—3 pastylki dziennie.

Dzieciom:

Chinini muriat. 0·10—0·30.

Euchini 0·20—0·50; Dent. tal. dos. N. VI. S. Co 3 godz. proszek.

Chinin muriatici 0·25; Buthyri cacao 0·50; Mf. supposit. dtur. tal. N. V. S. Przed napadem na 3 godz. czopek, a później po jednym przez kilka dni.

Intertrigo. Dla zmniejszenia pocenia, swędzenia i sączenia zakładać watę między stykające się powierzchnie skóry i pudrować:

Zinc. oxydat. 2·0; Pulv. semin. lycopod. 20·0. S. Zasypka.

Alumin. plumos.; Pulv. rad. ireos flor. āā 25·0; Amyl. orizae 50·0. S. Zasypka.

Amyli 10·0; Naftalani 30·0. S. Zewnętrznie.

Gdy jest zaczerwienienie, przeczosy, rozpadliny na skórze, wtedy maście albo wcierać i pudrować, albo przykładać na płótnie pastę Unny:

Sulfur. praecip. 2·0; Zinc. oxydat. 3·0; Terr. siliceae 1·0; Adip. benzoat. 14·0; Mf. u. DS. Maść.

Ammon. sulfoicht. 5·00; Zinc. oxydat. 10·0; Empl. diachyl. comp.; Lanolin. anhydr. āā 50; M. f. ung. S. Maść.

Rano maść zetrzeć watą, a przed założeniem świeżej, przemyć:

Merc. sublim. corr. 0·1; Aqu. dest. 200·00. S. Zewnętrznie.

Plumbi acet. 1·0; Aqu. dest. 100·00 S. Zewnętrznie (lub do okładów).

Zwrócić uwagę na trawienie.

Ischias. Wynaleźć przyczynę.

Jeżeli na tle malaryi, to chinina, arsen; jeżeli wskutek zaziębienia: kąpiele ciepłe, łaźnia parowa, leżenie w łóżku, ciepłe utrzymywanie nóg, środki odwodzące: wzdłuż nerwu kulszowego, jak: pendzlowanie zgęszczonym kwasem solnym, suche bańki, tinct. jodi, synapizmy, vesicatoria, naftalan, obok tego masaż, prąd elektryczny stały (anoda na miejsce bolesne), rozpylanie eteru przyrządem Richardsona, na wewnątrz antipiryna. Natr. salicylicum, phenacetyna, salipyryna, salol, betol, lub kali jodatum w dawkach kilkagramowych dziennie.

W razie silnych bólów injekcye morfiny.

Acid. hyperosmici 0·10; Aqu. dest. 10·00. S. 1/4 strzykawki Prawaza.

Jeżeli neuralgia się zmniejszy, chorego można wysłać do kąpiel: Swoszowice, Krzeszowice, Lubień, Cieplice czeskie, Trenczyn, Piszczany, Busk, Truskawiec, kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa). Polecane też bywają z dobrym skutkiem kąpiele w limanie odeskim.

W przypadkach ciężkich uciec się można do naciągania nerwu.

Antipyrini; Chinini muriat. ää. 0·50. S. 3 pr. dzien.

Euphorin 0·40; Dtur. tal. dos. 20. S. 2—3 razy dzien.

Salophen 1·00; D. tal. dos. Nr. 10. S. Co 2 godziny proszek.

Analgeni 0·50; D. tal. dos. N. 10. S. 3—5 pr. dziennie.

Betoli 3·00—5·00; Sacchari 3·00; Mfp. div. in dos. N. X. S. 4 proszki dziennie.

Salol 0·50—1·00; Dtr. in capsul. amylac.; D. tal. dos. N. X. S. 3 proszki dziennie.

Z dobrym skutkiem pomazywania skóry w przebiegu nerwu kulszowego kwasem solnym zgęszczonym co dzień lub co drugi dzień. Następnie opatrunek z waty i opaski. Takich pomazań zastosować 4, 5 i więcej w razie potrzeby, uważając jednak, aby zbytnio skóry nie zadrażnić.

Laryngitis catarrh. acuta. Środki napotne, okłady wysychające, w samym początku wziewania zimne rozpylaczem Richardsona, lub też wziewania z przyrządu Siegla, używając do tychże ałunu czystego 1% z dodatkiem 0·10% morfiny; podobnież boraksu lub soli kuchennej.

U dzieci: *Pseudocroup.*

Wziewanie pary wodnej lub słabych rozczynów soli, natr. carbon., ammon. mur. jużto z inhalatora, jużto trzymając dzieci nad parą. Ciepłe okłady na szyję, kataplazmy. Podawać dużo ciepłych napojów, herbaty, mleka, w ostateczności środki wymiotne.

Inf. ipecac. e 2·00 ad 40·00; Tart. stib. 0·05; Syrup 10·00. MDS. Co 10 minut łyżeczkę.

Cupri sulfur. 0·20; Aqu. dest. 40·00; Syrup 15·00. DS. Co 10 minut łyżeczkę.

Extr. hyoscyam. 0·20; Aquae amygd. amar. 5·00; Mucil. gummi arab. 20·00; Syrup emulsiv. 30·00; F. linctus. S. Co 2 godziny łyżeczkę dla złagodzenia kaszlu.

Dct. altheae 100·0; Sal. ammon. depur. 1·0; Syr. capilli vener. 10·0. DS. Co godzinę łyżeczkę.

Dzieci skłonne do P. w czasie niepogody trzymać w domu.

Laryngitis chronica. Leczenie wziewaniami nie wystarcza, należy stosować leczenie miejscowe, zwracając równocześnie uwagę na zachowanie się gardła, jamy noso-gardłowej i nosa. Pobyt nad morzem lub w górach, płókanie i picie szczawnickiej Józefiny. W przypadkach lżejszych zadmuchiwania do krtani z czystego ałunu, lub ałunu z morfiną.

Alum. crudi; Sacch. lactie āā. 5·00; Morphii mur. 0·10. DS. Do zadmuchiwań krtaniowych.

Laryngitis crouposo-diphther. Ponieważ dławiec (krup prawdziwy) jest prawie zawsze tylko błonicą krtani, przeto stosować należy surowicę przeciw-błoniczną i to w dawce większej (2 flaszeczki), wyniki tego leczenia w dławcu są bardzo dobre.

Nie używać ani upustu krwi, ani pijawek, pryszczydeł. Lekkie środki przeczyszczające.

Wziewania z aparatu Siegla jużto wody wapiennej, jużto podanych niżej środków, z początku co 3 godziny, w braku przyrządu inhal. nachylać dziecko nad wodę parującą.

Leczyć błonicę, jak podano przy *Diphtheritis*, a gdy występują objawy ścieśnienia krtani, (stenosis) przyczem i błony zaczynają się odrywać, dawać środki wykrztuśne.

W razie upadku sił: wino, cognac, czarna kawa z rumem, kamfora. Jeżeli przy wdechu i wydechu słychać rzężenia z odrywających się błon, wtenczas można dać środek wymiotny.

Gdy się jednak ścieśnienie krtani wzmaga, występuje zapadanie dołków nadobojczykowych, zaciąganie się dołka podsercowego, bezgłos i napady duszności — nie zwlekać z wykonaniem tracheotomii lub intubacyi.

Inf. ipecac. e 0·20 ad 80·00; Kali chlorici 1·00; Syrup. rub. id. 20·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

Ammon. muriatici 1·00; Aqu. dest. 200·00. DS. Do inhalacyi.

Acidi lactici 2·00; Aqu. dest. 300·00. DS. Do inhalacyi.

Sublim. corrosivi 0·05; Aqu. dest. 300·00. DS. Do inhalacyi.

Acidi borici 30·00; Resorcini p. 15·0; Aq. destilat. 1000·0. MDS. Do inhalacyi.

Infus. ipecac. e 0·20 ad 100·0; Pilocarp. muriat. 0·02; Syr. rubi idaei 15·00. MDS. Co pół godz. łyżeczkę.

Pilocarpin 0·02; Ammon. carb. 2·00; Kali chlor. 2·00; Cognaci 20·00; Syr. senegae 25·00; Aqu. dest. 170·00. DS. Co godzinę 2 łyżeczki.

Inf. senegae e 3·00 ad 80·00; Liquor amon. anisati 1·00; Syrup simpl. 15·00. MDS. Co godz. łyżeczkę.

Inf. ipecac. e 1·00 ad 50·00; Tart. emetic. 0·05; Syrup rubid. 10·00. MDS. Co 5 minut łyżeczkę aż do wymiotów.

Laryngospasmus. Najczęstszą przyczyną jest krzywica (craniotabes) więc leczyć ją odpowiednio (fosfor). W razie napadu zbryzgiwania twarzy zimną wodą i wewnętrznie:

Kali bromati 1·00; Aq. destill. 80·00; Syr. simpl. 20·00. MDS. Co 3—4 godz. łyżkę.

Chloral hydrat 2·0; Aq. destill.; Mucilag. gum. arab. āā. 50·00. S. Co 2 godz. łyżeczkę aż do ustania napadów.

Pastilli jodo-ferrati comp.; Jahr scatula orig.

Leukaemia. Przyczyna niewiadoma. Leczenie prawie zawsze bez skutku.

Podawać należy chininę z żelazem lub dodatkiem arszeniku. Po dłuższem używaniu zmienić na ol. eukalyptusowy i piperynę, lub polecić pić wodę Gubera, Levico, Roncegno lub Mitterbad, kąpiele borowinowe (Mattoni). Krynica, Żegiestów, St. Moritz, Francensbad.

Próbowano robić wstrzykiwania do miąższu śledziony:

Ergotyny 0·50—1·0, Sol. arsen. Fowleri lub tra eucalypti.

Żywić chorego forsownie, pobyt na świeżem powietrzu najlepiej górskiem, mierny ruch, zresztą leczenie symptomatyczne.

Radzono inhalacye z tlenu 30—50 litrów dziennie.

Piperini 5·00; Ol. eucalypti e fol. rec. 10·00; Chinin muriat. 4·00; Extr. et pulv. liquir q. s. ut f. pil. N. 100. S. 4—8 pigułek dziennie.

Chin. mur. 5.00; Ferri carbon. sacch. 4·00; Natri arsenicosi 0·10; Extr. et pulv. gent. q. s. ut f. pill. N. 100. S. 1—2—5 na dzień.

Wstrzykiwania podskórne:

Ac. arsenic. 1·0; Liq. natr. caust. 5·0; Coque ad solut.; Aq. destill. steril. 95·0. S. Do wstrzykiwań. Zacząć od 1/10 strzykawki Pravaza stopniowo więcej, aż do całej strzykawki. Wstrzykiwania są bolesne!

Lupus. a) erythematosus.

Po dokładnem zmyciu mydłem szarem, pendzlować codziennie aż do podrażnienia:

Kali jodat. 1·0; Jodi pur. 0·1; Glycerin. p. 10·0. S. Zewnętrznie.

Ac. salicyl.; Ac. lactic. āā. 0·5; Resorcin. resubl. 0·75; Spir. vin. rect. 30·0. S. Zewnętrznie.

Sol. arsenic. Fowl. 1·0; Aqu. dest. 6·0. S. Zewnętrznie.
Emplast. hydrarg.; Emplast. saponat. āā. 15·0. S. Na płótnie rozsmarować i codziennie przykładać. Gdy zmiany uporczywe wyskrobać lub wypalić żegadłem Paquelina.

b) vulgaris.

Zależnie od umiejscowienia wyskrobać dokładnie i wypalić żegadłem Paquelina albo wyciąć i pokryć sposobem Thierscha:

Albo stosować plaster rtęciowy lub salicylowy (10—20%).

Ac. pyrogalic. 5·0; Vaselin flav. 50·0; M. f. ung. S. Przykładać aż do podrażnienia.

Albo stosować maść Unny przez 2—3 dni:

Ac. salicyl.; Liqu. stibii. chlor. āā. 2·0; Creosoti; Extr. cannab. ind. āā. 4·0; Adeps. lanae. 8·0; M. f. ung. S. Maść zielona Unny.

Poczem: maść borową, cynkową, lub lapisową, a po zagojeniu znowu zieloną.

W postaciach przerostowych użyć można przez parę godzin:

Kal. caust.; Calcar. ustae.; Sapon. virid.; Aqu. destill. āā. 2·50. S. Po nasmarowaniu przyłożyć zamoczony wacik wielkości tego miejsca, które ma być zniszczonem.

Gdy istnieją tylko pojedyncze guzki, przypalać je laseczką lapisu lub kołeczkami zamaczanymi w liqu. stib. chlor.

Obok leczenia miejscowego zalecać i ogólne, świeże powietrze, żelazo, arszenik, tran, jod i kąpiele w solankach jodowych.

Malaria vide **intermittens.**

Meningitis cerebro-spinalis epidem. Leczenie objawowe. Rozpocząć podaniem kalomelu, w dużych dawkach, a następnie dbać, by były dobre codzienne wypróżnienia. Lód na głowę i na kark, lub zastosować przyrząd Leitera, pijawki, bańki wzdłuż kręgosłupa. Wcieranie szaruchy na ogoloną głowę lub maści jodoformowej. Wstrzykiwanie morfiny, chloral i natrium bromatum. natrium jodatum (1—2 gramów dziennie). Przeciw gorączce: antipiryna, acid. salicyl., salipyr.

Przeciw wymiotom pigułki lodowe, cocain. muriatic. (1:10, po 5 kropli).

Jodoformii 5·00; Vaselini 50·00. Mfung. DS. Wcierać 2 razy na dzień w głowę.

Chloral hydrat. 5·0; Aqu. destill.; Syr. aurant. āā. 50·0. S. Co 2 godziny łyżkę.

u dzieci:

Zimne okłady na głowę, wcieranie szaruchy (2·00—4·00) w tyłogłowie i kark. Wewnętrznie kalomel (0·01—

0·03 co godzinę). pryszczydła, — pijawki, punctio lumbalis. W razie drgawek chloral w lewatywach. Przeciw wymiotom pigułki lodowe. Po uspokojeniu unikać gwaru, rażącego światła; dyeta z początku ścisła, później pożywna, ciepłe kąpiele 35° C. z okładem zimnym na głowę ½—1 godz. 1—2 razy dnia.

Przetwory jodowe, natrium jodatum 1% co 2 godz. łyżeczkę, wcieranie 10% maści jodoform.

Meningitis tuberculosa. W pierwszych chwilach przeciw podrażnieniu mózgu natr. bromat. (1—2 grm. pro die) zimne okłady na głowę. Pokój zaciemnić. Lewatywy i środki przeczyszczające. Pokarmy dawać często w małych ilościach. Baczność na oddawanie moczu.

Calomelanos 0·30—0·50; Sacchari 2·00; Mfp. div. in dos. N. 10. DS. Co godz. proszek.

Kali v. Natr. jodat. 1·00—2·00; Aqu. dest. 100·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Natri bromati 1·00—2·00; Aqu. dest. 100·00; Syrup sacch. 20·00. MDS. Co 2 godz. 2 łyżeczki.

W razie wielkiego rozdrażnienia lub drgawek:

Chloralhydrat. 1·00; Natri bromat. 1·00; Aqu. dest. 80·00; Syrup cort. aurant. 20·00. MDS. Co godz. łyżeczkę.

Urethani 1·50; Natri brom. 0·50; Aqu. dest. 100·00; Syrup simpl. 15·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

Jodoformii 2·00; Lanolin; Vaselin āā. 10·00. Mf. ungu. DS. Wcierać w tyłogłowie.

Metritis. W przypadkach ostrego zapalenia macicy: spokojne leżenie w łóżku, u osób silnych kilka pijawek na okolicę podbrzusza, zimne okłady, worek lodowy, nacinanie części pochwowej macicy.

Środki solne wypróżniające. W razie boleści maść: *Extr. bellad. 2·00; Vaselini flavi 30·00;* Mf. ungtu, DS. Zewnętrznie.

Extr. opii aquosi 0·10; But. cacao q. s. ut f. l. artis suppositoria ad anum N, V. DS. Co 3—4 godz. czopek.

Po ustaniu bólów, okłady wysychające na brzuch zamiast lodu.

W przypadkach przewlekłego zapalenia: unikanie pracy fizycznej natężającej, gwałtownego spółkowania, uregulowanie stolca (środki solne, cascara sagrada, Hunyady Janos, Saratica).

U niedokrewnych podawanie żelaza. Jeżeli równocześnie miesiączkowanie zbyt obfite:

Extr. hydrastis canad. fabricationis Parke et Davis 40·00; D, in l. guttatoria. S. 3 razy dnia po 20 kropli.

Leczenie miejscowe: Przestrzykiwanie wodą przegotowaną, stopniowo co kilka dni ciepłotę wody podwyższając od 28°—39° R., ale nie silnym prądem, kąpiele nasiadowe ciepłe. Pomazywanie części pochwowej we wzierniku co co 2—3 dni cum tra jodi, ichthyolem, naftalanem. Tampony w przypadkach świeżych.

Ammon sulf. ichth. 5·00; Glycerini 200·00. DS. Do tamponów lub

Kali jodati 5·00; Glycerini 100·00; D. in v. nigro. S. Do tamponów.

Nakłówanie co kilka dni części pochwowej we wzierniku, miesienie.

W przypadkach zastarzałych amputatio portionis vaginalis, gdy powiększenie macicy znaczne, leczenie kąpielowo zdrojowe; Iwonicz, Rabka, Ciechocinek, Rymanów, Truskawiec. W późniejszych okresach: Krynica, kąpiele morskie. Kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa).

Menorrhagia. Nie jest właściwie chorobą, lecz tylko objawem choroby ogólnej w ustroju (haemofilia, blednica), jako przyczyny można uważać masturbacyę, wzruszenia umysłowe, występuje w przebiegu lub po chorobach zakaźnych jak płonica, ospa, dur, ostry gościec stawowy. Jako przyczyny miejscowe wymienić należy: Niedowład macicy po częstych porodach lub poronieniach, zatrzymanie części łożyska lub błon, zmiany zapalne na błonie śluzowej macicy i jej miąższu zmiany zapalne w częściach dodatkowych, zmiany położenia macicy, nowotwory macicy (włókniaki); wreszcie występuje obfita miesiączka w okresie przejściowym (climax), prawdopodobnie wskutek zmian w naczyniach. Leczyć zboczenia w ogólnym organizmie, polecić odpowiednie zachowanie się hygieniczne i dyetetyczne, Thyraden (Knoll). W czasie miesiączki spokój a jeżeli mimo to krwawienie jest silne leczyć tak, jak krwotok maciczny. (Patrz następny ustęp). Gottschalk poleca 4—5 dni przed wystąpieniem krwawienia 4 razy dnia po *0·025* stiptycinum (Cotarninum muriaticum) albo styptoli (tańszy) w proszku, a w razie wystąpienia krwotoku podwoić dawkę.

Metrorrhagia. Dokładne wykazanie przyczyny krwotoku.

W przypadkach krwotoku poporodowego z macicy, jeżeli przyczyną złe kurczenie się tejże: nacieranie dna macicy przez powłoki brzuszne ręką; okłady zimne na brzuch, secale cornutum przez usta, w lewatywie lub podskórnie. Wstrzykiwania gorące (40°), to zimne (2—3°) do pochwy. Uciskanie macicy dwuręczne, wprowadzenie macicy w silną antefleksyę, ściągnięcie macicy silne ku dołowi kulociągami, sposobem Pinkusa 115° C. vaporisatio, przez 20—30 sekund, ostre środki odwodzące na podbrzusze, tra jodi, synapism, vesicatoria. W ostatnich czasach Dührssen tamponuje macicę gazą jodoformową.

Extr. secalis cornut. 3·00. DS. Na koniec noża w rosole zażyć.

Extr. secalis corn. 2·00; Aqu. dest. 100·00; Syr. cort. aurant. 15·00. DS. Co godzinę łyżkę.

Hydrastinini muriat. 0·02; Sacch. albi 1·00; Mf. trochisci D. t. dos. XII. S. 4 pastylki dziennie.

Extr. fluid. gossyp. herb. 20·00. S. 3 razy dnia po 20 kropli.

Extr. fluid. hamamelidis virgin. 30·00. S. 3 razy dnia po ½ łyżeczki.

Gdy macica dobrze skurczona i nic nie zawiera, a krwotok trwa, domyślać się należy przyczyny krwotoku w pęknięciu ujścia zewnętrznego macicy, lub w innem miejscu. Założyć wziernik i tamować krwotok miejscowo przez podwiązanie, ucisk, tamponadę, zeszycie pęknięcia.

Jeżeli przyczyną są pozostałe części łożyska, błon, skrzepy: usunąć je dokładnie, jeżeli można ręcznie, a gdy to niemożebne, wyskrobać jamę macicy.

Gdy to nie pomaga wytamponować pochwę zapomocą penghawar-djambi w gazie jodoformowej; jeżeli przyczyną — nowotwory macicy usunięcie tychże sposobem operacyjnym. Na razie, podczas krwotoku tamponada pochwy, po przestrzyknięciu tejże rozczynem środka przeciwgnilnego j. n. p. 2% rozczyn kw. karbol.; 1:2000—3000 rozczyn sublimatu i t. d. Do tamponowania najlepiej użyć, kulek waty oczyszczonej, zamoczonej w glicerynie, pierwsze kulki owinąć gazą jodoformową.

W przypadkach gwałtownych, wstrzyknięcie do jamy macicy, rozczynu Liquor ferri sesquichlor. strzykawką Madurowicza lub Brauna, przyczem warunek konieczny, aby kanał macicy był dostatecznie drożny, aby rozczyn mógł przez szyję macicy do pochwy spływać. (Postępowanie obosieczne, ze względu na możebność dostania się rozczynu do jamy brzucha). Wreszcie okłócie od pochwy tętnic macicznych. W ostatnich czasach polecają i zachwalają tak środki miejscowo zastosowane jak i wewnętrzne.

Do pierwszych należy ferripyryna jako proszek na tamponach lub 20% rozczyn wodny, dalej zastosowanie do wnętrza macicy za pomocą odpowiedniego cewnika strumienia pary wodnej 100° C. 2—3 minut (Snigurieff).

Wprowadzanie do macicy patyczków szklanych watą owiniętych, napojonych płynem, który otrzymujemy przez zmieszanie antipyryny i salolu w równych częściach i ogrzewanie tego proszku w probówce nad lampą spirytusową po 2—3 minutach tworzy się płyn brunatny, po oziębieniu krzepnie, lecz dalej ogrzewany, utrzymuje się dłużej w stanie płynnym (Labadie — Lagrave).

Do nowszych środków wewnątrz podawanych należy stipticin (Cotarnin. muriaticum) podawane w proszkach *0·05* 5—6 razy dnia lub w kapsułkach; w razie gwałtownych krwotoków wstrzyknąć co dnia *0·20* w mięsień pośladkowy. — Jednaki w działaniu a tańszy jest styptol. (w pastylkach po 0·05).

Równocześnie zwalczanie powstającej ostrej niedokrewności: ułożenie spokojne, poziome, ciepłe okłady na głowę, chłodne napoje, wino, kawa czarna, cognac, rum, tinct. cinnam. tra ferri acet. aeth. Wstrzykiwania podskórne eteru, ol. camphoratum, wstrzykiwania podskórne większych liości rozczynu soli kuchennej 0·6:100; lewatywy z tegoż rozczynu.

Trae cinnam. 50·00. S. Co 1/2 godziny 1/2 łyżeczki we wodzie.

Tint. ferri acet. aeth. 15·00. S. 15 kropli do 1/2 szklanki wody do popijania.

Bandarze na kończyny, ucisk na tętnicę główną przez powłoki brzuszne,

Migraena zob. **Haemicrania.**

Morbili, Odra, Kur. Niemowlęta i chorowite dzieci oddzielić. Jeżeli przebieg prawidłowy nie trzeba uciekać się do lekarstw. Pokój ostrożnie przewietrzać, ciepłota od 15—16° R. okrycie średnio ciepłe, lekkie przysłonięcie okien, jeżeli jest światłowstręt.

Dyeta w czasie gorączki ścisła, po jej przebyciu pożywna, za napój lekkie kwaski, lub wody (szczawy alkaliczne). Dopóki trwa łuszczenie nie wypuszczać dzieci z łóżka, a mniej więcej 8—14 dni nie wypuszczać z pokoju, zwłaszcza, gdy są objawy nieżytu.

Przeciw nieżytowi spojówek wystarczają przemywania 2% kw. borowego. Silny świąd uspakaja się nacieraniem tłuszczami.

Lanolin anhydr. 50·00; Vaselin 20·00; Aq. dest. 25·00; M. terendo f. ung. S. Co 3 godz. nacierać.

Silny kaszel wymaga podania naparu ipecac. ze środkami narkotycznemi, wziewania pary wodnej, napoje ciepłe, odwar ślazu i t. p. W razie biegunki dyeta i opium.

Wysokie gorączki i majaczenia, uśmierzać zimnymi okładami na głowę. Chinina, antipiryna, natr. salicylicum.

Wśród upadku sił, stygnięcia kończyn: wino, cognac, camphora, acid. benzoicum.

Przeciw drgawkom: Chloral w lewatywach (0·50:50) kali bromatum (2:100) co godzinę łyżeczkę.

Jeżeli gorączka przewleka się ponad 4 dni, zwrócić uwagę na przełyk, uszy i nerki.

Powikłania: błonica, dławiec, nieżyt oskrzeli, zapalenie płuc, leczyć według wskazówek odpowiednio podanych.

Codeini phosphor. 0·02; Linctus gummosi 50·00; Syrup altheae 30·00. MDS. Co 2 godziny łyżeczkę w razie silnego kaszlu.

Extr. hyoscyami 0·15; Aqu. dest. 70·00; Syr. simpl. 10·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Infus. ipecac. e 0·20 ad 100·00; Tinct. laudani gtts. duas.;

Liquor ammon. anisat. 1·00; Syrup altheae 20·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

Morbus Basedowii. Regularne, hygieniczne życie, unikanie zmęczenia fizycznego i umysłowego, wstrzymanie się od nadużywania a nawet od picia wyskoku, herbaty, kawy, nadmiernego palenia. Pobyt na świeżem powietrzu, zwłaszcza w górach Davos, St. Moritz, Zakopane, Szmeks, Truskawiec lub nad morzem.

Jako leczenie radykalne polecono wycięcie gruczołu tarczykowego z dobrym w niektórych przypadkach skutkiem.

Na okolicę serca okład zimny lub lód, zwłaszcza podczas silniejszej akcyi serca, oraz digitalis lub strophantus w miernych dawkach.

U chorych osłabionych anemicznych: żelazo, chinina, arsen, zabiegi wodolecznicze, obok systematycznego stosowania prądu galwanicznego na sympaticus (ganglion supremum i processus mastoidei).

Przetwory bromowe i nervina, woda Gubera, Levico, Roncegno, Żegiestów, Krynica, obok należytego odżywiania i psychicznego spokoju.

Natri brom.; Aq. amygd. am. āā. 15·00; Trae convall. maj. 12·00; Aq. dest. 60·00. DS. 2—3 łyżeczek na dzień.

Ferri lactici 1·00; Coff. natr. sal. 1·5; Elaeosacch. foen. 5·00; Mfp. div. in dos. N. XX. S. 2—3 proszki dziennie.

Morbus Brighti. W razie Morb. Brighti, w okresie ostrym, powinien chory bezwarunkowo leżeć w łóżku. Dyeta złożona z mleka, kleików, rosołów, lekkich zupek, trochę kaszki, lub ryżu w mleku. Do picia wodę szczawnicką, bilińską, gieshübelską, ubogim zaś zwykłą wodę z dodatkiem cytryny lub kwasku.

Na okolicę nerek stawiać bańki suche, nawet cięte lub pijawki, jeżeli mocz bardzo krwawy i zawiera wiele białka.

Jeżeli opuchliny są znaczne, to polecić kąpiele gorące zaczynając od 28° R. do 30° i 32° R. po 15—45 minut, ze zlewaniami na głowę, następnie zawija się chorego w koce na 1—2 godzin, żeby się dobrze pocił. Jeżeli chory czuje się w kąpieli bardzo osłabionym, dać można kieliszek wina. Albo też urządza się choremu w łóżku sztuczną parówkę za pomocą przyrządu opalanego spirytusem. Obok tego można dawać mierne dawki środków nasercowych, jak digitalis, strophantus lub coffein dla połączenia działania napotnego z moczopędnem. Wstrzykuje się też pilokarpinę po 0·01—0·02 na dawkę, uważając jednak czy nie nastąpi zapad. Obok napotnych i moczopędnych polecają silne środki przeczyszczające jak colocynth, jalapa, gumi gutti, rheum, pigułki Morisona.

W razie przypadków mocznicowych **uraemia,** kąpiel gorąca ze zlewaniami zimnemi, silny laxans, podskór-

nie eter lub kamfora, albo też do lewatywy hydras chlorali 2—3 gramów lub acid. benzoicum po 0·2 co 2—3 godz. u silnych wenesekcya, pijawki.

Nephritis p. scarlatinam zobacz Scarlatina.

W okresie przewlekłym, chory niekoniecznie ma leżeć w łóżku, zwłaszcza, jeżeli opuchliny nieznaczne.

Dyeta przeważnie mleczna, 2—4 litry mleka, jaja, mięsa mniej, jarzyny, żadnych alkoholików i korzeni.

Do picia wody: Bilińska, Giesshübel lub woda z kwaskami, Truskawiec. Unikać zmęczenia fizycznego, odziewać się ciepło, nie narażać się na niepogodę i zmiany temperatury.

Choremu należy polecić mierne dawki tanniny lub plumb acet., ferr. sesquichloratum obok ciepłych kąpieli, mniej energicznie stosowanych, jak w okresie ostrym i zawijania w koce. Nadto podawać diuretica: koffeina 1·0—1·50 p. die, theobrominum salicyl. w tych samych dawkach, digitalis, adon. vernalis z dodatkiem liq. kali acet. 15—20 na 200.

Fol. jaborandi w naparze; Rad. onodinis; Rad. petroselini; Bacc. juniperi jako ziółka.

W razie zaparcia stolca środki przeczyszczające.

Diuretini (Knoll) 5·00; Aq. dest. 100·00; Syr. aurant. 15·00. MDS. Co 2 godziny łyżkę.

Agurin 0·5 t. dos. XII. S. 3—6 pr. dziennie.

Diuretini (Knoll) 1.00; Fol. digital. pulv. 0·10; Sacch. albi 0·30; Mff. d. t. d. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

Theocini 0·5; D. ad. caps. amylac. S. 3 proszki dziennie.

Flor. benzoes.; Sacch. albi ää. 2·0; Mfp. div. in dos. N. X. S. Co 3 godziny proszek.

Blatt. orient. 2·00; Elaeosacch. foen. 5.00; Mfp. div. in dos. N. XII. S. 2—3 proszki na dzień.

Silnie moczopędnie działa napar z liści brzozy zwykłej (Betula alba), zbieranych na wiosnę i suszonych.

Urotropin 0·5. S. 3 razy dziennie proszek.

Działa szybko i wydatnie moczopędnie.

Morpiones zob. **Pediculi pub.**

Myelitis. W ostrej:

Ułożenie chorego równo w łóżku, najlepiej na poduszkach powietrznych. Bańki cięte lub pijawki w samym początku choroby, potem tra. jodi, wcierki z ung. cinereum 3—4 grm. p. die i jednocześnie kali jodatum, jeżeli była lues, a nawet jako środek przeciwzapalny.

Uważać przytem na ślinotok, lodowe okłady na stos pacierzowy. Równocześnie silne środki przeczyszczające: kalomel, jalapa, senna. Uważać na odleżyny, na zatrzymanie moczu.

W przewlekłej formie:

Kąpiele ciepłe, wyjazd do Cieplic, Gasteinu, Trenczyna, Wildbadu, Swoszowic, Piszczan, Lubienia, Tru-

skawca i t. p. wód. Elektryzowania prądem stałym i faradycznym. Na wewnątrz kali jodatum z 10:200, 2 łyżki dziennie, arg. nitricum 0·01—0·02 w pigułkach, arsen po 0·01 lub ergotynę po 0·10—0·50 2—3 razy dziennie (skutek jednak wątpliwy).

Nephritis zob. **Morbus Brighti.**

Neuralgia intercostalis. Najczęściej przyczyną zimnica, wtedy chinina i arsen.

Elektryzowanie, wcieranie kojących maści. Wstrzykiwania morfiny lub antipyriny.

Chloroformii 10·00; Ol. hyosc. cocti; Ol. olivar. āā. 20·00. MDS. Do nacierań.

Extr. opii aquos. 2·00; Spir. aromat. 100·00. DS. Do wcierań.

Veratrini 0·50; Chloroformii 10·00; Spiritus 50·00. MDS. Do nacierań.

Antipyrini; Aqu. dest. āā. 5·00. MDS. 1 lub 2 strzyk. wstrzyknąć w okolicę bólu.

Neuralgia trigemini, Prosopalgia. Tic douloureux. Uwzględnić i leczyć przyczyny: anemia, histerya, zimnica, choroby ucha, zębów itp.

Wycięcie blizny ugniatającej nerw. Leczenie przymiotu, zatrucia ołowiem (Truskawiec).

Chinin muriat. 0·50; Dtur. tal. dos. N. X. S. Jeden proszek przed napadem.

Exalgin 2·50; solve in Tinct. cort. aurant. 5·00; Aqu. destill. 120·00; Syr. aurant. 25·00. S. Rano i wieczór łyżkę.

Solut. arsen Fowleri 10·00. DS. 3 razy dziennie od 3—5 kropli po jedzeniu.

W razie bólu powstałego z przeziębienia:

Butyl chloral 2·00—3·00; Spir. vini rectf. 10·00; Glycerin 20·00; Aqu. dest. 120·00. MDS. 3—4 łyżek na raz. (Dawki według stopnia bólu i indywidualności chorego).

Natri salicyl. 5·00; Aqu. dest. 180·00; Syr. aurant. 20·00. MDS. Co godz. łyżkę.

Pyramidon salicylic. 0·5—0·75; T. d. VI. S. 2—3 pr. dziennie.

Antipyrini 0·50; Dtur. tal. dos. N. 10. DS. Rano i wieczór proszek.

Analgeni 0·50. 3—4 razy na dzień.

Methyl. coerul. 0·02—0·03: Dent. tal. dos. Nr. VI. S. 2—3 razy dziennie.

Veratrin. 0·15; Morphii acet. 0·10; Ungu. cerei 10·00. Mf. ungu. S. Wcierać w miejsca bolące.

Chinini hydrobromic. 0·1; Aconitini cryst. Duquesnel 0·0001! Pulv. et rad. gent. q. s. ut. f. pill. D. t. d. XX. S. 1—3 pigułki dziennie.

Aconitini nitric. 0·003! Aq. dest. 300·00. S. 3 łyżki dz.

Aconitini nitric. 0·001! Aq. dest. 10·0. S. 1—3 strzyk. Pravatza dziennie.

Wstrzykiwanie 1% wodnego rozczynu Ac. hyperosmici (świeży rozczyn, bo się łatwo psuje). Elektryczność, naciąganie lub wycięcie kawałka nerwu.

Neurosis gastrica. Leczyć hypersecretio (patrz catarrh. ventr.). Zaś wymioty nerwowe:

Menthol. 0·05; Natr. hydrocarb. 1·00; D. tal. dos. ad caps. am. N. XII. S. 3 razy dziennie po jedzeniu.

Czopki:

Extr. bellad. 0·2; Codein. phoshor. 0·3; Butyr. cacao q. s. U. f. supp. Nr. X.

Suggestya wsparta lekiem:

Menthol. 0·3; Trae amar. 3·00. M.S. Przed jedzeniem 15 kropli.

Obstipatio alvi habitualis. Usunąć przyczyny cierpienia, środki lekko czyszczące, dyeta mięszana, kompoty, jarzyny, owoce, figi, miód, pierniki, zimna woda na czczo.

U dzieci: zmiana pokarmu, w 8 m. podać można gotowane owoce; obok tego zabiegi hydropatyczne, mięsienie, starszym dzieciom i dorosłym wody mineralne: Karlsbad, Marienbad, Hunyady Janos, Saratica, Kissingen (Rakoczy), Krynicką, Friedrichshall, proszki Seidlickie, okłady wysychające, elektryzowanie prądem przerywanym.

Decoct. pulp. tamarind. e 15·00 ad 150·00; Cremor. tartari 15·00. DS. Co 2 godz. łyżkę lub na noc 3—4 łyżek — lub też powidełka tamaryndowe.

Ziółka francuskie St. Germain.

Trae rhei vinos.; Extr. fluid. cascar. sagr. ää. 25·00. DS. 2 razy dnia po ½ do 1-ej łyżeczki.

Extr. aloë aquos; Extr. taraxaci ää. 5·00; f. pil. N. 50. S. Rano i wieczór po 1—2 pigułek.

Trochisci compressi e rheo à 0·50; N. 50. DS. Co dzień na noc 1—3 pastylek.

Trochisci compressi e cascar. sagrad. à 0·50; Nr. 50. S. Co dzień na noc 1—3 pastylek.

Sal. therm. carolin. 100·00. DS. Co dzień naczczo łyżeczkę w ½ szklanki ciepłej wody.

Natri bicarb.; Magnes carbon. ää. 50·00; Pulv. rad. rhei 7·00. DS. 2 razy dnia na koniec noża.

Podophyllini 0·30; Extr. aloës; Extr. rhei ää. 3·00; Extr. taraxaci q. s. f. pil. N. 40. S. Na noc 1—3 pigułek.

Extr. aloës aquos; Extr. jalapae; Sapon. medicin. ää 5·00; Pulv. et extr. rhei q. s. ut f. pill. Nr. 50. S. 4 pig. rano zażyć.

Pulv. rad. rhei; Extr. aloës aquos ää. 5·00; Extr. tarax. q. s. ut f. pill. Nr. 50. S. 3 pigułki rano zażyć.

Pulv. r. rhei chin. 5·00; Extr. trifol. fibrin. q. s. ut pill. Nr. 50. S. 5 pigułek rano zażyć.

Podophyllini 0·20; Sapon. medicin.; Mellis dep. ää. q. s. ut f. pill. Nr. 20. S. 1—3 pig. dziennie.

Extr. coloquinth. 0·50; Pulv. rad. rhei; Pulv. aloës; Resinae jalapae; Gummi gutti āā. 1·00; Myrrhae 2·00; F. pill. Nr. 50. S. 1—4 pig. dziennie.

Calomelanos; Tub. jalapae; Sacch. lactis āā. 0·30; Mfp. dent. tal. dos. Nr. X. S. 2 proszki dziennie.

Aloës 2·00; Ferri sulfurici; Chinini sulfur. āā. 1·00; Extr. hyoscyami 0·50; Extr. et pulv. liquir. āā. q. s. ut f. pill. Nr. 30; Consperge c. lycopod. S. Pigułkę dzien. zażyć.

Przy uporczywem zaparciu, wlać przez wysoko do rectum wprowadzoną sondę: 70 gr. aeter sulf. z 300 gr. Aq. foeniculi.

Oedema pulmonum. Leczenie głównej choroby w odpowiedni sposób.

Przy pierwszych objawach obrzęku płuc ostrego, podać środki podniecające akcyę serca jak: czarna kawa, cognac, grog, wino, kamfora, piżmo. Podskórnie wstrzyknąć eter, ol. camphoratum lub coffeinę. Zewnętrznie położyć na piersi i łydki synapizmy, rozcierać nogi i ręce, dać choremu kąpiel i zlewać głowę i piersi zimną wodą.

Jeżeli chory jest krwisty, można puścić krew, zwłaszcza w obrzęku płuc wśród spraw zapalnych. Nadto można dać lewatywę ze środków ostrych jak: decoct. coloquint. octu, rozczynu soli itp.

Jeżeli niebezpieczeństwo na razie minęło, dawać cardiaca: i digitalis, coffeinę, teobrominę, sparteinę, tra stroph. — Po tem leczyć główną chorobę i zwracać uwagę na pierwsze objawy zastoinowe.

Infus. flor. arnicae e 15·00 ad 120·00; Camphor. trit. 1·25; Mucil. g. mimos. 20·00. Mf. emulsio. S. Co ½ godz. łyżkę.

Acidi benzoici 3·00; Camphor. pulv.; Stibii sulf. aurant. āā. 0·50; Sacch. alb. 5·00; Mfp. div. in dos. X. S. Co 2 godz. proszek.

Inf. rad. valerian. e 10·00 ad 150·00; Aeth. acet. 2·00; Syr. seneg. 15·00. DS. Co godz. łyżkę.

Aetheris sulfur.; Spir. vin. concen. āā. 5·00; Aq. destill. 150·00; Syr. rub. idaei 15·00. MDS. Co godzinę łyżkę.

Apomorphin. mur. 0·10; Aq. dest. 10·00. DS. 1—2 strzykawki podsk.

Moschii oriental 0·50; Sacch. alb. 2·00; Mfp. div. in dos. quinque. S. Co godz. proszek.

Orchitis zob. **Epididymitis.**

Otitis. zob. **Choroby ucha.**

Oxaluria. Wzbronić potraw mącznych, cukrów, owoców, jarzyn zawierających dużą ilość węglowodanów i cukru, octu, piwa, wina. Dozwolone *na śniadanie:* kawa, herbata, mało mleka, najwyżej jedna bułka z małą ilością masła, jaja, mięso, *drugie śniadanie wzbronione. Obiad:* rosół, *mięso wszelkiego gatunku,* tłuszcz w miernej ilości, ser, zielone jarzyny, sałata, wody mineralne. *Podwieczorek:* herbata lub kawa bez cukru. *Kolacya:* wszelkie

mięso, jaja, ser, najwyżej jedna bułka, wody mineralne. Ze środków leczniczych: picie wód: Vichy, Karlsbad, Elster, Salzbrunn, Wildungen.

Na wewnątrz: lith. carb., lith. salicylicum, natr. carbon. po 0·50—1·0 dziennie.

Natri bicarb. 10·00; Lith. carb. efervescentis 50·00; Mf. pulv. Div. in dos. N. XX. S. Rano i wieczór proszek w szklance wody.

Natri bicarb. 2·00, Lith. carbon.; Kali carbon. ãã. 0·50; Aq. flor. naph.; Syr. simpl. ãã. 20·00; Aqu. dest. 300·00. DS. Przez dzień wypić (rozczyn Ewicha).

Natr. phosphor. 10·00; Div. in dos. Nr. X. S. Raz dnia proszek.

Oxyuris vermicularis. Lewatywy z wody, czosnku roztartego w wodzie (garść na 1 litr) z $1/_2$% roztworu sublimatu, lub też lewatywy z czystego tranu.

Buthyri cacao 3·00; Calomelanos 0·05; Mf. supposit. Dtur. tal. dos. Nr. V. S. Na noc jeden czopek.

Naphthalin 1·00; Ol. olivar. 40·00. MDS. Do lewatywy. Dorosłym 5—6·00 : 80·00 oliwy.

Santonini 0·15; Ol. papaver. 50·00. S. Do lewatywy.

Ozaena. Leczyć chorobę, na której tle występuje: (zołzy, gruźlica). Zwracać uwagę na czystość powietrza, utrzymywać jednostajną ciepłotę. Ostrożne przestrzykiwania $1/_2$% roztworem soli kuchen., 1% kw. borowy, maść borowa. W razie trudności przy ssaniu, karmienie osesków łyżeczką. Wdmuchiwanie kalomelu.

Zinci sozojodolici 2·00; Vaselini; Lanolini ãã. 20·00; Paraf. liquidi q. s. f. ung. S. Posmarować gazę i wkładać do nosa.

Calomelanos 1·00; Hydrgr. praec. rubri 0·50; Sacchari 20·00. Mfp. S. Do wdmuchiwań.

Ichtyoli 10·0; Ol. ricini 20·0; Spir. vini 100·0. S. Do inhalacyi.

Saloli 1·0; Acid. salicyl. 0·20; Tannini 0·10; Acid. borici subt. pulv. 4·0. Mfp. S. Tabaka. Co godzinę zażywać przez $1/_2$ dnia.

Jodoli cryst. 20·0. S. Do wdmuchiwań do nosa.

Jodoformi 0·30; Vaselini 30·0. S. Maść.

Parametritis p. **Perimetritis.**

Paraphimosis. Starać się jak najwcześniej odprowadzić za pomocą palców, wywierając ucisk na żołędź; i zlewając ją podczas zabiegu zimną wodą. Jeżeli się nie udaje, nacięcie pierścienia ściesniającego w kierunku podłużnym prącia i następowe odprowadzenie napletka, okłady zimne i częste przemywania.

Pediculi a) **capitis.** U dzieci zmyć dobrze głowę spirytusem mydlanym i posypać siarką, poczem zmywać przez kilka dni spiryt. kamforowym. U starszych nasmarować dokładnie głowę (u mężczyzn ostrzydz włosy) naftą lub:

Ol. Petrae 100·0; Bals. peruvian.; Ol. olivarum. āā 25·0. S. Zewnętrznie; i owiązać głowę chustką grubą, a po 24 godz. zmyć głowę spir. mydlanym, lub zamiast tego polać głowę 3—4 razy po odstępach 2 godzinnych.

Decoct. sem. Sabadillae e 10·0 ad 200·0. S. Zewnętrznie, a następnie zmyć mydłem szarem.

Dla zgubienia jajek, czepiających się włosów, zmywać głowę wysyconym rozczynem sody lub octem.

b) **vestimentorum.** Kąpiele, leczenie wyprysku, a rzeczy do desynfenkcyi lub oczyścić 1—2% rozcz. sublim.

c) **pubis.** Nasmarować 1—2 razy maścią szarą lub 1% rozcz. sublimatu, które jednak wywołać mogą wyprysk, dlatego lepiej użyć maść:

Praecipit. alb. 1·0; Ung. simplic. 20·0. S. Maść.

Maść tę należy wetrzeć 3 razy w odstępach dwugodzinnych, a po następnych 2 godzinach zmyć dokładnie mydłem szarem.

Pemphigus a) **acutus.** Profilaktycznie odosobnić chorego. Dyeta posilna, lekko strawna. Kąpiele ciepłe z dodatkiem wywaru z kory dębowej (500 gr. kory na kąpiel). Oprócz tego pudrować.

Acid. salicylii 2·0; Zinc. oxydat. 10·0; Amyl. tritic; Talc. venet. pl. āā. 40·0. S. Do zasypywania.

Uważać na wypróżnienia.

b) **chronicus.** Uwzględnić stan ogólny chorego, dyeta wzmacniająca. Wewnętrznie arszenik w zwykłych dawkach. Zewnętrznie kąpiele ciepłe z wywarem kory dębowej, sublimatem (5 gr. na kąpiel dla dorosłych) maść cynkowa, dziegciowa, pendzlowanie.

Tinct. rusc.; Ol. olivar. āā. 50·0. S. Zewnętrznie, poczem w ½ godziny po zapendzlowaniu kąpiel ciepła ½ do 1 godziny trwająca (p. pruriginosus).

Pericarditis. Przedewszystkiem spokój, chory powinien leżeć w łóżku. W okresie ostrym na okolicę serca worek lodowy. W razie silnych bólów parę pijawek, suche bańki, pendzlowanie c. tra. jodi. Na wewnątrz inf. digitalis e 1·00 ad 200·000. co godzinę łyżkę, lub inne cardiacum. W razie silnej gorączki podawać antipyrinę, fenacetynę lub antifebrynę w połączeniu z coffeiną dla uniknięcia zapadu. Jeżeli bóle trwają, dać morfinę, chloralhydrat, lub sulfonal na noc. Dyeta przytem płynna niepodniecająca, uważać na regularne stolce. — Jeżeli okres zapalny minął, stosować resorbentia: okłady ciepłe, pendzlowanie jodyną, diuretica, jak: coffeina, diuretyna, digitalis. tra strophanti itp. a dyeta wówczas posilna, lekko podniecająca.

W uporczywych przypadkach można zrobić punkcyę i aspiracyę przyrządami Potaine'a lub Dieulafoy.

Infus. fol. digit. e 1·00 ad 180·00; Syrup. simpl. 20·00. MDS. Co 2 godz. 2 łyżki.

Tinct. strophanti 10·00. DS. 3 razy dz. po 10 kropli.

Po ustaniu gorączki, gdy exsudat zostaje:

Infus. juniperi e 15·00 ad 200·00; Liqu. kali acet.; Oxymel. scillae āā. 15·00. DS. Co 2 godz. łyżkę.

Infus. hb. digitalis e 1·00 ad 150·80; Kali acet. 5·00; Syrup. simpl. 20·00. S. Co 2 godz. łyżkę.

Decoct. equiset. e 20·0 ad 200·0; Liquor. terr. fol. tart.; Oxymell. scilae āā. 15·0. DS. Co 2 godz. łyżkę

Pulv. fol. digit. 0·5; Coff. natrobenz. 1·00; Sacch. lactis; Elaeosacch calami āā. 1·5; Mfp. div. in dos. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

Sparteini 0·02; Sacch. albi 0·20; Mfp. Dtal. dos. N. X. S. 3 proszki na dzień.

Trae cacti grandiflor. 10·0. DS. 3 razy dziennie po 10 kropel.

Trae nerii oleandr. 10·0. DS. 3 razy dziennie po 10 kropli.

Perimetritis. Tu możemy też mówić o zapaleniu około trąbek i jajników (perisalpingitis et perioophoritis) jak również o zapaleniu tkanki okołomacicznej (parametritis), gdyż objawy i leczenie są bardzo do siebie podobne.

W okresie ostrym: Spokojne leżenie w łóżku, okłady lodowe na okolicę bolesną, w razie znacznej boleści i gwałtownych objawów, u osób silnych 5—6 pijawek nad okolicę pachwinową, dyeta ścisła, płynna, nadto wewnętrznie: tra opii simpl. po 10 kropli kilka razy dziennie albo:

Extr. opii aquos. 0·10; But. cacao q. s. ut f. l. artis suppositoria ad anum N. V. DS. Co 3 godz. czopek użyć, a gdy nasilenie objawów się zmniejsza rzadziej.

Gdy ciepłota opadnie, środki łagodnie wypróżniające: lewatywy z wody, z dodatkiem 2 łyżek ol. ricini albo z dodatkiem łyżki gliceryny. Czopki glicerynowe, oleum ricini wewnętrznie.

Gdy objawy ostrego zapalenia ustąpiły, okłady wysychające, po ustąpieniu bolesności: kąpiele nasiadowe ciepłe, z dodatkiem $^1/_8$—$^1/_4$ kilo soli na kąpiel. Kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa) Truskawiec.

Przestrzykiwanie pochwy słabym prądem wody na 30—38° R. z dodatkiem soli kuchennej (2 łyżki na litr) lub z dodatkiem płynu o składzie:

Kali jodati 3·0—5·0; Trae jodi 15·0—20·0; Aq. destill. 250·0. S. 1—2 łyżek na litr wody.

Trae jodi; Trae gallarum āā. 20·00. DS. Do pendzlow.

Ammon. sulfo-ichtyol. 5·00—10·00; Naftalani 50·00. Mf. ung. DS. Zewnętrznie.

Ammon. sulfo-ichtyol. 5·00—10·00; Glycerini 200·00. MDS. Do tamponów.

W przypadkach przewlekłych mięsienie.

Kali jodati 10·00; Gelatini q. s. f. l. art. globuli vaginales Nr. X. DS. Raz dnia gałkę użyć.

Jodofor. desodorati 3·00; But. cacao q. s. ut f. l. art. globuli vaginales N. X. DS. Raz dnia gałkę użyć.

Ammon. sulfo-icht. 1·00; Butyr. cacao q. s. f. l. art. suppos. ad anum N. X. S. 1 czopek dzień. użyć.

W chronicznej postaci, obciążenie od zewnątrz (1/2—2 klg.), columnisatio, obciążenie śrutem, rtęcią w balonie Brauna. Mimo użycia wyż wymienionych sposobów leczenia, badanie i objawy wykazują znaczne zmiany około jajników, lub w nich samych, albo że w trąbce rozszerzonej znajduje się treść (śluz, ropa, krew), to często dopiero leczenie operacyjne usunąć zdoła cierpienie, wskutek którego życie dla kobiety staje się ciężarem. W tych wypadkach należy wyciąć trąbkę schorzałą (salping-ectomia).

Peritonitis. Bezwzględny spokój; dyeta ściśle płynna. Wewnętrznie podawać przetwory makowca w dużych dawkach, a w razie silnych wymiotów kawałki lodu do połykania i kokainę lub morfinę. Zewnętrznie środki przeciwzapalne, okład lodowy, pijawki, pendzlować brzuch collodium z dodatkiem jodoformu. Gdy okres ostry minie, okłady wysychające lub ciepłe. Kąpiele ciepłe całe lub nasiadowe.

W przypadkach surowiczego zapalenia z przebiegiem chronicznym, może być czasem wskazane wypuszczenie płynu z jamy brzusznej, a nawet t. z. toaleta jamy brzusznej.

P. tuberculosa.

Leczyć ogólnie: posilna dyeta, słone kąpiele (Rabka, Iwonicz, Rymanów), kąpiele borowinowe (Mattoni), Truskawiec, miejscowo ostrożnie wcierać maść jodoformową 25·0 na 100 wazeliny, a następnie brzuch pokryć ceratką Billrotha i opasać cały brzuch flanelą.

Antipyrini 10·00; Aqu. dest. 150·00. DS. 2 łyżki do lewatywy co 2 godziny, póki gorączka nie spadnie do 38.

Laudani pur. 0·02; Sacch. albi 0·30; Dtur. tal. dos. XII. S. 3 proszki dziennie.

Emuls. communis 200·0; Aq. lauroceras. 10·0; Morphii muriat. 0·10. S. Co godz. łyżkę.

Resorcini resublimat 2·0; Aq. destillat. 180·0; Tinct. laud. simpl. gtt. XV; Syr. simplic. 20·0; D. in vitr. nigro. S. Co 2 godz. łyżkę.

Cocaini mur. 0·15; Aqu. dest. 10·00. DS. W razie wymiotów 10—15 kropli zażyć.

Emuls. commun. 200·00; Aqu. lauroc. 5·00; Morphii mur. 0·05; Syrup. simpl. 10·00. MDS. Co godz. łyżkę.

W razie parcia na stolec:

Morphii mur. 0·01; Extr. bellad. 0·02; Butyri cacao 1·00, f. suppos. dtur. tal. dos. X. S. W razie parcia użyć jeden czopek.

Jodoform. 5·00; Lanolin; Vaselin āā. 25·00. Mfung. S. Rano i wieczór wcierać.

Perityphlitis zob. **Typhlitis.**

Periurethritis. W okresie ostrym spokój, zaprzestać leczenia rzeżączki, miejscowo okłady zimne (z aq. plumbi., liqu. alumin. acet.). Gdy chełbotanie, nacięcie wczesne; gdy nie ma dążności do ropienia (okres przewlekły), smarować:

Extr. belladon. 1·0; Ung. ciner. 10·0. S. 3 razy dnia wielkości grochu dokładnie wetrzeć.

Jodi pur. 0·2; Kal. jodat. 2·0; Ung. simpl. 20·0. S. Jak wyżej.

Empl. hydrarg.; Empl. saponat. āā 15·0. S. Rozsmarowaną na płótnie codziennie przykładać.

Perniones zob. **Congelatio,**

Pertussis. Koklusz, Krztusiec. Oddzielić dzieci zdrowe zwłaszcza małe. Dyeta pożywna, karmić zaraz po wymiotach. Pobyt na świeżem powietrzu, oddychanie zgęszczonem powietrzem, zmiana miejsca pobytu. Rozpylanie 5% kw. karb. w mieszkaniu.

W razie wystąpienia zapalenia płuc (napady czasem ustają) dawać leki wykrztuśne:

Trae bellad. gtts. 2—5; Mixtur. gummos. 100·00; Syrup. simpl. 15·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Chloral hydratis 0·50; Ammon. v. natri brom. 2·00; Aqu. dest. 100·00; Mixtur. gumm.; Syrup. rub. id. āā. 15·00. MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Cocain mur. 1·00; Aqu. dest. 10·00. MDS. Do pendzlowań, przełyku i krtani.

Morphii mur. 0·01—0·02; Aqu. dest. 60·00; Syrup. altheae 15·00. MDS. 3 razy dziennie łyżeczkę.

Chinini muriat.; Natr. bicarb.; Sacchari āā. 1·50; Mfp. div. in. dos. 10. S. Co 3 godz. proszek.

Trae alcohol. rad. aconit.; Trae bellad. āā. gtts. 10·0; Aqu. amygdal. amar. 10·0; Aqu. dest. 100·00; Syrup. aurant. 20·00. MDS. 3—4 razy dzien. łyżeczkę.

Coccionell. pulv. 1·00; Kali carbon. 3·00; Sacchari 10·00. Aq. dest. 100·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Antipyrini 1·00; Terpinhydratis 1·00; Aqu. tiliae; Syrup aurant. āā. 50·00. MDS. 4—5 razy dz. łyżeczkę.

Extr. hyosc. 0.20; Linctus gummosi 100·00; Syrup rub. id. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Codeini mur. 0·05; Linct. gumm. 60·00; Syrup altheae 30·00. MDS. 3—5 łyżek dziennie.

Antipyrini 0·50—1·00; Aqu. de Vichy 80·00; Syrup rub. id. 20·00. DS. Używać zaraz po napadzie łyżeczkę. — Wyżyć w ciągu 24 godzin.

Dct. hbae thymi 10·00 ad 200·00; Ammon. bromat. 2·00; Syrup altheae 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Bromoformii 5·00.

DS. Dzieciom do roku życia 2—3 kropli,
od 2—4 lat 3—4 »
do 8 lat 4—5 »
3 razy dziennie podać w łyżeczce wody.

Tussol (antipyr. amygdalic.) 2·0; *Aq. destill. 80·0*; *Syr. senegae 20·0*. MDS. Dziennie 1—3 łyżeczek.

Acidi benzoici; *Bismut. salicyl. āā. 5.0*; *Chinin sulf. 1·0*. Mfp. DS. 2 razy dziennie wdmuchiwać do nosa.

Acidi borici; *Coffeae tost. āā. 5·0*. Mfp. DS. 2 razy dziennie wdmuchiwać do nosa.

Thymoli 1·0; *Spir. vini rectif. 250·0*; *Aqu. dest. 750·0*. DS. Do inhalacyi.

Aspirini 0·2—0·5; *Heroini 0·0001—0·001*; *Mfp. Dent. tal. dos. Nr. X*. S. 3 proszki dziennie.

Kreosoti 0·25; *Sulfonal 0·20*; *Syrup tolutani 150·0*. MDS. Co 2 godziny łyżeczkę (przed użyciem wstrząsnąć).

Antispasmini 1·0; *Aq. amygd. amar. 10·0*. S. 1—2 razy dziennie po 10 kropli.

Pharyngitis. Leczenie winno poprzedzać zbadanie jamy noso-gardłowej, względnie nawet nosa; przy zajęciu tychże równoczesne leczenie. W przypadkach postaci zanikowej, suchej, leczenie prawie bezsilne; nieraz sprawia się ulgę chorym pendzlowaniem.

Jodi puri 0·25; *Kali jodati 1·0*; *Glycerini 20·0*. DS. Zewnętrznie.

Pharyngitis hypertr. granulosa lub *lateralis*.

Kauteryzowanie miejscowe lapisem w substancyi lub pendzlowanie całego gardła rozczynami lapisu 10 i 20%, lub taniny np.

Acidi tannici 2·0; *Spir. vini rectif. 20·0*. DS. Zewn.

Sozojodoli 2·50; *Aqu. dest. 50·0*. S. Do pendzlowania.

Niemniej można chorym zapisywać zimne rozpylania z rozczynów 1—2% natri bicarb., kali carbon., natri chlor., ammonii chlor., dalej płókania z tych środków lub z taniny np.

Acidi tannici 5·0; *Spir. vini rectif. 50·0*; *Aqu. dest. 500·0*; *(Morphii mur. 0·10—0·20)*. DS. Do płókania gardła.

Phosphaturia. Dyeta prawie całkiem odmienna niż przy skazie moczowej. Wzbronione: jaja, owoce, jarzyny. Tylko w małej ilości mięso. Dozwolone: mleko, potrawy mączne, cukry, miód, masło, piwo, wino, woda sodowa. Nie dawać wód alkalicznych.

Zwracać uwagę na objawy neurasteniczne,

Urotropin 0·5. S. 3 proszki dziennie.

Ac. mur. dil. 30·0. S. 3 razy dziennie po 20 kropli w ½ szklanki wody.

Ac. benzoic. 2·0; *Sacch. alb. 1·0*; *M. f. pulv. Div. in dos. aeq. Nr. VI*. S. 3 proszki dziennie.

Ac. lactic. 3·0; *Aq. dest. 200·0*; *Aq. menth. pip. 50·0*. S. 3 razy dziennie po łyżce w ½ szklanki wody sodowej.

Pityriasis versicolor. Rozmydlić na skórze mydło szare, siarkowe lub naftolowe (przetłuszczone Eichhoff'a) i pozostawić, robiąc to codziennie aż do podrażnienia skóry; wtedy kąpiel i puder; albo nacierać codziennie i pudrować, aż nie nastąpi złuszczenie przyskórka:

Ac. carbolic (s. salicyl.); *Spir. lavandul. āā 2·o*; *Spir. vini rect. 150·o.* S. Zewnętrznie.

Naphtholi 0·50; *Spir. vini rect. 50·o.* S. Zewnętrznie.

Anthrarobin 5·o; *Lanolin. anhydr. 40·o*; *Ol. olivar. 10·o*; *M. f. ung.* S. Maść.

Ol. terebinth. 20·o; *Lanolini 30·o. M. f. ung.* S. Maść.

Naphtol. vazogen 10%/₀ 30·o. S. Do pendzlowania.

Pleuritis. Łóżko, pożywienie płynne, zwłaszcza jeżeli jest gorączka. Suche bańki na okolicę zajętą zapaleniem opłucnej, jeżeli bardzo silny ból, to nawet 4—6 pijawek lub wstrzyknięcie morfiny. Potem okład lodowy, lub wysychający. W razie męczącego kaszlu morfina. Jeżeli się wypocina nie wytwarza, to pozostać przy tem leczeniu, co najwyżej pendzlowanie przez kilka dni cum tra jodi i nie pozwalać choremu wychodzić, dopóki tarcie istnieje i stan podgorączkowy się utrzymuje. Zresztą trzeba leczyć chorobę zasadniczą, najczęściej nacieki szczytowe. Jeżeli zaś nagromadza się wypocina, to obok okładów wysychających można zalecić smarowanie raz na dzień jodyną lub pryszczydło. Wewnętrznie natrium salicylicum 3—4 gr. dziennie. W okresie, kiedy już wypociny nie przybywa, pendzlowanie jodyną, kataplasmy ciepłe, wewnętrznie kalium jodatum, diuretica, jak: inf. digitalis, theobrom. natro salicyl. po 4—5 grm. dziennie, coffeinum natro-salic. 1—1·5 dziennie, calomel,, adonis vernalis 6·o na 200·o, tra stroph., kali nitricum itp. Nadto można próbować środków przeczyszczających, jeżeli nie ma przeciwskazania.

Tam, gdzie wypocina ropna, należy zrobić resekcyę żebra i ropę wypuścić, jeżeli zaś chory się nie zgadza, to przynajmniej punkcyę i aspiracyę płynu przyrządem Potaina lub Dieulafoi. Punkcya nadto jest wskazaną, jeżeli znaczna bardzo duszność grozi życiu chorego.

Po przebyciu zapalenia opłucnej, wyjazd na świeże powietrze, w góry do Zakopanego, Szczawnicy, Davos, Gleichenbergu, odżywianie forsowne, gimnastyka odpowiednia i leczenie w gabinetach pneumatycznych.

Zresztą leczyć należy chorobę główną, która dała powód do zapalenia opłucnej, a tą jest najczęściej gruźlica płuc.

Dect. cort. chinae e 10·o ad 150·o; *Natri salicyl. 3·o*; *Syrup. aurant. 20·o.* MDS. Co 2 godz. łyżkę.

Przy pozostałym exsudacie:

Decoct. adonidis e 15·o ad 200·o; *Oxymel scillae 20·o.* DS. Co 2 godz. łyżkę.

Natr. chlorat. 3·o; *Lithii chlorat. 1·o*; *Aqu. petroselin. 130·o*; *Syrup. menth. 20·o.* S. Co 2 godz. łyżkę.

Duotali Bayeri 0·25—0·50; *Dent. tal. dos. Nr. XII.* S. 3 proszki dziennie.

Kali hydrojod. 2·0; *Jodi puri* 0·50; *Ung. digitalis* 20·0. Mfung. S. Maść.

Aspirini Bayeri 0·25—0·50; *Dent. tal. dos. Nr. XII.* S. 3 proszki dziennie.

Sapo. vir. 50·0. S. Maść.

Albo okłady napojone: Spirit. saponato-kalin.

Pneumonia. Leków swoistych przeciw pneumonii nie posiadamy. Leczenie więc przeważnie objawowe. Zasadą jest, że w prawidłowo przebiegającem zapaleniu płuc czem mniej lekarz stosuje leków, tem lepszy wynik. Dyeta płynna: bulion, rosół, mleko, winna polewka, wino, rosół z żółtkiem (kilka razy dziennie).

W pierwszym okresie zapalenia płuc można postawić suche bańki, zwłaszcza, jeżeli jest kłócie w piersiach, przy bardzo silnem kłóciu nawet 2—3 pijawek lub cięte bańki i okład lodowy lub wstrzyknięcie morfiny. Przy silniejszym kaszlu, męczącym chorego, nieznaczne dawki narkotyków. Jeżeli gorączka bardzo wysoka lub trwa długo, należy przeciwdziałać przez zmywanie ciała letnią wodą lub pół na pół wodą z octem, podawać środki przeciwgorączkowe jak: antipyrinę 1·00—2·00 fenacetinę 0·3—0·5, z dodatkiem koffeiny 0·15—0·20 na dawkę, lub też obok tych przetworów dać jeszcze koniak lub mocne wino. Przy słabem tętnie, takiejże akcyi serca, podać alkohol, digitalis, strophantus lub sparteinę.

W objawach zapadu, podać kamforę 0·1 w kieliszku wina lub podskórnie strzykawkę ol. camphorat.; wreszcie, podskórnie eter, w razie oedema pulmorum można zastósować upust krwi.

Infus. valerianae e 5·00 *ad* 200·00; *Aether. sulf.* 2·00; *Syr. aurant.* 20·00. S. Co godzinę łyżkę.

Chorym, przyzwyczajonym do nadużywania wyskoku, należy z obawy przed delirium nie szczędzić wina, koniaku.

Cognaci optimi; *Aq. melissae āā.* 60·00; *Syr. cort. aur.* 40·00; *Vitel. ovi N. duo.* MDS. Co 2 godz. łyżkę.

W razie delirium: opium, morfina lub chloralhydrat (2—3 grm.).

Chloral. hydr. 4·0; *Aq. dest.* 25·0; *Syr. cortic. aurant.* 20·0. S. Na raz użyć.

Tinct. capsici annui 5·0; *Aq. dest.* 180·0; *Syr. simpl.* 20·0. S. Co 2—3 godz. łyżkę.

W okresie rozdzielania się nacieku: środki wykrztuśne, rozdzielające, jak: woda giesshübelska, józefinka, szczawnicka, kali jodatum.

Infus senegae e 10·00 *ad* 200·00; *Natri benzoici* 2—3·00; *Liquor ammon. anis.* 2·00; *Syrup simpl.* 20·00. S. Co 2 godziny łyżkę.

Infus ipecac. e 0·30 ad 180·00; Aqu. lauroc. 2·00; Syr. altheae 20·00. DS. Co 2 godz. łyżkę.

Pulv. Doveri 0·25, 2 lub 3 dawki. stib. sulfur. aurant. 0·01—0·02 na dawkę, 2—3 razy na dzień itp. W razie trudnego rozdzielania się nacieku: okłady wysychające, okłady ciepłe, kataplazmy, dyeta pożywna, wino, koniak.

Podagra zob. **Arthritis.**

Pollutiones. Leczenie przyczynowe: phimosis, kamienie pęcherza, choroby kiszki stolcowej, a przedewszystkiem neurastenia; unikać podrażnień płciowych, wysiłków umysłowych lub fizycznych; zalecać pobyt na wsi lub w górskiej okolicy, kąpiele rzeczne, morskie lub solankowe. Dyeta lekko strawna; unikać napojów wyskokowych, kawy i herbaty, późnej wieczerzy, miękkiej pościeli i ciężkiego przykrycia. Leczenie ogólne, wzmacniające (żelazo, arszenik, chinina); wewnętrznie: *Natr. bromat. 2·0; Dent. tal. dos. Nr. X.* S. Rano i wieczór proszek.

Camphor. monobrom. 0·30; D. ad caps. amyl. d. t. Nr. XV. S. 7—4 kapsułek dziennie.

Kal. bromat. 2·0; Lupulini pur.; Camphor. ras. āā 0·20; Dent. tal. dos. ad caps. amyl. Nr. XX. S. Rano i wieczór proszek.

Ergotin. Bonjeau 0·1; Sacch. albi 0·3; Dent. tal. dos. Nr. XV. S. 3—4 proszków dziennie.

Przytem użyć można leczenia miejscowego sondami metalowemi ciężkiemi, psychrophorem Winternitz'a, elektroterapii, wreszcie przepłókiwań pęcherza lub wkraplania sposobem Ultzmanna jak przy rzeżączce.

Processus puerperalis, Febris puerperalis. Zapobiegać przeniesieniu zakażenia z osób chorych na zdrowe. Ściśle aseptyczne postępowanie podczas porodu, t. j. utrzymanie w stanie aseptycznym rąk, narzędzi, bielizny, czyli wszystkiego, co wchodzi w zetknięcie z rodzącą, unikanie niepotrzebnego częstego badania rodzącej.

Gdy występuje po porodzie gorączka lekka do 38° C. a tętno spokojne, odchody rozłożone: przestrzykiwanie pochwy 1—2 razy dnia rozczynami: kwasu karbolowego, kwasu borowego, kreoliny, tymolu. Posypywanie owrzodzeń w przedsionku i na międzykroczu jodoformem, opatrzenie gazą jodoformową. Antipyretica zaciemniają obraz chorobowy i nie przynoszą korzyści.

Gdy ciepłota i tętno się podnosi po użytem postępowaniu: przestrzykiwanie jamy macicy środkami przeciwgnilnymi (Acid. boricum 3%, Acid carbol. 2—5% itd. za pomocą cewników Bozemanna, Fritscha, Olshausena, 2—3 razy dziennie). Gdy po 2 dniach ciepłota nie opada, postępowania tego zaniechać.

Gdy są objawy podrażnienia otrzewny: lód na brzuch, opium per anum. Środki rozwalniające (ol. ricini, calomel) podawać można, tylko gdy nie ma zadrażnienia otrzewnej.

Po rozwinięciu się gorączki połogowej, postępowanie Rungego: mocne wina 1—2 butelek dziennie, Koniak. Gdy skłonność do wymiotów, wino szampańskie z lodu. *Cocaini muriat. 0·10; Aqu. dest. 100·0.* DS. Co $1/2$ godz. łyżeczkę.

Gdy wstręt do wina, to koniak, rum.

Spir. vini cognac. optimi; Aqu. dest. āā. 60·0; Vitellum ovi unius; Syr. simpl. 20·0. DS. Co pół godz. 1—2 łyżek.

Mleko, herbata, czarna kawa, silne rosoły, beeftea, do napoju: woda z dodatkiem białka kurzego, jednego jaja na szklankę (przecedzić). Gdy tętno szybkie: coffeina wewn. Jeżeli nie ma podrażnienia otrzewny, kąpiele letnie (22—24° R.) 5—10 minut 1—2 razy dziennie. Polecają też wstrzyknąć w udo lub łydkę 1·0—1·2 terpentyny oczyszczonej celem wywołania miejscowego ropienia (abscessu). W nowszych czasach stosowano wstrzykiwanie rozczynu sublimatu do żył (0·001 pro dosi i wyżej z rozczynu 1%).

W ostatnich czasach próbowano leczyć gorączkę połogową w rozpaczliwych przypadkach za pomocą wstrzykiwań surowicy przeciwpaciorkowcowej (Marmorka) w dawkach od 20—40 cm. sześć. — Wyniki niepewne.

Miller radzi z chwilą wystąpienia objawów, oczyścić we wziernikach pochwę i tamponować szczelnie zmieniając tampony co 6—12 godzin.

Podskórne wstrzykiwanie normalnego rozczynu soli kuchennej (6 : 1000) 2 litry dziennie.

Postępowanie przeciwgorączkowe: Gdy ciepłota dochodzi do 39·5° C., zmywanie całego ciała kilka razy dziennie, gdy dochodzi do 40° C. zawijanie w mokre, w letniej wodzie maczane prześcieradła; zawijanie takie można powtórzyć 2—3—4 razy, aż do opadnięcia ciepłoty, 1—2 razy dziennie. Zimny okład na głowę. Uważać na tętno i w razie zapadu środki podniecające.

Prostatitis. *a) acuta.* Zaprzestać leczenia miejscowego; polecić pacyentowi łóżko, dyetę płynną, antiflogosa, na międzykrocze pijawki, dbać o wolne wypróżnienia; przeciw bólom i trudnemu oddawaniu moczu (spasmus sphincteris externi) narkotyki w czopkach:

Morphii mur. 0·10; Extr. bellad. 0·30; Butyri cacao q. s. f. supp. ad anum. N. X.

Dobre usługi oddaje przyrząd podany przez Fingera (Kühlapparat), przez który (podobnie jak w psychroforze) przepuszcza wodę o ciepłocie 12—15° przez 20—30 minut 2—3 razy dziennie. Jeżeli mimo wszelkich zabiegów leczniczych gruczoł nie zmniejsza się, a nawet wybadać się da chełbotanie — przecięcie z kiszki odchodowej, dalsze leczenie jak każdego ropnia.

b) chronica.

Leczyć przedewszystkiem sprawę rzeżączkową, czy nieżytową części tylnej cewki, psychrofor, mięsienie per rectum, kąpiele nasiadowe, wprowadzanie czopków;

Kali jodati 0·50; Jodi puri 0·05; Extr. belladon. 0·07; Butyri cacao q. s., f. supp. N. V. S. Rano i wieczór czopek.

Ammon. sulfoicht. 0·15; Extr. bellad. 0·01; But. cacao 1·50. M. f. supposit. S. Rano i wieczór czopek.

Prosopalgia patrz **Neuralgia trigemini.**

Prurigo. Kąpiele siarczane (dla dzieci 30—100 gr. wątroby siarczanej na kąpiel, dla dorosłych 5 razy tyle) codziennie wieczorem przez 1/2—1 godziny, po kąpieli wtarcie 2% maści naftolowej. Po 4 tygodniach takiego leczenia można stopniowo ordynować kąpieje coraz rzadziej. Kąpiele dziegciowe.

Ol. rusc. (anthrasol); Aether. dep.; Spirit. vin. rectif. āā 30·0. S. Zewnętrznie.

Całą skórę pendzluje się tym rozczynem, a w 15 minut po zapendzlowaniu kąpiel ciepła przez 1 godzinę. Po kąpieli natarcie 2—5% maścią naftolową lub nawet obojętnym tłuszczem.

Pruritus ani.

Calomelanos 5·00; Vaselini 35·00. S. Maść.

Ung. bromocoll 20% 25·0. S. Maść.

Mercurii sublimati 0·03; Ammon. chlorati 0·10; Acidi carbolici 4·00; Glycerini 60·00; Aquae rosarum 120·00. S. Zewnętrznie; nacierać tym płynem 2—3 razy dziennie. Skuteczne bywają pendzlowania c. oleo rusci, 5% rozczynem alkoholowym kwasu karbolowego.

Pruritus universalis. Uwzględnić w leczeniu przyczynę, jaką bywają: przewlekłe nieżyty żołądka i kiszek, cukrzyca, u kobiet zboczenia w narządzie rodnym. Późny wiek stanowi sam przez się przyczynę tego przykrego cierpienia (pruritus senilis). Polecić kąpiele z dodatkiem sublimatu, wątroby siarczanej, ałunu, zimne tusze, zawijania w mokre koce. Przeciw napadowi swędzenia zmycie ciała:

Acidi carbolici 5·00; Spir. vin. gall. 100·00,

lub 3% rozczyn alkoholowy mentolu, następnie puder. Jako maście:

Anthrasol 50·0. S. Zewnętrznie.

Chloral. hydrat.; Ac. carbol. āā 0·5; Ol. olivar.; Lanolin. anh. āā 25·0. S. Nacierać miejsca swędzące.

Hydrarg. oxydat. rubr. 0·10; Vaselin. flav. 25·0. S. Nacierać po zmyciu mydłem.

Wewnętrznie:

Ammon. valerian. 10·0; Syr. menth. pip. 20·0; Aqu. tiliae 125·0. S. 2—4 łyżek dziennie.

Pruritus vulvae. Uwzględnić przyczyny: Zapalenie sromu i pochwy, u dziewcząt pasorzyty, wyprysk, masturbacyę, żylaki, blizny po wrzodach, zaparcie stolca, diabetes. Przyczyną świerzbiączki może być nieprawidłowe uwłosienie sromu (Mars) mianowicie zwrócenie włosów na wewnątrz przedsionka (entropium labiorum).—

Unikać drapania, kąpiele nasiadowe na 14—26° R., okłady z kwasu karbolowego 2%, okłady sublimatowe ½‰. Wyciąć lub wygolić nieprawidłowo rosnące włosy, — można też użyć maści.

Menthol. 3·0; Ol. olivar. 1·0; Lanolini 6·0. Mfung. S. Do smarowania. Lub zwilżyć rozczynem:

Hydrarg. bichlorat 2·0; Alcohol 10·0; Aq. rosarum. 40·0; Aq. destill. 450·0. S. Zewnętrznie.

Natri subsulfur. 30·00; Acid. carbol. 5·00; Glycerini 2·00; Aqu. dest. 500·00. MDS. Do obm. (płyn letni).

Ac. carb. crist. 5·00—10·00; Ol. olivar. 100·00. DS. Do smarowania.

Chloroform 5·00; Ol. olivar. 50·00. MDS. Do pendzlow.

Cocaini muriat. 1·00; Lanolini 5·00; Vaselini 15·00. Mfung. S. Do smarowania.

Methylenblau 0·06; Extr. et. pulv. gentian. āā q. u. fiat. pill. dt. t. dos. XXX. S. 2—3 pigułek dziennie.

Psoriasis.

Solut. Fowleri; Trae malatis ferri aa. 10·00, rozpoczynając od 12 kropli na dzień; co 3—4 dni bierze chory o 2 krople więcej. W ten sposób zwiększając stopniowo dawkę, dojść można do 40 kropli na dzień, którąto ilość używa pacyent przez dłuższy czas, aż zmiany chorobowe zaczynają ustępować. Zmniejszając w podobny sposób dawki o 2 krople co 3—4 dni dochodzi się znów do pierwotnej ilości.

Natr. arsenicos. 0·05; Aqu. destill. 25·0. S. ½—1 strzykawka Pravatz'a co drugi dzień.

Ac. arsenicos. 0·05; Piper. nigr. 5·0; Gummi tragacant. 1·0. Aqu. destill. q. s. ut. f. pill. Nr. 100. S. 3 pig. dziennie — co 4 dni o jedną pigułkę więcej aż do 10 i nazad.

Polecają jodek potasu w wielkich dawkach, zaczynając od 3·00—5·00 pro die; co 2—3 dni zwiększając dawkę, dochodząc stopniowo do 15·00—20·00 pro die. W 4—6 tygodniu przy tem leczeniu zaczynają zmiany na skórze ustępować. Lekkie objawy zatrucia nie są przeciwwskaniem do dalszego podawania leku.

Leczenie zewnętrzne ma za zadanie:

1) usunięcie łusek,
2) » nacieku,
3) » przekrwawienia.

Celem usunięcia łusek, polecamy ciepłe kąpiele i zmywanie się w nich mydłem szarem lub salicylowem. Na pojedyńcze części ciała jak łokcie, kolana można stosować okłady Priessnitza. Kąpiele można zastąpić przez tłuszcze jak: waselina, szmalec, tran zawijając pojedyncze części opaskami flanelowemi po poprzedniem nasmarowaniu jednym z wymienionych tłuszczów.

Celem usunięcia nacieku wcierania (robione codziennie) za pomocą pendzla szczecinowego.

Acidi pyrogal 10·00; Naftalani 90·00. S. Maść.

Chrysarobini 5·00—10·00; Naftalani 100·00. S. Maść.
Anthrarobin. 10·0; Vaselin. flav. 40·0; M. f. ung. S. Maść.
Jeżeli zmiany chorobowe na skórze są nieliczne, rozsiane, nadaje się dobrze smarowanie ognisk chorobowych przez 10—14 dni rozczynem:
Chrysarobini 5·00; Traumaticini 50·00. S. Zewnętrznie.
Lenirobin 5·0; Naftalani 95·0. S. Zewnętrznie.
Eurobin 1·0; Naftalani 99·0. S. Zewnętrznie.
Eugallol; Aceton āā 10·0. S. Zewnętrznie.
Chrysarobin. 10·0; Gelatin. alb. 50·0; Aqu. dest. 100·0. S. Rozpuścić w kąpieli wodnej i rozsmarować pendzlem na skórze.
Przy zastarzałej psoriasis zmodyfikowana sol. Vlemmingkx:
Calcii oxydat. 50·0; Sulf. sublim. 100·0; Aq. dest. 1000·0; Coque ad remanent 600·0. DS. Pocierać poszczególne miejsca, po czem kąpiel ciepła.
Także maść Wilkinsona stosowana według Hebry.
Sulf. citrin.; Ol. fagi āā. 50·0; Sapon virid.; Axung. porci āā. 100·0; Pulv. cretae alb. 10·0. DS. Przez 6 dni pendzlem 2 razy dnia nacierać, 10 dnia kąpiel. (Zamiast ol. fagi można zastosować anthrasol przyjemniejszy bo bezbarwny).
Kaposi poleca zwłaszcza na zmiany na głowie 5—10% maść naphtolową.
W razie powstającej dermatitis, po użyciu któregokolwiek z powyższych środków, zaniechać dalszego używania, ograniczyć się do pudrowania skóry.
Przeciwko zmianom na czaszce:
H. praecip. albi 2·00; Unguenti emoll. 20·00. S. Maść, którą maść wciera pacyent codziennie, po poprzednim usunięciu łusek za pomocą zmywań głowy mydłem szarem.
W okresie wybuchu ostrego łuszczycy, nie używać środków drażniących silnie skórę (chrysarobin, oleum rusci i t. d.), bo łatwo powstają wypryski i zapalenia powierzchowne skóry; ograniczyć się do polecenia kąpieli ciepłych i leczenia wewn.

Pyelitis. Najczęściej połączona z cystitis.
Jeżeli jest okres ostry zapalny: chory ma leżeć w łóżku, suche bańki w okolicę nerek, dyeta tylko płynna, przeważnie mleczna, najlepiej mleko pół na pół z wodą wapienną, picie wody: Bilińska, Giesshübler, Szczawnica, Truskawiec, Wysowa, wystrzegać się kawy, herbaty, korzennych zapraw i napitków wyskokowych.
Przy cierpieniu przewlekłem dyeta mniej ścisła, z unikaniem jednak wszelkich napojów wyskokowych i korzeni, kąpiele letnie i leczenie miejscowe, jak cystitis.
Wewnętrznie: środki balsamiczne i odwar ziół (zob. blennorrhoea), wreszcie środki ściągające:
Kali chlorici 4·0—6·0 na 200·0, z tego co godzinę łyżkę.

Arbutini 3·00; Aq. dest. 150·00; Syr. simpl. 15·00. DS. Co 2 godz. łyżkę.

Tannini 0·10; Opii 0·02; Sacch. albi 0·30; Mfp. d. tal. dos. N. X. 3—5 proszki dziennie.

Natr. salicyl. po *0·50*. S. 3—4 razy na dzień.

Plumbi acetic. 0·3—0·5; Sacch. alb. 5·0; Div. in dos. Nr. X. S. Co 2—3 godz. proszek.

Chinin. tannic. 0·2; Sacch. alb. 0·3; Dent. tal. dos. N. 10. S. 3 proszki dziennie.

Ol. terebinth. rect. gtt. 8. D. tal. dos. in caps. gelat. Nr. 50. S. 3 kapsułki dziennie.

Ser. lactis clarific. 500·0; Alumin. crud. 3·0. S. W dniu wyżyć.

Urotropin.; Saloli ãã 0·2—0·50; Dent· tal. dos. Nr. 15. S. 4—5 proszków dziennie.

Helmitol 1·0; T. d. XII. S. 3—4 proszki dziennie.

Natr. benzoic. 0·3; Elect. aromat. 0·1; Prlv. et. extr. acoris qu. s. ad pill.; Dent. tal. dos. Nr. 50. S. 4—5 pig. dziennie.

Ol. terebinth. rect.; Camphor. pulv. ãã 6·0; Extr. thebaic. 0·35; Extr. rad. aconit. 0·20; M. f. pill. Nr. 20. S. Co 8 godzin pigułka; lub narkotyka, pijawki na okolicę nerek, wreszcie wstrzykiwania morfiny.

Rachitis. Najwięcej skuteczne pielęgnowanie i żywienie. Dzieci z krzywicą powinny być jak najwięcej na powietrzu w ubraniu lekkiem, zamiast pierza materace z włósia; przy craniotabes: poduszeczka z włósia z wyciętym otworem na główkę. Przy skrzywieniach kręgosłupa i załamaniu kończyn, nie pozwalać dzieciom bez podpory siedzieć, a próby ze staniem i chodzeniem bardzo ostrożnie zaczynać. W razie obfitych potów zmywać ciało kilka razy gąbką zmaczaną w zimnej wodzie i dobrze wyciśniętą, a zwłaszcza tyłogłowie.

Młodszym dzieciom nie podawać pokarmów mącznych. Drugim ważnym czynnikiem są kąpiele, jeżeli nieżyt oskrzeli nie przeszkadza.

Daje się je w połączeniu ze słodem (1/2 litra) i solą (1/4—1/2 do 1 funta na 20 litrów) z dodatkiem ziół aromatycznych, w razie niedokrewkości sole żelaziste, kąpiele (26° R.) z soli borowinowej (Mattoniego), na tydzień 2—3 razy, nigdy na noc.

Nieżyt oskrzeli leczyć naparem ipecac, senegae, liquor amm. anis.

Kurczowi głośni energicznie zapobiegać, (zob. Laryngospasmus). Skrzywienia kończyn wymagają leczenia gimnastycznego, ortopedycznego, szyn, gorsetów itp.

Phosphori 0·01; Ol. amygdal. dulc. 30·00; Gum. arab.; Sacchari ãã. 15·00; Aqu. dest. 40·00; M. f. emulsio. D. in vitro caeruleo. DS. Jednę łyżeczkę na dzień.

Phosphori 0·01; Lipanin 30·00; Pulv. gumm. ar.; Sacchar. ãã. 15·00; Aqu. dest. 40·00. DS. 1—2 łyżeczek dziennie.

Phosphori 0·01; Ol. jecor aselli 100·00. DS. 1—2 łyżeczek dziennie.

Phosphori 0·06; Alcohol. 20.00; Spir. menth. 0·50; Glycerin. 60·00. DS. 3 razy dziennie po 6 kropli — (Co tydzień o kroplę więcej aż do 10).

Także thyraden (Knoll) w pastylkach.

Aqu. pyrophosphatis ferri et sodae. S. 3 razy dziennie łyżeczkę. Dalej:

Pastilli jodo-ferrati comp. Jahr. scatul. orig. S. 1—2 kołacz. dziennie.

Syr. mangan. ferr. pept. fabr. Matula.

Ferri pyrophosphor. 0·05—0·10; Sacchari lactis 0·20; Mfp. dtur. tal. dos. N. 15. S. 2 proszki dziennie.

Calcii phosphor. pulv. 30·00. DS. Parę razy dziennie na koniec noża do pokarmów.

Calcar. phosphor. 30.00; Ferri lactici 2·00; Sacch. lactis 30·00. Mfp. S. 3 razy dziennie na koniec noża.

Bismut. subnitrici; Carbonat calcar. āā. 1·50; Mfp. div. in dos. N. 10. S. Co 4 godz. proszek (w razie uporczywego nieżytu przewodu pokarmowego).

Ol. jecor. aselli 20·0—40·0; Mucilag. gum. arab.; Aqu. dest. q. s. f. l. a.; Mixt. oleosa col. 80·00; Syrup. simpl. 10.00. DS. 3 razy dziennie łyżkę.

Ol. jecor. aselli 150·00; Limaturae ferri 20·00, stent in macerat. per 24 horas deinde decant. DS. Rano łyżeczkę.

Dzieciom z nieżytem kiszek stanowczo fosforu nie podawać.

Rheumatismus articulorum. *1. Acutus.*

Chory bezwarunkowo ma tak długo pozostać w łóżku, dopóki gorączka nie minie, obrzęki się nie zmniejszą i bóle nie ustąpią.

Ze środków najprędzej działających polecają: antipyrinę, z natr. salicylicum po 0·50, dziennie takich proszków 4—6. Jeżeli obawiamy się zapadu po silnych dawkach antipyriny, to lepiej dodać do każdego proszku 0·15 coffeini natrosalicylici.

Dalej stosować można samo natr. salicyl. 5·0—6.0 pro die, acid. salicyl. 4·0—5·0 pro die, phenacetin po 0·50, po 4—5 proszk. dziennie, — antifebrin od 0·25—0·50, 3—4 proszki na dzień, antinervin 0·50, 3 razy na dzień, aspirin 0·50—1 gr. 3 razy dziennie.

Salipyrin 0·50. DS. Kilka razy dziennie proszek.

Aspirini 0·50; Dent. tal. dos. Nr. XV. S, 3 pr. dzien.

Salopheni 1·00; Dt. tal. dos. X. S. 3—4 proszki dziennie.

Phenocollum hydrochl. 1·00; Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 3 proszki dziennie.

Nadto okłady lodowe na bolesne stawy, lub ciepłe okłady. Pendzlowanie jodyną i zawijanie w watę. Smarowanie stawów mięszanką chloroformową, ichtyolem i naftalanem.

Dobre wyniki daje zwłaszcza gdy podawanie natr. salicyl. jest z jakichkolwiek powodów przeciwwskazane, zewnętrznie na chory staw methylium salicylicum (sztuczne ol. gaultheriae). Płyn ten czysty kroplami (50—120 kropli i więcej) nakapać na chory staw i natychmiast przykryć kawałkiem papieru gutaperkowego, watą i opaską flanelową. Raz lub dwa razy na dobę. Wsysa się do skóry niezmiernie szybko.

Podobnie działa mesotan p. rheum. musc.

Także podać można wewnętrznie zamiast natr. salicyl.:

Methyli. salicyl. artificial. 1·0; Syrup. citri; Rum āā 50·0; Inf. fol. theae chinens 1:100·0. S. Łyżkami w przeciągu 2 dob wyżyć.

Jeżeli równocześnie występują bóle w nerwach jako powikłanie gośćca ostrego w postaci: polyneuritis dawać równocześnie salicyl i jodek potasowy.

Natr. salicyl. 5·0; Kal. jodat. 1·0—2·0; Aq. dest. 200·0. MS. Wyżyć przez dzień.

Jeżeli szum w uszach po tym leku występuje dodać doń:

Extr. secal. corn. 0·5—1·0.

Nadto leczenie wszelkich powikłań w odpowiedni sposób, zwłaszcza zapaleń osierdzia, opłucnej i t. p.

2. *Chronicus.*

Obok środków wyż wymienionych i kali jodatum 3—3·0 pro die, polecić ciepłe kąpiele, kąpiele ze soli borowinowej (Mattoniego), pendzlowanie jodyną, masaż stawów maścią jodową, ruchy bierne, wysłanie chorego do czeskich Cieplic, Trenczyna, Piszczan, Swoszowic, Krzeszowic, Truskawca.

Jodoformii 3·00; Extr. opii aq. 2·00; Ung. simpl. 30·00. Mf. ungu. DS. Maść.

Ichthyoli 10·00; Ungu. parafin. 90·00. Mf. ung. DS. Maść.

Naftalani 3·0; Vaselini flavi 50·0. Mfung. S. Wcieranie.

Sapomenthol fabr. Matula.

Ammon. sulfoichthyol; Spir. aether. āā. 10·00; Collodii 20·00. DS. Do pendzlowania stawów.

Trae colchici 1·00; Trae aconit. 3·00; Trae opii 2·00. DS. 3—4 razy po 15—20 kropli.

Exalgin 2·50; Alcohol menth. 15·00; Aqu. dest. 190·00; Syrup. simpl. 30·00. S. Co godzinę łyżkę.

Natri jodat. 6·00; Sol. Fowleri 5·00; Natri bicarb. 15·00; Kali bicarb. 30·00; Dct. sarsaparill. comp. 600·00. S. Po obiedzie łyżkę zażyć.

Rheumatismus musculorum. Wewnętrznie można podać mierne dawki natr. salicylicum, antipyriny, phenacetyny a obok tego działać miejscowo przez wcieranie maści kojących, mięszanki chloroformowej. Kąpiele cie-

ple i borowinowe (sól borowinowa Mattoniego), zawijania w koce, łaźnia parowa, masaż, prąd elektryczny, kąpiele siarczane, Cieplice w Czechach, na Węgrzech, Truskawiec i t. p. miejscowości.

Aspirini 0·50—1·0; Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 3 proszki dziennie.

Chloroform.; Ol. olivar. āā. 10·00; Tinct. opii simpl. 5·00. DS. Do wcierań.

Trae bellad. 1·50; Bals. vitae Hoffman. 80·00; Chloroformii 20·00. DS. Do wcierań.

Veratrin 0·30; Chloroform 15·00; Mixt. oleos. balsam. 80·00. DS. Do wcierań.

Saponenthol fabr. Matula D. in lagena org.

Mesotan.; Ol. olivar· āā 15·0. S. 3 razy dz. wcierać.

Rhinitis. *Catarh. acuta.*

Srodki napotne, miejscowo pendzlowanie 10% kokainą lub wprowadzanie długich tamponików z waty zanurzonych w rozczynie kokainy, przyczem nie należy zapomnieć o tem, iż kokaina może się dostać do trąbek Eustachiusza, sprowadzając przemijające przytępienie słuchu.

Rh. chron. atrophica często połączona z cuchnięciem z nosa i zaleganiem mas zeschłej wydzieliny. Po wykluczeniu scleroma, lues, cierpień zatok bocznych nosa, należy stosować przestrzykiwania nosa, najlepiej z irygatora, 2—3 razy dziennie, biorąc na każdy raz, litr wody ciepłej, dodając do niej łyżeczkę od kawy z proszku: *Natri bicarbonici 100·00; Natri chlorati 50·00.* S. Łyżeczkę na litr wody do przestrzykiwania.

Magn, carbon.; Natr. bicarbon. āā. 0·20; Mentholi 0·05; Nosopheni; Sacch. lactis āā. 2·50. Mfp. Tabaka do nosa.

Można też dodać kwasu salicylowego lub borowego w ilości 5·00. Gdyby zeschła wydzielina nie dała się usunąć przestrzykiwaniami, należy ją usuwać szczypczykami.

Przy rozpoznaniu lues leczenie tejże ogólne obok miejscowego, gdzie na pierwszym miejscu należy postawić nitras argenti w rozczynach 2—5%, względnie sublimat 1%. Przy scleroma również przepłukiwania nosa, przy ropieniu z zatok bocznych nosa leczenie tegoż.

Chron. hypertrophica.

Zbadanie nosa od tyłu, by się o stanie przerostu przekonać. Leczenie miejscowe tuszowaniem z lapisu 5-10%, wprowadzenie bougies z waty zanurzonych w rozczynie 3%. Na chlorat. z każdej strony po dwa, odpowiednio dolnemu i średniemu przewodowi nosowemu, usuwanie wybujałości przerostowych w końcu leczenie galwanokauterem.

Scabies. U dorosłych polecić wcierać przez 3—4 dni (zawsze wieczorem) jedną z niżej podanych maści, zwróciwszy uwagę na to, by maść została dokładnie wcieraną, zwłaszcza między palcami, w dłonie, staw nadgarstkowy,

łokcie, pachy, pośladki, prącie, okolice stawu kolanowego i stopowego.

Naphthol 10·00; Naftalani 90·0. S. Maść.

Florum sulfuris; Olei fagi āā. 40·00; Saponis viridis; Axungiae porci āā. 80·00; Cretae albae 5·00. S. Maść.

Zamiast ol. fagi — anthrasol (bezbarwny).

Axung. porcin. 100·0; Sapon. virid. 50·0; Naphthol. 15·0; Cretae alb. pulv. 10·0; M. f. ung. S. Maść (Kaposi).

W praktyce ubogich solutio Vlemingkx (300), którymto płynem chory powinien się natrzeć 2—3 razy.

Styracis liquidi; Sulfur praecip.; Cretae āā 20·0; Naftalani 80·0. S. Maść.

Balsami peruviani; Styracis liquidi āā. 5·00; Vaselini 50·00. S. Maść.

Balsam. peruvian.; Styrac. liquid. āā 50·0; S. Zewnętrzn.

Epicarini 7·0; Cretae albae 2·0; Vaselini flavi 30·0; Lanolini 15·0; Axung. porc. 45·0. S. Zewnętrznie.

Naphthol 5·00; Vaselini 75·00. S. Maść.

Peruol; Mydło peruolowe 40%; Peruscabinum.

U dzieci zwrócić uwagę na to, by obok miejsc powyżej wskazanych równie dokładnie wetrzeć maść w stopki, po czem leczyć często pozostające wypryski.

Scarlatina. Ścisłe odłączenie chorych, aż do zupełnego złuszczenia t. j. 5—6 tygodni, poczem należy mieszkanie odwietrzyć, okna, podłogi wymyć 5% kw. karbolowym lub formaliną.

Pokój troskliwie przewietrzać, ciepłota 13—14° R. wystarcza, bieliznę można często zmieniać.

Za pożywienie: mleko, kleiki, po ustąpieniu gorączki dyeta pożywniejsza, lecz nie zaraz mięsna. Za napój podawać można czystą wodę, kwaski.

Płókanie gardła częste 2% kw. borowym, 2% kali chloricum. W razie silnej gorączki, zimne okłady na głowę, chinina, antipyrina (ostrożnie), natr. salicyl.

Na obrzęki gruczołów okłady z liquor aluminis acet., wcierania szarej maści. Skoro tylko wystąpi chełbotanie, przecinać. W razie znacznego swędzenia:

Lanolin anhydric. 50·00; Vaselin. americ. 20·00; Aqu. dest. 25·00; M. terendo f. ung. S· Do nacierań.

Drgawki, majaczenia uspakajać okładami z lodu; lewatywami z chloralu (0·50 : 50·0). W razie zapadu, osłabienia serca: koniak, mocne wina, czarna kawa, kamfora.

Zmiany na błonie śluzowej gardła (dyfteria) leczyć płókaniami, pendzlowaniami. Zastrzykiwania surowicy przeciwbłoniczej w przypadkach tych nie odnoszą żadnego wyniku.

Powikłania, z wysiękiem opłucnej, błony brzusznej, zapaleniem stawów, chorobami ucha, rakiem wodnym, zapaleniem nerek — zob. odpowiednie rozdziały.

Natr. salicyl. 3·00; Aqu. dest. 100·00; Syrup. rub. id. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Liquor ammon. anis.; *Aether. sulfur. āā. 5·00.* MDS. Co 2 godz. po 10 kropli w czarnej kawie.

Camphorae 0·50; *Spir. vini*; *Aqu. dest. āā. 5·00.* MDS. Do podskórnych wstrzykiwań.

Acidi benzoici 0·20; *Sacchari 2·00*; *Mfp. div. in dos. N. X.* S. Co 2 godz. proszek.

Od początku płonicy należy mocz codziennie badać. Od pierwszej chwili zapalenia nerek podawać dużo mleka. Po stwierdzeniu białkomoczu postawić 5—10 suchych baniek. Dopóki w osadzie z moczu znajduje się wiele ciałek krwi i wałeczków, nie podawać leków moczopędnych, lecz ściągające.

Acidi tannici 0·50; *Chinin. sulfur. 1·00*; *Sacchari 2·00*; *Mfp. div. in dos. N. 6.* S. 3 proszki dziennie.

Chinini tannici 4·00; *Div. in dos. Nr. X.* S. 3 razy dziennie proszek.

Solut. acid. tannici 2·00 ad 100·00; *Solut. natri bicarb. q. s. ad react. alcal.*; *Syrup rub. id. 20·00.* MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

W razie silnego krwawienia:

Liquor ferri sesquichl. gtts. X; *Aq. cinnamon.*; *Syrup. simpl. āā. 50·00.* S. Co godz. łyżeczkę.

Ferropyrini 1.00; *Aq. dest. 100·00.* S. Co 3 godz. łyżeczkę.

Jeżeli się pojawia znaczna puchlina, lub ucisk na płuca, podawać wcześnie leki moczopędne, a przy towarzyszącej anaemii żelazo np. Tra ferri pomati, 3 razy dziennie po 15 kropli.

Infus. fol. digital. e 0·20 ad 100·00; *Liquor. kali acet. gtts. XX*; *Syrup simpl. 15·00.* MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Diuretini 2·00; *Aq. destill. fervid. 100·00.* S. Co godz. łyżeczkę.

Dcti equiset. e 3·00 ad 100·00; *Liquor. kali acet. gtts. XX*; *Syrup. simpl. 15.00.* MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Można też używać w razie dłużej trwającej puchliny, kąpieli na 29° R., 5—10 minut i zawijania w koce na 2—3 godziny; przeciwwskazanie stanowi tylko stan zapalny płuc lub osłabienie serca, w kąpieli dawać zimne okłady na głowę.

Uraemia patrz Morbus Brighti.

Scorbutus. Dobre powietrze i dobre pożywienie, podawać dużo zielonej jarzyny (sałata, szpinak itp.) owoce, lemoniada z cytryn. Mleko w dużych ilościach. Wino, piwo. Letnie kąpiele. Płókanie ust roztworami lekko ściągającymi (kali chloricum, acidum boricum). Pendzlowanie: tra ratanh. Nacieki krwawe smarować oliwą z chloroformem. W ciężkich przypadkach leki pobudzające, kamfora, eter, wino często podawać.

Dct. cort. chinae e 10·00 ad 150·00; *Acidi sulfur. dil. 2·00*; *Syrup rub. id. 20·00.* MDS. Co godz. łyżkę.

Kali citrici 4·00; *Aq. destill. 180·00*; *Syr. rub. idaei 20·00.* S. Co 2 godz. łyżkę.

Ergotini pur. 2·00; *Aqu. dest.* 150·00; *Aqu. laurocer.* 5·00; *Syr. moror.* 20·00. DS Co 2 godz. łyżkę.

Liquor ferri sesquichl. 2·00; *Aqu. cinamom.* 200·00; *Syrup sacchari* 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

Leczenie następowe wymaga dłuższego podawania: żelaza, przetworów chinowych, dobrego żywienia i kąpieli.

Trae chin. comp. 40·00; *Trae aurant.* 10·00. S. 4 razy dnia łyżkę.

Scrophulosis. Przestrzegać odpowiedniego żywienia u dzieci mniejszych, starsze dzieci żywić mięsem, mlekiem, kawą żołędziową, dać nieco wina czerwonego, owoce, jarzyny lżejsze. Suche mieszkanie przewietrzane. Kąpiele, zmywania wodą są koniecznemi.

Dzieci blade, chude, mogą używać więcej tłuszczów, podać tran, Lepiej odżywionym tran z dodatkiem trae. jodi. Zaprzestać jednak tranu przy braku apetytu, biegunce, gorączce. Tran dawać w godzinę po jedzeniu ½—1 łyżki, małym dzieciom w emulsyi, po 3 tygodniach przestawać na kilka dni.

Jeżeli dzieci nie znoszą tranu lub są przeciwskazania, podawać przetwory jodu z żelazem, herbatę z liści orzecha, ekstrakt słodowy (1—2 łyżeczek 2 razy dziennie).

W lecie pobyt na świeżem powietrzu, wody mineralne, jodobromowe lub słone — (Iwonicz, Rabka, Rymanów) tak do kąpieli, jak i do picia.

Kąpiele ze soli z dodatkiem soli iwonickiej, rabczańskiej, rymanowskiej, soli borowinowej Mattoniego (po ½—1—2 funtów), kąpiel na 27° R. przez 15—20 minut.

W obrzmiałe gruczoły wetrzeć na wieczór łyżeczkę mydła szarego (Sapo kalin) i zmyć rano i tak przez szereg dni dopóki nie będzie większej bolesności.

Choroby towarzyszące jak: Conjunctivitis, Keratitis, Otitis, i t. p. obok ogólnego leczenia leczyć miejscowo (zob. pod odpowiednimi rozdziałami).

Ol. jecor. aselli 10·00; *Mucil. gum. ar. q. s. u. f. c.*; *Aqu. dest.* 60·00 *emulsio*; *Syr. melissae* 10·00. MDS. 3 r. dz. łyżeczkę.

Syrup ferri jodati 20·00; *Syrup sacchari* 40·00. MDS. 3 razy dzień. łyżeczkę.

Kali arsenicos solut.; *Aqu. cinamom. āā.* 10·00. MDS. 3 razy dzień. po 3—6 kropli.

Ferri jodati sacchar. 0·50; *Sacchari* 5·00; *Mfp. div. in dos. N. XX.* S. 3 proszki dziennie.

Trae jodi gtts. X; *Kali jodati* 1·00; *Aq. menth. pip.*; *Glycerin. āā.* 50·00. MDS. 3 razy dzień. łyżeczkę.

Ol. jecor. aselli; *Aq. calcar. āā.* 100·00; *Mf. linim. adde*; *Trae chinae comp.* 20·00; *Trae rhei vin.* 15·00; *Trae calami* 5·00. MDS. 2—3 razy dziennie łyżeczkę do 1 łyżki.

Pastilli jodo ferrati comp. Jahr. scatul. orig. S. 2 kołaczyki dziennie.

Kreosoti 1·00; *Ol. jecor. aselli* 150·00. DS. Łyżeczkę na godzinę przed jedzeniem.

Kreosoti 1·00; Tinct. gentian. 2·00; Spiritus 25·00; Vini xerens. q. s. ad. 100·00. DS. 2—3 łyżeczek dziennie do 1/2 szklanki wody.

Kreosoti carbonici 25·0. S. Dwa razy dnia 5—10—20 kr.

Capsulae tenent.; Kreosot. carbonic. 0·10—0·20 fabric. Hygea (Zahradnik). S. 2 razy dnia 1—3 kapsułek.

Capsul. tenent.; Kreosoti carbon. 0·10; Ol. jecor. aselli 2·00 fabric. »Hygea«. S. Jak wyżej.

Thiocoli Roche 0·25—0·50; Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 3 proszki dziennie.

Sclerosis initialis zob. **Syphilis.**

Septicaemia. Wstrzykiwania do żyły wyjałowionego rozczynu fizyologicznego soli (0·6%) codzień 1 liter. Po wstrzyknięciu następuje odczyn w postaci dreszczów i gorączki, ale skutek ogólny ma być dobry. Jest to przepłókiwanie krwi zakażonej, zalecane obecnie przez lekarzy francuskich.

Chinin. mur. 5·0; Hydrarg. bichlorat. corros. 0·20; Extr. et pulv. rad. gent. āā. q. s. ut. f. l. a. pill. N. XX. S. 2 pigułki dziennie.

Soor. Czyste utrzymanie ust, przemywać po pokarmach, dobre pokojowe powietrze.

Po usunięciu mechanicznem grzybków (miękkiem płótnem zwilżonem w zimnej wodzie) pendzlować:

Kali hypermang. 0·12; Aqu. dest. 15·00. MDS. Do pendzl.

Resorcin. 0·50; Aqu. dest. 90·00; Syrup. 10·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę. (Dla dziecka od 1—2 lat).

Do przemywania ust: borax (1·50 : 100·0 Aq. destil.) kali chloricum, bicarb. sodae (0·50 : 150·0).

Spasmus glotidis zob. **Laryngospasmus.**

Stenocardia. Leczenie samego napadu polega na wygodnem ułożeniu chorego, usunięciu uciskającego ubrania, podaniu choremu trochę czarnej kawy, łyżkę wina lub koniaku. Podskórnie wstrzyknąć morfinę, lub dać do wziewania trochę chloroformu.

Na okolicę serca synapizmy, okład gorący, rozcierać kończyny, dać lewatywę z soli. Można też dać do wziewania kilka kropel amylnitritu, pyridiny.

Polecają też wewnętrznie wśród napadu: Nitroglycerynę w rozczynie 0.01 na 10·0 z tego 5—20 kropli na raz, lub pastylki nitroglycerynowe po 0·001. 1/4—1 pastylki.

Następnie leczyć chorobę przyczynową, najczęściej więc: wady sercowe, choroby nerwowe i zatrucia przewlekłe tytoniem, kawą i herbatą.

Tinct. lob. infl.; — valer. aeth. āā. 10·00. DS. 10—20 kr. podczas napadu.

Natri brom. 5·00; Aqu. dest. 150·00. DS. Co 2 godz. łyżkę.

Natr. nitrosi 0·5; Sacch. albi 3·00; Mfp. div. in dos. X. in capsul. amylaceis. S. 1—2 proszki dziennie.

Amyl. nitros. 5·0; Ol. foeniculi 10·0. S. 3—6 kropli przed napadem wąchać.

Oxydi zinci 0·50; Sacch. albi 2·0; Mfp. div. in dos. N. 5. S. 3 proszki dziennie.

Flores zinci 1·0; Sacch. albi 3·0; Mfp. div. in dos. N. 10. S. 3 proszki dziennie.

Tinct. valerianae 5·0; Tinct. castorei 1·0. S. Co kwadrans 10 kropli.

Exalgin 2·50; Alcohol menth. 15·00; Aqu. dest. 190·00; Syrup 30·00. DS. Co 2 godz. łyżeczkę,

Stomatitis aphthosa zob. **Aphthae.**

Stomatitis catarrhalis. Czyste utrzymanie jamy ustnej, wymywanie ust chłodną wodą. Pendzlowanie: 2% kwasem borowym, 1% rozczynem kali chloric. Dzieciom starszym zimne pokarmy, mleko z lodu. Wyrwać psujące się zęby, które są częstym powodem stomatitis.

Boracis 5·00; Mel. rosat. 20·00; Aq. rosar. 10·00. MDS. Do pendzlow.

Stomatitis ulcerosa. Stomacace. Pendzlowanie pojedynczych owrzodzeń rozczynem kali hypermang. (0·12 : 20·0) 5—6 razy dziennie lub lepiej nawet przestrzykiwanie jamy ust za pomocą irrygatora.

Trae myrrhae; ratanh. āā. 10·00. S. Do pendzlowania.

Acid. salicyl. 5·0; Aquae dest. 500·0. S. Woda do płókania ust.

Acidi borici 1·00; Kali chlorici 0·75; Succi citri 15·00; Glycerini 10·00. DS. Do pendzlowań.

Wewnętrznie: kali chloricum (1·0 — 3·0 na 120·0 aquae, pr. die).

Decoct. cort. chinae e 5·00 ad 100·00; Kali chlorici 2·00; Syrup simpl. 20·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

Sycosis barbae. Włosy krótko ostrzydz, skórę przez parę dni rozmiękczać za pomocą maści Hebry, plastra salicylowego 5—10% (zob. eczema), później codziennie częściowo włosy z miejsc zajętych wyrywać, ropnie nacinać, a czasem nawet wyskrobać i stosować równocześnie środki przeciwpasorzytnicze:

Hydrarg. sublimat. corr. 0·10; Spir. vini rect.; Glycerin. p. āā. 75·0. S. Rano i wieczór dobrze wetrzeć.

Euresol 10·0; Aceton 50·0. S. Zewnętrznie.

Cupr. acetic. 0·30; Ung. simplic. 10·0; M. f. ung. S. Maść wcierać rano, na noc przykładać:

Ac. tannic. 2·0; Sulf. praecipit. 4·0; Zinc. oxydat.; Amyl. tritic. āā. 7·0; Vaselin flav. 20·0. M. f. pasta. S. Maść.

Ol. rusci 3·0; Ac. salicylic. (s. Resorcin.) 1·50; Axung. porcin. 30·0; M. f. ung. S. Maść.

Resorcin. resubl. 1·0; Hydr. sublim. corr. 0·10; Zinc. oxydat.; Amyl. tritic. āā. 7·50; Vaselin. flavi 15·0. M. f. pasta. S. Maść.

Leczenie trwać musi tygodnie nawet miesiące, poczem jeszcze brodę golić należy przez kilka miesięcy.

Syphilis acquisita. *Sclerosis initialis.*

Podejrzane przeczosy w pierwszych dniach można

wypalić lub wyciąć. Wrzód rozwinięty przemywać: sublimatem 1‰, lub hydrargylolem ¼% i zakładać suchą watę.

Jeżeli wrzód rozpadający się zasypywać go po dokładnem wymyciu jodoformem, kamforą, przyczem starać się o podniesienie ogólnych sił. Dla usunięcia nacieku stosować plaster rtęciowy. Wyjątkowo tylko przy dużych wrzodach podawać rtęć wewnętrznie. Zwrócić uwagę na jamę ustną chorego, polecić mu zęby zepsute wyrwać względnie zaplombować.

Syphilis secundaria. W okresie wybuchowym przy bólach nerwowych lub gośćcowych:

Kal. jodat. 1·00; Aq. dest. 150·0. S. Rano i wieczór łyżkę.

Przygotować chorego do leczenia ogólnego przez wzmacnianie stanu ogólnego, leczenie chorób istniejących, przyczem zbadać mocz na białko przed podaniem rtęci, którą stosować należy dopiero po wystąpieniu zmian drugorzędnych.

W c i e r a n i a: zalecać przy pierwszym wybuchu, jeżeli osobnik nie zbyt osłabiony, a skóra nie zajętą inną sprawą chorobową.

Ung. hydrarg ciner. 1·5—3·0; D. ad ch. cer. t. d. Nr. XXX. S. Wcierania.

Hydr. oleinic. lub *Ung. hydr. c. resorbin 1·5—3·0; D. ad ch. cer. t. d. Nr. XXX.* S. Wcierania.

Przy wcieraniach uważać na ogólne przepisy hygieniczne, zabronić napojów wyskokowych, ograniczyć do minimum palenie tytoniu i zalecać nader czyste utrzymywanie jamy ustnej, (czyszczenie zębów rano i wieczór, płókanie ust kilkanaście razy na dzień rozcz. kali chlor., kwasu borowego lub kali hypermang). (Patrz stomatitis i gingivitis). Ilość wcierań zależy od uporczywości zmian, zazwyczaj oblicza się ją tak: jeżeli u chorego zmiany drugorzędne ustąpiły doszczętnie przy 20 wcieraniach, należy mu jeszcze polecić dalszych 10 wcierań (t. j. połowę poprzedniej ilości). Przed rozpoczęciem wcierań chory powinien wziąć kąpiel oczyszczającą; wcierania powinien robić codziennie, rano, najlepiej w następującym porządku: 1-go dnia łydki, 2-go uda, 3-go brzuch i boki klatki piersiowej (aż do wysokości brodawki sułkowej), 4-go kończyny górne, 5-go dnia pauza, a wieczorem tegoż dnia kąpiel oczyszczająca, poczem następuje drugi turnus w tym samym porządku i t. d.

Zamiast wcierań użyć można u chorych osłabionych pomazywań Welandera. (Podwójną ilość maści jak przy wcieraniach rozciera się na skórę i owija opaską). Jeżeli chory dla zbyt drażliwej skóry nie może znieść wcierań, lub z powodu np. zbyt silnego porostu włosów na skórze robić ich nie może, zastósować:

W s t r z y k i w a n i a p o d s k ó r n e: W grzbiet między łopatkami, codziennie 1 gr. płynu:

Hydr. sublim. corr. 0·10; Natr. chlorat. 0·5; Aqu. dest. 10·0; (Morph. muriat. 0·05). S. Sublimat do wstrzykiwań podskórnych.

Podobnie użyć można:

Hydrarg. formamidat. 0·10; (Hydr. bicyanat. 0·05); Glycerini 1·0; Aqu. dest. 9·0. S. j. w.

Do wstrzykiwań miąższowych w pośladki zaleca się:

Hydr. sublim. corr.; Natr. chlor. āā. 0·5; Aqu. dest. 10·0. S. raz na tydzień 1 gr. płynu.

Calomelan 1·0; Glycerini 50·0. S. j. w.

Hydr. oxydat. flav. 0·5; Ol. amygd. dulc. 15·0. S. Co 5 dni strzykawka (1·0).

Hydr. salicyl. 1·0; Gumm. arab. 2·0; Aqu. dest. 18·0. S. Co 6 dni strzykawka (2·0).

Na wewnątrz:

Używać w postaciach łagodnych szczególnie nawrotach.

Calomel. laevig. 0·5; Opii pur. 0·1; Sacch. alb. 5·0; Mfp. div. in dos. Nr. XII. S. 3 proszki na dzień.

Hydr. sublim. corr. 0·10; Extr. opii. 0·07; Pulv. et extr. acor. q. s. ut. f. pill. Nr. XX. S. 2—4 pigułki dziennie.

Protojodur hydrarg. 0·4; Extr. opii. 0·3; Pulv. et extr. acor. q. s. ut. f. pill. Nr. XX. S. Rano i wieczór pigułka.

Hydrarg. tannic. oxydul. (s. hydr. salicyl.) 2·0; Pulv. et extr. quass. āā. q. s. ut. f. pill. Nr. XXXX. S. 2—3 pigułki na dzień.

Kąpiele: Wskazane u chorych z owrzodzeniami na skórze lub u dzieci, stosowane przez ½—1 godz. codziennie, o ciepłocie 28—30° C.

Hydrg. subl. corr. 10·0—20·0; Spir. vin. rectif. 100·0. S. Wlać do jednej kąpieli (dla dorosłych).

Leczenie jodem: Używane przeważnie w kile wtórorzędnej złośliwej i przy zmianach w jamie ustnej.

Kali jodat. 10·0; Aqu. dest. 150·0. S. Rano i wieczór łyżkę w mleku.

Natr. jodat. 10·0; Lithii jod. 1·50; Extr. et pulv. gent.; āā. q. s. ut. f. pill. Nr. L. S. 3 razy dnia po 2 pigułki.

Ferr. jodat. sacch. 2.0; Pulv. et extr. acor.; q. s. ut f. pill. Nr. XXX. S. 3 razy dnia po 2 pigułki.

Kal. jodat. 10·0; Deutojod. hydrarg. 0·05; Aqu. dest. 150·0. S. Rano i wieczór łyżka.

Zamiast podawania jodu, wysłać można chorego do kąpiel: Iwonicz, Rabka, Rymanów, Hall.

Napary: W postaciach kiły trzeciorzędnej lub kiły złośliwej, gdy rtęć przeciwskazaną.

Decoct. Zittmanni fortior. 1000·00. S. Napar mocniejszy.

Decoct. Zittmanni mitior. 1000·00. S. Napar słabszy.

Z pierwszego powinien chory wypić codziennie rano naczczo (najlepiej w łóżku) ¼ litra na ciepło w ciągu najwyżej kwadransa, poczem leżeć dobrze i ciepło przykryty przez 2 godziny. Z drugiego ma chory wypić

codziennie popołudniu tę samą ilość także na ciepło. Przytem dyeta pożywna a lekko strawna.

Leczenie miejscowe: Na kłykciny sączące na skórze (moszna, okolica stolcowa) zalecić przemywanie sublimatem 1‰ i maść:

Calomelan 5·0; Ung. zinc. oxyd. 45·0. M. f. ung. S. Maść.

Na utrzymujące się nacieki: plaster rtęciowy.

Na kłykciny w jamie ust i w gardle stosować częste płókanie ust i pendzlować 2% rozcz. kw. chromowego lub:

Mercur. sublim. corr. 1·0; Spir. vin. rect. 20·0. S. Zewnętrznie.

Przy kłykcinach w nosie:

Jodi pur. 0·4; Kal. jodat. 1·0; Aqu. fontis. 1000·0. S. Do płókań nosa.

Merc. praecipit. rubr. 0·20; Ung. emollient. 20·0. M. f. ung. S. Na wacie wkładać do nosa.

Przy zmianach w krtani wziewania:

Resorcin. resubl. 1·0; Aqu. dest. 100·0. S. Do wziewań.

Merc. sublim. corr. 0·02; Aqu. laurocer. 10·0; Aqu. dest. 100·0. S. j. w.

Syphilis tertiaria.

W lekkich postaciach jod lub dec. Zittmani, w ciężkich leczenie rtęciowe obok jodu. Przy owrzodzeniach kilakowych na skórze lub błonach śluzowych opatrunek jodoformowy lub pendzlowanie.

Jodi pur.; Kal. jod. āā. 2·0; Glycer. pur. 20·0. S. Do pendzlowań co dzień.

Przy kilakach nie otwartych nie robić nacięcia, a przykładać plaster rtęciowy. Przy kile okostnej lub kości pendzlowanie nalewką jodową, przykładanie plastra rtęciowego.

Syphilis hereditaria. Dziecko karmić powinna, ile możności, własna matka. U osesków podawać rtęć najlepiej w postaci kąpieli.

Sublimat. corros. 2·0; Natr. chlorat. 10·0; Aq. dest. 100·0. S. Na jednę kąpiel (20 litrów wody o ciepł. 28—30°).

Kąpiele robić codziennie; każda kąpiel powinna trwać ½ godziny. Uważać na przewód pokarmowy dziecka.

U dzieci starszych lepiej użyć wcierań szaruchy od 1—2 gr. dziennie stosownie do wieku, lub też podać można rtęć wewnętrznie:

Calomelanos 0·01; Sacchar. alb. 0·20; Dent. tal. dos. X. S. Dwa proszki dziennie.

Hydrarg. tannic. oxydulat. 0·02; Sacchar. alb. 0·20; Dent. tal. dos. X. S. Dwa proszki dziennie.

Po ustąpieniu zmian chorobowych starać się o dobre odżywienie, pcdawać tran, żelazo, jod.

Syrup. ferr. jodat. 1·00; Aq. dest.; Syrup. simpl. āā. 25·0. S. Rano i wieczór łyżeczkę.

Oprócz tego leczenie kąpielowe, Iwonicz, Rabka.

Tabes dorsualis. Jeżeli tabes na tle kiły, to wcierania unguenti cin. i kali jodat.

W innych przypadkach kąpiele letnie lub ciepłe, procedury hydropatyczne, elektryzowanie stosu pacierzowego prądem galwanicznym, mniej polecane prądem faradycznym. Pendzlowanie stosu pacierzowego c. tra jodi.

Na wewnątrz arg. nitricum 0·01—0·02 w pigułkach.

Argenti nitrici 1·00; Argill. 10·00; F. c. aq. dest. qu. s. pil. N. 100; Consp. c. pulv. cinnam. S. Przez 8 dni po 1 pigułce, następnie po 2—3.

Sol. arsenic. Fowleri 5·0; Aq. cinnamomi 25·0. S. Rano i wieczór po 15 kropli zażyć.

Kali jodatum 10 : 200, arsen po 0·001, ergotyna po 0·1—0·5, 2—3 razy dziennie, Fosfor po 1/10 miligr. do 5/10 miligr., w rozczynach oleistych, mały dają rezultat dodatni.

Wieszanie chorego sposobem Moczutkowskiego i Charcota małe korzyści przynosi, jednak czasem ulgę sprawia.

W ostatnich czasach polecają czynną gimnastykę na osobnych przyrządach. Chodzenie po schodkach osobno na ten cel zrobionych, porączki, wahadła, krzesła ruchome i t. p. Jest to tak zwane »wyrównawcze leczenie za pomocą ćwiczeń«, wprowadzone przez lekarza szwajcarskiego Frenkla.

Zresztą leczenie symptomatyczne, zwłaszcza kojenie bólu środkami narkotycznemi, phenacetyna po 0·50, 2—3 razy dzien., exalgina po 0·25 2—3 proszków na dzień, antipiryna 1·0, 3—4 na dzień, wstrzykiwania morfiny.

Chorych zamożniejszych wysłać do Neuheim, Teplitz, Wildbad, Ragaz, Pyrmont, Elster, Gastein, Piszczany, Trenczyn, Truskawiec.

Taenia. Wieczorem dnia poprzedniego przed rozpoczęciem leczenia lekki purgans i filiżanka herbaty lub rosołu, także śledź. Rano dnia następnego trochę czarnej kawy lub herbaty i lekarstwo, które stosować zamierzamy. W 2 godziny po zażyciu leku ol. ricini lub calomel aż do skutku. U starszych dzieci postępowanie podobne jak u dorosłych; u mniejszych, jeśli źle odżywione i osłabione nie spędzać tasiemca. Jeśli dziecko zwymiotuje podany lek, należy dawkę powtórzyć.

Cortic. punic. granati 50·0; Natri bicarb. 5·0; Macera per horas 24 in aq. destill. 400·0. dein coque ad remanent. 200·0; Syr. mannati 20·0. DS. Co 1/2 godziny 3-cią część zażyć.

Extr. cort. rad. pun. granat. 18·0; Extr. filic. mar. aether. 10·0; M. exhibe in caps. gelat. Nr. XXX. DS. Rano na czczo zażyć 8—10 kapsułek, potem herbata, później co 1/2 godziny 2 aż do ostatniej kapsułki.

Pulv. kamalae 20·0; Extr. filic. mar. 5·0; Mfp. div. in dos. Nr. XXX; Da in capsul. gelatin. DS. Co 1/4 godziny 4 kapsułki.

Pulv. flor. kuso 25·0; Melis depur. q. s. ut. f. electuarium. DS. W ciągu godziny zażyć na 2 lub 3 razy.

Extr. filic. mar. aether.; Pulv. filic. mar. āā. 2·0; Conservae rosarum q. s. ut. f. pill. Nr. 15. DS. Co 1/2 godz. po 3 pigułki.

Extr. filic. mar. aether. 5·0—10·0; Aq. menth. pip. 150·0; Ol. ricini 30·0; Sacch. albi 2·00; M. f. emulsio. DS. W ciągu kilku godzin częściami zażywać.

Cortic. acaciae anthelm. pulv. 40·0; Infund. ad col. 200·0. DS. Wypić 3—4 godziny przed śniadaniem.

Dzieciom:

Extr. fil. mar. aether. ab. aether. lib. 0·50; Exhibe. in caps. gelat.; Dent. t. Nr. X. S. Co 10 minut zażyć.

Pelletierini tann. 0·20; f. p. dent. t. Nr. V. S. Co 1/2 godziny proszek.

Cort. rad. punic. granat. 30·00—50·00; Aq. fontis. 300·00—400·00; Macera p. hor. 24 dein coque. ad reman. 180·00. S. Co 1/2 godz. zażyć w przeciągu 3 dodzin.

Chloroformi 4·00; Syr. symplic. 30·0. S. W 2 godziny wyżyć — potem podać ol. ricini.

Tetanus. Usunięcie powodów: oczyszczenie ran i wrzodów, wydobycie ciał obcych, odszczepów kostnych. Wstrzykiwać morfinę w małych dawkach, chloroformowanie. Chloral w lewatywach lub wewnętrznie z koniakiem.

Sulfonali 1·00; Dtur. tal. dos. N. 5. S. 3 do 4 proszki dziennie (rozpuściwszy w 200 gramach herbaty lub rosołu).

Urethani 1·00; Tal. dos. N. 5. 2 do 3 razy dziennie proszek we wodzie.

W razie osłabienia serca, podskórne wstrzykiwanie eteru, kamfory.

Antipyrini 0·50; Dt. d. N. X. S. Co 3 godz. proszek.

Curare 0·05; Glycerini 5·0. S. 1/2 strzykawki (2 strzykawki dziennie).

Polecają obecnie zastrzykiwania surowicy przeciwtężcowej (Tizzoni-Catani, Bujwida), i zawiesiny mózgowej.

Tic douloureux zob. **Neuralgia trigemini.**

Tonsillitis zob. **Angina.**

Trismus et **Tetanus neonatorum.** Główną uwagę zwrócić na pępek, opatrunek przeciwgnilny.

Chloral po 0·05 pro dosi, kilka razy dziennie, w mleku, wlać przez nos lub w lewatywie (w podwójnej dawce).

Ciepłe kąpiele 28° R. kilka razy dziennie. Karmić mlekiem, również przez nos kateterem. Lewatywy odżywcze z mleka po 50 ctm. sześć. co 2 godziny.

Kali bromati; Natri bromati āā. 0·50; Aq. dest. 100·00; Syr. chamomillae 10·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Extr. fab. calabar. 0·10; Aq. dest. 10·00. S. 1/2 strzykawki.

Tuberculosis pulmonum. W przypadkach gruźlicy dziedzicznej, należy zwrócić całą uwagę na hygieniczne

wychowanie, przebywanie jak najwięcej na świeżem powietrzu, gimnastykę, wysypianie się, dobre odżywianie, nie obciążanie pracą umysłową lub fizyczną, unikanie zaziębień, hartowanie skóry przez zimne nacierania słoną wodą, zwłaszcza: szyi i klatki piersiowej.

W pierwszych początkach suchot przedewszystkiem uważać na podniesienie odżywienia chorego, forsowne żywienie. Polecić picie mleka w lecie, tranu w zimie, tłuszczów jak najwięcej, o ile tylko żołądek znosi. Pobyt kilkomiesięczny w górskiem powietrzu podczas lata, na zimę zaś polecić wyjazd do jednej ze stacyj klimatycznych najbardziej zalecanych: Davos (zakład Dra Turbana), Zakopane (zakład Dra Chramca, Dra Chwistka, Dra Dłuskiego i Dra Majewicza), Szczawnica (zakład Dra Kołączkowskiego), Meran (Dr. Binder), Arco, Gries przy Bozen (Dra Nazarkiewicza).

Ze środków leczniczych stosować kreozot, guajakol, sirolinę, thiocol, duotal Bayera, sulfosotsyrop, arsen, zresztą leczenie symptomatyczne jak przy bronchitis.

W późniejszych okresach obok powyższych poleceń pilnie uważać na pojawiające się krwioplucia i stosownie je wstrzymywać. Zmniejszać wydzielanie plwocin przez środki balsamiczne, usuwać gorączkę przez podawanie miernych dawek leków przeciwgorączkowych, jak antipyriny po 0·50, 2—3 pr. na dzień w razie potrzeby. Toż samo phenacetiny, antifebriny po 0·25, pyramidon po 0·30.

Salipyrin 1·00; *Dtur. tal. dos. 15.* S. Co 2 godziny proszek (do 7 dziennie).

Lactophenin. 0·50; *D. t. dos. XV.* S. 3—4 proszki dzien.

Usuwanie nocnych potów przez zmywanie ciała winnym octem, koniakiem, wodą kolońską lub na wewnątrz koniak z mlekiem, lub atropina po 0·001 na noc, agaricin bardzo słabo działa, z nowszych środków polecają: Kalium telluricum po 0·01 na noc, dochodząc do 0·05.

Acidi agaricin. 0·01—0·05; *Sacchari 0·30*; *Mfp. dtur. tal. dos. X.* S. 2 proszki dziennie.

Agaricin. 0·10; *Pulv. Dover. 2·0*; *Rad. altheae*; *Mucilag. gum. arab. āā. 1·0*; *Mf. pill. Nr. 20.* S. Wieczór pigułkę zażyć.

Hyosc. hydrojod. 0·05; *Argill. q. s. ut. f. pill. Nr. 20.* S. Na noc pigułkę.

Pyramidon bicamphoric. 0·5; *T. d. VI.* S. 2 pr. dzien.

Przeciwpotnie działa bardzo dobrze tra salviae 30—50 kropli na 2 godziny przed spodziewanymi potami.

W razie krwotoków bezwzględny spokój, okład lodowy na piersi, połykanie lodu, pokarmy tylko chłodne, wstrzyknięcie ergotini Bombelon 0·50 do 1·0 na raz, podanie większych dawek morfiny dla zapobieżenia kaszlowi.

Przy tętnie przyspieszonem dać: fol. digitalis 0·05 z morfiną 0·01 co 2—3 godz. proszek.

W ciężkich przypadkach krwotoku, wstrzyknąć atropinę 0·01 : 10·0 z tego pół strzykawki na raz, lub acid. sclerotinici 0·10 : 10·0 wody, z tego co godzinę strzykawkę.

Extr. fluid. hydr. canad 10·00. S. Na wieczór 30 kropli.

Przeciw biegunce leki osłaniające z dodatkiem opiatów.

Plumb. acet.; Laudani āā. 0·03; M. p. dtur. tal. dos. 10. S. 2—3 razy dziennie.

Laudani pur. 0·20; Tannini pur. 1·0; Pulv. rad. colombo 2·0; Mfp. div. in dos. Nr. X. S. Co 4 godz. proszek.

Decoct. rad. colombo e 10·0 ad 200·0; Mucilag. salep. 10·0; Extr. op. aq. 0·10; Syr. cortic. aur. 20·0. S. Co 2 godziny łyżkę.

Creosotal Heyden, w kapsułkach »Hygea« wyrobu M. Zahradnika.

Kreozoti e bit. fagi 3·00; Trae gent. 30·00. DS. Po jedzeniu 20—30 kropli w kieliszku wody lub wina.

Kreozoti e bit. fagi 1·00; Trae gent. 2·50; Spir. vini rectif. 25·00; Vini xerens 100·00. DS. 3 razy dziennie po łyżeczce w szklance wody.

Kreozoti 2·0; Natri arsenic. 0·04; Vini malagensis 500. S. 2 kieliszki dziennie.

Kreozot. carbon. 40·0. S. 3 r. na dzień po 1/2—1 łyż.

Duotali Bayeri. 0·25—0·50; Pulv. ipec. opiati 0·02—0·10; F. p. dent. tal. dos. Nr. XV. S. 3 proszki dziennie.

Guajacoli 2·0; Spir. vini 20·0; Tinct. gentian. 10·0; Extr. coff. conc. 20·0; Aqu. dest. 200·0. MDS. 2—4 łyżek dziennie.

Kapsułki guajakolowe po 0·05 wyrobu Zahradnika, w tych samych dawkach co kreozot.

Guajacetin. 0·5. S. 3 proszki dziennie.

Thiocol la Roche 0·5 t. d. XII. S. 3 proszki dziennie.

W tej samej dawce a tańsze: Kalium sulpho guajacolic. Sirolin 3 łyżeczki dziennie, syrup sulfoguajakolowy z kolą lub bez (wyrobu Mikolascha).

Styracol (Cynamonian guajakolowy 0·5. S. 3 r. dzien. (dawkę stopniować).

Przeciw męczącemu kaszlowi suchotników:

Dionini muriat. Codeini muriat. āā. 0·10; Cocaini muriat. 0·025; Ammon. valerianici; Aq. amygdal. amar. āā. 7·50. S. Co 4 godz. po 15 kropli.

Peronini po 0·02—0·05 w wodzie, herbacie; dawki zwiększać stopniowo.

Peronin 0·5; Aqu. dest. 100·0. S. Łyżeczkę na noc w wodzie ocukrzonej.

Codeini 0·3; Rad. et succ. liquir. q. s. u. f. pill. N. XXX. S. Na noc 2—3 pigułek.

Apomorph. hydrochlor. 0·02; Syr. ipec. 7·5; Syr. tolut. 30·0; Aqu. dest. 90·0. MDS. 5 razy dziennie łyżeczkę (uspakaja i działa wykrztuśnie).

Ammon. mur.; *Trae opii.*; *Spir. chlorof. Syr. ipec. āā.* *7·5*; *Syr. prun. virg. ad 90·0.* S. Co 4 godz. łyżeczkę.

Extr. fluid. hydrastis. S. 4 razy dziennie po 20—30 kropli w wodzie ocukrzonej.

Codeini phosphor. 0·02—0·05; *Sacch. albi 0·20*; *M. f. p. dent. tal. dos. Nr. XII.* S. 3 proszki dziennie.

Tuberculosis laryngis. W przypadkach owrzodzeń więcej ograniczonych, kwas mlekowy 40 i 80%, przy zmianach rozleglejszych zadmuchiwania czystym jodolem; przy bólach przy przełykaniu zadmuchiwania morfiny.

Morphii mur. 0·50; Sacch. lact. 5·00.

Nosophen 5·0; *Pulv. gumm. 1·0.* DS. Wdmuchiwanie do krtani.

Również można połączyć jodol z morfiną. W przypadkach zasychania wydzieliny w krtani, bólów i uporczywego kaszlu, można też polecić wdychiwania ciepłe ze słabych roztworów soli kuchennej z dodatkiem morfiny w stosunku 0·10—0·20% lub tylko z morfiny.

Tussis convulsiva zob. **Pertussis.**

Typhlitis et **Perityphlitis.** Leczenie zewnętrzne polega na stosowaniu środków przeciwzapalnych i odwodzących: okład lodowy, pijawki, smarowanie jodyną. W przypadkach, gdy chory nie znosi okładów lodowych okład wysychający. Nie zwlekać z zabiegiem operacyjnym.

Wewnętrznie przetwory makowca w dużych dawkach. Jeżeli je chory wymiotuje, w postaci czopków do kiszki odchodowej, a w razie gwałtownych bólów, podskórne wstrzyknięcie morfiny. Dyeta wyłącznie płynna, bezwzględny spokój.

Gdy okres zapalenia minie, środki przyspieszające wessanie wypociny są wskazane, więc: okłady ciepłe, wcieranie maści jodowych. Jeżeli stolce w tym okresie dobrowolnie nie nastąpią, należy je ułatwić za pomocą lewatyw. Zresztą leczenie czysto przypadowe, w razie silnych wymiotów, kawałki lodu do połykania, kokaina. W razie zapadu, napoje wyskokowe, eter podskórnie.

Trae opii simpl. 5·00. DS, 3 razy dziennie po 5—10 kropli.

Tinct. laud. simpl. gtt. X.; Emuls. amygdal. 50·0. S. Co 3 godziny łyżkę.

Extr. opii 0·02; *Sacchari albi 0·30*; *Dent. t. dos. XII.* DS. 3 proszki dziennie.

W razie silnych wymiotów:

Cocain muriat. 0·2; *Aqu. dest. 10·00.* MDS. W razie wymiotów 10 kropli zażyć.

Morphii mur. 1·00; *Spir. vini 5·00; Glycerin 10·00*; *Aq. dest. ad 30·00.* DS. Do podskórnych wstrzykiwań.

Jako przyspieszające wessanie:

Ung. kali jodati 25·00. DS. Do wcierania.

Kali jodati 2·00; Extr. bellad. 0·50; Ung. simpl. 30·00. MDS. Do wcierania.

W razie parcia na stolec lub mocz:

Morph. mur. 0·10; Butyri cacao 10·00; Mf. l. a. supposit. N. X. S. 2—3 na dobę użyć.

Extr. opii aquos. 0·03; Butyri cacao 1·0; F. suppos. dent. t. dos. X. S. 2—5 czopki dziennie użyć.

Typhus. Leczenie przypadowe, polegająca na zwalczaniu zagrażających objawów. Przy pierwszem podejrzeniu na T. abd. purgans, najlepiej kalomel po 0·50 z dodatkiem pulv. jalap. 0·30 2—3 dawki aż do skutku.

Gorączkę należy obniżać zapomocą chłodnych zmywań całego ciała wodą czystą lub z dodatkiem octu, letniemi kąpielami i środkami przeciwgorączkowymi, jeżeli zbyt wysoka, ale ostrożnie, aby nie wywołać zapadu.

Skrzepiać akcyę serca napojami wyskokowemi, a gdy te nie są dostateczne, środkami nasercowymi.

W razie silnej biegunki, przetwory makowca i środki ściągające; w razie zaparcia stolca w pierwszym okresie choroby, środki czyszczące, w późniejszych okresach lepiej lewatywy stosować.

Przytem należy pamiętać o należytem przewietrzaniu mieszkania, desinfekcyi stolców i bielizny. Dyeta powinna być wyłącznie płynna, zwłaszcza mleko, rosoły, wino czerwone.

W razie nieżytu oskrzeli bańki suche.

Chinin. mur. 0·40; Dtur. tal. dos. XII. S. 2—5 pr. dz.

Natr. salicyl. 5·0; Aqu. dest. 200·0; Syr. simpl. 15·0. DS. Co 2 godziny łyżkę.

Gdy chodzi o znaczne obniżenie ciepłoty ciała:

Antipyrin. 0·50; Coff. natrosalicyl. 0·05; Dtur. tal. dos. X. DS. Co godzinę proszek aż do obniżenia ciepłoty.

Phenacetin 0·50; Coff. natrosalicyl. 0·05; Dent. tal. dos. X. DS. Co godzinę proszek aż do obniżenia ciepłoty.

Lactophenin 5·0; Div. in dos. Nr. X. Da in caps. amyl. S. Co 2 godz. proszek.

Magn. salicyl. p. 10·0; Div. in dos. Nr. X. S. Co 3 godziny proszek.

W razie silnej biegunki:

Decoct. salep. 0·50 ad 200·0; Trae opii simpl. gtts. 10; Syr. rub. idei 15·0. DS. Co godzinę łyżkę zażyć.

Chinin. mur. 2·0; Pulv. Doveri 3·0; Mfp. div. in dos. XII. DS. 3 proszki dziennie.

Mixt. gum. 200·0; Extr. laudani aquos 0·10. MDS. Co godzinę łyżkę.

Naphtalini 0·20; Mag. bism. 0·15; Chinin. sulph. 0·25; Mfp. tal. dos. 15. S. 3 proszki dziennie.

Naphtol-B; Bismuth. salicyl. āā. 0·20. Mfp. S. 10 proszków na 24 godzin w razie biegunki.

Naphtol-B.; Magnes. salicyl. āā. 0·20; D. t. Nr. X. S. 4 proszki dziennie.

W razie krwotoków jelitowych okład lodowy na brzuch i środki przeciwkrwotoczne:

Ferri sesq. sol. 1·0; *Aq. cinnam.* 150·0; *Syr. cinnam.* 20·0. S. Co godzinę łyżkę.

Alumin. crud. 0·50; *Laudan. pur.* 0·10; *Camphor.* 0·30; *Sacch. lactis.* 2·0; *Mfp. div. in dos. Nr. V.* S. Co 2 godz. proszek.

Plumbi acetici; *Laudani p.* āā 0·30; *Amyli puri* 5·0; *Mfp. div. in dos. Nr. X.* S. Co 2 godzin proszek.

Nareszcie w razie silnego podrażnienia mózgu:

Natri bromati 0·50; *Sacchari* 10·0. Rozpuściwszy we wodzie, wypić w ciągu dnia.

Camphor. 0·50; *Chloralhydrat.* 1·0; *Aqu. dest.* 60·0; *Vitell. ovi unius.* S. Co 2 godziny łyżeczkę.

W razie zapadu wstrzyknąć ol. camphor.

Typhus exanthematicus według tych samych prawideł.

Ulcus contagiosum s. molle. Jeżeli nie ma żadnego powikłania (zwłaszcza żaden z gruczołów pachwinowych nie powiększony) można starać się oczyścić dno wrzodu przez środki żrące:

Cupri sulfurici 5·00; *Aqu. dest.* 15·00. S. Zewnętrznie.

Pacyent przykłada przez jeden dzień co 2 godziny na owrzodzenie tamponek waty umoczony w tym płynie, i na noc go zostawia, poczem w miejscu wrzodu tworzy się strup. Wtedy polecić obmywanie jakim płynem antyseptycznym, a gdy wśród tego odpadnie strup i odsłoni ranę czystą przykładanie maści z argent. nitr. 1% lub 3% borowej lub zasypywać:

Jodoform, nosophen, antinosin, eudoxin, airol, antiseptin, amyloform, dermatol, jodoformin, tanoform, xeroform, obok przemywania 3% kw. borowym, 5% cupr. sulfur., 1‰ sublim.

Gdy wrzód fagadeniczny zalecać zaraz z początku częste i obfite przemywanie 1% rozcz. kali hypermang. i jodoform, albo:

Chloral. hydrat. 5·0; *Aqu. font.*; *Spir. vin. rect.* āā. 10·0. S. Pendzlowanie.

Bitumin. fagi 10·0; *Calcar. sulf.* 50·0. S. Posypać grubo i założyć opatrunek zmieniany 3 razy na dzień.

W pierwszych chwilach, kiedy który z gruczołów jest lekko powiększony, bolesny, starać się przez okłady lodowe, wcieranie szaruchy, zapobiedz ropieniu. Najczęściej wynik bywa ujemny, a wtedy, nie czekając, aż gruczoły powiększą się znacznie, nawet da się wyczuć chełbotanie, wyciąć gruczoły zajęte, a nawet podejrzane. Kiedy daje się wykazać wyraźne chełbotanie, można ograniczyć się do przecięcia, następne leczenie jak każdego ropnia.

Ulcera intestini tuberculosa. Leczenie czysto przypadowe, polega na podawaniu środków odurzających wewnętrznie lub w postaci wstrzykiwań podskórnych.

W razie silniejszych bólów na podawaniu przetworów makowca wraz ze środkami ściągającymi i przeciwgnilnymi z powodu zwykle towarzyszącej biegunki. Przytem należy starać się podnieść odżywienie chorego zapomocą odpowiedniej dyety (do mleka dodawać aq. calcis).

Tinc. opii simpl. 10·00. DS. 2—3 r. dnia po 5—10 kropli.

Laudani puri 0·02; Tannini 0·10; Naphtalini 0·25; Sacch. alb. 0·30; Mfp. dent. tal. dos. XII. DS. 2—3 pr. dziennie.

Benzonaphtoli; Bismut. salicyl.; Resorcin. ää. 0·20; Mfp. dtur tal. dos. N. 15. S. 3—5 proszków dziennie.

Tinct. colombo; — Cascarillae ää. 15·00. DS. Co godzinę 10—30 kropli w kleiku.

Extr. opii 0·02; Resorcini 0·20; Sacch. alb. 0·30; Mfp. dent. tal. dos. XII. DS. 2—3 proszki dziennie.

Decoct. rad. colomb. e 10·00 ad 150·00; Tinct. opii gtt. XX. Syr. simpl. 15·00. DS. Co 2 godzin łyżkę.

Bismuth. subnitrici 5·00; Opii puri 0·02; Sacch. alb. 4·00; Mfp. div. in dos. N. X. S. 3 proszki na dzień.

Dermatoli 0·25—0·50. S. 3—10 proszków dziennie.

Bismuth. salicyl. 10·0; Div. in dos. aeq. Nr. XII. S. 3—6 proszków dziennie.

Thiocoli Roche 0·10—0·20; Dent. tal. dos. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

Ulcus ventriculi. Wrzód żołądka okrągły. Przy świeżym wrzodzie zalecić ścisłą dyetę co godzinę łyżkę kwaśnego mleka, woda białkowa z cukrem, okłady lodowe na żołądek, spokój bezwzględny, opium. Dalsze leczenie polega na podawaniu środków alkalicznych, czy to w postaci wód mineralnych, czy też soli alkalicznych, w szczególności Karlsbad.

Korzystne wyniki leczenia dają przepłókiwania wodą karlsbadzką lub rozczynami soli karlsbadzkiej prawdziwej lub sztucznej, które mają i tę zaletę, że je stosować można i w razach, gdy picie wody karlsbadzkiej z innych powodów jest przeciwwskazanem.

W razie silnych bólów lub wymiotów są wskazane środki odurzające, ale bardzo ostrożnie, woda chloroformowa 2—3 łyżek, uspokaja bóle, toż samo mentol, kokaina 10% 5 kropli na szklankę wody; w razie krwotoków żołądkowych postępowanie lecznicze jak przy Haematemesis. Obok tego postępowania leczniczego dyeta powinna być pożywna a lekko strawna z wykluczeniem wszelkich napojów wyskokowych lub CO_2 zawierających, kwasów, tłuszczów i pokarmów korzennych. Gdy chorego z powodu silnych bólów, gwałtownych wymiotów lub żołądkowych krwotoków nie można stosownie żywić, wskazane są lewatywy odżywcze.

Często towarzyszące zaparcie stolca usuwać należy lewatywami.

Argent. nitrici 0·20; Aq. dest. 200. S. 4 razy dnia po łyżce.

Chloroformii 1·00; *Aqu. dest. 120·00; Bismuth subnitr. 3·00*. D. Co godzinę łyżkę.

Sal. therm. carolin. 100·0. DS. Co dzień na czczo łyżeczkę w 1/2 szklanki letniej wody zażyć.

Natr. bicarb.; *Magn. ustae āā. 15·00*. MDS. 3—4 razy dziennie na koniec noża zażyć.

Menthol. 1·0; *Spirit. 25; Aq. dest. 200*. S. W razie bólów łyżeczkę na 1/2 szklanki wody.

Natr. bicarb. 5·00; Morph. mur. 0·10; *Mfp. div. in dos. XII*. DS. 3 proszki dziennie.

Magister. bismuth. 5·00; *Codeini m. 0·20; Mfp. div. in dos. X*. S. 3 proszki dziennie.

Codeini ph. 0·02; *Natr. bicarb. 0·50; F. p. dent. t. dos. XII*. S. 2—3 proszki dziennie zażyć.

Uraemia zob. **Morbus Brighti.**

Urticaria. Starać się o wyszukanie i usunięcie przyczyny cierpienia. Takimi są: pasożyty skórne (pluskwy, pchły), nieżyty przewodu pokarmowego, u kobiet zboczenia w narządzie rodnym. Jako leczenie symptomatyczne skierowane przeciw swędzeniu i pieczeniu skóry polecić używanie:

Aceti vini; Aqu. dest. āā. 100·00; *Acidi salicyli 1·00*. S. Zewnętrznie.

Zwilżyć wodą, a potem rozetrzeć sól kuchenną.

Menthol. 5·0; *Chloroform.; Aether. sulf.; Spir. camphor. āā. 15·00*. S. Zwilżać lekko skórę.

Chloroform.; *Glycerin. p. āā. 50·0*. Po zwilżeniu skórę pudrować.

Przy powtarzającej się pokrzywce, kąpiele i wewnętrznie:

Chinin. muriat.; Ergotin. āā. 0·15; Extr. belladon. 0·003; *Glycerin. q. s. ut. f. pill. Nr. 30*. S. 6—16 pigułek dzien.

Atropin. sulf. 0·01; *Aqu. dest.; Glycerin. p. āā. 2·0*; *Pulv. tragacanth. q. s. ad pill. Nr. 10*. S. 2 pigułki dziennie.

Vaginismus. Usunięcie zmian chorobowych miejscowych jak owrzodzeń, zapalenia i t. p. jeżeli się znachodzą. Poprawa stanu ogólnego i podawanie środków uspokajających ustrój nerwowy. Gdy objawy niezbyt jeszcze gwałtowne a przyczyną choroby jest niedokładny stosunek płciowy, wpływ moralny, środki znieczulające miejscowo, aby umożliwić coitum.

Cocaini muriat. 1·0; *Aqu. dest. 3·0*; *Spir. vini rect. 2·0*. DS. Do pendzlowania.

albo:

Extr. bellad. 1·0; *Vaselini 15·0*. Mf. ungu. DS. Na wacie między wargi na noc zakładać.

Zasypywanie jodoformu. Można też polecić okłady z wody Goularda, pendzlowanie rozczynem azotanu srebrowego 1:50 lub rozczynem kwasu karbolowego 1:30. Rozszerzanie powolne wnijścia pochwowego rozszerzaczami.

Jeżeli przypady gwałtowne: wycięcie błony dziewiczej i nagłe rozciągnięcie wnijścia pochwowego sposobem tępym po poprzednim zachloroformowaniu chorej.

Vaginitis zob. **Fluor albus.**

Varicella. Lżejsze przypadki nie wymagają leczenia, prócz lekkiej dyety, oraz pozostania w pokoju zwłaszcza, w chłodniejszej porze roku. Swędzenie usuwa się obfitemi zasypkami, owrzodzenia wymagają opatrunków. Należy zwracać uwagę na zdarzające się powikłanie z zapaleniem nerek, wskutek czego po 3 tygodniach badać mocz.

Acidi phosphor. dil. 1·00; Aq. destil. 80·00; Syr. rub. idaei 20·00. DS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Acidi salicyl. 0·50; Alumin plumosi 50·00. Mfp. S. Zasypka.

Variola. W okresie zwiastunów, przeczyszczenie. Przewietrzać pomieszkanie, ciepłota pokoju 14 -15° R., lekkie przykrycie chorego, dyeta pożywna płynna, mleko, mocny rosół z żółtkiem. Dużo wody, orszada, woda z winem. Przeciw bólom głowy lodowe okłady. Napięcie skóry łagodzić smarowaniem tłuszczów (oliwa, waselina, 5% maść borowa). Kąpiele ciepłe, a gdy to niemożebne, zmywania ciepłą wodą, zwłaszcza twarzy i powiek. Płókanie: 2% Kali chloricum, 3% kw. borowy.

Kali chloric. 5·00; solve in Infus. flor. tiliae 300·00; Trae laudan. 1·00; Mell. rosati 10·00. DS. Płókanie.

Tannin. puri 1·00; Alumin. 0·50; Kali bromat. 5·00; Mucilag. gum. ar. 25·00; Aqu. dest. 200·00. DS. Płókanie.

Przeciw wymiotom pigułki lodowe lub wstrzyknięcie morfiny w okolicę dołka podsercowego.

W razie bezsenności:

Chloralhydrat 3·00; Aqu. dest. 60·00; Syrup rubid.; Mucilag. gum. ar. āā. 20·00. DS. Połowę na raz użyć.

Sulfonali 0·50; Dtur. tal. dos. N. 5. S. Na noc proszek w herbacie lub rosole.

Zaraz po wybuchu wysypki dać na głowę, twarz i szyję maskę z płótna, pozostawiwszy otwory na nos, oczy i usta, posmarowaną pastą:

Acid. carbol 3·00; Amyli; Ol. amygdal. dulc. āā. 50·00. F. Pasta. S. Zewnętrznie.

Resztę ciała smarować często:

Acid. salicyl. 3·00; Amyli 30·00; Glycerin. neutr. 70·00. Mf. Pasta.

W osłabieniu serca: kamfora, wino, cognac na pół z wodą z żółtkiem i cukrem, co godzinę łyżkę. Ropnie wcześnie otwierać.

Vitia cordis. W okresie wyrównania stosowne żywienie, mleko, mięso bez korzeni, osobom chudym więcej tłuszczów, otyłym tychże zabronić.

Wzbronione również napoje wyskokowe, prócz lekkich win. Ruch, a mianowicie po równi, lub po miernych

wzniesieniach gór, z wyjątkiem, gdy chorzy dostają duszności, zawrotów głowy, lub nieregularności tętna, gimnastyka lecznicza, kąpiele solne letnie. Unikać wzruszeń. Uregulować stolec. Kąpiele w Nauheim lub sztuczne z kwasem węglowym.

Wobec braku wyrównania leżenie w łóżku:

Infus. digitalis e 1·0—1·5 ad 150·00; Syrup simpl. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

Trae digital. 2·50; Aqu. lauroc. 8·00. MDS. 3 razy dziennie po 15 kropel.

Pulv. fol. digitalis 0·10; Diuretin (Knoll) 1·0; Sacchari 0·30; Mfp. dent. t. dos. N. 10. S. Co 2 godziny proszek.

Jeżeli po użyciu digital. tętno mocniejsze, regularniejsze, ilość moczu większa, to przestać na parę dni podawać.

Trae strophanti; Aqu. lauroc. ää. 10·00. S. 3 razy dzien. po 10 kropli. (Dzieciom od 5—16 lat do 5 kropli dzien.).

Trae cacti grandifl. 5·0; Trae convalar. maj. 10·0. DS. 3 razy dnia po 15 kropli.

Trae nerii oleand. 5·0; Trae adonis vernalis 10.0. S. 3 razy dziennie po 15 kropli.

Coffeini natrobenz. 2·00; Sacchari 5·00; Mfp. div. in dos. 20. S. 5—8 proszków dziennie.

Theobrom. natro-benz. 0·10; Sacchari albi 0·20; Mfp. d. tal. dos. 20. S. Co 2 godz. proszek.

Sparteini 0·02; Sacch. albi 0·30; Mfp. dtal. dos. N. X. S. 2—3 proszki dziennie.

Inf, conval. maj. e 6·00 ad 180·00; Coff. natrobenzoic. 2·00; Syr. simpl. 20·00. D. Co 2 godz. łyżkę.

Trochisci nitroglycerin à 0·001; Tal. dos. 10. S. W razie napadu duszności, osłabienia akcyi serca $^1/_4$—1 pastylki.

Sol. nitroglycerin alcoh. (0·3%) 1·0; Alcohol 5·0. S. 3 razy dnia 5—6 kropli.

Inf. fol. digital. 1·5:150·0; Natr. jodat. 3·5—5·0. MDS. Co godzinę łyżkę w mleku.

Kali jodati 10·00; Aqu. dest. 200·00. DS. Rano i wieczór $^1/_2$—1 łyżki.

Infus. adonis. vern. e 5·00 ad 180·00; Syrup. rubid. 20·00. S. Co 2 godz. łyżkę.

Spartein. sulfur. 0·10; Aqu. dest. 180·00; Syrup sacchar. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

Tinct. fruct. immat. nerii oleandri 10·00. SD. 2—3 r. dziennie po 20 kropli.

Przy objawach obrzęku płuc:

Inf. flor. arnicae e 8.00 ad 180·00; Liquor ammoniae anis. 2·0; Syrup cort. aurant. 20·0. MDS. Co godz. łyżkę.

Przeciw puchlinie nacięcia obrzękłej skóry, jużto lancetem lub małym trójgrańcem po czem opatrunek aseptyczny. W razie duszności gorczycznik na okolicę serca, moczenie nóg w gorącej wodzie, wstrzykiwanie

morfiny, w razie silnego bicia serca, blaszanka z zimną wodą na okolicę serca.

Diuretin (Knoll) 10·0; Aqu. destill. ad 200·0. S. Co 3 godziny łyżkę.

Theocini 0·5. S. 4 razy dziennie proszek.

Volvulus zob. **Ileus.**

Vulvitis. Pierwszym warunkiem leczenia jest utrzymanie sromu w czystości i sucho, unikać drażnienia, polecić spokój, kąpiele ciepłe nasiadowe, następnie srom wysuszyć unikając tarcia, okłady z wody Goularda, z 2% rozczynu octanu ołowiowego zasadowego, z 1—2% kwasu karbolowego, z 2—4% kwasu borowego. Jeżeli są nadżerki, to maść cynkowa, salicylowa, pudrować pudrem salicylowym, lub zasypać proszkiem składającym się w równych częściach z jodoformu i dermatolu lub proszkiem składu:

Jodoformi 4·0; Tannini 1·0; Magist. bismuth. 6·0; Mf. pulv. D. in scatula. S. Do zasypywania.

Ropnie otworzyć. Jeżeli zapalenie sromu jest następstwem chorób wyższych dróg rodnych n. p. rzeżączki pochwy, raka macicy, przetok moczowych, należy usunąć przyczynę, toż samo, jeżeli przyczyną jest niedokrewność, zołzy, kiła, należy oprócz leczenia miejscowego, zastosować leczenie ogólne.

CHOROBY OCZU.

Conjunctivitis catarrhalis.

W przypadkach ostrych i silniejszego stopnia chronicznych, ze znaczniejszem rozpulchnieniem spojówki i wydzieliną obfitą, lapisowanie 1% rozczynem nitr. arg. lub 5% protargolem. Obecność następowego wrzodu rogówki (ulcus corn. catarrh.) nie zmienia tego leczenia, a nakazuje prócz tego zapuszczać atropinę dla zapobieżenia następowej iritis. Opaska jak w ogóle w zapaleniach spojówki przeciwwskazana.

Rp. Arg. nitr. cryst. 0·5; Aqu. dest. 50·0; Dtr. ad vitr. nigr. S. Do rąk lekarza.

Rp. Protargoli 2·5; Aqu. dest. 50·0; Dtr. ad vitr. nigr. S. Do rąk lekarza.

W przypadkach chronicznych, lżejszych o wydzielinie skąpej zapuszczanie 2—3 razy dziennie jednej z następujących wód ocznych:

Rp. Acidi borici 1·50; Aqu. dest. ferv. 50·00; Zinci sulfur. 0·25. MDS. Woda do ócz.

Rp. Collyr. adstr. lut. 30·00; Aqu. dest. 20·00; Detr. ad vitr. nigr. DS. Woda do ócz. *)

Rp. Plumbi acet. perf. neutr. 0·50—1·00; Aqu. dest. 100·00; Solv. filtra. DS. Woda do ócz.

Octan ołowiu jest przeciwwskazany wobec wrzodów lub złuszczeń przybłonka rogówki, powstałyby bowiem nieuleczalne białe zaćmienia z inkrustacyi ołowiem. Używając jakichkolwiek wód ocznych, należy unikać zapuszczania późnym wieczorem.

Wskazanie przyczynowe nakazuje wystrzegać się wszelkich zewnętrznych szkodliwości, jak: kurz, dym

---

*) Jakkolwiek Collyr. adstr. lut. wedle ostatniej farmakopei austr. o połowę jest słabsze niż dawniej, przecież dzięki różnorodnym swym częściom składowym (Zinc. sulf, ammon. chlor., camphora, spir. vin., crocus) bez rozcieńczenia zanadto silne sprawia pieczenie.

itp., nadto w przypadkach chronicznych zwrócić uwagę, czy katar spojówki nie ma lokalnej przyczyny w innych cierpieniach, jak blepharadenitis, blennorrhöe sacci lacr., ectropium, distichiasis, u starszych wreszcie złogi wapniste w gruczołach Meiboma. Wówczas obok zwykłego, wskazane leczenie przyczynowe.

Conjunctivitis crouposa.

Jestto tylko silniejszy katar oczny z wypociną krzepnącą w postaci szarej błonki włóknikowej na powierzchni spojówki. Wydarza się wyłącznie niemal u dzieci.

W okresie tworzenia się błonek unikać kauteryzowania, a polecić tylko zapuszczanie co 2—3 godz. rozczynu sublimatu 1:5000 lub 3% kwasu borowego obok okładów lodowych (3—4 razy dziennie po 1 godz.). Gdy po kilku dniach błonki się oddzielają, leczyć jak zwykły katar ostry.

Rp. Acidi borici 3·00; Aqu. dest. 100·00. DS. Woda do ócz.

Rp. Sublim. corros. 0·02; Aqu. dest. 100·00. DS. Woda do ócz.

Conj. blennorrhöica adultorum.

Śluzoropotok ostry jest zawsze następstwem zakażenia spojówki jadem trypra (2—4 dni po infekcyi). W obrazie choroby góruje 1) silny obrzęk powiek zwłaszcza górnej, 2) poduszkowate obrzmienie spojówki gałki (chemosis), 3) znaczne rozpulchnienie i jednostajne ciemno czerwone przekrwienie spojówki, przez co zacierają się kontury gruczołów Meiboma, 4) obfita wydzielina, która w pierwszych 2—3 dniach bywa brudno krwawą, łatwo krzepnącą, do opłuczyn mięsnych podobną, później zmienia się w ropną. Wydzielina ropna w odróżnieniu od kataralnej nie układa się w nitki, ale miesza się jednostajnie ze łzami. W wątpliwych przypadkach rozstrzyga obecność rzerzączki części rodnych lub wykazanie gonokoków w wydzielinie spojówkowej.

Rokowanie zawsze wątpliwe, grozi bowiem zropienie rogówki przebiegające pod formą wrzodu lub abscesu. Rzadszą i mniej niebezpieczną komplikacyą jest łuszczka, wydarzająca się jednak w późniejszych dopiero okresach.

Leczenie: Przedewszystkiem uchronić drugie oko od infekcyi szczelnym opatrunkiem (na oko zwitek waty, który pokrywa się owalnym płatkiem borlintu, od biedy zwykłego płótna lub ceratki, brzegi przytwierdzić do

skóry kolodyonem, na to założyć zwykły monoculus). Opatrunek ten zmieniać należy codzień tak długo, dopóki przez leczenie nie usuniemy wydzieliny ropnej z oka chorego.

W okresie I (wydzielina surowicza) wskazane przepłukiwanie co $1/2$ godz. worka spoj. sublim. 1:5000 tudzież okłady lodowe stosowane przez dzień i noc, a zmieniane co parę minut. Wobec gwałtownych bólów 6—7 pijawek na skroń.

Z chwilą, gdy wydzielina przybiera charakter ropny (II lub III dzień choroby) przystąpić do energicznego kauteryzowania 2%—3% rozczynem nitr. argenti. Lapisować wystarcza 1 raz dziennie — w cięższych przypadkach, gdy strup po lapisie się oddzielił nawet 2 razy dnia. Rozczyn arg. nitr. zastąpić można 10% roztworem protargolu, który jako mniej drażniący można już od razu zastosować w przypadkach, gdzie wydzielina nie okazuje skłonności do krzepnienia w błonki. Gdy nastąpił wrzód lub absces rog. zrazu (obok lapisowania) atropinę, gdyby jednak wrzód głęboki groził przebiciem $1/2$% eserynę lub 2% pilokarpinę.

Przy odwijaniu powiek zachować jaknajwiększą ostrożność, unikać ugniecenia oka lub dotykania rogówki, Gdyby delikatne odwinięcie powiek wobec wrzodu rogówki było niemożliwe, ułatwi to i na przebieg wrzodu korzystnie wpłynie, rozcięcie zewnętrznego kącika powiek (kantoplastyka prowizoryczna).

W przypadkach lekkich, lapisowanie usuwa doszczętnie chorobę, w cięższych, pozostaje przerost spojówki znany pod nazwą: conjunctivitis blennorrhöica chronica, przypominający trachoma papillare. Wówczas przejść należy do tuszowania siarkanem miedzi.

Rp. Arg. nitr. cryst. 1·0—1·5; Aqu. dest. 50·0; Dtr. ad vitr. nigr. S. Do rąk lekarza.

Rp. Protargoli 5·0; Aqu. dest. 50·0; Dtr. ad vitr. nigr. S. Do rąk lekarza.

Blennorrhöa neonatorum.

Śluzoropotok noworodków różni się od takiejże choroby dorosłych tylko lżejszym stopniem objawów zapalnych i łagodniejszym przebiegiem. Czas występywania 2—5 dni po urodzeniu się. Charakterystycznem jest tylko brak okresu wydzieliny surowiczowej. Wydzielina jawi się tu od razu w formie ropnej, do gęstej śmietany podobna. Leczenie jak u dorosłych.

Dla zapobieżenia chorobie w każdym przypadku fluor albus u rodzących antyseptyczne przestrzykiwania pochwy, u noworodków zaś wnet po przyjściu na świat zapuszczenie do óczz kropli 1—2% lapisu.

Conjunctivitis follicularis.

Cierpienie to przypominające I okres jaglicy da się jednak odróżnić na podstawie:
1) umiejscowienia na dolnej tylko spojówce, 2) dla regularnego ułożenia mieszków limf. w szeregach, 3) powierzchownego ułożenia i barwy różowawej.

Leczenie: pendzlowanie 2% acet. plumb., po czem obficie wodą spłukiwać. W lżejszych przypadkach zapuszczanie 2—3 razy dnia ½% plumb. acet.

Rp. Plumb. acet. neutr. 2·0; Aqu. dest. 100·00; Solv. Filtra. DS. Do pendzlowania.

Trachoma.

Leczenie: w formie ostrej, względnie rzadkiej (obrzęk powiek, chemosis, w rozpulchnionej spojówce powiek drobne głęboko ukryte ziarna jaglicowe) okłady lodowe, częste przepłukiwania roczynem sublimatu (1:5000) głównie jednak lapisowanie 1—2% roczynem. Po ustąpieniu objawów ostrych leczyć jak formę chroniczną.

Leczenie jaglicy chronicznej zależy od każdorazowego okresu choroby. W każdym przypadku, gdy spojówka jest rozpulchniona a wydzielina obfita, należy rozpocząć od lapisowania. Z ustąpieniem zbytniej wydzieliny rozchodzi się o usunięcie zmian przerostowych (ziarna i przerosłe brodaweczki). Środki do tego służące są następujące:

1. Systematyczne tuszowanie cum cupr. sulf. in subst. tak długo, aż spojówka nie stanie się gładką i bladą. Środek ten jednak może być przeciwwskazany chwilowo, jeżeli wystąpi świeży infiltrat, wrzód lub ostra łuszczka wśród żywego nastrzykania rzęskowego. Wówczas wrócić do lapisu, aż do ustąpienia nastrzykania rzęskowego.

2. Systematyczne pocieranie wacikiem zwilżonym w roczynie (1:2000) sublimatu, odwiniętych spojówek.

3. Gdzie przeważają ziarna jaglicowe, a są powierzchowne, najkorzystniej zastosować wygniatanie bądź to przez uciskanie załamka chwyconego pomiędzy paznogciowe powierzchnie obu palców dużych, bądź też osobną »ad hoc« pensetą Knappa. Po wygnieceniu, które czasem wypadnie powtórzyć, okłady lodowe, przestrzykiwanie sublimatem, a po kilku dniach powrót do leczenia zwykłego (lapis względnie cuprum).

4. Nielicznie rozsiane a do wygniecenia zagłębokie lub zbyt młode ziarna jaglicowe, można pojedynczo wypalać galwanocauterem Settler-Niedena.

5. W przypadkach ciężkich opierających się leczeniu powyższemi środkami przy znacznym przeroście załamka, skraca znacznie przebieg wycięcie częściowe załamka wedle Heisratha. Metoda ta, jakkolwiek ma swoich przeciwników, wolną jest przy umiejętnem wykonaniu od wszelkich szkodliwych następstw,

W przypadkach lekkich lub na ukończeniu leczenia, można pendzlować cum plumb. acet. (cave przy wrzodach) lub zasypywać proszek tanninowy z kw. borowym w stosunku 1:3. Gdzie niemożliwem jest leczenie przez lekarza, wskazanem jest przynajmniej zapuszczanie roztworu cupr. sulf. lub tanniny.

Rp. Cupr. sulf. 1·00; Glycerini puri 15—20·00. DS. Krople do ócz. (1—2 kropli raz dziennie).

Lub też gdzie wskazana ostrożność:

Rp. Tannini puri 1·00; Glycerini puri 8—15·00. DS. Krople do ócz. (1—2 kropli raz dziennie).

Dobrze jest zmieniać te środki, aby wykluczyć wpływ przyzwyczajenia. Komplikacye, jak łuszczka i wrzody nie wymagają zazwyczaj osobnego leczenia. Przyczyną przewlekania się komplikacyi mogą być następstwa jaglicy, jak distichiasis, trichiasis, blepharophimosis, entropium. Stany te wymagają operacyi. Aż co chwili oper. należy baczną zwracać uwagę na rzęsy i często epilować wadliwie rosnące lub wkręcone.

Kerato conjunctivitis phlyctaenulosa.

Wspólną cechą wszystkich postaci tego cierpienia, występującego pod formą pryszczków na spojówce, lub rogówce, łuszczki, czy też miotełki naczyniowej, jest ich tło skrofuliczne.

Leczenie musi więc być nietylko lokalne ale i ogólne: posilna dyeta (pokarmy mięsne, jaja, mleko, zdrowe suche mieszkanie, w zimie zażywanie tranu, w lecie kąpiele słone (Rabka, Iwonicz, Rymanów). Lokalnie: zasypywanie kalomelu przez czas dłuższy, nawet z parę tygodni po ustąpieniu cierpienia.

Rp. Calomel. vap. p. alcoholis. subt. pulv. 5·00. DS. Proszek do ócz. Pendzelek.

Wobec znaczniejszej wydzieliny spojówkowej, lepiej zacząć leczenie od lapisu a później dopiero przejść do calomelu. Unikać calomelu przy równoczesnym podawaniu jodku potasu, wywiązujące się bowiem przy tem połączenia jodu z rtęcią, działają silnie gryząco. W formie złośliwej (infiltrat głębszy, barwy szaro-żółtej) dążyć wpierw do oczyszczenia się nacieku za pomocą środków podanych w leczeniu wrzodów rogówkowych.

Energiczniej jeszcze niż calomel działa zmodyfikowana maść Pagenstechera.

Rp. Mercur praecip. flav. 0·15—0·2; Vaselini flavi 5·00. Mfung. DS. Maść do oka.

Środek ten wprowadza się bądź grubszą sondą okul., bądź pręcikiem szklannym pod powiekę, po czem zlekka masuje się palcem przez powiekę. Maść ta nadaje się szczególnie w formach naczyniowych kerat. phlyct. Gdzieby postępowanie to nie wstrzymało progresyi miotełki naczyniowej, najlepiej przypalić galwanokauterem brzeg wrzodu znajdującego się na szczycie miotełki.

Conjunctivitis diphteritica.

Jest to najniebezpieczniejsza z chorób ocznych, u nas na szczęście rzadka, częstsza w północnych Niemczech. *Leczenie:* pierwszem zadaniem odosobnienie chorego dziecka i wstrzykiwanie surowicy swoistej. Lokalnie w okresie infiltracyi (deskowato twardy obrzęk powiek, naciek brudno szary w spojówce, zdjąć się nie dający) leczenie przeciwzapalne i antyseptyczne, jak w conjunctivitis blennorrhoica: przestrzykiwanie pilne sublimatem i okłady lodowe, jednak miernie i bez przesady stosowane, przytem ogólne leczenie tj. wstrzykiwanie surowicy antydyft. Francuscy okuliści radzą nadto pomazywanie spojówki sokiem cytrynowym. W okresie ropienia i exfoliacyi błon dyft., lapisowanie 2% rozczynem lub co lepiej cum lapide mitigato w miejscach już od błon wolnych. W okresie zbliznowacenia zmniejszają dolegliwości środki osłonne, jak mleko i maść borowa.

Combustio conjunctivae cum calce.

Sparzenie wapnem przedstawia obraz podobny do dyfteryi spojówki. Charakterystycznem jest mlecznobiałe zazwyczaj nie wyjaśniające się zaćmienie rogówki, o ile ta sparzoną została. Pierwszym zadaniem lek. jest wydobyć starannie łyżeczką Daviela szczątki wapna, kryjące się w fałdach spojówki, przyczem unikać wszelkiego spłukiwania, prócz chyba roztworem cukru trzcinowego, który zobojętnia wapno. Dla usunięcia bólów i objawów zapalnych okłady lodowe obok zapuszczania w pierwszych dniach 3—5% kokainy, w razie potrzeby z dodatkiem atropinu, na strupy zaś oparzelinowe zasypywanie jodoformu.

Rp. Cocaini mur. 0·3—0·5; Aqu. dest. 10·00. DS. Krople do öcz.

Rp. Jodoformi subtil. pulv. 5·00. Proszek do öcz.

W okresie zabliźniania rozrywać końcem tępej sondy świeżo powstające zrosty, aby zapobiedz symblepharon. W razie, gdyby takowe mimo to wystąpiło, operacya.

Keratitis parenchym. diffusa.

Obraz choroby na szczycie rozwoju może nasunąć nie wprawnym myśl łuszczki. Dla odróżnienia pamiętać należy, że naczynia nowo wytworzone w cierpieniu tem leżą w głębszych warstwach rog. stąd też przez zaćmienie rogówki wydają się brudno-czerwone podczas, gdy w łuszce leżą powierzchownie, rozgałęziają się widocznie, a barwy są żywo czerwonej.

Leczenie musi uwzględnić tło, a więc w lues congen. natrium lub kal. jodat. wewnętrznie, w kile nabytej wcierania szaruchy. W okresie zapalnym (nastrzykanie rzęsk. i łzawienie) lokalnie poprzestać należy na zapuszczaniu atropinu dla zapobieżenia iritis. Zresztą posilne pożywienie, pobyt na świeżem powietrzu, a tylko wobec ciężkiej komplikacyi z iridokyklitis lub iridochorioiditis, ciemny pokój. Po ustąpieniu objawów zapalnych, przejść należy do środków wyjaśniających, jak kalomel, maść Pagenstechera, tra. opii crocata lub ol. terebintinae cum glycerin. *āā.* do zapuszczania 1 raz dziennie. W szeregu środków tych kalomel jest najłagodniejszym, ol. terebint. najsilniej drażniącym środkiem. Od kalomelu więc zacząć należy i zwolna do coraz silniejszych przechodzić.

Rp. Natr. jod. 5—8·00; Aqu. dest. 200·00. DS. Po dwie łyżki dziennie.

Rp. Ung. ciner. 1·50—2·00. D. t. d. Nr. 30. DS. Po 2 pak. do wcierania.

Rp. Ol. terebint. rectific. Glycerini āā. DS. Jedną kroplę raz dziennie zapuszczać do oka.

Wrzody rogówki.

Zawdzięczają one swe powstanie infekcyi lokalnej na tle exkoryacyi rogówki. Dla tego to obok drobnych urazów rogówki ciał obcych, trichiasis. entropium, lagophthalmus, exophthalmus) najczęstszą przyczyną wrzodów rog. są zapalenia spojówki, gdzie wydzielina śluzowo-ropna stanowi materyał zakaźny. Odróżniamy więc:

1) Wrzody ka·aralne charakteryzujące się swem położeniem obwodowem i kształtem półksiężycowym.
2) Wrzody na tle jaglicy.
3) Wrzody na tle śluzoropotoku.
4) Wrzody na tle dyfteryi.
5) Wrzody ur..zowe.

Zboczeniom stanu ogólnego zawdzięczają swoje powstanie wrzody po Keratitis phlyctaenulosa tudzież po herpes corneae febrilis.

Leczenie zależy od etiologii. Wrzody następowe goją się pod wpływem leczenia choroby spojówki (Trachoma,

conjunctivitis blennorrhoica, conjunctivitis catarrhalis). Obok tego dla zapobieżenia iritis, należy utrzymać źrenicę w rozszerzeniu za pomocą atropiny. W leczeniu wrzodów pierwotnych rogówki zależy postępowanie od stadyum wrzodu. W okresie progresyi tj. wobec silniejszego nastrzykiwania rzęskowego, żółtawego zabarwienia dna i brzegów wrzodu, należy dążyć wpierw do oczyszczenia nacieku. W przypadkach lżejszych osiągamy to przez zapuszczenie atropiny, zapraszanie jodoformu i opaskę. W przypadkach cięższych wskazane jest obok atropiny zapuszczanie sublimatu 1 na 5000 co 1—$\frac{1}{2}$ godz., ciepłe okłady z siemienia lnianego przez kilka godzin dziennie, na noc jodoform i opaska. Wobec wrzodów głębszych, gdzie grozi przebicie, lub zachodzi obawa zniszczenia przeważnej części rogówki, lepiej jest zastąpić zwłaszcza przy wrzodach obwodowych atropinę pilocarpiną lub eseryną, środki te bowiem obniżając ucisk śródoczny, poprawiają odporność rogówki. Dopokąd wrzód wybitnie ropny (np. ulcus serpens corneae) jest niezbyt rozległy, najlepszym środkiem wstrzymującym progresyę jest przypalenie galwanokauterem. Przy większych jednak rozmiarach wrzodu lub abscesu rogówki wskazaną będzie keratotomia wedle Saemischa.

Doprowadziwszy leczeniem tem wrzód do oczyszczenia się (oko blade, dno wrzodu już zaledwie szare lub zupełnie czyste) przystąpić należy do przyspieszenia regeneracyi przez środki lekko drażniące a zarazem wyjaśniające, jak calomel i maść Pagenstechera.

Maculae corneae.

Łatwo je odróżnić od nacieków zapalnych uwzględniając: 1) brak nastrzykania rzęsk, 2) ostre odgraniczenie, 3) barwę białą lub niebieskawą, 4) gładką zwierciedlącą powierzchnię.

Tylko świeże plamki można do pewnego stopnia wyjaśnić przez dłuższe stosowanie środków podanych przy Keratitis parenchym. diff. Plamy grubsze zasłaniające źrenicę dają wskazanie do iridectomii optycznej. W celu kosmetycznym można szpecące plamy uczynić mniej widocznymi przez tatuowanie co w przypadkach odpowiednich może również korzystny wpływ wywrzeć na bystrość wzroku.

Staphyloma corneae.

Garbiaki częściowe bez względu na stopień upośledzenia wzroku jaki wywołują, dają wskazanie do iridectomii, aby ocalić wzrok podupadający skutkiem pod-

wyższenia ucisku śródocznego. W razie wrośnięcia źrenicy całkowitego w bliznę, można przy utrzymanym poczuciu światła (światło stoczka na 6 m. lokalizacya dobra) przez iridectomię nawet wzrok przywrócić.

Garbiaki całkowite o ile wywołują dolegliwości przez swe rozmiary, a utrzymane jest poczucie światła, mogą być usunięte drogą operacyjną (Wecker, Knapp). Wobec braku jednak poczucia światła zwłaszcza przy równoczesnym wydęciu twardówki, wskazaną jest enukleacya gałki ocznej.

Iritis, iridokyklitis.

Prosta iritis zdradza się:

1) nastrzykaniem rzęskowem,

2) często zmętnieniem cieczy wodnej, czasem obecnością ropy w przedniej komórce (iritis supur.).

3) Zmianą barwy tęczówki (porównaj z okiem II-em).

4) Zatarciem promienistego rysunku właściwego tęczówce.

5) Obecnością tylnych przyczepień łatwo uwidaczniających się po zapuszczeniu atropiny. Jestto najczęstszy objaw iritis.

6) W pewnych przypadkach szaremi osadami na tylnej ścianie rogówki (Iritis serosa).

Nie rzadko przechodzi zapalenie na ciałko rzęskowe, co przynajmniej w ostrych przypadkach zdradza się silnym bólem przy dotykaniu okolicy ciałka rzęskowego (Iridokyklitis).

Leczenie. Ponieważ iritis, pomijając wrzody i zapalenia rogówki, jest zawsze niemal następstwem chorób ogólnych (syphilis w około 70% przypadków, rheumatismus, diabetes melitus, tuberculosis, gonorrhoe) więc przedewszystkiem leczenie ogólne zależnie od etiologii a więc: wcierania ung. ciner. kalium jod. interne natr. salicyl. i t. d. W przypadkach ostrych ciemny pokój, w lżejszych okulary dymne.

Lokalnie: zapuszczanie atropiny lub innych środków tak często, aby źrenicę do maximum rozszerzyć. w pierwszych dniach zatem co 2 do 3 godz., później rzadziej. Przy większej ilości tylnych przyczepień zapuszczanie atropiny z cocainą. Jeżeli źrenica opiera się rozszerzeniu, 6—7 pijawek na skroń. Z powodu bólów tudzież dla pobudzenia szybszej resorbcyi, ciepłe okłady (zimne przeciwskazane z wyjątkiem świeżej iritis traumatica). Wobec idiosynkrazyi do atropiny zapuszczanie duboizyny, jak powyżej.

Rp. Atropini sulf. 0·05; Aqu. dest. 5·00. DS. Krople do oka.

Rp. Atropini sulf. 0·05; Cocaini mur. 0·15; Aqu. dest. 5·00. DS. Krople do ócz.

Rp. Duboisini sulfur. 0·025; Aqu. dest. 5·00. DS. Krople do ócz.
Rp. Scopolamin hydrobrom 0·01; Aqu. dest. 5·0. DS. Krople do ócz.

Ophthalmia sympathica.

Przyczyną choroby jest iridokyklitis traumatica oka 2-go po urazie przebijającym gałkę. Choroba w najlżejszym swym stopniu objawia się łzawieniem i łatwem nużeniem się oka (Iritatio symp.). Właściwe zapalenie symp. przebiega najczęściej pod formą ciężkiej iridokyklitis plast., rzadziej neuritis opt.
Leczenie; Enukleacya oka pierwszego, zresztą postępowanie, jak w ogóle przy iridokyklitis: Kali jodat, wewnętrznie, w cięższych przypadkach wcierania szaruchy.
Następstwa w postaci seclusio i occlusio pupillae, dają wskazanie do iridectomii, ale dopiero po zupełnem uspokojeniu się oka.

Iridochorioiditis suppur. Panophthalmitis.

Oba te cierpienia dla oka bezwzględnie zgubne, kończą się z reguły zanikiem gałki ocznej. Pierwsze charakteryzuje się obrzmieniem powiek wysokiego stopnia, obecnością chemosis, hypopion, tudzież reflexem żółtawym z głębi oka. Gdy choroba wzmogła się do panophtalmitis, do powyższych objawów przyłącza się wysadzenie gałki ku przodowi, nie rzadko także gorączka. Przyczyną bywa infekcya ropna, bądź to po urazie przebijającym gałkę, bądź też metastaza na tle pyemii, endocarditis ulcerosa, meningitis cerebrospin.
Leczenie: Ze względu na złe rokowanie, rozchodzi się tylko o złagodzenie bólów i skrócenie choroby. Polecić więc należy ciepłe okłady, na noc injekcyę morfiny; wobec rozwiniętej panophthalmitis, gdy zbliża się czas przebicia ropy, incizya w twardówce w okolicy równika cięciem równoległem do brzegu rogówki. Enukleacya przeciwskazana z powodu niebezpieczeństwa meningitis.

Ciała obce i zranienia oka.

Drobne a lekkie ciałe obce, znajdziemy zazwyczaj pod powieką górną lub dolną tuż ponad, względnie popod wolnym brzegiem powieki. Ukryte w załamku górnym, co bywa rzadziej, łatwo wykazać i wydobyć łyżeczką Daviela. Odpryski metaliczne, (zendra, opiłki żelazne) jeśli drobne, wbijają się powierzchownie tylko w rogówkę, skąd je, po poprzedniem znieczuleniu ro-

gówki kokainą (5%) dokładnie wydobyć należy igiełką dyscysyjną lub t. z. dłutkiem rogówkowem. Ciała obce, tkwiące w komórce przedniej, wymagają już delikatniejszego zabiegu operacyjnego. Ciała obce, które przebiwszy twardówkę lub rogówkę, dostały się w głąb oka, sprowadzają z reguły utratę oka, bądźto za pośrednictwem chronicznej iridokyklitis plastica, bądź też panophthalmitis. Ważniejszym jest niebezpieczeństwo sympatycznego zapalenia oka 2-go, dlatego w przypadkach podobnych wskazaną jest enukleacya. Tylko tam, gdzie ciałem obcem jest stal lub żelazo, można w świeżych przypadkach uniknąć enukleacyi, przez wydobycie elektromagnesem.

Wobec każdego cięższego zranienia oka, pierwszym zadaniem jest skrupulatna czystość i założenie antyseptycznego opatrunku. Specyalista oceni, jaki zabieg, a względnie leczenie, będzie w dalszym ciągu wskazane.

Katarakta.

W rozwoju zaćmy odróżnić należy 4 okresy: 1, Cataracta incip. dająca się wykazać oświetleniem ogniskowem lub wziernikiem, gdzie jakiś wzrok jeszcze utrzymany. 2. Cat. intumescens, gdzie utrzymane już tylko poczucie światła, kom. przedn. płytka, soczewka niebieskawo-szara zaćmiona, okazuje połysk perłowej macicy i rysunek klinów. 3. Cat. matura, gdzie soczewka już dokładnie zaćmiona, barwa szara lub żółtawo-szara, komórka zaś wróciła do dawnej głębokości. 4. Cat. hypermatura: kom. przed. głębsza, z poza zeszczuplałej kory przegląda żółtawe jądro, nie rzadko dołącza się zaćmienie torebki.

U dzieci nie należy wyczekiwać dojrzałości, ale operować (Discissio) już w pierwszych latach życia, aby uniknąć otrętwienia siatkówki (amblyopia ex anopsia) u dorosłych wskazaną operacya (extrakcya) dopiero w okresie dojrzałości. Warunkiem odzyskania wzroku po operacyi jest zdolność rozpoznawania światła na 6 m. i lokalizacya dobra.

Glaucoma.

Niebezpieczna ta choroba nakłada na lekarza obowiązek wczesnego rozpoznania, aby nie zaniedbać odpowiedniej chwili do operacyi. W samym początku (okres zwiastunów) występują przelotne zamglenia wzroku, widzenia kół barwnych do koła światła, wreszcie mniej lub więcej wyraźne bóle w czole i głowie. Przedmiotowo w chwili napadu można już stwierdzić pewne objawy jaskry, które jednak po pewnym czasie ustępują.

Gdy jaskra przechodzi w okres 2-gi (Glauc. evolutum) nie ma już przerw pomiędzy pojedynczymi napadami — oko stale okazuje wybitne zmiany:

1. Przekrwienie przednich żył rzęskowych.
2. Zamglenie rogówki, rozlane głównie w środku o powierzchni jakby pokłutej.
3. Komórka przednia płytka.
4. Tęczówka łupkowo szara.
5. Źrenica szeroka, często owalna, na bodźce nie oddziaływa.
6. Jako przyczyna wszystkich tych objawów, a zarazem jako najgłówniejszy objaw przedmiotowy — podniesienie ucisku śródocznego.

Zwolna wśród chwilowych remisyi i zaostrzeń, wzrok co raz niżej podupada, wreszcie poczucie światła ginie (Glauc. absolutum). Przebieg bywa ostry lub chroniczny. W pierwszym przypadku do opisanych objawów przyłącza się silniejsze nastrzykanie rzęskowe czasem chemosis, podmiotowo zaś gwałtowne bóle w okolicy oka i w głowie.

Jaskra prosta przebiega tylko z lekkiem stwardnieniem oka bez objawów zapalnych, bez bólów, wziernik zaś wykazuje exkawacyę tarczy dobrzeżną.

Leczenie: Środkiem radykalnym jest wczesne wykonanie iridectomii obwodowej i szerokiej. Mniej pewną jest sclerotomia. Aż do chwili operacyi wskazane są środki obniżające ucisk śródoczny jak, zapuszczanie ½% eseryny lub 2% pilocarpiny, które w miarę ciężkości przypadku zapuszczać należy co 3 do 2 godzin dziennie. Działanie ich jest bardzo korzystne, jednak tylko przemijające. Nadto nie działają one tam, gdzie źrenica np. z powodu atrofii tęczówki nie zwęża się.

W jaskrze ukończonej (Glauc. absolut.) wskazane wypatroszenie gałki ocznej lub enukleacya.

Rp. Eserini salicyl. 0·025; Aqu. dest. 5·00. DS. Krople do ócz.

Rp. Pilocarpini mur. 0·1; Aqu. dest. 5·00. DS. Woda do ócz.

Hordeolum.

W razie, gdy już widnieje czop ropny — nacięcie. U osób bojaźliwych ciepłe okłady. Przy habitualnej skłonności do jęczmieni, dłuższe używanie maści z praecipitatu białego lub żółtego.

Rp. Hydrarg. praec. albi 0·15—0·2; Vaselini flavi 5·00. DS. Maść na powieki.

Lub też:

Rp. Mercuri praecip. flav. 0·15—0·2; Vaselini flav. 5·00. MDS. Maść na powieki (do smarowania przed ułożeniem się do snu, w wielkości ziarna grochu między rzęsy).

Blepharadenitis.

W formie łuskowej i strupkowej maść z precipitatu białego lub żółtego, pilne usuwanie strupów, zmywanie brzegów powiek wacikiem zmoczonym w wodzie kolońskiej. W formie wrzodziejącej, przypalenie cum lapide mitigato. Uwzględnić nadto przyczynę (scrophulosis, blenorrhöe sacci lacr.).

Chalazion.

Od jęczmienia różni się brakiem objawów zapalnych, tudzież punktem wyjścia z chrząstki powiekowej (Gruczoły Meiboma). Usunięcie za pomocą nacięcia od strony spojówki powiekowej cięciem równoległem do przebiegu gruczołów Meiboma po czem galaretową treść wygnieść, a torebkę wyskrobać należy.

Blennorrhoea sacci lacrym.

Objawy: łzawienie, tudzież śluz ropiasty za uciskiem okolicy woreczka łzowego, wydobywający się z punktów łzowych. Od czasu do czasu przyłącza się ostre ropne zapalenie woreczka łzowego (dacryocystitis) z ogólnymi objawami abscesu, charakteryzującego się tem, że odpowiada położeniem woreczkowi łzowemu, a nie przekracza ku górze lig. canthi int. Dacryocystitis nie leczona przebija na zewnątrz, a rezultatem jest przetoka woreczka łzowego.

Leczenie: W blennorrhoe sacci lacr., tudzież wobec przetoki niezbędnem jest systematyczne sondowanie przewodu noso-łzowego sposobem Bowmana. Rozpocząć należy od Nru 2-go a kończyć na Nrze 4-tym. Po każdorazowem wyjęciu sondy (sonda leży $1/2$ godziny) przestrzykać należy przewód noso-łzowy przez kanalik łzowy, za pomocą szprycki Anela lub dobranego zakrapiacza sublimatem 1 na 5000. Gdy przy leczeniu tem już żadnej wydzieliny z wor. łzow. wycisnąć nie można, sondować jeszcze w rzadszych odstępach czasu dla zapobieżenia recydywie. Wiedzieć jednak należy, że tylko prawidłowe sondowanie prowadzi do celu, podczas gdy wywoływanie »par force« dróg fałszywych, zdradzających się krwotokiem z nosa lub przewódki łzowej, mści się zazwyczaj każdorazowem pogorszeniem stanu.

Przetoki granulujące, goją sie pod wpływem tego leczenia same, przetoki zaś o ścianach zabliźnionych wymagają nadto operacyi. Przypadki zbyt zadawnione z zarośnięciem przewodu noso-łzowego lub ze znacznem wydęciem wor. łzow. dają wskazania do extyrpacyi woreczka łzowego.

Dacryocystitis.

Gdy nie trwa nad 24 godz. można często wyleczyć poronnie, przez wywarcie ucisku za pomocą wałeczka waty na woreczek łzowy i założenie staranne opaski uciskowej. Gdy jednak jest fluktuacya, należy przeciąć cięciem prostopadłem do skóry tuż popod lig. canthi int. Następnie zaś traktować, jak zwykły absces, a więc dla zapobieżenia sklejenia się brzegów rany wprowadzenie paska gazy jodoform., do woreczka tak długo, dopokąd wydzielina nie straci charakteru ropnego i obrzmienie zapalne nie ustąpi, poczem przejść należy do sondowania.

BADANIE BYSTROŚCI WZROKU I REFRAKCYI.

Bystrość wzroku wyraża się stosunkiem odległości, w jakiej dany przedmiot może być jeszcze rozeznanym, do odległości, w jakiej przez oko normalne rozeznanym być powinien. W skali druków poniżej podanej nagłówki oznaczają odległości normalne w metrach. Kto więc D = 30 czyta tylko na 5 metrów, posiada bystrość wzroku = $^5/_{30}$ i t. d. Przy równoczesnem oznaczaniu refrakcyi należy badać w stałej odległości, nie mniejszej od 6 lub 5 metrów.

Jeżeli badany największych nawet Nrów nie rozpoznaje w odległości 6 m., należy badać, na jaką odległość widzi i liczy palce. Liczenie palców odpowiada mniej więcej Nrowi 60 Snellena. Kto więc palce liczy tylko na 3 m., tego bystrość wzroku = $^3/_{60}$ = $^1/_{20}$.

Bystrość wzroku mniejsza od 1 wskazuje na zboczenia bądź to w przeźroczystości środków łamiących (zaćmienia rogówki, soczewki, ciałka szklanego) bądź na choroby siatkówki, nerwu wzrokowego lub naczyniówki, bądź też wreszcie na wady refrakcyi. Wadę refrakcyi stanowi może wzrok krótki (Mp.), nadmiarowy (Hp.) lub astygmatyzm. Jeżeli bystrość wzroku badana w dali (5—6 m.) okazuje się mniejsza od 1, podczas gdy w pobliżu czyta badany nawet najdrobniejsze druki do pewnej stałej odległości, wskazuje to na obecność krótkiego wzroku, wówczas należy oznaczyć największą odległość, w której badany drobne druki jeszcze czytać potrafi. Będzie to t. z. punkt dali wzrokowej. Stopień krótkiego wzroku w dyoptryach znajdziemy dzieląc 100 (cm.) przez ową odległość: n. p. ktoś czyta Nr 0·8 na odległość 50 cm. Mp, będzie = $^{100}/_{50}$ = 2 Dpt.

Dokładnie oznaczymy stopień Mp. empirycznie. oznaczając, jakie najsłabsze szkło wklęsłe najlepiej

bystrość wzroku w dal poprawi. Na odwrót, w hypermetropii miarą stopnia wady będzie najsilniejsze szkło wypukłe, dające najlepszą bystrość wzroku. Hypermetropia istnieć może jednak i tam, gdzie bystrość wzroku w dal okazuje się prawidłową (t. z. Hp. facultativa), w takim razie miarą Hp. jest najsilniejsze szkło wypukłe, które bystrości wzroku nie pogarsza.

Jeżeli przy prawidłowej bystrości wzroku stwierdzamy zupełną niemożność czytania drobnych druków, wskazuje to na wadę akomodacyi. U osób młodych przed 43 rokiem życia bywa to wynikiem porażenia akomodacyi (»mydriatica«, przebyta dyfterya, zatrucie toksynami nieświeżych ryb, raków, kiełbas itp.). U osób starszych jest to wada fizyologiczna: presbyopia. Postęp presbyopii unaocznia poniższa tabliczka (dla emetropów).

W r. 43 — 1 D.
» 50 — 2
» 55 — 3
» 60 — 4
» 65 — 4·5

Wartości te zmniejszają się u krótkowidzów o stopień myopii u hypermetropów zwiększają się o stopień hypermetropii.

D = 0.5.

Przyroda czaruje nas urokiem barw i zachwyca powabem postaci, a widok jej zjawisk podnosi serce i koi cierpienia duszy. Czysta i zimna woda jest najlepszym napojem, bo nas pokrzepia a zdrowiu nie szkodzi. Sknera jest jako na skale jagody: ludziom nic po nich, jeno wronom gody. Kto daje a wymawia, szpetny ma zwyczaj, lepiej niech nie daje a wypominaniem daru nie zatruwa. Bieda a niedostatek to dwie bardzo odmienne rzeczy. Biedny nie posiada tego, co mu do utrzymania potrzeba: kto niedostatek cierpi, ten wprawdzie z biedy nie umiera, lecz nie posiada wielu rzeczy potrzebnych ale koniecznych.

D = 0.8.

Jednego naprawisz datkiem, drugiego zepsujesz, bacz zatem komu dajesz. Kto godnemu daje, sam zyskuje, ale nikomu nie dawaj bez miary i rozwagi, bo szybko ustaniesz. Nauka bez cnoty jako miecz, u szalonego i sobie i drugim szkodzi Trudna zgoda z ogniem woda. Lenistwo idzie powoli, niedostatek za niem kroczy, a bieda dogania je szybko. Nawet przyjacielowi nie zwierzaj wszystkiego, lecz gdy to czynisz, wybierz znanego ci nie z mowy ale z czynu.

D = 1.25.

Najgorsza i jedyna prawdziwa niedola, okrom zbrodni, to strata ukochanéj osoby. Nadzieja pokrzepia opuszczonego, pociesza go w biedzie i niedoli i chroni od rozpaczy. Kto sam kochany i innych kochaniem darzy, ten pewno bogaty jest w wielkie cnoty; wzajemne kochanie bowiem zwykle wielkich zalet jest wynikiem.

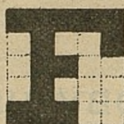
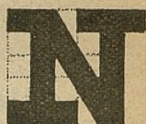
D = 5.

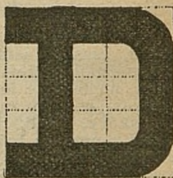

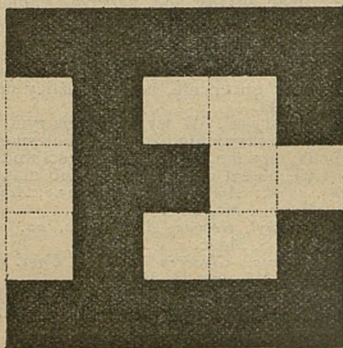
D = 10.

D = 15.

D = 30.

CHOROBY USZNE.

I. Małżowina uszna.

Othaematoma, (Krwiak uszny) powstaje skutkiem urazu, czasem samoistnie. Z początku zimne okłady, lód, później w lżejszych przypadkach: pendzlowanie jodyną, nacieranie jodwazogenem, mięsienie i opatrunek uciskający. Przy znacznych rozmiarach, silnem napięciu skóry, wielkich bólach, zropieniu: wypróżnienie treści zapomocą trójgrańca albo nacięcia, usunięcie części obumarłych, opatrunek przeciwgnilny. Przeciw pozostałemu zniekształceniu i zgrubieniu: codzienne mięsienie.

Erysipelas (róża), **Phlegmone** (ropówka), **Perichondritis** (zapalenie ochrzęstnej). Z początku leczenie przeciwzapalne, zimne okłady, lód, przyrząd chłodzący Leitera, okłady *Liqu. Burowi*. Przy nagromadzeniu się ropy nacięcie, w razie potrzeby wyskrobanie schorzałej chrząstki, opatrunek przeciwgnilny. W gruźliczem zapaleniu ochrzęstnej *Perichondritis tuberculosa*, stosuje się zawiesinę jodoformu w glicerynie, jak w gruźlicy miejscowej innych części ciała.

Eczema (wyprysk). W wyprysku ostrym, przy silnem napięciu, przekrwieniu i znacznej bolesności skóry: unikanie mycia, albo moczenia chorej części wodą, okłady z *aqu. Goulardi*, potem różne posypki lub maści jak:

Rp. Zinc. oxyd.; *Amyl. tritic. aa. 25.0*; *Acid. salicyl. 1.0*; *Vaselin albi 50.0.* Mf. ung. S. Maść.

Rp. Ung. diachyl. Hebrae; *Acid. boric. aa. 10.0*; *Vaselin 20·0.* Mf. ung. S. Maść.

Rp. Acid. tannic.; *Glycerin aa. 4.00*; *Ungt. rosat 30.0*; *Acid. carbol. 0.30.* Mf. ung. S. Maść.

Rp. Creolin 2.0; *Vaselin 100·0.* Mf. ung. S. Maść.

Rp. Ichtyol 1.0; *Lanolin 10.0.* Mf. ung. S. Maść.

Przyschnięte strupy należy pierwej zmiękczyć i usunąć za pomocą letniej oliwy albo okładów z 2% rozczynu kw. borowego, lub też *Liquor alumin. acet.* Miejsca czerwone, starte i pozbawione przyskórka nasmarować grubo maścią i pokrywać grubą warstwą waty. Opatrunek ten należy zmieniać w początku codzień, później co 2—3 dni. Miejsca owrzodziałe i rozpadliny przyżega się 3—5% azotanem srebrowym, lub też stosuje się:

Rp. Chrysarobini 5.0; Lanolini 20.0. Mf. ung. S. Maść.

W wyprysku suchym, swędzącym i łuszczącym się używa się obok maści jeszcze przetworów dziegciowych lub siarczanych jak:

Rp. Zinc. oxyd.; Amyl. tricic. aa. 12.0; Acid. salicyl. 0·50; Vaselin alb. 25.0; Sulfur prp.; Ol. rusci aa 5.0. Mf. ung. S. Maść.

Rp. Pic. liquid. 4·0; Spirit. vin. 6.0. albo

Rp. Ol. cadin 2.0; Glycerin 30.0. albo

Rp. Ol. fagi 10.0; Glycerin 5.0; Ungt. emoll. 40.0. Mf. ung. S. Maść.

Rp. Tct. rusci 10.0. S. Do nacierania.

Obok środków miejscowych często wskazane jest leczenie ogólne skrzepiające: żelazo, tran, leczenie dyetyczne i t. d.

Herpes auriculae (półpasiec). Posypanie proszkiem albo smarowanie maścią borową.

Combustio (oparzenie). Przeciw zaczerwienieniu, obrzmieniu i bolesności zasypywanie pudrem.

Rp. Aq. calcis; Ol. oliv. aa. pp. aequal. DS. Do okładów. Opatrunek 3% maścią borową, jodoformową, aristolową, 2% rozczynem octanu glinowego.

Większe pęcherze otworzyć nożyczkami potem opatrunek wyżej podany. Ziarniny przyżegać azotanem srebrowym.

Congelatio (odmrożenie). Z początku nacierania śniegiem, potem zimne okłady, okłady lodowe, przyrząd Leitera. Okłady z wody Goularda i nastoju makowca. (10.0 : 200.0.) W późniejszym okresie obmywanie i nacieranie dwa razy dziennie gorącą wodą, smarowanie kleiną jodoformową, traumatycyną, pendzlowanie maścią:

Rp. Camphor ras. 0.20; Cerae alb. 10.0; Ol. lini 15.0. MDS. Kilka razy dziennie napendzlować, (działa korzystnie szczególnie na przykry świąd skóry).

albo

Rp. Ungt. plumb.; Vaselin flavi aa 40.0; Ol. olivar. 20.0; M. c. acid. phenylic. 2.0; adde ol. lavandul. gtts. XXX. f. ungt. S. Maść, smarować grubo na szmacie i przez noc zakładać.

Owrzodzenie leczyć należy wegług ogólnych zasad chirurgicznych.

II. Przewód słuchowy zewnętrzny.

Otitis externa circumscripta et diffusa. Obrzmienie, zwężenie przewodu i znaczna bolesność na ograniczonem miejscu lub na większym obszarze. Bóle szczególnie przy leżeniu na uchu chorem, dotknięciu, ucisku lub pociągnięciu małżowiny lub skrawka, przy ruchach żuchwy podczas jedzenia. Słuch w różnym stopniu upośledzony, zależnie od obrzmienia i zwężenia przewodu. W okresie ostrym także gorączka, ból głowy i zębów, bezsenność. Częstą przyczyną cierpienia jest uszkodzenie wskutek dłubania w uchu palcem lub różnymi przedmiotami, różne drażniące środki partackie, (t. zw. krople uszne (nafta),) drażniące ciała obce, zakażenie przez wydzielinę z ucha środkowego, nieczyste narzędzia i t. p. Następnie przyczyną częstych czyraków przewodu może być moczówka cukrowa i skłonność induwidualna. Leczenie: z początku środki przeciwzapalne i kojące, pijawki: przed skrawkiem, zimne wysychające, lub ciepłe okłady naokoło ucha, nacieranie naokoło:

Rp. Chloroformi; Ol. hyoscyami c. āā. pp. aequal. S. Do nacierania na około ucha.

Wkrapianie do ucha ciepłych środków kojących, jak: *Rp. Dct. semin papav. 1.0—10.0; Tct. laudani simpl. 0.5—1.0.* MDS. Ogrzać i parę razy dziennie wkraplać do ucha, pozostawiając tam parę minut.

Rp. Morphii muriat 0.20; Aqu. lauroceras 20.0. MDS. Wkraplać do ucha 10 kropel *letnich* parę razy dziennie.

Cocain mur. 1.5 - 2.5; Aqua destil.; Glicerin āā. 10.0. MDS. Jak wyżej.

Rp. Amygdal. amar. quarum quaelibet, contineat.; Muriat. morph. (albo *Cocain mur.*); *Extr. opii aqu. āā. 0.01. D. t. d. Nr. X.* S. Czopki do ucha.

albo: *Rp. Menthol 4·0; Ol. olivar. 20.0.* MDS. Tamponiki z waty maczać w tym płynie ogrzanym i tak do ucha wkładać, żeby wywierać lekki ucisk na ściany przewodu albo podłużny zwitek waty, umoczony w ciepłym płynie Burowa wkładać do ucha, częste okłady z tegoż płynu na uchu. Mięsienie miejsca dotkniętego zapaleniem i jego sąsiedztwa za pomocą zgłębnika, owiniętego na jednym końcu watą natłuszczoną, lub za pomocą palca, wsuwanie kawałeczka natłuszczonego drenu, (co dobę coraz grubszego) do przewodu tak, aby wywierał na ściany lekki ucisk przez 24 godzin, może chorobę w początku przerwać.

Rp. Spirit. vin. rectificat. 10.0; Morph. mur, 0.1 albo *cocain. muriat. 0.2—0.4.*

Rp. Acid. carbol. 0.5—1.0; Glycerini 10.0 z dodatkiem *morph. 0.1* albo *cocain. 0.20—0.4.*

Rp. Anaesthesini; Acid. carbol. āā. 0.5; Menthol 0.05;

Spirit. vin.; *Glycerin. āā. 5.o.* MDS. Watę umoczoną w tym płynie ogrzanym co 4 godz. wkładać do ucha.

Rp. Sublimati 0.02; Alcohol abs. ad 20.o. MDS. Trzy razy dnia wkraplać do ucha 10 kropel na 10 minut.

Przy dłuższem trwaniu, znacznem obrzmieniu, wielkich bólach, albo wytwarzaniu się ropy: głębokie nacięcie miejsca naciekłego albo zropiałego, z wyciśnięciem ropy albo czopka nekrotycznego, potem wkładanie zwitka waty umoczonej w glicerynie karbolowej 5—10%. albo paska gazy jodoformowej, umoczonej w rozcieńczonym octanie glinowym. Dla zapobieżenia nawrotom zaleca się pendzlowanie ścian przewodu 1—2 razy dziennie rozczynem:

Rp. Merc. subl. corros 0.01—0.02; *Aq. destil. 10·o.* MD. Zewnętrznie.

Rp. Acid. boric. 4.o; *Alcohol abs. ad. 20.o.* S. Zewn.

Później przez 4 tygodnie, co drugi dzień 10 kropel do ucha wkrapiać.

W przewlekłem rozlanem zapaleniu przewodu z wydzieliną: przepłókiwanie ucha letnim rozczynem przeciwgnilnym jak: 3% rozczynem kw. borowego, albo 0,1% rozczynu sublimatu i wdmuchiwanie dobrze sproszkowanego kw. borowego, wkraplanie lub pendzlowanie ścian przewodu 5% rozczynem azotanu srebrowego albo wkraplanie:

Rp. Acid. borici 0.50; *Spirit. vin. 10.o.* MD. Krople do ucha.

Ziarniny należy przyżegać azotanem srebrowym, albo kw. chromowym.

Na swędzenie pozostające nieraz po tej chorobie, używać maści z *Hydrg. pp. alb.* Przy uporczywych nawrotach stosować kąpiele uszne:

Rp. Kali sulfurati 0.50; *Aqu. dest. 50.o.* MD. Na kąpiele uszne, przez cztery tygodnie używać.

Przy zapaleniu błoniczem albo włóknikowem przewodu *(otitis ext. diphteritica aut. crouposa)*:

Rp. Aq. calcis 50.o.

S. Co godzina napełniać przewód uszny (kąpiele uszne) tym płynem, wdmuchiwanie jodoformu, albo dobrze sproszkowanego kw. borowego z kw. salicylowym (w równych częściach), albo kalium vel zinc. sozojodolic, z talc. venet. 1:10. pendzlowanie schorzałego miejsca 10% rozczynem azotanu srebrowego, wkraplanie rozczynu:

Rp. Acid. salicyl. 1·o; *Spirit. vin. rectificati 10.o.* MDS. Krople do ucha, albo gliceryny karbolowej 5—10%, a w danym razie wstrzyknięcie podskórne surowicy przeciwbłonicznej.

Otomycosis. otit. ext. parasitica. (Grzybica uszna). Obok objawów przewlekłego zapalenia przewodu zewnętrznego wydzielają się z ucha od czasu do czasu

błonki białawe, albo brunatne w kształcie palca od rękawiczki. Silny świąd w uchu. Usunięcie błonek za pomocą zgłębnika, szczypczyków, albo strzykawki, przepłókanie ucha rozczynami przeciwgnilnymi, zresztą leczenie, jak przy *otit. ext. chronica*. Dla zapobieżenia nawrotom wkraplanie rozczynów wyskokowych, przez kilka tygodni.

Pityriasis versicolor. (łupież pstry). **Psoriasis.** (łuszczyca przewodu słuch. zewn).

Rp. Ol. cadini; Spirit. vin. āā. pp. aequal. MDS. Do pendzlowania ścian przewodu ucha zewnętrznego.

Eczema. (wyprysk) przewodu słuch. zewn. Leczenie, jak przy wyprysku małżowiny usznej.

Cerumen. (Woskowiny). Silne przestrzyknięcie najstosowniej $^1/_2$% rozczynem lysolu. Jeżeli to zostaje bez skutku:

Rp. Natr. bicarb. 0.50; Aq. destil.; Glycerin āā. 5.0. MDS. Trzy razy dnia po 10 kropel letnich wpuszczać do ucha na 10 minut, potem przestrzykiwanie powtórzyć, w razie potrzeby i oddzielenie czopka woskowiny od ścian przewodu zgłębnikiem lub łyżeczką uszną i potem przestrzykiwanie letnim rozczynem mydła albo lysolu. Dla zapobieżenia nawrotom wkraplać przez 4 tygodnie borglicerinę.

Rp. Acid. boric. 1.5; Aq. destil.; Glycerin. āā. 20.0. MDS. Trzy razy dnia 10 kropel letnich do ucha wkraplać.

Corpus alienum. (Obce ciało) w uchu zewnętrznem. Przedewszystkiem, co jest bardzo ważne, *przekonać się osobiście, że obce ciało rzeczywiście znajduje się w uchu*, zbadać jego własności, zbitość, wielkość, położenie, *unikać wszelkich narzędzi*, zastosować zaś silne przestrzykiwanie. Gdzie przewód już ścieśniony wskutek następowego zapalenia, wtedy naprzód je wyleczyć, a potem dopiero przystąpić do wydobycia ciała obcego. *Tylko wtedy, jeżeli grozi niebezpieczeństwo*, jeżeli wystąpią silne bóle ucha i głowy, nudności, zrywania na wymioty, gorączka, tarcza zastoinowa albo zatrzymanie wydzieliny w uchu środkowem, można próbować *przy dobrem oświetleniu i pod kontrolą wzroku* wydobyć ciało obce ostrożnie, za pomocą narzędzi, zgłębników, łyżeczek usznych, lub haczyków tępych. Gdzie to się nie udaje, a wydobycie obcego ciała wobec groźnych objawów koniecznie jest wskazanem, należy przys ąpić w uśpieniu, do zabiegu operacyjnego, polegającego na oddzieleniu małżowiny i chrzęstnej części tylnej ściany przewodu, lub na oddłutowaniu kostnej części tylnej ściany dla ułatwienia przystępu do ciała obcego. Gdzie zaś groźnych objawów niema, a przestrzykiwanie nie pomogło, tam lepiej zostawić obce ciało w uchu, zachować się wyczekująco i po jakimś czasie znowu próbować wydalenia za pomocą przestrzykiwania, bo obce ciało

może bardzo długo pozostać w uchu, bez najmniejszej szkody dla zdrowia, podczas gdy *nieostrożne próby wydobycia za pomocą narzędzi mogą sprowadzić bardzo znaczne szkody dla zdrowia, a nawet niebezpieczeństwo dla życia.* Szczególnie u dzieci nie wolno używać żadnych narzędzi, chyba w uśpieniu. Żyjące owady nie dające się z ucha usunąć wystrzykiwaniami, należy naprzód zabić przez wlewanie do ucha letniej oliwy, olejku terpentynowego albo spirytusu.

Obce ciało w uchu środkowem można próbować poruszyć z miejsca zapomocą zabiegu Politzera albo przestrzykując jamę bębenkową przez trąbkę Eustachiusza. Jeżeli próby są bezskuteczne, należy przystąpić do wydobycia operacyjnego.

Pruritus meati externi. (Swędzenie). Smarowanie ścian przewodu maścią:

Rp. Menthol 1.0; Vaselini 20.0. S. Maść.

Albo borolanolina, lub też wypendzlowanie 4—10% rozczynem azotanu srebrowego albo:

Rp. Sol. aquosa acid. picrin. conc. 10.0. DS. Nacierać w uchu zewnętrznem.

Rp. Epicarini 0.5; Aether 1.0; Alcohol abs. 40.0. DS. Do nacierania.

Strictura i Stenosis. (Ścieśnienie) przewodu usznego może być wrodzone albo nabyte przez ściągnięcie się blizny po zapaleniu, przez wyrośle kostne, przez zwiotczenie ścian błoniastych u starców lub przez ucisk z sąsiedztwa. Rozszerzyć albo na tępo za pomocą stożków z blaszkowiny, rurek kauczukowych (drenów,) ołowianych, albo przez przecięcie, lub wycięcie ściągających się blizn i następowe rozszerzenie, lub oddłutowanie wyrośli kostnych.

Atresia. (Zarośnięcie) przewodu może również być wrodzone lub nabyte, Tylko tam gdzie światło przewodu zamyka błona w postaci przepony, można próbować przez jej przecięcie i następowe rozszerzenie, przywrócić drożność przewodu.

III. Błona bębenkowa.

Myringitis acuta. (Ostre zapalenie błony bębenkowej). Silne kłójące bóle w uchu, powiększające się przy dotknięciu, jedzeniu, ziewaniu, szum w uszach, ból głowy, słuch dość dobry. Błona bębenkowa czerwona, silnie nastrzykana, obrzękła, czasem pokryta białymi punkcikami łuszczącego się naskórka, nieraz na niej wynaczynienia albo pęcherzyki, młotek niewidzialny. Leczenie przeciwzapalne: pijawki, zimne okłady, pendzlowanie jodyną w ukolicy ucha. Środki przeczyszczające. Zatkanie przewodu usznego watą. Przy silnych

bólach krople kojące, jak przy *otitis ext.* Ropnie na błonie bębenkowej należy naciąć i wypróżnić.

Myringitis chronica. leczenie jak w *otit. ext. chronica.*

Ruptura. (pęknięcie) błony bębenkowej skutkiem urazu zrasta się zwykle w krótkim czasie samoistnie i nie wymaga żadnego szczególnego leczenia prócz noszenia w uchu przez jakiś czas tamponika z waty, lub gazy jodoformowej, lub wyjałowionej, dla uchronienia ucha od szkodliwych wpływów zewnętrznych. Jeżeli zaś rana ulega zakażeniu, wtedy rozwija się ropne zapalenie ucha środkowego.

IV. Jama bębenkowa, ucho środkowe.

Otitis media acuta. (Ostre zapalenie ucha środkowego). Bóle i uczucie pełności w uchu, bóle głowy, czasem, szczególnie u dzieci gorączka, upośledzenie słuchu różnego stopnia. Błona bębenkowa w różnym stopniu wypuklona i nastrzykana czasem prześwieca wypocina w jamie bębenkowej. Z początku leczenie przeciwzapalne: pijawki i zimne okłady na wyrostek sutkowy, środki odwodzące, krople kojące bóle.

Rp. Phenolsalyl 1.0; Glycerin 10.0; Cocain. mur. 0.2—0.50. MDS. Watę umoczoną w tym płynie co 3—4 godziny wkładać do ucha.

Jeżeli chory zimnych i lodowych okładów nie znosi wtedy okłady rozgrzewające albo gorące z liqu. Burowi z ceratą. rodki przeczyszczające, spokój, unikanie napojów gorących i wyskokowych. Równocześnie leczenie chorób przyczynowych nosa i gardła. Wobec silnych bólów, bezsenności:

Rp. Phenacetini 0.50; Antifebrini 0.25. Mfp. *D. tal. dos. quinque.* S. Dwa proszki dziennie. Przez wlewanie 10—20% karbolgliceryny można czasem zapalenie w samym początku przerwać. Po ustąpieniu okresu ostrego i bolesności, przedmuchiwanie sposobem Politzera, albo za pomocą cewnika trąbkowego. Jeżeli zaś gorączka i bóle nie ustają, w jamie bębenkowej zbiera się coraz więcej wypociny, wypuklając błonę bębenkową i przeświecając przez nią, wykonać przecięcie błony bębenkowej, w dolnym tylnym jej odcinku albo w miejscu największego wypuklenia. Zaraz potem unikać przestrzykiwania i przedmuchiwania, lecz wprowadzać głęboko aż po błonę wązki pasek gazy jonoformowej (jako sączek) a na niej zwitek waty wyjałowionej, które zmienia się w miarę wypływu i potrzeby po każdem przemoknięciu. Po kilku dniach po ustąpieniu bolesności i ostrych objawów zapalnych przestrzykiwanie w miarę potrzeby letnimi roztczynami przeciwgnilnymi, lub ściągającymi i przedmuchiwanie sposobem Politzera dla lepszego wypróżnienia i oczyszczenia jamy bębenkowej,

lub też ostrożne wdmuchiwanie dobrze sproszkowanego kwasu borowego. Po pęknięciu albo przecięciu błony bębenkowej, utrzymujące się dalej bóle ucha i głowy mogą być skutkiem zbyt małego otworu i wymagać kilkakrotnego nieraz powtórzenia przecięcia błony bębenkowej, lub rozszerzenia istniejącego już otworu. Po ustaniu ropienia należy jeszcze przez jakiś czas wykonywać przedmuchiwanie 2 3 razy na tydzień.

Otitis media suppurativa chronica. (Przewlekłe ropienie ucha środkowego). Dość często ostre zapalenie ucha środkowego przechodzi w stan przewlekły. Leczenie: częste przestrzykiwania 3% rozczynem kwasu borowego, albo 0.5% formaliną. W uporczywem ropieniu przepłókiwać ucho środkowe przez trąbkę za pomocą cewnika letnim fizyologicznym rozczynem soli kuchennej albo 0.5% rozczynem kwasu borowego, wdmuchiwanie proszku kwasu borowego, xeroformu, protargolu, aristolu, 1—3 razy dnia zależnie od obfitości wypływu.

Rp. Zinc. sulfur. 0.30; Aq. destil. 30.0. MDS. Trzy razy dnia 10 kropel letnich do ucha wpuszczać na 10 minut.

Rp. Plumb. acet. 0.30; Aq. destil. 30.0. MDS. Jak wyżej.

Rp. Protargol. 1.0; Glycerini 10.0. MDS, Jak wyżej.

Przy wydzielinie cuchnącej używa się przestrzykiwania 3—4% kwasem karbolowym, słabym rozczynem kreoliny, lysolu, kreosolu, nadmanganezianu potasowego albo sublimatem 1:1000. Dla lepszego wypróżnienia jamy bębenkowej częste przedmuchiwanie sposobem Politzera, albo cewnikiem trąbkowym, lub też aspiracya powietrza w przewodzie ucha zewnętrznego lejkiem Siegla, częste przestrzykiwania przez trąbkę Eust. i t. p. Przy rozpulchnieniu błony śluzowej jamy bębenkowej wpuszcza się po dokładnem poprzedniem oczyszczeniu, parę kropel 10% rozczynu azotanu srebrowego na 1—2 minuty do ucha, potem przestrzykuje się rozczynem soli kuchennej. Dla lepszego oczyszczenia i rozpuszczenia wydzieliny wkraplać:

Rp. Hydrogen. hyperoxyd. 10.0. DS. 10 kropel letnich 2—3 razy dziennie wpuszczać do ucha na 10 minut.

W obec ziarnin w jamie bębenkowej:

Rp. Spirit. vini rectificati 10.0; Acid. boric. 1.0. albo

Rp. Hydrogen. hyperoxyd.; Spirit vini rectificati āā. 10.0. MS. Jak wyżej.

Lub przyżeganie *z ferr. sesquichlorat, acid. chrom., acid. trichloracet.*, lub w końcu wyskrobanie za pomocą łyżeczki ostrej. Przy ropnem zapaleniu gruźliczem wdmuchuje się jodoform lub wkrapla się 10% zawiesinę jodoformu w glicerynie. Wobec ropienia albo tworzenia się żółciołojaka *(cholesteatoma)* w górnym uchyłku nadbębenkowym jamy bębenkowej, *(recessus epitympanicus)* należy uchyłek ten przestrzykiwać za pomocą krzywych cewników, tak zwanych kaniuli bębenkowych wodą

utlenioną, albo parafiną płynną *(parafin liquid.)* lub też mentholvasogenem. Wytamponowanie jamy bębenkowej względnie górnego jej uchyłku gazą namoczoną 1% formaliną. Gdy wydzielina zaczyna się zmniejszać, należy zaniechać dalszego przestrzykiwania, a tylko obsuszać jamę bębenkową suchym tamponikiem z waty.

Ukleje uszne należy usunąć za pomocą pętli zimnej, szczypczyków uklejowych, nożyka pierścieniowatego Politzera, potem wkraplać krople spirytusowe, albo przyżegać kwasem żrącym.

Wobec *próchnicy* kostek słuchowych i ścian jamy bębenkowej, w uporczywem ropieniu w uchyłku nadbębenkowym, w jamie sutkowej i w przypadkach *żółciolojaków* wszystkie te zabiegi mogą pozostać bez skutku. Wtedy wskazane są różne zabiegi operacyjne, jak wyskrobanie jamy bębenkowej, wycięcie kostek słuchowych, odsłonięcie pobocznych jam ucha środkowego, jak uchyłku nadbębenkowego, wejście do jamy sutkowej, lub też wydłutowanie wyrostka sutkowego i kostnej tylnej ściany przewodu usznego.

Otit. media catarrhalis serosa et sicca, Sclerosis cavi tympani. (Zapalenie nieżytowe, przewlekłe ucha środkowego). Upośledzenie słuchu różnego stopnia, szum w uchu, często zawrót głowy, objawy Méniera. Błona bębenkowa albo mało zmieniona *(sclerosis)* albo zgrubiała, zaciągnięta, zmętniała, stożek świetlny nieprawidłowy, nieprawidłowe blaski, tu i ówdzie na błonie bębenkowej miejsca zanikłe, albo złogi wapienne, czasem błona bębenkowa mleczno-biała, krótki wyrostek młotka i tylny fałd mocno wysterczający. Obok leczenia przewlekłego nieżytu nosa i gardła wdmuchiwanie powietrza do ucha środkowego parę razy na tydzień, czasem stożkowanie i miesienie trąbki za pomocą zgłębników z celuloidyny albo wpuszczać do trąbki parę kropel adrenaliny. Gdzie jest w jamie bębenkowej wydzielina, która po tem leczeniu nie ustępuje należy ją wydalić przez przecięcie błony bębenkowej. W sprawach nieżytowych suchych należy także próbować wdmuchiwania do ucha środkowego przez trąbkę pary terpentynowej, lub salmiakowej albo:

Rp. Aether. sulfur.; *Liqu. hollandici āā. 5.0.* DS. Parę wpuszczać do ucha środkowego albo wstrzyknięcie do jamy bębenkowej kilku kropel jednego z następujących rozczynów.

Rp. Natr. caust. 0·03—0·1; Aqu. destil. 20·0. MDS. Kilka kropel wpuszczać do ucha środkowego za pomocą cewnika, albo:

Rp. Natr. bicarbon.; Glycerin. āā. 2·0; *Aq. destil. 10·0.* MS. Jak wyżej.

Rp. Kali jodat. 0·50; *Aq. destil. 15·0.* MS. Jak wyżej.

Po każdem wstrzyknięciu należy parę razy wpędzić

powietrze do ucha, żeby płyn wstrzyknięty w jamie bębenkowej lepiej rozdzielić. W tak zwanej sklerozie ucha środkowego działa stosunkowo najlepiej mięsienie błony bębenkowej i kos'ek słuchowych za pomocą zgłębnika uciskowego Lucae'go, masseura Delstauche'go i t. p. narzędzi, albo przez rozrzedzanie powietrza w przewodzie ucha zewnętrznym.

Residua otitidis mediae. (Pozostałości po ropnem albo nieżytowem zapaleniu ucha środkowego). Choroby te zostawiają często po sobie różne zmiany jak: zrosty tworów jamy bębenkowej między sobą, błony bębenkowej, kostek słuchowych, ścian jamy bębenkowej, wskutek tego unieruchomienie kostek i błony bębenkowej, powiększenie napięcia śródbłędnikowego i w następstwie zawroty głowy, osłabienie słuchu i nieznośny szum w uszach. Wymagają one czasem różnych zabiegów operacyjnych jak przecięcia tylnego fałdu błony bębenkowej, stawów między kostkami, między niemi a ścianą błędnikową, ścięgna naprężacza błony bębenkowej, wycięcia błony bębenkowej, albo kostek usznych i t. p.

Jeżeli pozostało przedziurawienie błony bębenkowej bez wydzieliny (»suche przedziurawienie«) można osiągnąć poprawę słuchu i usunąć szum w uchu, przez używanie tak zwanych bębenków (Tyonbee), albo wkładanie zwitka waty, umoczonej w glicerynie. Zarośnięcie przedziurawienia można sprowadzić przez częste nacieranie brzegów otworu 30—80% roztworem kwasu trójchlorooctowego. Niekiedy jednak już samoistne zabliznienie się otworu w błonie bębenkowej sprowadza pogorszenie słuchu i silny szum w uchu, tak że wówczas trzeba wytworzyć i utrzymywać sztuczny otwór w tej błonie najlepiej za pomocą galwanokaustyki.

We wszystkich chorobach ucha środkowego należy zwracać uwagę na stan ogólny ustroju, na choroby tak zwane konstytucyonalne, jak zołzy, gruźlica, niedokrewność, kiła i t. p.. i na stany chorobowe nosa, gardła i trąbki Eustachiusza i leczyć je odpowiednio, a przedewszystkiem usunąć powiększone migdałki i wyrośle gruczołowate w jamie noso-gardłowej.

V. Trąbka uszna Eustachiusza.

Salpingitis acuta. (Ostre zapalenie trąbki). Uczucie pełności w uchu, przykre odczuwanie własnego głosu, *(Autophonia)* trzeszczenie, szum i bóle w uchu szczególnie przy żuciu, ziewaniu, połykaniu, zmienne przytępienie słuchu, błona bębenkowa prawidłowa, albo mało tylko zmieniona, zaciągnięta. Z początku w leczeniu należy przedewszystkiem uwzględnić istniejące równocześnie prawie zawsze schorzenia błony śluzowej nosa i gardła. Po przejściu okresu ostrego, wpędzanie po-

wietrza do trąbki cewnikiem lub sposobem Politzera, lub też wstrzykiwanie do trąbki kilku kropel 1% rozczynu *natri bicarbonici*. Próbować wpuszczanie do trąbki kilku kropel adrenaliny.

Salpingitis chronica. (Przewlekły nieżyt trąbki) prawie zawsze połączony jest z przewlekłym nieżytem ucha środkowego. Upośledzenie słuchu znaczniejszego stopnia, równocześnie zmiany na błonie bębenkowej, przy osłuchiwaniu chropowate trzeszczenie w trąbce. Częste wpędzanie powietrza, wstrzykiwania do trąbki kilku kropel rozczynu alkalicznego lub ściągającego jak: *Rp. Natr. biborac.*; *Natr. chlorat. āā. 0·25—0·50*; *Aqu. destil. 100·0.* MDS. Kilka kropel do trąbki wstrzykiwać.

Rp. Argent. nitr. 0·15; *Aq· destil. 100.0.* MDS. Jak wyżej.

Później można przejść do coraz silniejszych rozczynów, wpuszczania cewnikiem do trąbki par terpentynowych, mentolowych, kilku kropel adrenaliny, mięsienia palcem bocznej części szyi albo ujścia gardłowego trąbki, lub też mięsienia warg trąbki, za pomocą zgłębnika, owiniętego na końcu watą umoczoną w 1% rozczynie jodu w glicerynie. Równocześnie leczenie nosa i gardła. W przypadkach *ścieśnienia* trąbki, rozszerzenia jej i mięsienie blony śluzowej za pomocą zgłębników z fiszbinu, gutaperki, struny jelitowej, celuloidyny.

Niedowład lub niesprawność mięśni trąbkowych. Powietrze wpada szerokim prądem przez cewnik do trąbki, najgrubszy zgłębnik łatwo przechodzi przez jej światło, a jednak nie udaje się wtłoczyć, powietrza sposobem Politzera, lub Valsalvy. Leczenie polega na elektryzowaniu. Jedną elektrodę wprowadza się wprost do trąbki, drugą przykłada się do bocznej ściany szyi.

VI. Wyrostek sutkowy.

Zapalenie wyrostka sutkowego, występuje prawie wyłącznie dołączając się do ropnego zapalenia ucha środkowego. Zaczerwienienie, obrzmienie, nacieczenie skóry na mniejszej lub większej przestrzeni, bolesność przy ucisku, częste obrzmienie sąsiednich gruczołów chłonnych odstawanie małżowiny, rzadziej gorączka, towarzyszą dość często ostremu ropieniu usznemu. Nieraz przychodzi do ropnia podokostnowego (chełbotanie) albo do ropienia opadowego na bocznej części szyi. *(Caput obstipum).* Leczenie przeciwzapalne: pijawki, zimne okłady, przyrząd Leitera, smarowanie jodvasogenem, nastojem jodowym, maścią rtęciową, Ungt. Credé, w danym razie otwarcie ropnia podokostnowego. Jeżeli objawy nie ustępują, a dołącza się zwężenie światła przewodu usznego, opadnięcie czyli wypuklenie górnej tylnej jego ściany, zajęcie i ból głowy połowiczy, albo

jeżeli wyrostek uległ przedziurawieniu na zewnętrznej czy na przedniej swej ścianie ku przewodowi usznemu, wtedy należy za pomocą dłuta otworzyć jamę sutkową *(anthrotomia)*. Gdzie równocześnie istnieje przewlekłe ropienie lub próchnica ucha środkowego, poleca się zarazem usunąć tylną górną ścianę przewodu słuchowego zewnętrznego i zewnętrzną ścianę jamy bębenkowej oraz kostki słuchowe, to jest wykonać operacyą tak zwaną doszczętną. *(Anthroatticotomia)*. Tosamo należy wykonać, jeżeli w przebiegu ropienia usznego przewlekłego, czy ostrego występują groźne objawy zatrzymania ropy, zakażenia krwi, lub powikłania śródczaszkowego, jak wysoka gorączka, gorączka ropnicza, nieregularne tętno, ból głowy, ospałość, nudności, wymioty, zawrót głowy, zajęcie umysłu, zaburzenia czuciowe, ruchowe, mowy, tarcza zastoinowa, porażenie n. twarzowego i t. d.

VII. Błędnik, czyli ucho wewnętrzne.

Przyczynami chorób ucha wewnętrznego są: choroby zakaźne (płonica, grypa, dur, kiła, zapalenie opon mózgowych i gruczołów przyusznych), uwiąd rdzenia, uraz wstrząśnienie. zadziałanie wysokich tonów (detonacya), blednica, zaburzenia krążenia, (niedokrewność, przekrwienie, wybroczyny), zatrucie chininą, salicylem, wyskokiem, nikotyną i t. d., przeniesienie się choroby z ucha środkowego na ucho wewnętrzne. *Objawy:* zawrót głowy, szum w uszach, przytępienie słuchu wysokiego stopnia. Zegarka i strójnika nie słyszy chory z kości czaszki, albo słyszy gorzej po chorej stronie niż po zdrowej, wysokie tony słyszy gorzej, niż niskie, słyszenie fałszywe *(Paracussis)*, słyszenie podwójne *(Diplacusis)*, wypadnięcie kilku tonów z pola słuchowego. W ostrym zapaleniu błędnika obok wymienionych objawów: gorączka, ból głowy, nudności, wymioty, nieraz także sztywność karku, *(Meningitis cerebrospinalis abortiva — Voltolini)*. Rokowanie niepomyślne. *Leczenie* w okresie ostrym podobne. jak w zapaleniu opon mózgowych. Bezwzględny spokój, okłady lodowe na głowę, miejscowy upust krwi, nacieranie maścią szarą, albo nalewką jodową, środki odwodzące, pryszczydła na kark, kończyn i łydki. *Wewnętrznie:* środki przeczyszczające i jodek potasu. Ważnem jest unikanie wszelkich wrażeń zmysłowych, jak jaskrawego światła i szczególnie silnych wrażeń słuchowych, wstrząśnień umysłowych i t. d. W okresie przewlekłym leczenie jest: 1) *przyczynowe:* celem usunięcia niedokrewności, blednicy, kiły, chorób ucha środkowego i t. p. 2) *objawowe* na: *a)* niedosłyszenie, *b)* szum, *c)* zawrót głowy.

a) niedosłyszenie, rozrzedzanie powietrza w przewodzie usznym zewnętrznym, zgęszczanie powietrza w uchu

środkowem, przetwory jodowe, bromowe, wstrzykiwania podskórne:

Rp. Strychnini 0·07; Aqu. dest. 10·0. Do wstrzykiwań.

Rp. Pilocarpini. mur. 0·20; Aqu. dest. 10·0. Jak wyżej. Kilka kropel na wewnątrz, do wstrzyknięcia do ucha środkowego, albo podskórnego, elektryzowanie, nareszcie ćwiczenia słuchowe sposobem Urbantschitscha, a gdy nie można osiągnąć poprawy słuchu tymi sposobami, to rurki słuchowe i różne słuchawki.

b) Na szum w uszach: wdmuchiwanie do jamy bębenkowej par chloroformu z eterem, eteru *z liqu. hollandic.*, wstrzykiwanie podskórne strychniny, wstrzykiwanie do jamy bębenkowej pilocarpiny (2%), waseliny, kokainy, wodanu chloralu, pryszczydła za uszami, mięsienie i nacieranie wyrostka sutkowego wyskokiem, jodyną, jodvasogenem, wkładanie do przewodu usznego waty umoczonej w:

Rp. Ol. hyoscyami; Chloroform; Tct. opii āā. pp. aequal. MS. Zwitek waty umoczyć i włożyć do ucha.

Rp. Camphor. rasae 0·20; Ol. olivar. 20·0. MS. Jak wyżej.

Rp. Aether sulfur 2.0—4.0; Glycerini 10.0. MS. Jak wyżej.

Rp. Aether. acet. 2.0—4.0; Tct. valerian. 10.0. MS. Jak wyżej, i t. p. Dalej elektryzowanie.

Wewnętrznie podaje się przetwory jodowe, bromowe:

Rp. Natr. bromat. 10.0; Antipirin. 2.0. Div. in pp. aequal. Nr. X. DS. 2 proszki dziennie.

Rp. Acid. hydrobromic. 20.0. D. 2 razy dziennie po 20 kropel w wodzie ocukrzonej zażywać.

Następnie nastój wilczej jagody, *liqu. arsenic. Fowleri* i azotyn amylowy *(amylnitrit)* do wąchania. Wobec szumu tętniejącego 6—10 kropel nastoju naparstnicy lub *strophantus* parę razy na dzień, mięsienie kostek słuchowych za pomocą zgłębnika uciskowego Lucae'go, lub innych wspomnianych już sposobów.

c) zawrót głowy: mniej więcej te same środki i zabiegi używane bywają na zawrót głowy pochodzenia błędnikowego i w chorobie Ménière'a, przewlekle przebiegającej. Oprócz tego polecenia godne są w pewnych rodzajach zawrotu głowy, ćwiczenia gimnastyczne całego ciała metodą Spiry, albo tylko samej głowy metodą Urbantschitscha.

VIII. Morbus Menieri.

Objawy: Nagłe napady 1) wysokiego stopnia niedosłyszenia 2) zawrotu głowy z nudnościami i wymiotami, czasem z bezprzytomnością, 3) silnego szumu usznego. *Przyczyny:* Różne choroby uszne, niedokrewność, przekrwienie, wypocina i wybroczyna w błędniku, blednica,

kiła, uraz, telefonowanie podczas burzy, zaziębienie, nadmierne natężenie i wzruszenia umysłowe. *Leczenie:* jak w chorobach błędnika.

IX. Otalgia (Rwa uszna).

Bóle w uchu przy braku wszelkich odpowiednich zmian przedmiotowych w narządzie słuchowym, Wyszukanie i usunięcie przyczyny: zębów próchniczych, chorób nosa, gardła, krtani, macicy, niedokrewności, blednicy, kiły, ogólnej nerwowości, histeryi. *Leczenie*: różne *antinervina*, antypiryna, fenacetyna, lactofenina, chinina, jod, lub:

Rp. Pigułki Meglin'a: Zinc. oxydat.; *Rad. valerian. āā. 10.0*; *Extr. hyoscyam. nigr. 1.0*; *Pulv. et extr. liquir. q. s. f. pill. Nr. centum.* D. Co dzień o jedną pigułkę więcej aż do 30, potem znów coraz mniej.

Rp. Ol. terebinth. DS. 15—20 kropel na dawkę w kapsułkach żelatynowych, R. i w. po 6 kap. zażywać. Zewnętrznie: nacieranie wyrostka sutkowego maściami narkotycznemi, nastojem jodowym, elektryzowanie, leczenie zimną wodą i nareszcie miesienie kostek usznych za pomocą zgłębnika uciskowego Lucaego.

X. Krwawienie z ucha.

Przyczyny: *I. krwotoki idiopatyczne*, zastępcze u histeryczek i osób nerwowych. *II. krwotoki następowe. a) zaburzenia w krążeniu*: (choroby serca, krwi, miażdżyca, morbus Brighti, podczas kichania i t. p.), *b) choroby uszne*, ukleje, ziarniny, nadżarcie naczyń skutkiem próchnicy lub spraw nekrotycznych w uchu, *c) uraz*: przez ostre ciała obce, narzędzia ostre, pęknięcie błony bębenkowej, podstawy czaszki, zabiegi operacyjne jak: niezręczne usiłowanie wydobycia obcego ciała z ucha, mimowolne uszkodzenie opuszki żyły szyjnej, albo tętnicy szyjnej przy paracentezie błony bębenkowej, przy silnem rozrzedzeniu powietrza w uchu zewnętrznym i t. p. *Leczenie*: Nagłe, obfite i groźne krwotoki wymagają ścisłego tamponowania przewodu usznego gazą jodoformową umoczoną w rozczynie sześciochlorku żelaza, ferropiryny lub wody utlenionej. Jeżeli to nie wystarcza albo krew spływa do gardła przez trąbkę należy przystąpić do podwiązania tętnicy szyjnej. Tampon zostawić kilka dni, potem ostrożnie usunąć.

W lżejszem krwawieniu: ucho oczyścić i szukać przyczyny i pochodzenie krwawienia. Przy małych zranieniach zazwyczaj wystarcza samo przestrzyknięcie i lekki tampon z waty. Przy uszkodzeniu większego naczynia ściślejsze kilkodniowe tamponowanie. Ciało obce, ukleje, ziarniny, martwiny, nowotwory i t. d. usunąć

względnie przyżegać azotanem srebrowym, kwasem chromowym, galwanokauterem. Przy często powtarzających się krwawieniach z powodu zaburzeń w krążeniu, zmian ustrojowych, usposobienia neuropatycznego, i t. p. chory powinien poddać się leczeniu, zawsze nosić tampon z waty w uchu i unikać nawału krwi do głowy, (gorących i wyskokowych napojów, parcia, kichania i t. p.). Wewnętrznie można w lekkich przypadkach polecać extr. fl. hydrast. canaden, samo lub w połączeniu z ergotyną. W krwawieniach zastępczych histerycznych należy uciec się do wielkich dawek bromu, wstrzykiwań podskórnych pilokarpiny. Miejscowo korzystnie działają wkraplanie zgęszczonego roztworu kwasu borowego i wyskoku, tamponiki zamoczone w wodzie utlenionej (hydrogenium hyperoxydat) albo w 10% roztworze żelatyny. W przypadkach uporczywych próbować wstrzykiwań podskórnych 2% wyjałowionego roztworu żelatyny.

OTRUCIA.

UWAGI OGÓLNE.

W rozpoznaniu podejrzanego otrucia należy zwracać szczególną uwagę na następujące objawy:

Zachowanie się błony śluzowej ust, czy nie jest nadżartą i czy nie okazuje jakiegoś nienormalnego zabarwienia.

Zachowanie się skóry, czy wilgotna czy sucha, żółtaczkowa, czerwona lub pokryta wysypką.

Zachowanie się źrenic, zwężone czy rozszerzone i jak oddziaływują na światło.

Zapach wydechanego powietrza, zapach i wejrzenie wymiocin; tak samo zachowanie się moczu, który ewentualnie należy wypuścić kateterem.

Tętno, przytomność, drgawki, śpiączka i t. d.

Należy zwrócić uwagę na otoczenie chorego, jakość powietrza w pokoju (zaczadzenie), flaszki, słoiki z resztkami trucizn, które dadzą się czasem z łatwością stwierdzić.

UWAGI TERAPEUTYCZNE.

Ponieważ największa wartość ratowania otrutych leży w szybkości działania, należy przeto pamiętać o środkach domowych, które każdej chwili można mieć pod ręką, a mianowicie:

Środki wymiotne: Sól kuchenna, spora łyżka w niewielkiej ilości wody; mąka gorczyczna, łyżeczka do łyżki w wodzie; łechtanie łuków podniebiennych, środki przeczyszczające jakie tylko mogą się znaleść pod ręką, klyzma.

Analeptica: Czarna kawa, rum, koniak, wino, zimne oblewania, flaszki z gorącą wodą, nacieranie szczotkami, synapizmy, lewatywa z octu, rytmiczne uderzenia dłonią w okolicę serca.

W zatruciu kwasami: mleko, woda białkowa, woda z mydłem, woda wapienna, kreda, lód.

W zatruciu alkaliami: ocet, mleko, oliwa, lód.

W zatruciu alkaloidami: silny wywar herbaty (zawiera w stosunku do zwykłego naparu znacznie więcej tanniny).

Aconitinum. Tojad. Zawiera akonitynę (najwięcej w korzeniu), najjadowitszą z wszystkich alkaloidów. *Objawy:* pieczenie w ustach, mocno szczypiący smak rzodkwi z następowem znieczuleniem języka, ból piekący wzdłuż przełyku i żołądka. Ślinotok, pragnienie, wymioty. Mrowienie i drętwienie członków, porażenie dolnych kończyn. Uczucie zimna, zimne poty, kolka, rzadko biegunka. Lęk, zawroty i ból głowy, amblyopia i głuchota, źrenice zwykle rozszerzone. Tętno drobne i zwolnione do 40, arytmia. Oddech ciężki powierzchowny. Drgawki. Świadomość często utrzymana. Przebieg czasem bardzo szybki, pół do kilka godzin. Śmierć z porażenia ośrodków oddechowych lub zupełne wyzdrowienie. *Leczenie:* (środki wymiotne?). Przepłókanie żołądka, sztuczne oddechanie. Nadto acid. tannici 2% co 5 minut łyżkę. Pigułki lodowe. **Dos. letal. = 0·003.**

Acid. carbolic. Dos. tox. = 1—10 gr. — **Dos. letal. 10 gr.** Zatrucia wskutek okładów i opatrunków karbolowych dłuższy czas stosowanych objawiają się odurzeniem, nudnością, wymiotami, często mumifikacya członków np. palców pod opatrunkiem karbolowym. Skóra chłodna, lepki pot. Mocz okazuje zabarwienie zielonawe, które na powietrzu brunatnieje. Reakcya chlorkiem baru okazuje zmniejszenie wolnych siarkanów. *Leczenie:* usunąć przyczynę. — Zatrucie ostre po wypiciu silnego roztworu lub zgęszczonego karbolu. *Objawy:* piekący ból w ustach, gardle, przełyku i żołądku; zbielenie błony śluz, wymiociny białe, śluzowe, zdradzają zapach karbolu. Zawroty głowy, szum w uszach, bladość twarzy, zwężenie źrenic, utrata przytomności, oddech nieregularny, osłabienie tętna, zapad, śpiączka. *Leczenie:* Emetica. Przepłókanie żołądka wodą wapienną. Wewnętrznie: Calcaria saccharata w roztworze zgęszczonym. Sól glauberska (do injekcyj podskórnych), mleko, kleiki, excitantia, sztuczne oddechanie. *To samo tyczy się kreozotu, kreoliny, lysolu itp.*

Acid. hydrochloric. — **Dos letal. = 10—20 gr.** *Objawy* zależne od ilości i zgęszczenia. Skóry nie nadżera, tylko dermatitis. Na błonie śluz. czasem błony podobne do dyfterytycznych. Silne palenie gardła i przełyku, gastroenteritis. Wymiociny żółte, brunatne zwykle z krwią, silnie kwaśne. Zawroty głowy, drgawki, zapad. Śmierć w ciągu doby lub nephritis. *Leczenie:* Zimne mleko, dużo płynów, woda białkowa lub mydlana. Magnesia usta in aqua, a z konieczności kreda lub soda ostrożnie

w małych ilościach. Pompa żoł. tam, gdzie nie ma obawy perforacyi. Później przeciw bólom narkotyk. Środki osłaniające jak kleiki, guma. Lód. W razie zapadu excitantia.

Acid. hydrocyanicum (kwas pruski, **Cyanek potasu, Aq. laurocerasi** gorzkie migdały. Czasem w likierach. **Dos. letal.** = **0,06 gr.** = **1 kropla.** Cyankali = 0,25 jeżeli nierozłożony, 50—60 migdałów g. Połączenia podwójne z żelazem nietrujące. *Objawy:* Dawka zabójcza po 2—5 minutach powala o ziemię, krzyk, ból głowy, utrata świadomości. Kurcz oddechowy, wydech ciężki, przedłużony. Gałki oczne wytrzeszczone, lśniące. Źrenice szerokie. Śmierć w kilku minutach z porażenia oddechania. Plamy pośmiertne i krew jasno czerwone. Gdy dawka nie wystarczająca, objawy szybko ustępują. Sinek potasu działa nadto żrąco na bł. śluz. żołądka. *Leczenie:* Pobudzić do wymiotów, w początkach sonda żołądkowa. Sztuczne oddechanie. Excitantia podskórnie. Zlewania zimne w ciepłej kąpieli. Venesectio z transfuzyą krwi.

Acid. nitricum. — **Dos. let.** = **8—15 gr.** — Działanie i leczenie jak acid. hydrochloric.

Acid. oxalicum. Kw. szczawiowy. — **Dos. letal.** = **4·0—40·0.** *Objawy:* Smak bardzo kwaśny z następowem paleniem. W gardle uczucie dławienia. Piekący ból w żołądku, wymioty. Ogromne osłabienie, omlenie, śpiączka. Bladość lub sinica powłok. Ciepłota ciała obniża się, oddechy płytkie. Mrowienie kończyn, bóle ciągnące w lędźwiach, drgawki, biegunka krwawa. Moczu skąpo, w nim kryształki szczawianu wapn. cukier i białko. Czasem anuria. Śmierć w kilka godzin lub dni z porażenia serca, uraemii. *Leczenie:* Aqua calcis co 10 minut szklankę kilka razy, kreda, Calcaria saccharata, Magnesia usta. Symptomatycznie lodowe pigułki, narkotyk, gorczyczniki. Przeciw anuryi diuretica i diaphoretica. — Excitantia.

Acid. picronitricum. Dawki **powyżej 2 gr.** mogą spowodować śmierć. Smak gorzki. Rozkłada ciałka krwi. Gastroenteritis. Wymiociny żółte. Zabarwienie żółte skóry i spojówek. Mocz żółty lub czerwony. Zajęcie sensorium. Kurcze. Nephritis. — *Leczenie:* Przepłókanie żołądka, ol. ricini, sól glauberska. Mocna kawa.

Acid. sulfuricum. H_2SO_4. — **Dos. letal.** = na próżny żołądek **4 gr.** zgęszczonego kwasu. — *Leczenie* jak przy Acid. hydrochloricum. — Nie używać pompy żołądkowej!

Aether sulfur. Wypity w większej ilości może spowodować uduszenie z wzdęcia, pęknięcie żołądka lub przepony. Używany długi czas jako napój sprowadza zatrucie chroniczne podobne jak w alkoholizmie. Wdechiwany działa na ośrodki kory mózgowej i rdzenia

przedłużonego powolniej i łagodniej niż chloroform podniecenie dłuższe, narkoza słabsza. Ślinotok. — Początkowo zaczerwienienie twarzy, tętno silniejsze i szybsze, oziębienie ciała większe niż po chloroformie. Odruch rogówkowy zwykle się utrzymuje. Grożącym objawem jest ustawanie oddechu. Smierć następuje z porażenia oddechania a następowo serca. Nagłe porażenie serca (syncope) rzadsze niż po chloroformie, częstsze natomiast następowe pneumonie. — *Leczenie:* Sztuczne oddechanie na wolnem powietrzu ułożywszy chorego skośnie z obniżona głową, zbryzganie piersi zimną wodą, faradyzowanie nerwów przeponowych a skoro nastaną oddechy, amoniak do wąchania. Injekcya strychiny (0·002), Tracheotomia, wdmuchiwanie kateterem tlenu.

Alkalia. Ług potasowy, sodowy i węglany tychże. Mydło potasowe i amoniak. — **Dos. letal.** zgęszcz. roztworu **Na OH** i **KOH** powyżej **5 gr.** — a potażu K_2CO_3 = mniej więcej **15 gr.** — Działanie żrące szybkie i głębokie Smak obrzydliwy, ługowaty, okropnie palący skłania odruchowo do wyplucia. Błona śluzowa ust zniszczona. Jeżeli połknięty palenie w przełyku i żołądku, dławienie. Wymioty gwałtowne mazistą szarą treścią lub brunatną, alkaliczną. Wielkie pragnienie, trudność połykania. Przytomność często utrzymuje się. Wzdęcie brzucha, kolka, czasem biegunka i drgawki niestale. Zapad. Mocz alkaliczny. Smierć w pierwszych trzech dniach lub po tygodniach wskutek następstw (strictura cardiae et pylori). — *Leczenie:* Nie sondować lecz neutralizować kwaskami! Ocet, kwas cytrynowy rozcieńczony. Dużo płynów, mleko, kleiki. Pigułki lodowe. Opium lub injectio morphii. Przeciw zapadowi excitantia, lewatywa z wina. Odżywcze lewatywy. — Gdy obrzęk głośni tracheotomia. — Później leczenie chirurgiczne.

Alkohol. — **Dos. letal.** trudna do oznaczenia mniej więcej **150—300 gr.** czystego alkoholu. U dzieci = 60—100 gr. Objawy ostrego zatrucia: palenie w ustach i żołądku, krótki okres podniecenia, zaczerwienienie twarzy, błyszczące oczy, nastrzykanie spojówek, źrenice zwężone, tętno przyspieszone, woń wyskoku z ust. — Depresya, utrata przytomności, bezwładność, oddech powolny, ciężki, charczący. Tętno zwolnione, małe. Znaczna bladość, skóra zimnym lepkim potem pokryta, źrenice rozszerzone, zniesienie odruchów, oddawanie bezwiedne kału, drgawki toniczne i kloniczne, trismus. Śmierć po 1 lub kilku godzinach albo po długim śnie wyzdrowienie. — *Leczenie:* Przepłókanie żołądka. U krwistych i tęgich zapobiedz udarowi przez upust krwi, wzniesienie głowy i zimne okłady na głowę a gorące na kończyny, gorczycznik na łydki i kark, lewatywy z octu (1:4). W razie zapadu injectio ol. camphor. a jeżeli połykać może

10 kropel liq. ammonii caustic. lub anisati na 1/4 szklanki herbaty, czarna kawa. W razie potrzeby sztuczne oddechanie, wyciągnięcie języka, faradyzacya n. phrenici.

Ammonia pura liquida. — Podobnie jak inne Alkalia (zobacz), nadto dyspnoe, oedema glottidis, salivatio. Bronchitis acuta lub pseudocrouposa, oedema pulmonum. — Zapad i śmierć szybko, czasem po kilku minutach lub godzinach; w następnym dniu rokowanie dość dobre. — **Dos. letal.** = **4·0—40·0**. *Leczenie* zobacz Alkalia.

Amylium nitrosum — p. nitroglycerinum.

Anilinum (amidobenzol) — **Dos. letal.** dotychczas niestwierdzona mniej więcej **powyżej 10 gr.** — W większej ilości połknięta lub w postaci pary wdechnięta (w fabrykach) powoduje ból głowy i zawroty, osłabienie, chód zataczający, nudności, omdlenie. Zmiany we krwi (Methemgl.) Znaczna sinica skóry, dyspnoe. Wydech o zapachu aniliny. Tętno przyspieszone, drobne, potem zwolnione, zapad. Drgawki rzadko. Mocz brunatno czerwony. W cięższych zatruciach śmierć. Farby anilinowe dla ustroju przeważnie obojętne o ile nie zanieczyszczone arszenikiem. *Leczenie:* zobacz nitrobenzol.

Antymonu połączenia. Tartarus Stibiatus. Dos. let. trudno oznaczyć z powodu wymiotów i indywidualizmu. U dzieci już czasem 0·10 działa zabójczo. Działanie podobne jak arsenu lecz słabsze. *Leczenie:* Po przepłókaniu żołądka tannina i znów przepłókanie lub purgans. Zresztą symptomatycznie: pigułki lodowe, morfina, excitantia.

Argentr. nitr. — **Dos. letal.** duża, **trudno oznaczyć.** Śmierć prawie nigdy, gdyż zapobiegają temu wymioty. *Objawy:* Nadżarcia błony śluzowej powierzchowne, strup biały. Ból piekący. Gastroenteritis. Wymiociny białe ciemnieją na świetle. Zawroty głowy, zapad. *Leczenie:* Środki wymiotne zwykle zbyteczne więc mleko, przepłókanie obfite żołądka wodą słoną lub białkową. Zresztą symptomatycznie.

Arsen. Najzwyklejsze połączenia: Surowy arsen metaliczny (Cobaltum v. ziemia angielska) używany jako trutka na muchy. Bezwodnik kwasu arsenawego (arszenik biały). Sol. arsen. Fovleri, roztwór arseninu potasowego, zawiera 1% $As_2 O_3$. Sol. arsen. Pearsoni, arsenian sodowy 1:600 aq. Zieleń Scheelego i schweinfurtska, arsenin, względnie octo arsenin miedziowy. Wiele barwików anilinowych zawiera arsen jako zanieczyszczenie fabryczne, stąd As w tapetach i materyach na ubrania nietylko zielonych. **Dos. letal.** $As_2 O_3$ = **około 0·10 gr.** Dos. toxica = mniej więcej 0,01 gr. — Otrucie ostre objawia się po 1/2—1 godziny w rozmaitej postaci: I. postać (na czczy żołądek) Arsenicismus gastrointestinalis podobny do cholery azyatyckiej lub zatrucia grzybami. Nudności.

wymioty (corpus delicti), boleści w żołądku i brzuchu, biegunka gwałtowna, stolce krwawe obrzydliwie cuchnące, później wodniste albo odrazu ryżowe. Rysy zaostrzone. Pragnienie. Tętno szybkie, drobne, czasem sinica zapad. Już po 12 godzinach śmierć albo pozorna poprawa, potem dreszcz, osutka płonicza, stranguria (w moczu arsen) zapad i śmierć 4—8 dnia. II. postać (na pełny żołądek) Ars. cerebrospinalis: zawroty i ból głowy, ból w kończynach, niedowład., parestezye, nagły zapad bez objawów jelitowych, sinica, coma, czasem drgawki i szybko śmierć (6—8 godzin). Rokowanie gorsze niż w I-szym. III. Postać mieszana, częsta. IV. Na skórę i bł. śluz. pochwy stosowany (pasta) tworzy w miejscu bolesne owrzodzenia a stąd zresorbowany daje objawy powyższe. — *Leczenie:* Jeżeli wymioty słabe ½—1 Pravaza Apomorphini 1% lub pulv. Ipacac. 1,00 naraz a nigdy Tart. stib.! Przepłókać żołądek dokładnie! (Nie podawać kwasów). Potem dopiero antidotum arsenici albi: Rp. Magn. hydrooxyd. recenter parati in aqua. Dtur. 200 gr. DS. zażyć ⅓ część naraz a resztę co 10 minut łyżkę. — Później ol. ricini i diuretica. Leczenie symptomatyczne.

Atropinum. Belladona. Hyoscyamus, Datura Str. Dos. toxica = 0·01 gr. — **Dos. letal. = 0·10 gr.** Dla dziecka kilka jagód belladony lub kilkanaście nasion datury. Odwar z kilku gramów liści. Śmiertelność względnie mała = 10%. — *Objawy* występują szybko. Po kilku minutach suchość w ustach i drapanie w gardle, niemożność połykania. (Po jagodach nudności i wymioty). Zaczerwienienie i obrzmienie twarzy, tętno przyspieszone do 130, (porażenie N. vagi), silne tętnienie karodyt. Skóra sucha, szkarłatna, uczucie gorąca. — Rozszerzenie źrenic, zaburzenia wzrokowe. Zawroty i ból głowy, złudzenia i omamy. Szał. Trismus. Później sopor lub coma. Śmierć w ciągu 12 godzin lub rokowanie quoad vitam dobre. — Objawy ustępują zwolna po kilku dniach. *Leczenie:* środki wymiotne. Przepłókanie żołądka odwarem garbnikowym. Laxans. Acid. tanic. 20% co 5 minut łyżkę. Zimne okłady na głowę. Gdy szał injectio morphii. Rp. Pilocarpini 0.05, Aq. dest. 5·00 co kwadrans injectio Pravaza, aż się język zwilży.

Brom. W postaci pary wywołuje conjunctivitis, rhinitis, salivatio, strasznie męczący kaszel, spasmus glottidis, bronchitis a nawet pneumonią. — Zawroty i ból głowy, odurzenie. Zażyty wewn. silne zapalenie dróg pokarmowych, zapad i rychła śmierć. Sole bromowe obniżają czynność systemu nerwowego, stupor, osutka krostkowa. *Leczenie:* czyste powietrze, sztuczne oddechanie, alkohol na chustce do wdechania. Wewnętrznie klej krochmalny, woda białkowa. Ciepłe kąpiele.

Camphora. Dos. tox. = 1,00—2,00 gr. Rozdrażnienie,

popęd do ruchów, gonitwa myśli, drżenie, zaczerwienienie twarzy, utrata świadomości, wymioty, drgawki, czasem szał. *Leczenie:* środki wymiotne, zlewanie zimną wodą.

Cantharides. (Lytta vesicatoria, Mylabris Cichorei). **Dos. letal. pulveris cant. około 2 gr.** — tincturae c. 30 gr.; Emplastri Canth. 15 gr. — *Objawy:* Palenie języka, przełyku, żołądka, ślinotok, wymioty, pęcherze na bł. śluz. Biegunka niestale, parcie. W okolicy nerek ból, parcie na mocz, ilość moczu mała, mętny, zawiera białko, wałeczki przybłonkowe, palenie w cewce, bolesne erekcye. U ciężarnych abortus. Ból głowy, zwolnienie tętna, obrzęk twarzy, rozszerzenie źrenic. Coma. *Leczenie:* nie podawać tłuszczów ani napojów wyskokowych!! Przepłókanie żołądka lub środek wymiotny, kleiki, mixt. gummosa, lód, bańki w okolicy lędźwiowej, kąpiele ciepłe, opium.

Chininum. — **Dos. letal. około 8 gr.** — Dos. tox. 1—1·50 gr. *Objawy:* Wymioty, ból brzucha, szum w uszach, odurzenie, głuchota i ślepota, halucynacye, ogromne osłabienie, morzysko, śpiączka, tętno zwolnione, ciało chłodne, sinica, czasem abortus. Smierć z porażenia serca. *Leczenie:* środek wymiotny, przepłókanie żołądka tannina excitantia.

Chlor, działanie i leczenie p. brom.

Chloralum hydratum. — **Dos. letal. = 5,00—10,00 gr.** Silniejsze rozczyny drażnią i nadżerają błonę śluzową. Smak drapiący, palenie wzdłuż przełyku i żołądka, czasem wymioty. Upośledzenie czucia, sen, który przechodzi w coma. Oddech ciężki. Oziębienie ciała, osłabienie serca, sinica, czasem nagle śmierć z porażenia serca. *Leczenie:* emetica, przepłókanie żołądka, sztuczne oddechanie, środki drażniące skórę, excitantia, injectio atropini 0·0005 gr.

Chloroformium. $CHCl_3$ — Wypity w większej ilości powoduje gwałtowne, piekące bóle w przełyku i żołądku, krótkie podniecenie, długi sen, wydech zdradza zapach właściwy. Często śmierć. **Dos. letal. = 40 gramów.** Wdechiwany sprowadza często kurcze oddechowe, nudności, potem podniecenie, niekiedy szałowe z chwilowem zaczerwienieniem i zasinieniem twarzy, szum w uszach, mrowienie, wreszcie znieczulenie, zniesienie odruchów i napięcia mięśniowego. Głęboki sen, źrenice zwężone. Zaczerwienienie twarzy ustąpiło, oddechy regularne, tętno zwolnione, parcie krwi niższe, ciepłota ciała obniża się. Czasem asphyxia wskutek opadnięcia języka. — **Dos. letal.** rozmaita, nawet 100 gr. wdechiwano bez szkody, wyjątkowo już po 2 gramach syncope i nagła śmierć z porażenia serca. — *Objawy groźne:* zasinienie ust i twarzy (asphyxia), albo woskowa bladość, tętno małe, przepuszczające lub niewyczuwalne, oddechy zbyt powierz-

chowne, źrenice silnie zwężone następnie ad maximum rozszerzone, akcya serca ustaje. *Leczenie:* Ważniejszem jest zapobieganie, należy więc przed rozpoczęciem narkozy zbadać serce i płuca, dbać o czystość i dobroć chloroformu i przestrzegać przepisów techniki narkotyzowania. — W razie asphyxii wyciągnąć język, obniżyć głowę i pierś, sztuczne oddechanie połączone z masażem serca i t. d., zob. Aether. W razie zaksztuszenia się wymiocinami wyssać cewnikiem elastycznym.

Cocainum. — **Dos. letal. 1 gr.** wyjątkowo znacznie mniejsza (indywidualizm). *Objawy:* tętno szybsze, kołatanie serca, mrowienie w palcach, bladość, zimny pot, suchość w ustach, miganie przed oczyma, omdlenie, rozdrażnienie umysłu, rozszerzenie źrenic, potem depresya, tętno zwolnione, zapad. *Leczenie:* wdychanie amylnitritu, morphium, gorczycznik na serce, sztuczne oddechanie.

Coffeinum. Dos. tox. = 0,30 gr. — 0,50 gr. Dos letal. = ? *Objawy:* niepokój i rozdrażnienie, szum w uszach, zawrót głowy, odurzenie, drżączka, stężenie mięśni. Tętno szybkie, nieregularne, kołatanie serca, niekiedy drgawki, czasem nawet śmierć z porażenia serca. *Leczenie:* środki wymiotne lub przepłókanie żołądka, wdychanie amylium nitrosum. Środki drażniące skórę, sztuczne oddychanie, morfium.

Colchicinum. Dos. letal. = 0,04—0,06 gr. Wszystkie części rośliny (Colchicum autumnale) są trujące szczególnie nasiona ziemiowita jako odwar. *Objawy* zwykle dopiero po 2—3 godzinach. Palenie w całym przewodzie pokarmowym, pragnienie, wymioty, biegunka. Trwoga, zawroty, majaczenie, duszność. Świadomość czasem zupełna. Znieczulenia z niedowładem wstępującym, czasem szybki zapad. Drgawki. Przebieg zwykle długi, polepszenia naprzemian z pogorszeniem. Śmierć z porażenia oddechania. *Leczenie:* Emetica zwykle zbyteczne, raczej lodowe pigułki, odwary garbnikowe. Rp. Acidi tannici 5,00 + Extr. Opii aquosi 0,20 + Aq. dest. 200,00 DS. Co 5 minut łyżkę. — W zapadzie excitantia. Sztuczne oddechanie.

Coniinum. Dos. tox. = 0,05 gr. — Dos. letal. = 0,15 gr. *Objawy:* Wkrótce po zażyciu palenie w ustach, drapanie w gardle, salivatio, wymioty, rozszerzenie źrenic, senność, zawroty głowy, w łydkach niedowład. i porażenie tętno przyspieszone (poraż. N. wagi), porażenie kończyn dolnych, potem górnych, wreszcie mięśni oddechowych i śmierć z uduszenia (podobnie jak curare). *Leczenie:* Emetica. Acid. tannici 2% co 5 minut łyżkę. Excitantia. Świeże powietrze i sztuczne oddechanie.

Cuprum. C. aceticum (grynszpan). C. sulf. — **Dos. letal. = ± 10,00 gr. Dla dzieci = ± 1 50 gr.** *Objawy:* W słabym roztworze smak ściągający, metaliczny, nudności, wymioty zieloną treścią, biegunka krwawa, potem czarna,

Morzysko. Przypadłości nerwowe, zawrót i ból głowy, znieczulenia, drgawki i zapad, sprowadzający czasem szybko śmierć. *Leczenie:* Przepłókanie żołądka słabym roczynem kali ferrocyanati lub przynajmniej wodą. Mleko, woda białkowa, cukier. — Magn. usta.

Digitalis purpurea. — **Dos. letal. Trae. d. 25 gr.** — Infus. e. folior, 2,50 gr. — Extr. D. 1,20 gr. — Digitalin 0,01. — *Objawy:* Ból głowy, nudności, wymioty uporczywe, biegunka. Tętno pełne, zwolnione 40—30 na minutę (podrażn. N. vagi), amblyopia, szum w uszach, rozdrażnienie, nawet delirium. Później tętno przyspiesza się (poraż. N. vagi.) małe, nieregularne. Omdlenie, oziębienie ciała, lepki pot. Coma. *Leczenie:* tannina, czarna kawa z rumem lub koniakiem, injectio ol. camph. Przeciw wymiotom lód, morfina. Przeciw oziębieniu ciepłe okłady.

Ergotinum, cornutinum zob. Secale, sporysz.

Gazy kloaczne p. siarkowodór.

Gaz świetlny p. tlenek węgla.

Grzyby trujące. Amanita phalloides (i pokrewne) podobna do bełdki pieczarki, sprowadza tężsame objawy co i hellvella podobna do jadalnego smardza (Morchella), który w stanie surowym ma być też czasem trującym. — *Objawy:* Po kilku (do 24) godzinach nudności, wymioty, biegunka śluzowa lub krwawa, gwałtowne boleści brzucha, tętno małe, skóra zimna, miganie przed oczyma, mydriasis, mdłości, uczucie lęku, sopor, zapad, czasem delirium, drgawki i śmierć. Często żółtaczka. haemoglobinuria. — Smiertelność 75%. — W zatruciu **muchomorem** (Am. muscaria) przeważają często objawy nerwowo-mózgowe, odurzenie, rozdrażnienie, szał, drgawki epileptyczne. Źrenice rzadko zwężone, zwykle rozszerzone, sekrecya wzmożona. Przebieg szybszy. *Leczenie:* Przepłókanie żołądka, purgans, acid. tannic. 2% co 5 minut łyżkę. Excitantia, diuretica. Jeżeli przyczyną muchomor nadto atropinę 0,0005. —

Helleborus virid. foetid. niger. Ciemiernik. Folia et radix. **Dos. letal. Extracti 2,00, Decocti 30 gr.** p. digitalis.

Hydrarg. bichlor corros. — Sublimat. — Dos. let. = 0,50 gr. Przy połykaniu smak ściągający, metaliczny palący w ustach, gardle a szczególnie w żołądku; wymioty treścią białawo-śluzową, często z domieszką krwi, potem okropny ból brzucha, biegunka wodnista, często krwawa z parciem, utrzymujące się długo. W stolcach strzępy nekrotyczne błony śluzowej i krew jak w czerwonce. Zapad anuria lub oligurya, w moczu białko. Smierć w ciągu 3 dni lub później a wtedy dołączają się nowe objawy: ptyalismus merc. foetor ex ore obrzęk ślinianek, stomatitis et gingivitis ulcerosa. — *Leczenie:* woda białkowa i mleko! Jeżeli wymioty niedostateczne

wstrzyknąć apomorfinę lub pobudzać mechanicznie do wymiotów, a nie sądować ani też nie podawać soli. — Lód, narkotyk. Lewatywy z wody, czopki z opium. Płókanie ust kali chloric. etc.

Jad żmij i innych gadów. — *Objawy miejscowe:* po ukąszeniu niektórych gadów w miejscu ukąszenia tylko 2 kłóte rany, po innych nadto zaczerwienienie, obrzęk otoczenia a czasem i całej kończyny, która później sinieje i ziębnie, czucie miejscowo upośledzone. *Objawy ogólne:* trwoga, drżenie, nudności i mdłości, ból i zawrót głowy, znaczne osłabienie mięśniowe, oddechanie utrudnione, zapad. Rzadko biegunka. Skłonność do krwotoków. — Śmierć wśród drgawek lub też wyzdrowienie powolne. — *Leczenie:* podwiązać kończynę powyżej ran, a te wyciąć z najbliższem otoczeniem lub wypalić żelazem. Wstrzykiwania miąższowe do rany 1% kali hypermang. lub sublimatu. Przepłókiwanie żołądka. Wewnętrznie alkoholica w dużej ilości, kamfora. — Diaphoretica. Sztuczne oddechanie. Obecnie także leczenie surowicą.

Jod. Zatrucie ostre po solach jodowych rzadkie, częste po jodynie wypitej przypadkowo lub wstrzykniętej do jam ciała. *Objawy:* gastroenteritis czasem bardzo gwałtowna, wymiociny brunatne zawierają niebiesko zabarwione resztki potraw mącznych. Szybko zapad, anuria, coma i śmierć. W przypadkach łagodniejszych nadto obrzmienie ślinianek, salivatio, coryza, zaczerwienienie twarzy, ból głowy, osutki na skórze. Również **Jodoform** wessany z powierzchni ran może wywołać podobne objawy, w przypadkach cięższych często psychozy. *Leczenie:* przepłókanie żołądka kleikami lub wodą białkową, magnezyą, zresztą leczenie syptomatyczne, lód, środki podniecające i nasenne. Później roborantia, chinina.

Kalium chloricum. — Wytwarza we krwi methemogl. **Dos. letal. = 10—30, gr.** — U dzieci = 4, gr, pro dosi. Po dużej dawce (30 gr.) zatrucie bardzo ostre, śmierć po kilku godzinach wskutek rozkładu krwi i wewnętrznego uduszenia. *Objawy:* gwałtowne wymioty, biegunka, zapad, coma, usta i paznokcie bardzo sine, śmierć. Po dawkach mniejszych (10 gr.) zatrucie podostre. *Objawy:* przypadłości żołądkowo-jelitowe, ból głowy, zabarwienie skóry żółtaczkowe z sinawo-ciemnymi plamami, bolesność w podżebrzach, powiększenie śledziony i wątroby, ból w okolicy nerek, duszność. Moczu skąpo, mętny, brunatny, lub czarny, zawiera białko, rozpadłe ciałka krwi, wałeczki, methemogl. i haematyną. — Anuria z zaczopowania kanalików, śmierć wśród objawów uraemii. — Krew czekoladowa, płynna. — *Leczenie:* wcześnie przepłókać żołądek, nie podawać kwasów natomiast płyny słabo alkaliczne, środki napotne

i moczopędne, Venesectio z transfuzyą krwi odwłóknionej lub infuzya 0.6% Na Cl. — Excitantia.

Morphium. Dos. letal. = ± 0·10—0·40 gr. — U oseskόw może kilka miligr. wystarczyć. — *Objawy* występują po injekcyi morf. w 5—10 minut, po zażyciu w pół godziny, po makowcu później. Smak gorzki, uczucie ciepła w skórze, zaczerwienienie i świąd, czasem pot obfity. Tętno trochę szybsze. Znużenie, ciężkość głowy, senność, sen lekki z utrzymaniem odruchów przechodzi w sopor i coma. Zrenice silnie zwężone nie oddziaływują. Oddechy bardzo zwolnione, tętno miękkie coraz wolniejsze, ledwie wyczuwalne, obrzęk płuc i śmierć z porażenia oddechania w 6—8 godzin. W agonii czasem rozszerzają się źrenice (CO_2). *Leczenie:* Morfina wydziela się do żołądka więc częste przepłókiwanie tegoż wodą lub odwarem garbnikowym. Tannina. Sztuczne oddechanie. Excitantia. Ogrzewanie ciała. Injekcye atropiny 0.2 miligr. co pół godziny.

Nicotinum. zobacz Tytoń.

Nitrobenzol ($C_6H_5NO_2$), olejek mirbanowy. Dos letal. = = 20 kropel — 1·5 gr. — W niektórych perfumach i likierach. Zmienia skład krwi (Methemogl.). — *Objawy:* w pół godziny po zażyciu lub wdechnięciu par sinawo szare zabarwienie twarzy, pot, nudności, wymioty, boleści brzucha, biegunka. Zapad. Wymiociny, mocz i powietrze wydechane mają zapach migdałowy. Sensorium zajęte, coma. Czasem kurcze. Źrenice rozszerzone. W moczu ciało redukujące. Smierć (± 30%), po kilku lub kilkunastu godzinach lub też polepszenie po dłuższym śnie i wyzdrowienie. *Leczenie:* przepłókanie żołądka, purgantia nieoleiste! Nie podawać wyskoku ani mleka! Zimne zlewania, sztuczne oddechanie. Transfuzye krwi odwł. Infuzye 0·6% NaCl. — Coffeina podskórnie. Czarna kawa.

Nitroglycerinum (trinitroglyc.). — Glonoinum ulega wessaniu przez skórę, stąd częste objawy u osób mających do czynienia z dynamitem, takie osoby należy przestrzegać. *Objawy:* okropny ból głowy, zaczerwienienie twarzy, pot, nudności, wymioty, zawroty głowy, utrata przytomności, osłabienie mięśniowe. Oddechy z początku przyspieszone potem zwolnione, ciężkie. Coma, sinica. *Leczenie:* spokój, czarna kawa, bezwarunkowo unikać alkoholu, zresztą jak nitrobenzol.

Opium zobacz Morphium.

Phosphorus. Główki zapałek = 6—7% Phosph. Paczka = mniej więcej 0,05 Ph. Dos. letal. 0,05— 0,15 a dla dziecka mniej więcej 6 główek to znaczy kilka miligramów. — W wodzie bardzo trudno się rozpuszcza tylko w tłuszczach lub alkoholu. *Objawy:* W pierwszym dniu objawy żołądkowe, wymiocin zwykle skąpo, świecą w ciemności i wydają woń czosnku; podobnie i kał. W 2 dniu wyjątkowo zapad i śmierć, najczęściej jednak

pozorna poprawa. — Później żółtaczka, ból w prawem podżebrzu, powiększenie wątroby, ciepłota podniesiona, moczu mało, ciemny, białko. W dniach następnych zwolnienie lub nasilenie objawów znowu wymioty i to krwawe, abortus, krwotoki z nosa, wybroczynki w skórze, bezwładność mięśni, ból głowy, zajęcie sensoryum, senność, coma, zapad. Pod koniec wątroba może zmaleć. Smierć z porażenia serca przeważnie w 4—7 dniu. Smiertelność mniej więcej 50%. *Leczenie:* obfite przepłókiwania żołądka wodą lub b. słabym kali-hypermang. — Jako emetyk najlepiej Cuprum sulf. 1 : 50 Aquae DS. Co 5 minut łyżkę aż do skutku. Następnie co kwadrans w mniejszych dawkach jako antidotum. Również dobrą jest stara terpentyna (ozon.) Rp. Ol. terebintinae crudi et vetusti 10.00 DS. Co kwadrans po 10 kropel wypić z kleikiem. W następnych dniach leczyć syptomatycznie. Nie podawać mleka ani tłuszczów!!

Profilaktycznie w fabrykach zapałek: pedantyczna czystość i wentylacya, ścisłe zastosowanie przepisów ustawowych co do lokalu, sposobu fabrykacyi i zachowania się robotników. Zwracać uwagę na zęby.

Plumbum. Najważniejszy **octan ołowiu** gdyż inne sole działają mniej energicznie. — Ostre zatrucie rzadkie. **Dos. letal. = 20—50 gr.** — *Objawy:* Nadżarcia błony śluz., palenie, wymioty, biegunka czasem krwawa, zapad. Wymiociny zwykle szare. Jeżeli ulegnie resorbcyi: morzysko, bóle w mięśniach, niedowład., zawroty głowy, znaczne zwolnienie tętna (40), obstipatio; znieczulenie, porażenia nerwów obwodowych. — Śmierć zwykle dopiero po dłuższym czasie, częściej i wyzdrowienie ale niezupełne. *Leczenie:* środek wymiotny i laxans. Najlepiej Natr. sulf. lub Magnes. sulf. — Rp. Magnes sulf. 10%. DS. Szklankę w ciągu 10 minut. — Mleko. Diuretica.

W zatruciu chronicznem kali. jodat. Kąpiele gorące siarczane; w colica saturnina, podanie atropiny, opium. Profilaktycznie: przestrzegać osoby mające do czynienia z ołowiem (drukarze, farbiarze i t. d.) o niebezpieczeństwie grożącem, nakazać myć ręce, zwłaszcza przed jedzeniem, unikać wdechiwania ołowianego pyłu i t. d.

Ptomainy. Jad gnilny w zepsutem mięsie, kiełbasach, (Botulismus, Allantiasis), rybach i serze. — W kilka lub kilkanaście godzin po spożyciu nudności i mdłości, odbijania, wymioty czasem uporczywe, ból brzucha, biegunka naprzemian z zaparciem, morzysko. Porażenie nerwów wydzielniczych, suchość w ustach i gardzielu, trudność w połykaniu, porażenie głośni, głos ochrypły lub aphonia, kaszel, duszność, suchość skóry. Szum w uszach, złudzenia słuchowe, zawroty i ból głowy, chód chwiejny, osłabienie mięśniowe, porażenie nerwów ocznych, ptosis, rozszerzenie źrenic, dwuwidzenie, chromatopsya. Sen niespokojny. Tętno i ciepłota początkowo

zwykle podwyższona, potem opada. Zapad. — Śmierć zwykle po 4—8 dniach, wyjątkowo nagle wśród objawów cholerycznych. Wyzdrowienie bardzo powolne. — *Leczenie:* purgantia salina, woda karlsbadzka, kalomel. Narkotyk, odwary garbnikowe, herbata z czerwonem winem. Pilocarpin. — Nie podawać tłuszczów!

Santoninum. — **Dos. tox. = 0,10—0,30.** — Semen recte flores Cinae zawierają 1½% santonini. — *Objawy:* widzenie fiołkowych konturów, potem xantopsia, miganie płatków przed oczyma. halucynacye słuchu i wzroku, odurzenie, nudności, zgrzyt zębów, kurcz mięśni twarzowych i drgawki ogólne, nieprzytomność, rozszerzenie źrenic, zapad, porażenie ośrodków oddechowych. — Mocz żółty po dodaniu alkaliów czerwienieje purpurowo. — *Leczenie:* przepłókanie żołądka, emeticum, purgans, chloral hydrat. Sztuczne oddechanie.

Secale cornutum. Sporysz. — Ostre otrucie rzadko sprowadza śmierć, częściej chroniczne. **Dos. let. ponad 7,00 gr.** — *Objawy:* nudności, szum w uszach, wymioty śluzowe, morzysko, biegunka, stolce brunatne. Zimny pot, sopor, delirium, zaburzenia czuciowe. tętno drobne, szybkie, coma, czasem abortus. Zwykle poprawa lub cierpienie chroniczne w postaci: Ergotismus gangraen. lub spasmodic. — *Leczenie:* przepłókanie żołądka, środek wymiotny, tannina 2%, excitans. Amylium nitros.

Siarkowodór. — *Objawy:* ból i ciśnienie w głowie, zawroty, nudności, drapanie w gardle, szczypiący ból w nosie i oczach, osłabienie. omdlenie; drgawki kloniczne i toniczne, źrenice szerokie, tętno i oddechy słabe, sinica, coma. Po wdechnięciu większej ilości H_2S przebieg szybki. Nagle się upada z krzykiem, utrata świadomości, sinica, w ustach piana, śmierć, *Leczenie:* Świeże powietrze, sztuczne oddechanie, środki drażniące skórę, infuzya 0.6%. Na Cl. Excitantia. Korzystnie zapobiegawczo działa wdychiwanie rozrzedzonego chloru. Na chustkę nieco podchlorynu wapniowego i kilka kropli octu.

Strychninum et Brucinum. 2—3% w nasionach strychnos nux vomica. — **Dos. let. = Str. nitr. 0,03—0,10 gr.** Dla dziecka jeden do kilku miligr. — *Objawy:* gorycz, zwykle brak wymiotów. Po upływie pół godziny bolesne uczucie ciągnienia w mięśniach z pojedynczymi drgawkami, trwoga, później wybitne napady tężca ogólnego pochodzenia rdzeniowego i odruchowego, wywoływane podnietami na zmysły, z początku krótsze później kilkadziesiąt sekund trwające. Wtedy opistotonus, ustanie odechania, sinica, wytrzeszczenie gałek ocznych, rozszerzenie źrenic, tętno szybkie 100 do 120. Świadomość zupełnie zachowana. — W przerwach między napadami objawy ustępują, pozostaje okropny ból i zaburzenia zmysłów. — Rokowanie zależy od częstości i nasilenia napadów. W napadzie 3 minuty trwającym może

nastąpić śmierć z uduszenia. Mało kto przetrzymuje więcej niż 5 napadów. Smierć najczęściej po 2 godzinach. — *Leczenie:* Nie używać sondy żołądkowej, bo odruchowe napady!! W pierwszych chwilach najlepiej apomorfinę podskórnie a wewnętrznie tanniny 2% co 5 minut łyżkę. Chloralhydratis dosim plenam per rectum, a nim zadziała może się okazać w razie napadu konieczną narkoza chloroformowa. Sztuczne oddechanie.

Tlenek węgla. — **Dos letal. Co obliczają na 0,80 gr.** — *Objawy:* występują zwolna: uczucie ciężkości głowy i tętnienie w skroniach, zawroty i nudności poczem silny ból głowy, wymioty jedno lub kilkorazowe, miganie przed oczyma, zaczerwienienie twarzy, szum w uszach, osłabienie, chory z trudnością wychodzi na świeże powietrze i ratuje się albo upada, traci przytomność, sopor, coma. Oddech ciężki charczący. Tętno z początku pełne, silne, później miękkie i szybkie, przepuszczające. Coma może przeciągać się kilka dni, zwykle jednak (w ciężkich przypadkach) śmierć już po kilku godzinach, przeważnie bez drgawek. Ciepłota ciała podnosi się pod koniec i po śmierci o 1—3° Cels. — Uratowani okazują sztywność mięśni i bezwładność kilkudniową, często porażenia, psychosy i inne cierpienia. *Leczenie:* Świeże powietrze z sztucznem oddechaniem. Podniesienie głowy, zimne zlewania, amoniak do wąchania. Podskórnie ol. camphor. — Faradyzowanie N. phrenici. Gdy się coma przedłuża infuzye 0·6% Na Cl po upuszczeniu krwi lub lepiej transfuzye odwłóknionej krwi. — W razie wymiotów zapobiegać aspiracyi wymiocin do płuc.

Tytoń zawiera (lepszy) 2% do (gorszy) 7% nikotyny a w dymie zasady pyridinowe działające podobnie szkodliwe lecz słabiej. **Dos. letal. = nikotyny 0 06, a odwaru z 1—2 gr. liści.** — *Objawy:* po małej ilości alkaloidu i po paleniu tytoniu: uczucie gorąca w skórze, salivatio, nausea, zawroty głowy, wymioty. Drżenie mięśniowe, wzmożenie peristaltyki, biegunka z silnem parciem. Oddechy powierzchowne, niepokój serca, tętno przyspieszone, później zwolnienie. Omdlenie, drgawki toniczne i kloniczne. Po zbudzeniu się długo osłabienie, brak apetytu. — Po większej dawce uczucie palenia w ustach i przełyku, nagła utrata przytomności, silne drgawki, znaczne zwężenie źrenic, rychła śmierć (w kilku minutach). — Częstsze są zatrucia chroniczne z objawami w postaci bicia serca, scotoma, zawrotów głowy; wówczas zabronić palenia. — *Leczenie*: przepłókanie żołądka odwarem garbnikowym. Wewnętrznie tannina, kali jodatum, czarna kawa, excitantia, zimne zlewania głowy, sztuczne oddechanie.

Veratrinum (w nasionach Sabadillae offic.). Lokalnie drażni bardzo silnie zakończenia nerwów czuciowych, palenie, potem znieczulenie. Po spożyciu palący ból

w całym przewodzie pokarmowym, gwałtowne wymioty i biegunka krwawa, zawroty, omdlenie, mrowienie w kończynach, później na całem ciele. Ciepłota ciała obniżona, zimny pot. Tętno drobne, słabe, nieregularne. Oddechanie utrudnione. Znieczulenie skóry z utrzymaniem świadomości, drgawki i stężenie niektórych mięśni, główne twarzowych. Ciężki zapad i śmierć z porażenia serca i oddechania. — *Leczenie* syptomatyczne i sztuczne oddechanie.

Uwagi ortopedyczne.

Ortopedya zajmuje się przyczynami, istotą i leczeniem skrzywień i zboczeń różnych części szkieletu, zarówno wrodzonych jak nabytych. O. znana już za Hypokratesa rozwinęła się dopiero w ostatnich kilkudziesięciu latach dzięki pracom *Huetera*, *Volkmanna*, *Lorenza*, *Hoffy* i t. d.

T. z. *Funkcyonalna O. Wolffa*, uważała zboczenia za funkcyonalne dostosowanie się do zmienionych statycznych warunków; *Leczenie* zaś polega na wyzyskaniu »siły transformacyjnej« (troficznego podrażnienia).

Zabiegi lecznicze w ortopedyi dzielimy na kilka działów: (Oprócz prophylaxy, hygieny i dyetetyki) (Mechanoterapia, Kinesiterapia, Apparatoterapia).

1. Masaż, t. j. szereg rękoczynów, jakie stosujemy na całem ciele pacyenta, albo na części ciała, aby ułatwić krążenie, usunąć chorobliwe płyny i nacieki, wywołać przekrwienie i działać na nerwy. Najczęściej służy m. do wzmocnienia zanikłych mięśni. Technika m. dzieli się na 5 rodzajów:

a) Pociąganie, smarowanie *(Efleurage)*.
b) Rozcieranie *(Friction)*.
c) Wygniatanie *(Petrissage)*.
d) Uderzanie, pukanie, klepanie *(Tapotement)*.
e) Trzęsienie, drżenie, drganie *(Vibration)*.

Siła, z jaką masaż się robi bywa rozmaitą, nigdy gwałtowną. Według Hoffy *masaż wykonywać może tylko lekarz* *), a m. na pokrytem (ubranem) ciele jest szarlataneryą. Tylko do wibracyi potrzebne jest narzędzie *»vibrator«* (najlepszy Carlsena). Do innych zabiegów nic ręki nie zastąpi.

2. Gimnastyka, t. j. szereg określonych ruchów, które albo sam chory wykonywa, albo na nim wykonuje lekarz celem wzmocnienia mięśni, przemiany ma-

---

*) U nas niema wogóle maserów. T. z. maserzy uczeni są egzaminowani przez lekarzy niespecyalistów, którzy sami nie uczyli się i często nigdy nie widzieli dobrego masażu.

teryi, krążenia oddychania i uruchomienia zesztywniałych stawów i członków. G. jest czynna i bierna. bez aparatów, z niemi i g. szkolna i szwedzka, *(Linga, Schotta, Oertela leczenie terenowe)*. *(Przyrządy* Zandera, Kruhenberga, Herza i Bumma, Knoke i Dressler'a i t. d.).

3. **Rękoczyny poprawiające**, t. j. różnorodne zabiegi, mające na celu naprawienie zniekształcenia. Tu należy:

a) Powolne albo gwałtowne naprostowanie członka *(Redressement)*.

b) Opatrunki ustalające a między niemi *gips*, jako »dusza ortopedyi«. (Najlepiej przyrządzać sobie opaski gipsowe samemu ze świeżo kupowanego gipsu alabastrowego i opasek organtynowych gęstych i niezbyt krochmalnych. Opaski maczać w wodzie ile się wytrzyma gorącej za dodaniem garści ałunu lub soli kuchennej. Do zdjęcia gipsu najlepiej służą nożyce Stillego, lub zwykły ostry nóż krótki i pomaczanie gipsu octem).

Dalej *Opatrunek organtynowy* najlepiej z cienkiemi drewnianemi wkładkami (fornirami) i *O. z celluloidu*.

O. z drzewa i kleju (Walltucha Holzspahnverband), nakoniec najdoskonalszy z szyn stalowych i skóry *(Hessinga)*. — Tu należy *O. naciągający Volkmanna* z przylepca znany i używany najczęściej i *O. n.* gumowy i filcowy.

c) Zabiegi operacyjne na częściach miękkich, przecięcia i plastyki blizn, przecięcia, przedłużenia i przeszczepienia ścięgien.

d) Osteoklazya, gwałtowne wyprostowanie kości przez złamanie lub nadłamanie rękami lub osteoklastem i *Osteotomia*, przedłutowanie kości.

e) Gwałtowne wyprostowanie lub zgięcie stawu. *(Brisement forcé)*. Arthrolyza, Arthrodeza i Resekcya stawu

Ważniejsze choroby ortopedyczne:

1. **Caput obstipum.** (Głowa skręcona) najczęściej wśród porodu nabyta — leczenie przyczynowe i ogólne, codziennie wykonywany masaż i gimnastyka, założenie odpowiedniej krawaty lub gorsetu, nakoniec przecięcie mięśnia lub wycięcie.

2. **Zniekształcenie klatki piersiowej**, jak pierś kurzą lub lejkowatą leczy się odpowiedniemi zabiegami gimnastyki szwedzkiej.

3. **Zboczenia kręgosłupa:** plecy płaskie, wklęsłe, wypukłe, *(dorsum arcuatum)*. Najczęściej *Skrzywienie boczne (Scoliosis)*.

S. może być wrodzona, rachityczna, statyczna, bliznowata i nerwowa. Najczęściej:

S. *nawykowa (S. habitualis)* ta zwykle szkolna.

Częściej dziewczęta jak chłopcy (5 : 1), trzeba mierzyć nogi, czy jedna nie krótsza. Najczęściej S. pra-

wozwrotna grzbietowa i lewozwrotna lędźwiowa. Najważniejsze rozpoznanie rozpoczynającej S., bo wtedy można wyleczyć łatwo. Przy badaniu: obnażyć plecy aż do bioder, pięty razem, ręce opuszczone, zobaczyć wysokość ramion, położenie łopatek, kształt i wielkość trójkątów w pasie (*Taillen-dreiecke*), wreszcie linię wyrostków ciernistych i wypuklenie żeber, (ręce do góry i pochylić się naprzód). *Leczenie najlepiej w zakładzie ortopedycznym* *), gdy to niemożliwe, w początkach można leczyć w domu. — Dzieci nosić naprzemian na obu rękach. Ławy szkolne i stół do nauki odpowiednio urządzić. Pismo proste, pionowe nie skośne. Książki nosić w tornistrze na plecach.

Właściwe leczenie polega: na masażu mięśni grzbietowych, ćwiczeniach gimnastycznych, na zabiegach redressujących i ustalających.

Gimnastyka ma na celu wzmocnienie mięśni i uruchomienie kręgosłupa.

Do tego celu prócz gimnastyki t. z. szkolnej i szwedzkiej służą *rozmaite przyrządy*, naciągające kręgosłup i wywierające ucisk na wypuklenie żebrowe. (Aparaty Beelego, Hoffy, Schedego, Zandera, Knoke i Dressler'a). Nakoniec uruchomiony i naprostowany kręgosłup trzeba utrzymać w tym stanie i do tego służą odpowiednie *gorsety*. Gorset gipsowy zakłada się na stałe, tylko w bardzo ciężkich przypadkach 3-rzędnej skoliozy, zwykle zakładamy gorset do zdejmowania, z organtyny i t. z. fornirów, z celluloidu lub ze stali według systemu Hessinga.

4. **Garb.** (*Spondylitis tbc.*) zapalenie gruźlicze kręgów najczęściej u dzieci niżej 10 lat, należy zawsze badać dziecko obnażone zupełnie, bolesność kręgu, nieruchomy kręgosłup, dziecko podpiera się rękami o kolana przy schylaniu.

Leczenie: spokój, extensya na łóżku, albo gipsowy gorset stały w okresie ostrym, potem gorset do zdejmowania, kąpiele słone, odżywianie, thiocol.

Według Calota można i stary garb wyprostować, ale z tem ostrożnie! Ropnie opadowe wypuszcza się strzykawką z grubą igłą i robi injekcyę gliceryny z 10% jodoformem.

Na porażenia i niedowłady masaż i elektryka.

*) Dziś, kiedy mamy w kraju t. j. we Lwowie i Krakowie kilka zakładów ortopedycznych, założonych jak na nasze stosunki, znacznym kosztem, powinni pp. Lekarze pamiętać o nich i popierać, mając na uwadze, że tylko lekarz specyalista należycie może wykonywać zabiegi gimnastyczne i masaż, że nasze zakłady ortopedyczne muszą przyjmować biednych chorych, bo żadnych zakładów rządowych ni krajowych niema, a zamożniejsi chorzy najchętniej wyjeżdżają za granicę. PP. Koledzy powinni popierać polskie zakłady ortopedyczne!

Jeżeli chore kręgi szyjne lub górne piersiowe, musi się założyć gips i na głowę t. j. podpierać brodę i tyłogłowie. Tak samo gorset do zdejmowania musi trzymać głowę. (*yurymast Sayra*, aparat Schedego lub Dollingera).

Zboczenia górnych kończyn.

5. Przykurczenie i zesztywnienie stawu barkowego. Gdy zapalenie, spokój, okłady, jeśli gruźlica (*caries sicca*) rychła resekcya. Potem extensya, gimnastyka (ruchy czynne i bierne, ćwiczenia na aparatach), massage i elektryczność. Jeśli staw cepowy, aparat Schüsslera lub arthrodesis.

Staw łokciowy jeżeli go nie można rozruszać masażem i gimnastyką t. j. ręką lub przyrządem wahadłowym (Knoke i Dressler), ustawia się pod kątem prostym.

Przykurczenia i zesztywnienia w stawie ręki i palców powstają często na tle reumatyzmu i artrytyzmu, częściej z powodu zaniedbania i złych opatrunków przy ranach i złamaniach itp. Masaż, ruchy i różne przyrządy służą do rozruszania. Kąpiele słono-jodowe.

Blizny i kurcz Dupuystrena — trzeba wycinać.

Palec sprężynowy (*Doigt à ressort*) zwykle masażem się leczy.

Porażenia nerwów leczy masaż, elektryka, tendoplastyka.

Na *Kurcz pisarski* masaż, gimnastyka, przestać dłuższy czas pisać, potem inne przyrządy do pisania, inaczej trzymać rączkę pióra i inaczej pisać. Najlepsza maszyna do pisania, kto może ją sobie kupić.

Zmiany na kończynach dolnych.

6. Przykurczenia i zesztywnienia stawu biodrowego najczęściej z powodu *coxitis*.

Przy ostrem zapaleniu założenie stałego opatrunku gipsowego od klatki piersiowej, aż do kostek, aby unieruchomić, naciągnąć i zwolnić od nacisku (*entlasten*). Do chodzenia dodaje się stalowe strzemię. Potem zakłada się przyrządy do zdejmowania, z organtyny, celluloidu lub stalowo-skórzane Hessinga. Przykurczenia lepiej usuwać powoli. Ropnie leczą injekcye jodoformowe. Brisement forcé niebezpieczne a w okresie ostrym nie wolno! Resekcya w ostateczności. Kąpiele słono-jodowe.

7. Zwichnięcie stawu biodrowego wrodzone (*Luxatio coxae congenita*). Główka leży poza panewką na talerzu biodrowym, skrócenie nogi, utykanie, lordosis, szczególnie przy obustronnem zwichnięciu, przyczem chód kaczy.

Najlepiej leczyć między 3 a 6 rokiem życia. Odprowadza się sposobem (Lorenza) niekrwawym i ustala w opatrunku gipsowym na kilka miesięcy, w którym dziecko chodzi. Jeżeli tak się nie udaje, to operacya (Lorenz-Hoffa).

Podobne objawy daje *coxa vara*, wykrzywienie szyjki kości udowej, leczenie trudne, extensya, masaż i gimnastyka, fosfor.

8. Zapalenie stawu kolanowego *(Gonitis tbc.)*. Spokój, gips, injekcye jodof.: Iwonicz i inne solanki.

Inne zapalenia chroniczne (dna, gościec) masaż, opaska uciskowa, okłady wysychające słone, jodowe wcierania, kąpiele słone i siarczane. Przykurczenia zesztywnienia: przez odp. gimnastykę, aparaty ortop. operacyę.

Kolana koszlawe (Genua valga) skrzywione do środka *(X beine)* jeżeli małego stopnia leczy się massagem, gimnastyką, odpowiedniemi butami (Beely) i zakładaniem na noc szyny elastycznej. G. v. wyższego stopnia: opatrunek gipsowy etapowy (I, Wolff), wreszcie naprostowanie osteoklastem (?) lub operacya Mac Evena.

Genua vara (O beine) leczenie to samo.

Skrzywienia podudzia jeżeli do 6 roku »dziecko z tego nie wyrośnie« wymagają osteotomii.

9. Stopa szpotawa *(pes varus)* najczęściej wrodzona, rzadziej na tle porażenia *(Poliomyelitis)* dziecięcego. Najlepiej odrazu leczyć, prostować codzień, masować, potem przylepcem redressować, potem opatrunek gipsowy (po kilku miesiącach). Można powoli bez wielkiego gwałtu naprostować, co kilka tygodni nowy gips. Przy porażonej postaci transplantacya ścięgien!. U starych operacya, wycięcie klinów.

10. Stopa płaska i koszlawa *(Pes planus et valgus)* wrodzona leczy się tak, jak poprzednia.

S. p. *nabyta* najczęściej z powodu przeciążenia (kupcy, kelnerzy). W początkach wystarczy masaż i gimnastyka a nadto założenie elastycznej podeszwy z celluloidu lub stali. Przy ostrej zapalnej stopie płaskiej, łóżko; okłady, potem opatrunek plastrowy a najlepiej gipsowy. Przy p. v. paralyticus transplantacya ścięgien, elektr: masaż.

Pes equinus, p. calcanus, p. excavatus leczy się analogicznie.

Halux valgus, wielki palec koszlawy, skutkiem kończystych butów i dziedziczności, *Leczenie*: opowiednie buty, wata między palce, aparat Heusnera, operacya.

Doc. Dr. A. Gabryszewski.

Badanie moczu.

I. Ilość moczu.

Dorosły mężczyzna wydziela na dobę około 1500 cm.³, kobieta około 1200 cm.³. W warunkach fizyologicznych może ilość moczu na dobę spaść poniżej 500 cm.³ w miesiącach letnich, po natężeniu się fizycznem), lub podnieść się do kilku litrów *(urina potus.)*.

W warunkach patologicznych ilość moczu maleje (*oliguria* względnie *anuria)* po utracie znacznych ilości płynów (n. p. cholera) wskutek zmian patologicznych w samych nerkach (n. p. *nephr. parench. acut.)* albo w narządzie krążenia (np. niewyrównane wady serca).

Ilość moczu wzrasta *(polyuria)*: 1. pod wpływem nerwowym *(urina spastica* np. u histeryczek), 2. w *diabetes insipidus* i *mellitus*, 3. w *nephr. interstit. chron.*

2. Ciężar gatunkowy.

Jest wyrazem ilości składników stałych. W normalnych warunkach waha się w granicach 1·015—1·030 choć te granice może w jedną i drugą stronę przekroczyć. W regule jest odwrotnie proporcyonalny do ilości moczu na dobę z wyjątkiem *diabetes melitus*, gdzie obok *polyuryi* jest i ciężar gatunkowy wysoki. Ostatnie dwie cyfry cięż. gat. pomnożone przez stały współczynnik 2·33 dają w przybliżeniu ilość składników stałych w gramach w litrze moczu np. cięż. gat. = 1·017; ilość składników stałych 17 × 2·33 = 39·61 gr. w litrze.

3. Barwa.

Barwa moczu winowo żółta; mniej lub więcej nasycona proporcyonalnie do ciężaru gatunkowego — z wyjątkiem *diabetes mellitus*, gdzie ciężar gatunkowy wysoki w moczu bladym. Patologicznie zabarwiony mocz: czerwono brunatno *(urobilina)* w chorobach ostrych gorączkowych, w początkach lub ku końcowi żółtaczki, zielo-

nawo żółto lub brunatno w żółtaczce (p. *bilirubina)* krwisto *(p. hemoglobinurya).*

Zabarwienie przypadkowe: złoto żółty, a gdy się stanie alkalicznym, krwisto czerwony po santoninie lub kwasie chrysofanowym z *rad. rhei.* lub *fol. sennae*, oliwkowy lub brunatny po zatruciu fenolem, kreozotem.

4. Reakcya.

Reakcya moczu ludzkiego normalnie kwaśna, po kilku dniach — w zimie dłużej — staje się alkaliczną wskutek rozkładu mocznika na węglan amonowy pod wpływem bakteryi. Mocz świeżo wydzielony może być obojętnym, obojnaczym lub alkalicznym *a)* z powodu obecności węglanu amonowego, *b)* węglanu sodowego. Celem odróżnienia, gotować mocz na małej parowniczce porcelanowej nad lampą, gdy się staje kwaśnym jest węglan amon., gdy coraz silniej alkalicznem, węglan sodowy.

Węglan amonowy wskazuje na istniejący nieżyt pęcherza, stąd równocześnie w osadzie śluz, ropa, bakterye. Często mocz alkaliczny po nieumiejętnym kateteryzowaniu.

Mocz alkaliczny z powodu obecności węglanu sodowego po wprowadzeniu znaczniejszych ilości alkaliów do organizmu w postaci leków lub wód miner., czasem po objedzeniu się owocami, wreszcie u niektórych osób pod wpływem nerwowym.

5. Przeźroczystość.

Mocz świeżo wydzielony jest przeźroczysty po ochłódnięciu zjawiają się delikatne obłoczki *(nubecula)* złożone z małych ilości śluzu, pojedyńczych komórek przybłonka płaskiego, ciałek wypocinowych. Gdy mocz mętny, a po lekkiem ogrzaniu się wyjaśnia, przyczyna zmącenia moczany, gdy wyjaśnienie następuje po dodaniu kwasu, przyczyną zmącenia fosforany (mocz bywa wtedy alkaliczny, obojętny lub co najwyżej bardzo słabo kwaśny). Całkowitą pewność co do natury zmącenia czy osadu, daje tylko mikroskop. Mocz zagotowany powinien pozostać przeźroczystym, jeżeli nastepuje zmącenie niewyjaśniające się po dodaniu kropli kwasu octowego, przyczyną zmącenia białko, jeżeli zmącenie się wyjaśnia, fosforan wapniowy *(fosfaturya).*

6. Białko.

Normalny mocz białka nie zawiera, przynajmniej w ilościach, któreby można było wprost wykazać.

Z pomiędzy licznych prób na białko, najważniejsze są:

1. Próba Hellera z kwasem azotowym. Kieliszek napełnia się do połowy moczem, a po nachyleniu go, dodaje się ostrożnie kwasu azotowego (apteczny *acid. nitr. concentr.*). Na granicy płynów tworzy się mniej lub więcej zbita obrączka. Granica czułości 0.003% wtedy tworzy się obrączka dopiero po pewnym czasie. Podobną obrączkę tworzy kwas moczowy gdy jest w ilości zwiększonej, ta jednak leży znacznie wyżej, mniej więcej w środku pomiędzy granicą zetknięcia się płynów a powierzchnią. Na granicy zetknięcia się płynów tworzą obrączkę także mydła i kwasy żywiczne np. po zażyciu terpentyny, balsamów, rozróżnić jej można dolewając ostrożnie alkoholu za pomocą pipetki, wtedy pierścień niknie.

2. Mocz zagotowuje się w próbówce — występuje zmącenie lub kłaczki nierozpuszczalne po dodaniu kropli kwasu octowego. Próba nieco mniej czuła, lecz wygodna o tyle, że można ją zrobić wszędzie używając choćby łyżki, świecy i kropli octu.

Ilościowo można oznaczyć białko:

1. Sposobem Esbacha. Do tego potrzebna rurka kalibrowana (albuminimetr Esbacha). Po znak U nalewa się moczu, a po R odczynnika *(Rp. Acid. picrin. 10·00, Acid. citric. 20·0, Aq. dest. 1000·0)* i zostawia do odstania się na dobę. Z wysokości utworzonego osadu, odczytuje się ilość białka pro mille.

2. Sposób Stolnikowa. Rozcieńcza się mocz tak długo, aż kwas azotowy tworzyć będzie obrączkę dopiero po pewnym czasie. Wtedy będzie 0·003% białka. Ile razy mocz był rozcieńczonym przez taką liczbę pomnożyć 0·003, a otrzyma się ilość białka w procentach.

7. Barwiki krwi i żółci.

Hemoglobina *(oxyhemoglobina, methemoglobina)*. Mocz zawiera w tym razie zawsze białko. Do moczu dodaje się nieco potażu żrącego i zagotowuje. Opadające fosforany porywają ze sobą hematynę i stają się dichroistyczne, t. j. w świetle przechodzącem czerwone, w odbitem zielonawe. Osad można zebrać na sączku i zrobić z nim próbę Teichmanna.

Zabarwienie czerwone fosforanów, choć bez dichroizmu, mogą wywołać barwiki w pewnych lekach zawarte, *(rheum., senna, santonina* i in.). Gdy fosforany po dodaniu KHO, z moczu nie opadają, dodać kroplę chlorku wapniowego lub równą objętość moczu fizyologicznego. Najpewniejsze stwierdzenie barwików krwi jest spektroskopowe.

Barwiki żółci: Barwa moczu brunatno żółta do zielonej, zależnie od tego czy przeważa *bilirubina* czy *biliwerdyna*. Piana moczu żółtaczkowego zawsze jest żółtą.

Próba Gmelina, kwasem azotowym jak na białko. Tworzy się szereg pierścieni barwnych, licząc od dołu: żółto czerwony, czerwony, fioletowy, niebieski, zielony. By uniknąć pomyłki wskutek obecności indykanu miesza się mocz z kilkakrotną objętością kwasu solnego, następnie dolewa kwasu azotowego, jak wyżej.

8. Chlorki.

Mocz zakwasza się kwasem azotowym, i wpuszcza kroplę roztworu azotanu srebrowego 1 : 8. Najwygodniej jest użyć mięszaniny pozostałej po badaniu na białko kwasem azotowym. W moczu normalnym opada osad zbity serowaty. Gdy chlorki zmniejszone, osad jest mniej zbity, kaszkowaty, obłoczkowaty lub niema go zupełnie. Chlorki zmniejszone w chorobach gorączkowych, szczególnie w zapaleniu płuc, podczas tworzenia się wypociny i po znacznej utracie kwasu solnego przez wymioty w chorobach żołądka,

W normalnych warunkach w »*urina potus*« chlorki nieco zmniejszone (proporcyonalnie do zmniejszenia się procentowego składników stałych).

9. Cukier.

Próba Mohra: Do moczu dodaje się równą objętość stężonego ługu potasowego i gotuje. W razie obecności cukru zabarwienie brunatne. Granica czułości około 0·2%. Mocz normalny także choć tylko bardzo słabo ciemnieje.

Próba Fehlinga: Potrzebne dwa roztwory: I. *Cupr. sulphuric. 34·639 gr. Aq. dest. 500·00. II. Natr. caustic. 60·00 Salis Seignetti cryst. 175·00 Aq. dest. 500·00.* Do probówki dodaje się po 5 cm.^{3} jednego i drugiego płynu, następnie badanego moczu i gotuje. W razie obecności cukru, osad tlenku miedziawego. Ilości podane wyżej odpowiadają dokładnie 0·05. gr. cukru gronowego.

Próba Nylandera: 2 gr. zasadowego azotanu bizmutu, 4 gr. soli Seignetta i 10·5 gr. wodorotlenku sodowego rozpuszcza się w 100 gr. wody dest. Rozczyn daje się przechować długi czas bez zmiany. 10 obj. moczu gotuje się przez kilka minut z jedną obj. odczynnika; w razie obecności cukru powstaje czarny osad zredukowanego bizmutu. Próba bardzo pewna.

Reakcya dwuazotowa Ehrlicha.

Odczynniki: I. Nasycony rozczyn kwasu sulfoanilowego w 100 cm.^{3} wody z dodatkiem 5 cm.^{3} kwasu solnego.
II. 1/2% wodny rozczyn azotynu sodowego.

Wykonanie próby: Do 10 cm.^{3} rozczynu 1. dodaje

się 4 krople rozczynu 2., 10 cm.^{3} badanego moczu i amoniaku do reakcyi alkalicznej. Normalny mocz daje zabarwienie co najwyżej pomarańczowe, gdy tymczasem mocz gorączkujących i t. d. zabarwienie szkarłatne z pianą różową:

Badanie treści żołądkowej.

Kwasota ogólna: Miareczkowanie 1/10 N. ługiem sodowym z dodatkiem fenoloftaleiny.

Wolny kwas solny: *a)* Próba Günzburga: alkoholowy rozczyn 10% floroglucyny i 5% waniliny; kilka kropli odczynnika z kilku kroplami badanej treści ogrzewać ostrożnie w parowniczce porcelanowej, zabarwienie czerwone.

b) Papierki napojone barwikiem Congo zabarwiają się niebiesko.

c) Tropeolina oo. zabarwienie rubinowe.

d) Fiolet metylowy b. rozcieńczony zabarwia się niebiesko.

Kwas mlekowy: 4% woda karbolowa daje z kroplą chlorku żelazowego zabarwienie ametystowe, które po dodaniu śladu kwasu mlekowego zmienia się w żółte.

Badania bakteryologiczne.

Na prątki gruźlicze: odpowiednio cienko zrobiony preparat utrwala się przez trzykrotne przeciągnięcie przez płomień i barwi przez 10 minut na gorąco rozczynem Ziel-Neelsena: *Fuchsini 1·0*; *Spir. vin. 10·0*; *Acid. carbol.*; *5·0 Aq. dest. 100·0* po opłókaniu wodą podbarwia przez minutę rozczynem: *Methylen. caerul. 2·0*; *Acid. sulfur. 25·0*; *Aq. dest. 100·0*; Obserw. w balsamie kanad. Prątki gr. czerwone, inne prątki i jądra niebieskie.

Na gonokokki: Preparat jak powyżej zabarwić wprost wodnym rozczynem fuksyny lub błękitu metylenowego, opłókać wodą, balsam.

Metoda Grama: Barwi się rozczynem fioletu gencyanowego w 5% wodzie karbolowej, następnie 2—3 minut rozczyn: jodu 1·0; jodku potasowego 2·0; wody destylowanej 200·0; w końcu alkohol absolutny aż do odbarwienia. Gonokokki nie barwią się. Preparat można podbarwić n. p. wodnym rozczynem fuksyny.

NOWE ŚRODKI LECZNICZE

podał

Doc. Dr. Ign. Lemberger.

Acetopyrinum. Połączenie aspiryny z antipiryną; przedstawia proszek biały, woni słabej kwasu octowego, rozpuszcza się trudno we wodzie. Podaje się w dawkach 0·5—1·0 g. trzy do czterech razy dziennie w reumatyzmie, migrenie i t. p. a nie mniej jako środek przeciw-gorączkowy.

Acoinum C. Acoiny są chlorkami fenylatów alkylowo-gwanidynowych. Używana »C«. akoina jest proszkiem białym krystalicznym bez woni rozpuszczalnym we wodzie w stosunku 6 : 100. Posiada własności w wysokim stopniu przeciwgnilne, a nadto jako środek miejscowo znieczulający: Acoini 0·05, cocaini mur. 0·1, sol. natr. chlor. (0·8%) 5·0. 1—2 przedziałek Prawatza.

Actol (mlekan srebrowy), przedstawia proszek biały, bez woni i smaku, rozpuszczalny we wodzie i w wyskoku. Środek to działający przeciwgnilnie; używany jest w rozczynach 1 : 100 do 1 : 4000, w miejsce trującego sublimatu, do obmywania rąk, pola operacyjnego, do przepłókiwań i t. p.

Agurinum (teobromino-octan sodowy), jest proszkiem rozpuszczalnym we wodzie; zawiera 60% teobrominy. Z powietrza przyciąga wilgoć. Aguryna działa szybko moczopędnie; szczyt działania objawia się po 2—3 dniach podawania. Dawka 1·0 g. 3 razy dziennie.

Albarginum połączenie gelatyny z azotanem srebrowym zawiera 15% Ag. We wodzie rozpuszcza się łatwo, działa obojętnie, ulega dyalizie. Znajduje zastosowanie do przepłókiwań i wstrzykiwań w rozczynach 0·1 do 0·2%. W handlu mamy także kołaczyki po 0·2 gr.

Alboferinum jestto środek odżywczy zawierający 90·14% białka, 0·68%, Fe, 0·324% fosforu. Proszek to jasno brunatnej barwy, nie posiadający ani woni ani smaku, który się we wodzie bardzo łatwo i całkowicie rozpuszcza. Podczas gotowania nie wydziela się białko z rozczynu. Stosowany w niedokrewności, zołzach, zbo-

czeniach w trawieniu, w gruźlicy, w chorobach nerkowych i t d. Alboferynę w proszku podaje się z kakao, rosołem i t. p. 3—4 łyżeczek dziennie, w handlu istnieją także kołaczyki.

Anaestesinum jestto p-amido będźwinian etylowy i przedstawia proszek biały, lekki b. trudno we wodzie rozpuszczalny, łatwo rozpuszczalny w alkoholu, eterze, benzolu i tłustych olejach. Działa znieczulająco. Dawka 0·2—0·5 gr. 3 razy dziennie w hyperaesthesis ventriculi, ulcus ventr, vomitus gravidarum; w czopkach i gałkach w cierpieniach pęcherza i cewki moczowej, haemoroid.; w maści w Pruritus, Intertrigo, Eczema.

Anthrasol oczyszczona smoła pogazowa i jałowcowa (marka Knolla) stosowana w postaci 10—20% maści waselinowej w Ekzema, Pruritus, w cierpieniach skórnych na tle pasożytniczym i przewlekłym.

Aphtisinum, jest mięszaniną siarkanu gwajakolopotasowego z siarkanem petrolo-amonowym. W handlu znany jest w postaci ulepku i kapsułkach żelatynowych. Środek ten okazał się skutecznym w różnych chorobach przewodu oddechowego n. p. w nieżytach oskrzeli, rozstrzeni płuc i t. d. a szczególności w gruźlicy przez uśmierzenie kaszlu i nocnych potów. Dawka dla syropu 3—4 łyżki dziennie dorosłym, 1—2 razy dzieciom z wodą, winem i t. p. Kapsułki podaje się tylko dorosłym przez ośm dni po jednej 3—4 r. później po 2 kapsułki.

Aseptol, Acidum sozolicum — kwas sozolowy, kwas ortofenolosulfonowy. Znany jest w rozczynie 33·5% tworząc ciecz jasną woni słabej, przypominającej kw. karbolowy; rozkłada się łatwo na para-połączenie. Służy w rozczynie 10% jako środek przeciwgnilny zamiast karbolu. Rozczyny jego zawierające glicerynę, olej tłusty, lub wyskok nie działają.

Aspirinum (kwas acetylo-salicylowy); są to igiełki krystaliczne białe we wodzie trudno rozpuszczalne: kwasy aspiryny nie rozkładają, łatwo to powodują zasady wolne, w których się ten środek rozpuszcza — przyczem się aspiryna rozpada na swoje części składowe. Aspiryna działa przeto dopiero w jelicie. Znajduje zastosowanie z dobrym skutkiem w leczeniu reumatyzmu stawowego i mięśniowego, rwy kulszowej, w zapaleniu opłucnej, nie powodując działania ubocznego. Dawka 1·0 gr. 4—5 razy dziennie.

Asterol, jest połączeniem kwasu para-fenylosulfonowego z azotanem rtęciowo-amonowym i przedstawia proszek brunatnej barwy, który się rozpuszcza trudno w wodzie zimnej, łatwo zaś w gorącej. Rozczyn 4—5‰, który równoważy 1‰ rozczynu sublimatu nie ścina białka. Asterolu używa się jako środka przeciwgnilnego w miejsce sublimatu; asterol działa również trująco natomiast nie działa żrąco jak sublimat.

Beta-Eucainum hydrochloricum jest związkiem zastępującym w działaniu kokainę, a przewyższa tę ostatnią tem, że jest mniej trującą, rozczyny dają się sterylizować, wkroplony rozczyn betaeukainy nie wywołuje zmian akomodacyi ani źrenicy. Do zabiegów okulistycznych i dentystycznych używa się 1—2% rozczynu, do zabiegów ogólno chirurgicznych 2—4%, do pendzlowań błon śluzowych 5%.

Benzosol, Benzoylguajacol, guajacolum benzoicum, będźwinian guajacolu. Przedstawia kryształki bezbarwne, bez woni i smaku, bardzo trudno rozpuszczalne w wodzie, łatwo w chloroformie, eterze i wrzącym wyskoku. Środek dezynfekcyjny zalecany w grużlicy płuc po 0·25 gr., trzy razy dziennie podnosząc tę dawkę powoli do 2·4 gr. *pro die*.

Bismal, Bismutum methyleno digallicum. Proszek szaroniebieski, lekki, rozpuszczający się w alkaliach barwą pomarańczowo-czerwoną. Środek ściągający, podawany w biegunkach w dawce 0·1—0·3 trzy razy dz.

Bismutosa, proszek delikatny barwy białej bez woni i smaku. W treści żołądkowej nie doznaje zmiany. Jestto środek ściągający zalecany w biegunkach szczególnie u dzieci wewnętrznie lub lewatywie.

Bromocoll połączenie glutyny, kwasu garbnikowego i bromu zawierające 20% Br. Stosują w postaci maści 20%, rozczynu 10% i zasypki 10% w Pruritus ani, scroti et vulvae, Ekzema, Urticaria, Prurigo etc.

Captol produkt kondezacyjny aldehydu kwasu mrówkowego z chloralem przedstawia proszek brunatny, przyciągający wilgoć, rozpuszczający się łatwo we wodzie ciepłej i we wyskoku. W rozczynie wyskokowym 1—2% używa się do zmywania głowy w Seborrea capitis i Defluvium capill. Także jako Spirit. captoli compos.: Captoli, Chlorali hydrati, Acidi tartarici *āā.* 1·0. Ol. ricini 0·5, Spirit vini diluti 1000·0. Essenth flor. aeth. q. s. S. Woda do włosów.

Chinaphtol *B* naftolo-*α*-monosulfonian chininy — zawiera 42% chininy. Riegler zaleca go jako środek przeciwgnilny w durze brzusznym, gruźlicy jelit, dysenteryi w dawce 0·5 grm.

Collargolum, (Argentum colloidale Credé). Rozpuszcza się w stosunku 1:25 we wodzie barwą brunatną: rozczyn posiada tę własność, że za dodatkiem białka lub gumy nie wydziela srebra w żołądku pod wpływem kwasu solnego lub mlekowego. Stosuje się: 1) w postaci rozczynu 1: 100—1:1000 do przestrzykiwań ran, pęcherza; albo z białkiem kurzem w przebiegu nieżytu żołądka lub jelit w rozczynie 0·1—0·5 : 100·0 podając po łyżeczce kawowej względnie stołowej. 2) w postaci maści »Unguentum Credé« (Ung. Collargoli) wcierając 1—3 gr. na dawkę raz lub dwa razy dziennie w skórę poprzednio

dokładnie oczyszczoną lecz nieuszkodzoną. 3) W postaci Pilulae Argenti Credé majores po 0·01 Argent. colloidale i minores, po 0·05 Argent. colloid. podając maiores po 1—3 pigułek dziennie przed jedzeniem w schorzeniach rdzenia pacierzowego, minores zaś służą do zakładania do ran głębokich lub jam. W postaci baccili, suppositoria, globuli c. Argent. colloidal 2%.

Citrophen, (Cytrynian parafenetidyny) podają w dawce 0·5—1·0 gr. 3 razy dziennie dla dorosłych, a po 0·2—0·3 gr. dla dzieci, jako środek przeciwgorączkowy i kojący bóle nerwowe, a więc w migrenie, gośćcu, grypie, krztuścu i t. p.

Dioninum, chlorek etylo morfiny. Przedstawia proszek biały krystaliczny, smaku słabo gorzkawego, łatwo rozpuszczalny w wodzie i wyskoku. Tak też dionina przewyższa w działaniu kodeinę. Stosowany przy kaszlu uporczywym w gruźlicy, nieżycie oskrzeli i t. p. okazał się bardzo cennym środkiem uspokajającym. Dawka 0·02 gr. 2—3 razy dziennie.

Dormiol, (Chloral dwumetylo-etylo-karbinolowy) środek nasenny. Z powodu swojego smaku nie bardzo przyjemnego podaje się dormiol w kapsułkach po 0·5 gr.

Dymalum, (salicylan dydymowy) jest proszkiem delikatnym, bez woni. Stosują go jako zasypkę lub też w postaci 10% maści lanolinowej, celem szybkiego gojenia ran, po oparzeniach, w przebiegu chorób skórnych jak Eczema, Psoriaris, Impetigo contag, Hyperhidrosis i t. d.

Eosotum, Creosotum valerianicum jest mieszaniną estrów kwasu kozłkowego z fenolami zawartymi w kreosocie. Przedstawia ciecz ruchliwą,w wyskoku i w eterze rozpuszczalną. Grawitz poleca w gruźlicy płuc w postaci kaps. gelatynowych po 0·2 gr. eosotu zawierających 3—6—9 sztuk dziennie.

Epicarinum, w postaci 5% maści lanolinowej albo też w maści ze szarem mydłem ze zawartością do 20% w leczeniu chorób skórnych i świerzbu ze skutkiem stosowany.

Eucasinum, jest to związek sernika z amoniakiem, tworzący się przy przeprowadzaniu par amoniakalnych ponad sernikiem. 30—40 gr. eukasyny odpowiada 24—32 gr. białka. Przedstawia proszek delikatny, rozpuszczający się w wodzie z opalizacyą. Środek odżywczy mający zmniejszać wydzielanie się kwasu moczowego.

Eupirinum, związek węglanu etylo waniliny z p. fenetidyną trudno we wodzie rozpuszczalny łatwo zaś w wyskoku, eterze i chloroformie. Jako środek przeciwgorączkowy działa szybko i pewnie, nie powoduje następstw przykrych, ani objawów zatrucia. Dawka 1·0—1·5 gr. pro dosi dorosłym, dzieciom 0·3—0·5 gr,

Europhen, jodek isobutylo-ortokresolu, proszek żółty bezpostaciowy, zawierający 28·1% jodu. Środek zastępujący jodoform, stosowany w postaci maści 2·5—3·0—10% lub też w rozczynie eterowym. Wskazania: leczenie wrzodów skórnych gruźliczych, chorób jamy ustnej (Ozaena), wrzodu miękkiego, kiły.

Euguform, produkt kondenzacyjny gwajacolu i aldehydu mrówkowego stanowi proszek bezwonny, bardzo delikatny, który znajduje zastosowanie jako zasypka albo też w postaci maści 5—10% lub gazy euguformowej.

Fersan, środek odżywczy zawiera 81·89% białka 0·12% kwasu fosforowego, a 0·37% tlenku żelazowego, jest to proszek barwy brunatnej, rozpuszczalny we wodzie zimnej i wyskoku rozcieńczonym. Fersan podaje się w ilości 3 do 4 łyżeczek dziennie, w tym celu rozrabia się daną ilość z wodą i dodaje następnie do mleka herbaty, rosołu, kakao i t. p.

Gluton, przetwór dyetetyczny z żelatyny. W cukrzycy, krwawieniach.

Gonosan (Kawa santal) jest cieczą oleistą, żółtozieloną, przeświecającą, woni silnie aromatycznej, która jest rozczynem żywic z Piper methysticum (kawa-kawa) w czystym olejku santalowym. Używany w rzerzączce i zapaleniu pęcherza.

Guacamphol ester kwasu kamforowego z guajakolem przedstawia proszek biały, bez woni i smaku, który rozkłada się spożyty dopiero w alkalicz., soku jelit. W dawce 0·5 gr. podają go jako środek przeciwpotny w gruźlicy.

Guajacolum carbonicum, Duotal, węglan pyrokatechino metylowy. Przedstawia proszek krystaliczny obojętny, bez woni i smaku, w wodzie nierozpuszczalny. Przetwór ten nie działa żrąco i z tego powodu stosują go w gruźlicy w miejsce kreozotu i guajakolu. Dawka 0·5 gr. kilka razy dziennie do 6·0 gr. *pro die.*

Guajacolum phosphoricum i Guajacolum phosphorosum są to środki używane we Francyi w gruźlicy płuc w dawce 0·5—1·0 gr. raz do 4 razy dziennie.

Hedonal, (metylopropylocarbinol-uretan) środek nasenny. Podaje się go w dawkach 1·5—2·0 gr. w opłatkach w bezsenności nerwowej, również w melancholii, paranoi, paralyzie ogólnej i t. p. stanach.

Hetokresolum, cynamonian meta kresolowy. Przedstawia proszek biały, krystaliczny, nierozpuszczalny w wodzie, ani glicerynie ani olejach tłustych, trudno rozpuszczalny w wyskoku, łatwo zaś w eterze. Jest to związek działający przeciwgnilnie, stosowany do zasypek granulacyi gruźlicznych jużto w stanie czystym już zmięszany z jodolem lub jodoformem (2:1). Również do wstrzykiwań jako mięszanka hetokresolu 2 cz., jodoformu 1 cz., wody 8 cz., (przegotowanej lub też wody

karbolowej). Należy pamiętać, że hetokresolu podobnie jak jodoformu sterylizować nie można.

Holocainum, p-dwuetoxyethenylo-dwufenylamidyn jak i chlorek jego, jest środkiem znieczulającym miejscowo używanym zamiast kokainy do wykonania zabiegów operacyjnych ocznych. Po zakropieniu 2—3 kropel do oka 1% wodnego rozczynu chlorku holokainy, następuje za 15 sekund znieczulenie takowego trwające 10 minut.

Hontinum, jest keratynowanym garbnikanem białkowym przedstawiający proszek barwy jasno brunatnej, bez smaku i woni, który się we wodzie nie rozpuszcza. częściowo zaś w wyskoku i w rozczynach alkalicznych. Działa wybitnie ściągająco i przeciwbiegunkowo. Zalecony ten środek w schorzeniach jelit szczególnie u dzieci. Dawka 0·5—1·0 gr. Kilka razy dziennie 3—4 gr. na dzień, a dzieciom połowę tych dawek.

Hydrargyrum colloidale, Hyrgol przedstawia masę ziarnistą barwy czarnej, połysku metalicznego, w wodzie łatwo rozpuszczalną. Związek ten przewyższa inne związki rtęci z powodu swej łatwej wessalności, nadto, iż nie działa żrąco i pozwala na dokładne dawkowanie. Do wcierek służy 10% maść w dawce 3 gr., wewnętrznie pigułki zawierające po 0·10 gr. przetworu po 3—5 sztuk trzy razy dziennie, do wstrzykiwań podskórnych rozczyn 1—2% wodny.

Ichtargan, związek ichtyolosrebrowy przedstawiający proszek barwy brunatnej, bez woni zawierający 30% srebra. Środek ten zalecony jest jako przeciwrzerzączkowy do przestrzykiwań cewki w rozczynie 0·02—0·2%. Ichtargan niszczy gonokoki.

Ichtoform, związek ichtyolu z formaldehydem. Jestto proszek ciemno-brunatnej barwy, woni przypominającej ichtyol; we wodzie się nie rozpuszcza z glyceryną tworzy zawiesinę. Środek ten stosuje się w biegunkach szczególnie w przebiegu gruźlicy jelit, zalecono również podanie ichtoformu w durze brzusznym bez lub też zastosowaniem kąpieli ichtyolowych. Dawki 0·30—0·5 gr. kilka razy dziennie. Zawiesinę ichtioformowa w glicerynie stosują do tamponowania w przypadkach ginekologicznych i leczenia ran.

Ichtyol, ponownie zalecony jest gorąco do leczenia gruźlicy, ciężkich oparzeń jaglicy, duru brzusznego. Wprowadzono również dwie nowe postacie ichtyolu, a mianowicie: ichtyol z żelazem (Ferrichtol) i ichtyol z wapniem będące w handlach w kołaczykach 0·1 gr. Ferrichtol stosował *Unna* w leczeniu całego szeregu chorób skórnych podając 1—2 gr. dziennie obok leczenia miejscowego.

Igazol. Produkt kondenzacyjny aldehydu mrówkowego, trioxymetylenu i jodu. Wdechiwania pary iga-

zolu przepisują w przebiegu gruźlicy. W pokoju o pojemności 80 m^3 należy wyparować z początku 2·0 gr. i zwiększać tę dawkę do 9 gr. wdychiwać należy 2—4 godzin.

Lactopheninum, związek kw. mlekowego z parafenetydyną pokrewny z fenacetyną. Działa silnie przeciwgorączkowo. Stosują w zapaleniu płuc, durze brzusznym, grypie i t. d. Dawka jako antipyreticum 0·5—1·0 gr. dorosłym, a 0·25 gr. dzieciom, jako antirheumaticum dorosłym *pro die* 5·0 gr.

Mesotan, ester metoxylometylowy kwasu salicylowego, płyn oleisty prawie bez zapachu w przeciwieństwie do ol. gaultheriae. Ulega wessaniu przez skórę. Z oliwą jako lokalne antirheumaticum.

Nicotinum salicylicum, Eudermolum, przedstawia kryształki bezbarwne, w wodzie i wyskoku rozpuszczalne. Środek ten zalecony jest z bardzo dobrym skutkiem przeciw świerzbowi, mianowicie w postaci maści lanolinowej zawierającej 0·1% salicylanu nikotyny. Ta maść znajduje się również w handlu pod nazwą maści eudermolowej. Nicotinum salicylicum stosują również w Eczema, Herpes, Impetigo i t. d.

Orexinum tannicum, proszek bez smaku i woni przepisywany celem zwiększenia chęci do jadła jakiej brak w początkach gruźlicy płuc, niedokrewności, neurastenii, hysteryi, dyspesyi, również celem uśmierzenia wymiotów u ciężarnych i po narkozie chloroform. W pierwszych przypadkach podają 1·0—2·0 gr. dwa razy dziennie godzinę lub dwie przed jedzeniem — dzieciom 0·25—0·5 gr. w drugim podaje się 0·3—0·4 gr. dwa razy dziennie przez kilka dni.

Peruol, Antiscabiosum. Także w postaci mydła 40%.

Peruscabinum, produkt syntetyczny. Przeciw świerzbowi.

Purgatol (Purgatin) dwuoctan anthrapurpuryny. Proszek żółty, krystaliczny, nierozpuszczalny we wodzie i rozcień. kwasach, łatwo rozpuszczalny w alkaliach. Rozpada się na części składowe dopiero w jelitach przyczem części trójoxyanthrachinonu przechodzi w mocz i zabarwia go krwistoczerwono. Na jelita działa przyspieszając ruch robaczkowy. Dawka 0·5—1·0 gr.

Purgen, Purgo, Fenolftaleina działa przeczyszczająco i bywa szczególnie dla dzieci zalecany. Dawka 0·05—0·1.

Pyramidon, jest dwumetylo-amido-antipyriną przedstawiający biały proszek bez smaku. Jest to środek przeciwgorączkowy. W lecznictwie znajdują również zastosowanie połączenia pyramidonu z kwasem kamforowym jużto w postaci soli obojętnej już soli kwaśnej. Pyramidon podają w dawce 0·25—0·3 gr. 3 razy dziennie; kamforan pyramidonowy kwaśny (pyramidon bi-

camphorat.) w dawce 0·75—1·0 gr., a obojętny w dawce 0·5—0·75 gr.

Pyrosalum, jest salicylo-octanem antypiriny, przedstawia kryształki igiełkowate białe. Działanie jak fenosolu w dawce 0·5 gr. dwa do sześciu razy dziennie.

Resaldol, jest związkiem aldehydu chloro-metyleno salicylowego z resorcyną; proszek bezpostaciowy żółty, który się ani we wodzie ani w rozcieńczonych kwasach nie rozpuszcza, z cieczami alkalicznemi natomiast rozpada się i działa wtedy jużto jako *antisepticum* jużto jako *adstringens*. Stosowany w nieżytach jelit ostrych i przewlekłych. Dawka 3 gr. dziennie.

Resorbinum, mięszanina dobra jako podstawa do maści, szczególnie rtęciowej.

Salipyrinum, związek antypiriny z kwasem salicylowym stanowi proszek krystaliczny biały. Srodek przeciwgorączkowy, działa skutecznie w ostrym i przewlekłym gośćcu stawowym, bólach nerwowych, grypie. Dawka 1·0 gr. 3—6 razy dziennie, dzieciom połowę.

Salol, salicylan fenylowy, proszek biały krystaliczny. Stosowany był już dawniej jako środek przeciwgośćcowy w dawce 1—2 gr. kilka razy dziennie, również w nieżytach pęcherza mocz. w rzerzączce, albo jako zasypka, a dzieciom w dysenteryi w dawce 0·15 gr. co 3 godziny. W nowszych czasach skutecznie stosowano salol w przebiegu ospy przez co można było uniknąć ogólnego ropienia, które jest w każdym razie znacznie zmniejszone, a wcześnie podany w dawkach 0·7—1·0 gr. co 4 godziny — powstrzymuje zupełnie od ropienia.

Salophenum, Acetparamidosalolum, salicylan octoparamidofenylowy. Przedstawia kryształki bezbarwne w wodzie nierozpuszczalne, łatwo rozpuszczalne w eterze i alkoholu. Srodek podawany w gośćcu stawowym ostrym w dawce 4—6 gr. dziennie, w nerwobólach, influency, zmniejsza również w dawce po 1·0 gr. bóle po porodowe.

Sidonal, jest związkiem kwasu chinowego z piperazyną. Wprowadzony do organizmu powoduje zmniejszenie się kwasu moczowego, a w miejsce tego pojawia się w moczu kw. hippurowy. W dnie w dawkach dziennych 5·0 gr.

Sirolinum, przetwór gwajakolowy w postaci syropowatej cieczy, smaku przyjemnego i takiejże woni, chętnie przyjmowany przez chorych; nie drażni błon śluzowych łatwo ulega wessaniu i nie działa trująco. Podają w gruźlicy płuc, krtani, w przewlekłych nieżytach oskrzeli, w zołzach, szczególnie zaś w leczeniu dzieci. Dawka dzieciom 2—3 łyżeczek kawowych dziennie, dorosłym 3—6 łyżeczek.

Somatosa, przetwór odżywczy przyrządzony z mięsa, zawierający ciała białkowe w postaci rozpuszczalne

obok soli w mięsie zawartych. 5 gr. somatosy odpowiada 30 gr. mięsa wołowego. Polecony ten przetwór w przebiegu chorób przewłocznych, ciężkich, z upośledzoną funkcyą trawienia. Dawka dla dzieci 15 gr., dla dorosłych 30 gr. na dzień.

Stypticinum, indentyczny z chlorkiem kotarniny przedstawia kryształki bezbarwne, rozpuszczalny we wodzie. Srodek tamujący krwotoki stosowany zamiast hydrastyny w krwotokach macicznych również w krwotokach nosowych i po wyrwaniu zęba. Dawka 0·05—0·10 gr. Kilka razy dziennie.

Styptol, ftalan kotarniny. Energiczniejszy od poprzedniego i tańszy. Dawki takie same.

Styracol. Cynamonian gwajakolowy, kryształki nierozpuszczalne w wodzie. Antiphtisicum nie trujący. Dawka 1·5 pro die. Stopniowo co 3 dni 0·5 pro die więcej.

Sublaminum, jest to związek siarkanu rtęciowego z etylenodiaminem, który tworzy białe igiełki, łatwo we wodzie rozpuszczalne. Działa przeciwgnilnie w tej samej mierze co sublimat (1·7 gr. sublam. — 1·0 gr. sublimatu) przewyższa zaś ten ostatni tem, że rozczyny jego nawet 1:50 nie działają żrąco na naskórek i nie powodują wyprysku łuszczącego się, nie ścinają (1%) białka ani mydła i nie działają na nikel, ani na zimno ani gorąco. Wskazania te same jak sublimat do desinfekcyi. W handlu kołaczyki 1·0 gr.

Tannochrom, jest to związek składający się z tlenku chromowego, taniny i resorcyny i znany jest w handlu jako proszek (Tannochromum liquidum). Stosują do leczenia ran, owrzodzeń, jako zasypkę 50% lub 5—10% maść lanolinową. Rozczyn 0·25—0·5% stosują w rzeczącze do wstrzykań cewki, pochwy. Mięszanina tanochromu kwasu salicylowego i łojku z proszkowanego jest skuteczną zasypką przeciw nadmiernemu poceniu się nóg i rąk.

Tanocol, środek przeciwbiegunkowy, sprzedają w postaci pastylek czekoladowych.

Tannoform, związek kwasu garbnikowego z formaliną używają w mięszance z Talc. venetum 1:2 jako zasypka przy nadmiernem poceniu się w ogólności, a wszczególności przeciw nocnym potom u suchotników.

Theocinum, pochodna ksantyny, syntetyczna teofilina. Patrz poniżej.

Theophylinum, 1,3 — Dimetylxanthinum. Proszek biały krystaliczny działa silnie moczopędnie. Dawka 0·1—0·4 gr. W handlu znaną jest również sól sodowa Natrium theophyll. i sól podwójna Natrium theophylinosalicylicum.

Thigenol, związek zawierający 10% siarki stanowi ciecz brunatną, syrupowatą, bez woni, która się we wo-

dzie i glicerynie całkowicie rozpuszcza. Użycie go w stanie czystym lub w postaci maści, past wskazane jest w różnych chorobach skóry (Eczema, Acne, Intertrigo, Scabies i t. d.) w gośćcu stawowym i mięśniowym — analogicznie jak ichtyol.

Tiocol, przetwór gwajakolowy zawierający 52% gwajakolu. Przetwór ten nie posiada woni, we wodzie się rozpuszcza, na błony śluzowe nie działa, łatwo ulega wchłonieniu i nie działa trująco. Tiocol podają w zapaleniu płuc, w nieżycie oskrzeli w przebiegu gruźlicy zołzów, jako środek przeciwbiegunkowy. Szczególnie nadaje się w praktyce dziecinnej.

Triferrinum, związek paranukleinowo - żelazowy otrzymany z sernika, łatwo ulega wchłonieniu nie upośledzając akcyi trawienia. Podają ten środek w niedokrewności, w blednicy, ze skutkiem dobrym uzyskując zwiększenie się ilości hemoglobiny do 90%.

Urosinum, Lithium chinicum, związek litu z kwasem chinowym znajdujący się w handlu jako rozczyn 50% lub też w kołaczykach po 0·5 Lith. chinicum. Zalecają w dnie — w dzień ostrego napadu 6—10 kołaczyków na dzień zażyć, a później przez kilka tygodni po 4—6 kołaczyków *pro die*.

Urotropinum, produkt kondensacyjny amoniaku i formaldehydu, w przebiegu nieżytu pęcherza, wśród duru brzusznego, jako silnie bakteryobójczy. 3—5 gr. dziennie.

Validolum, związek kwasu kozłkowego z mentolem stosują jako analepticum, w różnych stanach hysteryi, w migrenie po ostrych zatruciach alkoholowych, w nerwicach odruchowych, gastralgii i jako stomachicum. Znany i stosowany jest związek validolu z kamforą: Validolum camphoratum.

Valyl, kwas dwuetyloamido-kozłkowy ponieważ łatwo ulega utlenieniu znajduje się w handlu w kapsułkach żelatynowych po 0.125 gr. walylu. W histeryi, neurastenii, hypochondryi, newralgii po 4—6 kapsułek dziennie.

Yohimbinum „Spiegel", jest alkaloidem z kory Yohimbehe, który się łatwo rozkłada pod wpływem powietrza i światła, z tego też powodu używa się w lecznictwie chlorek yohimbiny. Podają w niedomodze płciowej — per os 10—15 kropel trzy razy dziennie, 1% rozczynu wodnego, albo też 3—4 kołaczyków po 0·005 gr. chlorku yohimbiny, także stosują injekcye podskórne $^1/_4$—$^1/_2$ strzykawki 3 razy dziennie rozczynu 1% wodnego. Nadmierne dawki yohimbiny powodują ślinotok, co może być wskazówką ostrzegającą przy podawaniu tego leku.

Synonimy niektórych środków lekarskich.

Antifebrinum, acetanilidum, phenylacetamidum.
Acid. arsenicosum, arsenicum album, flores arsenici, sandaracha mineralis.
Acid. benzoicum, flores benzoes.
Acid. boricum, acor boracicus, flores dianae, flores vitrioli philosophi, sal Hombergii.
Acid. carbolicum, phenolum.
Acid. hydrochloratum, ac. muriaticum, spiritus salis acidus.
Acid. phosphoricum, ac. ortophosphor., ac. ossium, ac. urinae.
Acid. salicylicum, ac. spiricum, acor salicylicus.
Antipyrinum, oxydimethylchinizinum, metizinum, sedatinum, analgesinum.
Aq. destillata, aq. stiliatitia, hydrogenium oxydatum.
Arg. nitricum, azotas argenticus, sal lunae, fel metalorum, lapis infernalis.
Axungia porci, ax. suilla, adeps suillus, pinguedo suis.
Bismuthum subnitricum, cosmetic. clavii, calx bismuthi, magist. bismuthi, bismuthum oxydatum album.
Borax, natrium biboricum.
Calcium sulfuricum, gypsum, calcaria sulfurica.
Camphora, caphora, cafur.
Chininum, chinium, Quina, quinia pura.
Chininum muriaticum, murias quinicus, murias alcaloid peruviani.
Chininum sulphuricum, sulfas quinini, sulfas alcal. peruv., sal Pelletieri, pulvis antipyreticus.
Chloralum hydratum, hydras chlorali (nie pisać w skróceniu hyd. chlor., gdyż może oznaczać hydrargyrum chloratum).
Chloroformium, formyl. chlor. v. trichloratum, chloratum formylicum.
Chrysarobinum, araroba depurata.
Coffeinum, quaraninum, theinum, methylo-theobrominum.
Collodium, solutio colloxylini in aethere, pyroxylinum solutum.
Cortex chinae regiae, cortex chinae calisayae, cortex calisaya, cascarilla calisaya.
Cuprum sulfuricum, cuprum vitriolicum, cristali cupri, vitriolum cupri, lapis coeruleus, cristali veneris.
Diuretinum, natrium theobrominum salicylicum, dimethylxanthinum natriosalicylicum.
Elixir aurantiorum compos., elixir stomachicum s. viscerale Hoffmani, vin. aurantiorum compos.
Eserinum, physostygminum calabarinum.
Extr. filicis maris, oleum filicis, balsamum filicis maris.

Extr. opii, laudanum opiatum v. simplex.
Extr. secalis cornuti, extr. Bonjeani, extr. haemostaticum, ergotinum Bonjeani.
Ferrum jodatum, joduretum ferri.
Ferrum sesquichloratum, fer. muriaticum, sal. martis muriaticum.
Hazelinum, aqua hammamelis virginicae destillata.
Hydrargyrum, mercur., mercurius vivus, aqua argentea, aqua sicca.
Hydrarg. bichloratum, hydrar. chlor. corrosivum, hydr. salitum, hydrar. perchloratum, hydrar. muriatic. sublimatum, draco venenatus.
Hydrarg. chlor. mite, submurias hydrargyri, aquila alba, calomel, calomelas draco mitigatus, leo mitigatus, manna metalorum, mercurius dulcis, panacea mercurialis, filius Majae.
Inf. sennae compos., inf. laxativ. vienense, potio laxans vienense, potio anglica.
Jodoformium, jodetum formylicum, joduretum carbonei.
Jodum, antalogenium.
Kalium, potassium.
Kalium bromatum, brometum potassi, bromhydras kalicus, hydrobromas kalicus.
Kalium chloricum, kali oxymuriaticum, kali oxyhalogenatum, sal Bertholeti.
Kalium hypermanganicum, kalium permanganicum, potassa hypermanganica, chameleon minerale.
Kalium jodatum, hydrojodas kali, joduretum kali v. potassi, joduretum lixiviae, lixivium antalogenatum.
Liquor amm. anisatus, alcali volatile anisatum, lixivium ammoniacale anisatum.
Liquor arsenical. Fowleri, solutio mineralis Fowleri, guttae febrifugae Fowleri, tinctura antipsorica.
Magnesium sulfuricum, sal. anglicana, sal. seidlicense, magnesium sulfas.
Morphium, alcaloidum thebaicum, cor meconicus.
Natrium, sodium.
Natrium bromatum, hydrobromas sodae, bromuretum sodii.
Natrium salicylicum, natrium spiricum.
Nuces vomicae, semen strychni, grana vomica.
Oleum jecoris aselli, adeps piscium, oleum gadi, ol. hepatis morrhuae.
Oleum ricini, oleum palmae christi, oleum castoris, ol. kervinum.
Oleum terebinthinae, ol. pini, oleum volatile pini.
Opium, laudanum, lac papaveris meconium, amphion, succus thebaicus, lacrimae papaveris.
Plumbum aceticum basicum solutum, aqua lithargyri acetati.
Pulvis Doveri, pulvis ipecac. opiatus, pulv. diapnoicus.
Rad. ipecacuanhae, rad. brasiliensis, rad. cephaëlidis, rad. disenterica.
Rad. liquiritiae, lignum dulce, rad. dulcis.
Rad. rhei, v. rhabarbari, v. lapathi chinensis.
Rad. senegae, v. polygalae virginianae.
Salolum, aether phen.-salic.

Secale cornutum, clavus, clavus secalinus, mater secalis, orga, clavus luxurians.

Semen lycopodii, pulvis vegetabilis, semen lichenis clavati.

Tartarus depuratus, cremor tartari, kali bitartaricum.

Tinc. amara, t. stomachica, elixir stomachicum amarum.

Tinc. chinae compos., elixir roborans Whytti, tinct. febrifuga Whytti.

Tinc. jodi, jodum solutum spirituosum.

Tinc. opii bensoica, elixir paregoricum.

Tinc. opii simplex, tinc. thebaica, laudanum liquid.

Ung. hydrargyri cinereum, ung. neapolitanum, ung. griseum.

Ung. zinci, ung. nihili, ung. de nihilo.

Najwyższe dawki środków leczniczych

które lekarz przekraczać nie powinien

nie oznaczywszy wykrzyknikiem (!).

	pro dosi	pro die
Acidum arsenicosum	0·005	0·20
» carbolicum	0·10	0·50
Apomorphinum hydrochloricum	0·01	0·05
Aqua amygdalarum amarum concentrata	1·50	5·00
» laurocerasi	1·50	5·00
Argentum nitricum	0·03	0·20
Atropinum sulphuricum	0·001	0·003
Cantharides	0·05	0·20
Chloralum hydratum	3·00	6·00
Chloroformium	0·50	1·00
Cocainum hydrochloricum	0·10	0·30
Codeinum mur.	0·05	0·15
» phosph.	0·10	0·40
Coffeinum	0·20	0·60
Cuprum sulfuricum qua emeticum	0·40	—
Extractum aconiti radicis	0·03	0·12
» belladonnae foliorum.	0·05	0·20
» cannabis indicae	0·10	0·30
» colocynthidis	0·05	0·20
» conii herbae	0·20	0·60
» hyosciami foliorum	0·10	0·50
» opii	0·10	0·40
» scillae	0·20	1·00
» secalis cornuti	0·50	1·50
» strychni	0·05	0·15
Folia belladonnae	0·20	0·60
» digitalis	0·20	0·60
» hyoscyami	0·30	1·00
» stramonii	0·30	1·00
Fructus colocynthidis	0·30	1·00
Herba conii	0·30	2·00
Hydrargyrum bichloratum corrosivum .	0·03	0·10
» bijodatum rubrum	0·03	0·10
» jodatum flavum	0·05	0·20
» oxydatum flavum	0·03	0·10
Jodoformium	0·20	1·00
Jodum	0·03	0·10
Kreosotum	0·10	0·50
Lactucarium	0·30	1·00
Morphinum hydrochloricum	0·03	0·12

	pro dosi	pro die
Oleum crotonis	0·05	0·10
Opium	0·15	0·50
Paraldehydum	5·0	10·0
Phenacetinum	0·50	3·0
Phosphorum	0·001	0·005
Physostigminum salicylicum	0·001	0·003
Pilocarpinum hydrochloricum	0·03	0·06
Plumbum aceticum	0·10	0·50
Radix aconiti	0·10	0·50
» belladonnae	0·07	0·30
Santoninum	0·10	0·30
Secale cornutum	1·00	5·00
Semen strychni	0·12	0·50
Solutio arsenicalis Fovleri	0·5	2·00
Stibium kalio-tartaricum	0·2	0·50
Strychinum nitricum	0·007	0·02
Sulfonalum	4·0	8·0
Thallinum sulfur.	0·20	1·50
Tinctura aconiti radicis	0·50	1·50
» belladonnae foliorum	1·00	4·00
» cantharidum	0·50	1·00
» colchici seminis	1·50	5·00
» digitalis	1·50	5·00
» jodi	0·30	1·00
» lobeliae	1·00	5·00
» opii crocata } » » simplex }	1·50	5·00
» strophanth	1·00	3·00
» strychni	1·00	3·00
Veratrinum	0·005	0·02
Vinum colchici seminis	1·50	5·00
Zincum sulfuricum qua emeticum	0·80	—

Waga różnych dawek.

Łyżeczka cieczy waży mniej więcej 3—5 gr. Łyżeczka cukru, soli, siarki 2·5—5 gram., proszków różnych 2·50. Łyżka wody 15 grm. Łyżka syropu 20·0. Garść nasion 70—80 gr. Garść liści 20—30 gr. Szczypta kwiatu 2 gr. Litr wody destyl. 1000·0; litr spirytusu 850; litr chloroformu 1480; litr oliwy 920·00; szklanka 200—250·0; kieliszek 25—50 gr. Na 1 gr. idzie kropel wody 16, wyskoku 40, nastojów wyskokowych (Tinct.) 25, eteru 50, chloroformu 25, kwasów rozcieńcz. 16, olejów tłustych 20, olejów eterycznych 25, ulopków 12.

Dawki przeciętne dla dzieci (pro dosi).

L e k i	Do 1 roku	od 1—5 lat	od 5—10 lat
Acetanilidum	0·02	0·05	0·1
Acetum digitalis	—	5 gtt.	10 gtt.
Acetum scillae	—	5 gtt.	15 gtt.
Acidum benzoicum	—	0·03	0·05
Acidum hydrobromicum	—	—	30 gtt.
Acidum tannicum	—	0·005	0·01
Aether	—	3 gtt.	5 gtt.
Aether aceticus	2 gtt.	5 gtt.	10 gtt.
Alumen	0·01	0·05	0·1
Ammonium bromatum	0·15	0·25	0·3
Ammon. chloratum ferrat.	—	0·03	0·05
Antipyrinum	0·2	0·3	0·5
Apomorphinum hydrochloricum emet.	0·0007	0·0015	0·0025
Apomorphinum hydrochloricum expect.	0·0004	0·0015	0·0025
Aqua amygdalarum amarar.	—	1-5 gtt.	5-10 gtt.
Argentum nitricum	0·001	0·003	0·005
Atropinum sulphuricum	—	0·0001	0·0002
Bismutum subnitricum	0·05	0·1	0·3
Bromoformium	2-3 gtt.	3-4 gtt.	4-6 gtt.
Camphora trita	0·0075	0·01	0·02
Chininum ferro-citricum	—	0·05	0·1
Chininum hydrochloricum antipir.	0·1	0·3	0·5
Chininum hydrochloricum antispasm.	0·05	0·15	0·2
Chloralum hydratum	0·1	0·25	0·45
Codeinum phosphoricum	0·0002	0·002	0·005
Coffeinum	—	0·02	0·04
Coniinum hydrobromicum	0·0005	—	—
Cuprum sulphuricum	—	0·1	0·15
Curare	0·0001	—	—
Extractam belladonnae	—	0·001	0·003
Extractum filicis	1·0	2·0	5·0
Extractum opii	—	0·005	0·02
Extractum secalis cornuti	—	0·03	0·05
Extractum strychni	—	0·002	0·005
Ferrum reductum	—	0·005	0·01
Flores koso	—	2·0	5·0
Folia digitalis	—	0·02	0·03
Hydrargyrum bichloratum	0·0001	0·0002	0·0003
Hydrargyrum chloratum antiluet.	0·002	0·005	0·01
Hydrargyrum chloratum laxans	0·01	0·02	0·05
Hydrarg. tannicum oxydulat.	0·005	0·02	0·03
Hydrochinon	0·05	0·2	0·3
Kalium bromatum	0·1	0·3	0·5

Leki	Do 1 roku	od 1—5 lat	od 5—10 lat
Kalium chloricum } pro die .	1·0	2·0	3·0
Kalium jodatum } pro die .	0·1	0·5	1·0
Kreosotum	0·005	0·01	0·02
Liquor ferri sesquichl. pro die	0·3	0·5	0·5
Liquor kali arsenicosi	—	0·05	0·1
Morphinum hydrochloricum .	—	0·001	0·003
Naphtalinum	0·05	0·2	0·2
Natrium paracresotinicum . .	—	0·25	0·5
Natrium salicylicum pro die .	1·0	2·0	3·0
Phenacetinum antipyr. . . .	—	0·1	0·3
Phenacetinum antispasm. . .	0·001	0·05	0·1
Pilocarpinum hydrochl. (inj.)	0·001	0·002	0·004
Plumbum aceticum	0·003	0·005	0·01
Phosphorus	—	0·0001	0·0002
Podophyllinum	—	0·005	0·015
Pulvis ipecacuanhae opiatus .	—	0·005	0·02
Radix ipecacuanhae emetic. .	0·05	0·1	0·2
Resorcinum	0·2	0·4	0·5
Santoninum	—	0·01	0·02
Sirupus ferri jodati	1 gtt.	5 gtt.	10 gtt.
Strychninum nitricum (inj.) .	—	0·0005	0·001
Tartarus stibiatus	—	0·0075	0·01
Thallinum sulphuricum . . .	0·01	0·02	0·03
Tinctura opii simplex	0·025	0·05	0·2
Tinctura strophanti	0·02	0·05	0·10
Urethanum	0·05	0·1	0·2

Porównanie dawki leków według rozmaitego wieku chorych.

Dawki zmieniają się mniej więcej, jak następuje:

aż do ukończonego 1 roku $1/_{10}$
od 2 do 4 » $1/_8$
» 5 » 7 » $1/_5$
» 8 » 10 » $1/_4$
» 11 » 14 » $1/_2$

Począwszy od roku 50 należy dawki znowu zmniejszać tak, iż u starców między rokiem 60 a 70 należy znów dawać tylko $1/_3$ dawki dla osób dorosłych.

Kobietom zadają się wogóle mniejsze dawki, mniej więcej $2/_3$ tej, jaką się przepisuje mężczyznom odpowiedniego wieku.

KRÓTKIE WSKAZÓWKI
badania niektórych środków spożywczych i przedmiotów użytkowych.

—•••—

Woda.

Uważać na położenie studni (odległość od dołów kloacznych, stajen i t. d.), tudzież na jej zaopatrzenie (cembrzyna, pokrycie, ścieki, wiadra i t. p.).

Cechy dobrej wody do picia: Powinna być bezbarwną i przeźroczystą w warstwie przynajmniej $^1/_2$ metra grubej. Mieć smak orzeźwiający i być bez zapachu. Powinna zawierać w 100 litrach: nie więcej jak 50 gr. składników stałych w postaci pozostałości białej lub co najwyżej słabo żółtawej, nie ciemniejącej podczas żarzenia. Nie więcej jak 30 stopni francuskich twardości (tj. 30 gr. $CaCO_3$ w 100 l.). O połowę mniejszą twardość stałą. Nie więcej jak 3—5 gr. soli kuchennej NaCl. W wypadkach gdy jej więcej należy jednak uwzględnić warunki geologiczne. Nie więcej jak 1·5 gr. azotanów (jako N_2O_5) Nie więcej jak 8—10 gr. siarkanów (jako SO_3). Ciała organiczne zawarte w 100 litrach wody nie powinny zużywać do utlenia więcej jak 1 gr. nadmanganianu potasowego. Nie powinna zawierać wcale azotynów, amoniaku, siarkowodoru, gazu świetlnego (zdradzających się już zapachem), co najwyżej minimalne ślady żelaza. Nie zawierać większej ilości bakteryi, naturalnie wcale nie zawierać patologicznych. Nie powinna zawierać znaczniejszych ilości istot ze świata zwierzęcego i roślinnego, ani też nie zawierać w zawieszeniu cząstek pochodzących z domostw ludzkich odpadków gospodarczych, fabrycznych i t. p.

Twardość oznacza się za pomocą rozczynu mydła przez miareczkowanie aż do stałej piany. Najwygodniej rozczynem Boutron Boudet'a tudzież ich biuretą (hydrotimetrem), która wskazuje odrazu stopnie francuskie. 1^0 francuskiej twardości = 1·0 gm. $CaCO_3$ w 100 l. wody.

Mnożąc stopnie twardości francuskie przez 0·56 otrzymujemy stopnie twardości niemieckie (Clarka), t. j. gr. CaO. Chlorki przez miareczkowanie $^{1}/_{10}$ N. Azotanem srebrowym po dodaniu chromianu potasowego, 1 cm. sz. odpowiada 0,00585 gr. NaCl, czyli 0·00355 gr. Cl.

Oznaczenie azotanów wymaga większej wprawy, w przybliżeniu da się woda ocenić, jeżeli do kropli wody dodamy 4 krople nasyconego roztworu brucyny i następnie kroplami kwasu siarkowego. W wodzie przydatnej do picia powinno zabarwienie różowe wystąpić nie rychlej jak po 6—10 kroplach. Na azotyny bada się roztworem jodku cynku ze skrobią. Zabarwienie błękitne. Na amoniak odczynnikiem Nesslera (jodek rtęciowy w jodku potasowym z potażem żrącym). Zabarwienie żółtawe do brunatnego.

Jeżeli woda ma być przesłaną do badania, należy ją zebrać we flaszki czyste a nadto jeszcze popłukane badaną wodą, zatkane szczelnymi korkami szklanymi i przesłać jak najrychlej do miejsca przeznaczenia. Ilość przesłanej wody 2—3 litrów, w ostateczności można użyć flaszek zatkanych korkami zwykłymi, lecz owiniętymi zwilżonym papierem pergaminowym.

Mleko.

Barwa biała z odcieniem żółtawym, mleko odtłuszczone posiada barwę wpadającą w sinawą. Inne zabarwienia z rozmaitych przyczyn: bakterye, krew, pasza i t. d.

Oddziaływanie świeżego mleka jest słabo alkaliczne, obojnacze lub słabo kwaśne, zależnie od czasu przechowywania, zbyt kwaśne mleko ścina się przez zagotowanie a w końcu i na zimno.

Ciężar gatunkowy mleka wynosi 1,028—1,032, a mierzy się za pomocą laktodensimetru Quevenn'a, do tego samego celu służyć może także zwykły urometr Ultzmana. Mleko zbierane jest gatunkowo cięższe do 1,036 C. gat. serwatki wynosi 1,027—1,031, każde 0,002 poniżej 1,027 wskazuje rozcieńczenie 10% wody. Serwatkę otrzymuje się przez ogrzanie mleka do 80°, dodanie nieco kwasu octowego i następne odsączenie.

Dobre mleko wydziela po 24 godzinach 8 do 15% śmietanki (w cylindrze kalibrowanym). Normalne mleko krowie zawiera przeciętnie: 3,6% białek (z tego 87% kazeiny, 8% albuminy, 5% hemialbumozy), 4,5% cukru mlecznego, 0,75% popiołu, zaś mleko kobiece średnio: 2,25% białek (z tego 50% kazeiny, 26% albuminy, 24% hemialbumozy), 3,75% tłuszczu, 5,95% cukru mlecznego, 0,3% popiołu.

Wartość handlowa mleka zależy przedewszystkiem od ilości tłuszczu. Ten oznaczamy optycznie badając

nieprzeźroczystość mleka (metody bardzo niedokładne), i chemicznie. Z metod chemicznych najlepsza *Gerbera*. 10 cm.³ kwasu siarkowego o c. g. 1,825, 1 cm. alkoholu amylowego, 11 cm. mleka miesza się w rurce odpowiednio kalibrowanej, ogrzewa w gorącej wodzie i centryfuguje a następnie odczytuje ilość tłuszczu.

Pod mikroskopem w normalnem mleku kuleczki tłuszczu w niezbieranem większe, w zbieranem drobniutkie; obok tego można wykryć: komórki siary, ciałka krwi, ropy, wreszcie zanieczyszczenia a w końcu i sztuczne dodatki np. ziarna skrobii (reakcya z rozczynem jodu).

Zafałszowania i dodatki. Woda, mąka — j. w. Soda, mleko podparowuje się i dodaje kroplę rozczynu fenoloftaleiny, zabarwienie czerwone. Mleko miesza się z równą objętością alkoholu 95% czyste mleko krzepnie, zaprawione sodą lub boraksem nie.

Kwas salicylowy: serwatkę wytrząsa się eterem, eter odparowuje, pozostałość rozpuszcza w kilku kroplach wody i zaprawia kropelką rozczynu chlorku żelazowego, zabarwienie fioletowe. Kwas borowy i boraks — serwatkę odparowuje się, dodaje kwasu siark. stęż. i alkoholu i zapala — zabarwienie płomienia seledynowe.

Do ocenienia mleka należy przeprowadzić dwojakiego rodzaju badania: 1) Należy zbadać barwę, woń i smak mleka jakoteż reakcyę. Wykryć zafałszowania: *a)* dodatek wody; *b)* odtłuszczenie mleka; *c)* zafałszowanie skombinowane *a)* i *b)*; *d)* dodatek środków konserwujących.

W tym celu należy zbadać ciężar gatunkowy lactodensimetrem a tłuszcz metodą Gerbera. Mając te dwie dane jesteśmy w stanie obliczyć pozostałość suchą, pozostałość suchą odtłuszczową.

Obliczenia t = tłuszcz w %; p = sucha pozostałość w %; c = ciężar gatunk. *w.* + 15°C; m = ciężar gatunkowy suchej pozostałości; r = sucha pozostałość odtłuszczona %.

$$1)\ p = 1{\cdot}2\, t + 2{\cdot}665 \left(\frac{100\, c - 100}{c}\right);$$

$$2)\ m = \frac{pc}{pc - 100\, c - 100};\quad 3)\ r = p - t.$$

Graniczne dla mleka należy przyjąć:

	średnia:	największa:	najmniejsza:
Ciężar gatunk. *(c)*	1·0315	1·0330	1·028
Ilość tłuszczu *(t)*	3·5%	4·5%	2·5%
Pozostałość sucha *(p)*	12·25%	14·20%	10·5%
Pozost. sucha wolna od tłuszczu *(r)*	9·0%	10·0%	8·0%

Ciężar gatunkowy suchej pozostałości *(m)* nie powinien być wyższy od 1·4.

Ilość tłuszczu zawarta w suchej pozostałości *(n)* nie mniejsza jak 20%.

Ciężar gatunkowy serwatki *(o)* nie mniejszy jak 1·026.

Rozwodnienie mleka zdradza się zmniejszaniem wartości: *c*, *p*, *t*, *r* i *o* poniżej najmniejszych poprzednio podanych; wartości dla *n* i *m* nie ulegają zmianie. Odtłuszczenie t. j. zebranie śmietanki z mleka lub dodatek mleka zbieranego do niezbieranego poznać można po tem, że wartości *c* i *m* zwiększają się, wartości *t*, *p* i *n* zmniejszają się, gdy *r* i *o* pozostają bez zmiany. Przy zafałszowaniu skombinowanem t. j. dodatku wody i odjęciu tłuszczu wartość *c* może pozostać prawidłową, *m* zwiększa się a reszta wartości się zmniejsza. Chcąc obliczyć stopień zafałszowania t. j. ile wody do mleka dodano względnie, ile ujęto tłuszczu musimy znać przeciętną wartość *t* i *c* dla mleka w danej okolicy lub też oznaczyć ją przez próbę stajenną. Do obliczenia służą formułki Herza:

1) dla mleka rozwodnionego:

$$w = \frac{100\,(r_1 - r_2)}{r_1},\quad v = \frac{100\,(r_1 - r_2)}{r_2};$$

2) dla mleka zebranego z tłuszczu:

$$q = t_1 - t_2 + \frac{t_2\,(t_1 - t_2)}{100},$$

w = ilość wody zawartej 100 *cz* mleka rozwodnionego, *v* = ilość wody dolanej do 100 *cz* pierwotnego dobrego mleka, *q* = ilość tłuszczu ujętego ze 100 *cz* mleka; reszta znaków, jak wyżej znaczone jedynką odnoszą się do mleka przeciętnego a znaczone dwójką do mleka podejrzanego.

Mąka.

Barwa: mąki pszennej biała z żółtawym odcieniem, żytniej szarawa ciemniejsza. Wejrzenie jednostajnie miałkiego proszku, zepsuta tworzy grudki *(pucle)*.

Smak i zapach: zepsutej mąki jest gorzkawy, kwaskowaty, nieprzyjemny; zapach zgniły, spleśniały, stęchły.

Oddziaływanie: (w zawiesinie wodnej) obojętne lub bardzo słabo kwaśne. Zepsuta alkaliczna lub silnie kwaśna.

Próba drożdżowa: 15 gr. mąki 15 gr. wody 1 gr. drożdży umiesić na ciasto, z dobrej mąki rośnie $2^1/_2$3 — razy ze złej 1—$1^1/_2$ razy.

Próba chloroformowa: Po skłóceniu z chloroformem tworzy mąka trzy warstwy: górna, najlżejsza, której grubość zależy od ilości otrąb, środkowa — z właściwej mąki — i dolna — ze składników mineralnych, w niefałszowanej mące zaledwo widoczna. Gdy grubsza — domieszka piasku, gipsu, kredy itd.

Dobra mąka nie powinna zawierać więcej, niż 8- 12% wilgoci. Zbyt wilgotna mąka podnosi się w chloroformie szybko w górę w postaci zbitej masy.

Badanie na sporysz *(secale cornutum)* i kąkol *(lolium temulentum)* najlepiej przeprowadzić po zcukrzeniu mąki przez ogrzanie z bardzo rozcieńczonym kwasem siarkowym i scentryfugowanie osadu. Wówczas pod mikroskopem charakterystyczne kształty.

Chemicznie: 1 gr. mąki zmieszać z 10 gr. alkoholu zawierającego 5% kwasu siarkowego czysta mąka zabarwienie ledwo żółtawe, zaś zawierająca sporysz mniej lub więcej różowe.

Zwracać uwagę na pasożyty mączne: *Acarus farinae, Tenebrio molitor, asopia farinalis.*

Masło.

Pod nazwą masła rozumiemy tłuszcz mechanicznie z mleka, względnie śmietanki oddzielony i uwolniony od maślanki. Masło posiada barwę żółtą w różnych odcieniach, zależnie od paszy i pory roku, konsystencyi winno być jędrnej, jednostajnej, nie zaś maziste lub kruszące się; po naciśnięciu nie powinno wydzielać kropel wody lub maślanki; smak posiada słodkawy, przyjemny a woń również przyjemną. Nie powinno posiadać woni nieprzyjemnej, zjełczałej ani też smaku ostrego, w gardle drapiącego lub gorzkiego. Masło składa się z tłuszczu i małych ilości składników mleka jako to: sernika, cukru mlekowego, kwasu mlekowego, wody i soli. - Masło wolno zaprawić solą kuchenną lub też zabarwić nieszkodliwymi roślinnymi barwikami; soli nie powinno masło zawierać więcej jak 10%. Dodatki większych ilości soli, wody, ciał obcych jak n. p. mąki, miąszu ziemniaczanego, obcych tłuszczów czy to zwierzęcego czy też roślinnego pochodzenia są wzbronione. Ilość wody nie powinna przenosić 18%. Masło, które ma więcej, jak 12° zjełczenia a przytem smak i woń zjełczałą nie nadaje się do użytku.

Masło czysto stopione spokojnie w temp: 100° C tworzy ciecz przeźroczystą. Jeżeli ciecz utworzona jest mętną, to mamy podejrzenie, że masło zmieszane z obcym tłuszczem n. p. z margaryną. Przy tej próbie możemy również ocenić ilość wody i sernika jaką masło zawiera i nabrać przekonania o jego czystości. Jeżeli zmieszamy w probierce stopione masło z kilku kroplami wyskok. roztworu furfurolu, zgęszczonym kwasem solnym i kłócić będziemy, to płyn nie powinien przybrać zabarwienia ani też odcienia różowego; w przeciwnym razie masło zawiera margarynę. O dodatku do masła obcych tłuszczów przekonać się można także refraktometrem. Do ścisłych badań i orzeczeń trzeba oznaczyć ilość lotnych

kwasów tłuszczowych czyli t. zw. liczbę Reicherta-Meissla. Liczba ta dla dobrego masła 26—32. Margaryna ma 1. R. 3 a tłuszcz kokosowy 7—7·4.

Nafta.

Własności fizykalne. Nafta powinna być bezbarwną, prawie bez woni, posiadać *cg* 0·790—0·820, zapalać się przy + 21° C (Abel — Test), w temperaturze — 25° C nie krzepnąć.

Własności chemiczne: Nafta kłócona z kwasem siarkowym zgęszczonym nie powinna go barwić na czarno; kłócona z rozczynem azotanu srebrowego amoniakalnym nie powinna go czernić (siarkowe związki).

Badanie na zapalność uskutecznia się w przyrządzie Abla w braku tego można nalać do kieliszka nafty i nad brzegiem przesunąć, niezbyt szybko, płonącą zapałkę. Dobra nafta nie powinna się zapalić.

Tablica brzemienności.

Ostatnia regularność	Dzień porodu	Ostatnia regularność	Dzień porodu
Styczeń 1	Paździer. 8	Lipiec 5	Kwiecień 12
» 5	» 12	» 10	» 16
» 10	» 17	» 15	» 21
» 15	» 22	» 20	» 26
» 20	» 27	» 25	Maj 1
» 25	Listopad 1	» 28	» 4
Luty 1	» 4	Sierpień 1	» 8
» 5	» 8	» 5	» 12
» 10	» 12	» 10	» 17
» 15	» 22	» 15	» 22
» 20	» 27	» 20	» 27
» 25	Grudzień 1	» 25	Czerwiec 1
Marzec 1	» 6	» 28	» 4
» 5	» 10	Wrzesień 1	» 8
» 10	» 15	» 5	» 12
» 15	» 20	» 10	» 17
» 20	» 25	» 15	» 22
» 25	» 30	» 20	» 27
» 28	Styczeń 2	» 25	Lipiec 2
Kwiecień 1	» 6	» 28	» 5
» 5	» 10	Paździer. 1	» 8
» 10	» 15	» 5	» 12
» 15	» 20	» 10	» 17
» 20	» 25	» 15	» 22
» 25	» 30	» 20	» 27
» 28	Luty 2	» 25	Sierpień 1
Maj 1	» 5	» 28	» 4
» 5	» 9	Listopad 1	» 8
» 10	» 14	» 5	» 12
» 15	» 19	» 10	» 17
» 20	» 24	» 15	» 22
» 25	Marzec 1	» 20	» 27
» 28	» 4	» 25	Wrzesień 1
Czerwiec 1	» 8	» 28	» 4
» 5	» 12	Grudzień 1	» 7
» 10	» 17	» 5	» 11
» 15	» 22	» 10	» 16
» 20	» 27	» 15	» 21
» 25	Kwiecień 1	» 20	» 26
» 28	» 4	» 25	Paździer. 1
Lipiec 1	» 8	» 28	» 4

Tablica rozwoju płodu.

Wiek w miesiącach	Wzrost w centym.	Ciężar w gramach	Stan powłok zewnętrznych	Punkty i stopień kostnienia
1—1½	1—1.5	1—3	Prześwięcająca purpurowo-czerwona skóra bez włosów.	Punkty kostnienia w obojczyku i szczęce dolnej.
1½—2	2—5	5—10		
2—3	5—10	25—50	Zaczyna się rozwijać błona źreniczna	Zjawiają się w szczęce dol. brodawki zębowe.
3—4	10—15	50—150	Tworzenie się paznogci oraz łożyska paznogciowego. Narządy płciowe zewnętrzne zaczynają się różniczkować.	Punkty kostnienia w kości siedzeniow. (os. ischii).
4—5	15—20	200—250	Płeć jest już wyraźna, wyrastają włosy na brwiach i głowie.	Skostnienie kości piętowej.
5—6	20—30	250—400	Ciało pokrywa puszek (lanugo), paznogcie stają się rogowe.	Punkty kostn. w kości skokowej i łonowej.
6—7	30—35	500—1000	Puszek okrywa ręce i nogi. Błona źreniczna najwyraźniejsza. Zaczyna się tworzyć pokład tłuszczowy (panniculus adiposus).	3—4 punkty kostnienia na mostku.
7—8	35—40	1000—1500	Skóra już nie prześwieca, wyróżnia się naskórek; powłoki zewnętrzne mają barwę blado-różową. Cała skóra pokryta jest mazią płodową. Błona źreniczna zanika. Worek mosznowy zaczyna się marszczyć, a szpara sromowa zamykać.	Skostnienie ostatnich kręgów k. krzyżowej.
8—9	40—45	1500—2000		Punkty kostn. w kłykciowej epifizie kości udowej.
Płód donoszony	45—50	3000—3500	Skórę pokrywa grubsza warstwa mazi płodowej. Paznogcie wystają poza końce palców. Błony źrenicznej brak. Pępek nieco niżej środka długości ciała.	W szczęce dolnej 4 zupełnie oddzielone dołki zębowe (lunulae).

Oznaczenie okresu ciąży.

Miesiąc I (księżycowy). Macica nieco powiększona, okrąglejsza, część pochwowa nieco rozpulchniona, ilość śluzu większa. Błona śluzowa przedsionka i pochwy zachowuje się podobnie jak w czasie regularności.

Miesiąc II. Z końcem miesiąca macica dochodzi do wielkości średniej pomarańczy i jest wyraźnie grubsza. Dno macicy opada nieco ku przodowi; występuje wyraźnie rozpulchnienie i zasinienie części pochwowej, błony śluzowej pochwy i przedsionka. Sutki stają się pełniejsze, zrazy gruczołowe zaznaczają się wyraźniej. Obwódka i linia biała ciemnieją.

Miesiąc III. Macica miękka wzrasta prawie do wielkości główki noworodka, wypełnia główną część miednicy małej i dnem dochodzi do górnego brzegu spojenia łonowego. Czasami daje się słyszeć szmer maciczny. Ze sutek można już zwykle wycisnąć kilka kropel kleju.

Miesiąc IV. Dno macicy dochodzi ku końcowi miesiąca na szerokość 2—3 palców ponad spojenie. Przy sprzyjających warunkach można wybadać balotujący płód i wysłuchać ruchy płodu.

Miesiąc V. Pod koniec miesiąca macica dochodzi na szerokość dwóch palców poniżej pępka. Matka uczuwa ruchy płodu a niekiedy można już słyszeć tętno płodu.

Miesiąc VI. Macica wzrasta do wysokości pępka. Części płodu wyczuwalne, tętno i ruchy płodu wyraźne.

Miesiąc VII. Dno macicy ku końcowi miesiąca sięga na szerokość 2—3 palców ponad pępek. Części płodu można wyraźniej wybadać. Część pochwowa pozornie się skraca. Pępek się wygładza. U pierwiastek zaczynają się tworzyć pręgi na skórze dolnej części brzucha. Obwód brzucha przez pępek = 91 cm., w środku pomiędzy spojeniem a pępkiem 94 cm., odległość spojenia łonow. od wyrostka mieczykowatego = 42 cm.

Miesiąc VIII. Dno macicy dochodzi do połowy odległości pomiędzy pępkiem a wyrostkiem mieczykowatym. Powłoki brzuszne u pierwiastek mocno napięte tak, że poza dno macicy nie można wtłoczyć palców; pępek wygładzony. Część pochwowa skrócona leży wysoko. Położenie płodu daje się już z łatwością oznaczyć. Obw. brzucha w wysokości pępka 95 cm., poniżej pępka 97 cm., odległość pomiędzy spoj. a wyrostkiem mieczyk. 43·5 cm.

Miesiąc IX. Dno macicy dochodzi najwyżej w okolicę dołka podsercowego. U pierwiastek w drugiej połowie główka często wstępuje odcinkiem do miednicy małej. U wieloródek szyjka zwykle drożna, aż do ujścia wewnętrznego.

Obwód przez pępek 97·5, poniżej pępka 99 cm., odległ. pomiędzy spoj. a wyrostkiem mieczyk. 44 cm.

Miesiąc X. Dno macicy opada ku przodowi obniża się tak, że mniej więcej stoi w tej samej wysokości jak z końcem ósmego miesiąca: Powłoki brzuszne powyżej dna macicy mniej napięte, tak, że i u pierwiastek można objąć palcami dno macicy od tyłu. Pępek wypuklony. U pierwiastek główka wstępuje odcinkiem do miednicy małej, wypukla i rozszerza sklepienie przednie i skraca pochwę.

Obwód brzucha na wysokości pępka 99 cm., poniżej 100 cm., odległ. spoj. od wyrostka mieczyk. 45·5.

Tablica wyrzynania się zębów

w warunkach normalnych.

A. **Zęby mleczne.**

Dwa środkowe siekacze dolne	w	6—8 m.
4 siekacze górne, z początku środkowe potem boczne	»	10—12 »
4 pierwsze zęby trzonowe oraz siekacze boczne dolne wyrzynają się w porządku następującym: naprzód 2 przednie trzonowe górne, potem 2 boczne siekacze dolne i w końcu 2 przednie trzonowe dolne	»	15—18 »
4 kły — naprzód 2 górne potem 2 dolne	»	18—24 »
4 górne trzonowe	»	30—36 »

B. **Zęby trwałe.**

4 pierwsze trzonowe duże wyrzynają się	w	6—7 roku
4 siekacze środkowe	»	7—8 »
4 siekacze boczne	»	8—9 »
4 pierwsze trzonowe małe	»	9—11 »
4 drugie trzonowe małe	»	10—12 »
4 kły	»	11—13 »
4 trzonowe duże	»	12—14 »
4 zęby mądrości	»	17—25 »

SKOROWIDZ

zdrojowisk, kąpielisk i uzdrowisk.

Skrócenia: C. = Celsius, c, = ciepłota, km. = kilometry, Zkł. = zakład, m. = metry (wzniesienie nad poziom morza), p. = pobyt, p. kąp. = pora kąpielowa, p. zdroj. = pora zdrojowa, st. k. = stacya kolejowa.

Abbazia nad morzem Adryatyckiem w Istryi, własność kolei połud. — otwarta cały rok, kąpielisko morskie i st. klim. zimowa od 15. IX — 15. V, łagodny, średniowilgotny klimat, kąpiele morskie od V—IX, urządzenie wytworne — drogo. Dr. X. Górski, Dr. B. Kostecki.

Adelheidsquelle, patrz Heilbrunn.

Aix-les-Bains. (Aix en Savoie) Sabaudya, 250 m., cieplice siarczane, 47° C. znakomite urządzenia kąpielowe przez cały rok do użycia.

Ajaccio, Korsyka, (Francya), st. klim. zimowa, p. 15. X—30. IV.

Akwizgran = Aachen = Aix-la-Chapelle = Aquisgranum, dwa zdrojowiska: Aachen i Aachen Burtscheid złączone pod jednym zarządem kąpielowym, Prusy nadreńskie, 176 m., silne cieplice alkaliczno-solno-siarczane, 45—56° C., urządzenia kąpielowe i na porę zimową.

Algier, półn.-Afryka, fr. Alger stolica Algieryi, st. klim. zimowa, p. X—V. Podróż na Marsylię, skąd parowcem w 26 godzin.

Amélie-les-bains, Francya, depart, wsch.-pirenejski, 276 m., słynne z balneotechnicznych swych urządzeń i z łagodnego klimatu cieplice siarczane, od 31° do 63° C. Właściwa pora kąp. 1. V—31. X., jednak i przez cały rok do użycia.

Apollinarisbrunnen, silnie reklamowana szczawa alkaliczna słaba, wydobywana w Heppingen (Prusy nadreńskie) rozsyłana w milionach flaszek rocznie.

Arco, Tyrol południowy, 90 m., st. klim. zimowa, p. 1. IX — 15. V. klimat łagodny, kojący, w zimie brak śniegu; wziewalnia solankowa i sosnowa, zakł. wodoleczniczy, lecz. kefirem, mlekiem, winogronami.

Arosa, Szwajcarya, wysoko górskie uzdrowisko letnie i zimowe, 1860 m. o 200 m. wyżej niż Davos. od st.

k. w Chur pocztą tam $5^1/_2$ godz., z powrotem $3^1/_2$ godz. Lecznica dla piersiowych Dra Jacobi'ego, oprócz tego pensyonaty i hotele.

Aussee, Styrya (Salzkammergut), 650 m., silna solanka, 24.5% soli kuchennej zawierająca p. V. — X.

Aix, Francya, depart. de l'Ariège, cieplice obojętne i siarczane.

Axenstein, nad jeziorem czterech-kantonów, 750 m., piękne uzdrowisko letnie.

Baden pod Wiedniem, czyli Baden rakuski, 229 m., cieplice ziemno-słono-siarczane, 26—36° C, p. l. V — 15. X, Dr Kümmerling.

Baden w Szwajcaryi, czyli Baden helwecki, 383 m., cieplice ziemno-słono-siarczane, 48° C., urządzenia łaziebne i na porę zimową. P. kąp. cały rok.

Baden-Baden, czyli cieplice szwabskie w Ks. Badeńskiem, 250 m., cieplice solankowe, 65—68° C., najwytworniejsze i najliczniej uczęszczane niemieckie zdrojowisko, klimat bardzo łagodny, licznie odwiedzane jako st. klim. przejściowa, P. cały rok, głównie 16. IV. — 15. X.

Bagnères de Luchon, Francya, depart. górn. Garonny, 628 m., cieplice siarczane w Pirenejach, 17—66° C., w ślicznem położeniu, klimat łagodny, znakomite urządzenia balneotechniczne. P. kąp. cały rok, ale głównie 15. VI — 15. XI.

Balaton Füred, = Błotne jezioro.

Bardyjów, = Bartfeld, półn. Węgry, na pograniczu Galicyi, 310 m., szczawy wapniowo-żeleziste, urządzenia balneo-techniczne przestarzałe, w ostatnim czasie nieco ulepszone. Pobyt tani. St. kol. w miejscu.

Berèges, Francya, (Pireneje), 1240 m. cieplice siarczane, 31—45° C. Najwyżej położona st. klim. we Francyi.

Bath, w Anglii, z Londynu w 3 godz. koleją 3 źródła cieplicy wapniowej, od 42° do 47° C., bardzo licznie odwiedzanej (rocznie około 30.000 osób). Pobyt drogi.

Berchtesgaden, Bawarya, 580 m., st. klim. letnia i solanka.

Biarritz, Francya w zatoce Biskajskiej, kąpielisko morskie. Pobyt bardzo drogi. Pora kąp. od 1. V — 15. X., zimą st. klim., ale nie dla chorych piersiowych. Dr Bohdanowicz.

Bilin, w Czechach, 200 m., 2 mile od Cieplic czeskich, silne szczawy alkaliczne, na miejscu zakład wodoleczniczy Sauerbrunn. (p. ogł.).

Birsztany. Litwa (gub. wileńska), solanka od O do 3%, urządzenie zdrojowe i kąpielowe w ostatnim czasie znakomicie ulepszone przez Dra Radeckiego L. zakład. Ceny wszystkie bardzo umiarkowane. P. kąp. 15. V — 30. IX. Dr Zachorski.

St. **Blasien,** Badeńskie, 772 m., letnia st. klim. i lecznica Dra Sander'a dla piersiowych całoroczna.

Błotne jezioro, na Węgrzech, kąpiele jeziorne w miejscowości zwanej Siófok.

Bojarka, wieś, o pół godz. od Kijowa, zakład kumysowy, własność i kierownictwo Dra Jadowskiego, otwarty 1. V — 1. IX.

Bordighera. półn. Włochy, nad zatoką genueńską pomiędzy Mentoną a San Remo, st. klim. zimowa. P. 15. X. — 15. V.

Bozen, południ. Tyrol, 260 m., st. klim. przejściowa, leczenie winogronami.

Borszék, w Siedmiogrodzie, 381 m., szczawy alkaliczno żeleziste, w kwas węglowy wolny bardzo zamożne, P. zdr. kąp. tylko 1. VII — 31. VIII. Rozsyłka wód bardzo wielka.

Brighton, Anglia, sławne kąpiele morskie, źródła siarczane i żeleziste.

Budapeszt, stolica Węgier, cieplice słabo siarczane, 45—63° C., wspaniałe urządzenie t. zw. Kaiserbad, Reitzenbad i Lucasbad. W pobliżu Budy są bardzo liczne źródła wód gorzkich, z nich najważniejsze: Hunyady, Attila, Deak, Rakoczy i Wiktorya.

Bourbonne les Bains, Francya (Wogezy), silne słone cieplice, 58—66° C., nazwane francuskim Wiesbadenem. P. zdr. 15. V — 15. X.

Bournemouth, w Anglii, uzdrowisko nadmorskie, wielkim obszarem lasów otoczone, ciepłota powietrza zimą przeciętnie + 7·2° C., mnóstwo wspaniałych will, lecznica dla piersiowych.

Busko, Król. polskie, gub. Kielecka, pow. Stopnicki, zakład zdrojowo-kąpielowy wód solno-alkaliczno-siarczanych, LL. Dr Dymnicki, Grabowski, Majkowski, Radziszewski, Sulimirski, P. 15. V — 30. IX.

Buziás, Węgry, 132 m., bardzo silne szczawy alkaliczno-żeleziste. Rozsyłka wód do Anglii i do Ameryki bardzo wielka, pobyt tani, p. zdr. 15. V, 30. IX.

Bystra obok Bielska. Sląsk austr., st. k. Dziedzice-Żywiec, zakł. wodoleczn. właść. i kier. Dr. Jekeles.

Cannes, Francya, tuż nad morzem Śródziemnem st. klim. zimowa znakomita, p. pob. w celu klim. 4. X. — 1. V, dla kąpiel morskich 1. V, — 30. X,

Capri, st. klim. zim. na wyspie tej nazwy, parowcem z Neapolu 3—4 godz.

Catania, Sycylia, st. klim. zim. P. 15. XI — 31. III, średnia ciepłota zimowa 11·5° C.

Cauterets, Francya, (depart. wysokich Pirenejów), 930 m. słynne cieplice siarczane, 15—55° C., p. kąp. 15. VI. — 15. IX.

Churwalden, Szwajcarya. 1270 m., st. klim. letnia wysokogórska, p. pob. 1. V, — 30. IX.

Chudowa, Sląsk pruski, 400 m. szczawy alkaliczno-żeleziste, Dr Oświecimski.

Ciechocinek, Król. polskie, st. k. żel. warszawsko-bydgoskiej, solanka $^1/_2 = 4^0/_0$, Dr Arnstein, Asterblum Certowicz, Ciągliński, Górski, Lewenstein, Lubowski, Pajewski, Ruppert, Stockmann, Tannenbaum i Wolberg.

Cieplice czeskie, = Teplitz-Schönau, Czechy, 220 m., słynne cieplice obojętne, 32—48° C.

Cieplice Trenczyńskie, = Trenczyn = Trencsin-Teplitz, Węgry, 250 m., cieplice siarczane, 38—40° C., Dr Filipkiewicz, Dr Wobr.

Cieplice warażdyńskie, = Töplitz Warasdin = Warażdyn, Kroacya 274 m., cieplice ziemno-siarczane, 57° C.

Cirkvenica koło Fiume. Therapia Palace, pensyonat polski Dra Ebersa, Pobyt letni i zimowy, (p. ogłoszenie).

Contrexéville we Francyi 345 m. 6 god., koleją od Paryża, zimne źródła ziemne do kąpieli i do picia.

Copoty, (niem. Zoppot), pod Gdańskiem, st. kąp., kąpielisko morskie, b. mało soli, mała fala, licznie uczęszczane przez Polaków. Szpital dla dzieci zołzowych na 65 łóżek. 15. VI — 30. IX. Dr Sterling.

Cranz, p. Koło.

Darków, niem. Darkau, Śląsk austr., st. kol., jodowo-bromowe źródła słone, p. 1. V. — 15. X.

Davos, Davos-Dorf, 1574 m., Davos-Platz, 1560 m., Szwajcarya. Dwa łączące się z sobą uzdrowiska, st. klim. zimowa lecznica dla piersiowych Dra Turbana, lecznica dla uczniów i uczennic, st. k., pobyt latem a głównie zimą.

Dieppe, Francya (Normandya), wyborne morskie kąpielisko, p. 1. VI. — 15. X.

Dorna-Watra, Bukowina w Karpatach, szczawa alkaliczno-żelezista, własność rządu. p. 15. V — 30. IX.

Druskieniki, Litwa (gub. gródzieńska). 17 klm. od st, k. ż. warszawsko-petersburskiej, 200 m., solanka $1^0/_0$, L. L. Bujakowski i Szepietowski, zakład zdrojowo-kąpielowy znakomity, p. 15. V, — 30. IX.

Drużbaki, dwie wsi: Drużbaki niżnie i wyżnie, Węgry (Spiż), Cieplica wapniowa, 24·2° C., już w r. 1541 opisane po łacinie przez W e r n h n e r a, a po polsku w r. 1640 przez P e t r y c e g o, w XVII wieku przez magnatów polskich licznie odwiedzana, obecnie bardz mało przez chorych uczęszczana, pobyt nader tani.

Elster, Saksonia, 491 m., alkaliczno-słono-żeleziste wody, podobne do Franzensbadzkich, wyborne balneotechniczne urządzenia, Dr Błociszewski.

Ems, Ks. Nassauskie, 91 m., słynne cieplice słono-alkaliczne, 28—46° C., p. 1. V, — 1. X.

Ernsdorf, zob. Jaworze.

Euganejskie zdroje, Włochy, w zachodniej stronie Padwy, dawniejsze wulkaniczne wzgórza ujawniły tu li-

czne i silne cieplice ziemno-słone, 80—70° C. w miejscowościach: Abano, Bataglii i St. Pietro Montagnone.

Fachingen, Prusy, (okrąg rządowy Wiesbaden), 112 m., alkaliczna szczawa, zamożna w kwas węglowy, mnogo używana do dyetetycznego i leczniczego użytku. Niema tu urządzonego zakładu zdrojowego.

Feydey s. Leysin, Szwajcarya, kanton Waadt, uzdrowisko wysoko-górskie, 1450 m., lecznica dla piersiowych, też zimowa. Od st. k. Aigle powozem 3 godz.

Franzensbad, Czechy, Franciszkowe Łaźnie, 423 m., alkaliczno-solno-żeleziste szczawy, zamożne w kwas węglowy, wzorowe balneotechniczne urządzenia kąpielowe. Z tutejszej borowiny Mattoniego sól i ług borowinowy, oba przetwory licznie rozsyłane, zastosowane na kąpiele. LL. Polacy: Rosner, Steinsberg, Zeitner.

Friedrichshall, w Ks. Sasko Meiningen, dawniejsza salina i zdrój słono-gorzki, powszechnie znana woda gorzka p. i. »Friedrichshallerbitterwasser« ze skutków rozwalniających.

Friedrichsroda, m. w Ks. Sasko-Coburg-Gotha, ulubiona w Niemczech letnia klimatyczna miejscowość w lesie turyngskim, 430 m.: corocznie przez 5.000 osób odwiedzana, p. 15. V. — 15. IX.

Fürstenhof, Styrya, prywatny folwark przy m. Kapfenbergu, 533 m., Zakł. hydropatyczny, dawniej własność Dra Czerwińskiego, przeważnie przez Polaków uczęszczany, pensyonat 60 do 80 kor. tygodniowo od osoby.

Gainfahrn, przy m. Vöslau pod Wiedniem. 200 m., zakład hydropatyczny Dra Friedmanna, pensyonat 100 koron tygodniowo od osoby.

Gais, Szwajcarya (kant. Appenzell), 935 m., najdawniejszy zakład galaktoteraupetyczny, letnia st. kl., pensyonat 4—6½ fr. dziennie od osoby p. 15. V. — 15. IX.

Gastein, = Wildbad-Gastein i Hof-Gastein (niżej położony, mniej wykwintny) po pols. Gastuń, Austrya, (Ks. Salzburgskie), 960 m., cieplice obojętne, 24—48° C., klimat czysto alpejski. Najodpowiedniejszą p. pob. VII i VIII.

Giesshübl-Sauerbrunn, pod Karlsbadem, stac. kol. Czechy, 340 m., znakomita prosta szczawa-alkaliczna. Jest tu zakład hydropat. (vide ins. Mattoni).

Gleichenberg, Styrya. 300 m., szczawy alkaliczno-solne, klimat łagodny, urządzenia balneotechniczne wzororowe, L. Polak: Bulikowski. p. pob. 1. V — 30. IX.

Gmuden, Austrya górna, 322 m., nad jeziorem Traunsee, st. k., uzdrowisko letnie, kąpiele solankowe, wziewalnia, p. 1. VI — 1. X.

Goczałkowice, Śląsk pruski, ¼ godz. od st. k. żel. Pszczyny (Pless), 266 m., solanka jodobromowa, 3% soli kuchennej, wywóz zagęszczonej solanki i soli zdrojowej.

Goriaczewodzk, Ces. rosyjskie, Kaukaz, w górach kabardyńskich, cieplice siarczane 87·9° C. gorące.

Görbersdorf, Śląsk pruski. 550 m. Lecznice dla piersiowych Dra Brehmera, Dra Römplera, oraz zakład dla niezamożnych chorych Dra Weickera. Od st. k. Friedland 20' powozem.

Gräfenberg, Śląsk austryacki, 580 m., przez swego założyciela Priessnitza najdawniejszy i powszechnie znany zakł. hydropatyczny, cały rok otwarty. Dr Ebel.

Gries, połudn. Tyrol, 270 m., 1/4 godz. od Bozen, uzdrowisko zimowe, leczenie winogronowe, p. 15. IX—15. V. Pension Sonnenhof pod kierunkiem lek. Dra Nazarkiewicza (vide Ins.).

Grodzisko, Król. pols., St. k. ż. warszaw. wiedeńskiej, zakł. kąpielowo leczniczy, założony przez ś. p. Dra Bojasińskiego dom zdrowia z wygodami, żywienie dyetetyczne z kuchni zakładu. L. Dr Tokarski.

Gubera źródło p. Srebrenica.

Hall rakuski, Górna Austrya, 376 m., wody słone jodo-bromowe. Dr Feuerstein.

Hall tyrolski, Tyrol, 537 m., solanka 26%, urządz. kąpiel. liche.

Hall = Schwäbisch-Hall, królestwo Wirtembergskie, 290 m., solanka 2,%.

Hallstadt, Austrya, Salzkammergut (przy Ischlu), solanka 27%.

Havre de Grâce, Francya, kąpielisko morskie.

Helgoland, wyspa na morzu północnem, kąpielisko morskie, p. 1. IV, — 1. X.

Hélouan-les-Bains, nad Nilem w Egipcie, 35 klm. od Kairu, st. klim. zimowa i cieplice siarczane, 32° C., urządzenie balneotechniczne i pomieszkanie należyte. P. pob. do leczeń klimatycznych, 15. IX — 15. IV: zaś dla kąpieli 1. V. do 1. VI.

Heringsdorf, na wyspie Usedom, Pomorze, st. k., kąpielisko morskie nad morzem bałtyckiem, od lądu wysokopiennym lasem otoczone, licznie uczęszczane. 15. V — 30. IX.

Herkulesbad, zob. Mehadia.

Homburg, Ks. Nassauskie (okrąg rządowy Wiesbaden), 189 m., zdroje żelezisto-glaubers. i żelazistosłone, uzdrowisko letnie i zimowe, zakł. ortopedyczny, wodoleczniczy i żentyczny.

Inowrocław, Ks. Poznańskie, m. powiatowe, od r. 1876 urządzony zakł. silnych kąpiel solankowych 26%. LL. Krzymiński i Przybyszewski.

Interlaken, Szwajcarya, Berner Oberland, wierzchowina berneńska, 568 m., st. klim. podalpejska, leczenia mleczne, żentyczne, winogronowe, poziomkowe, licznie uczęszczane kąpiele, 15. IV—1. X. Koszt dzienny w pensyonacie od osoby 16—24 kor.

Ischia, w zatoce Neapolitańskiej, kąpielisko morskie, cieplice, parówki przyrodzone.

Ischl, Austrya (Salzkammergut), 474 m., solanka 24%, klimat łagodny, wilgotno-ciepły, p. zdr. VI—30. IX. Pobyt drogi.

Iwonicz, Galicya, st. k. ż. o 12 klm. oddalona od zakładu zdrojowego, 410 m., szczawy jodo-bromowo-słone, opisywane od r. 1630, źródła Karola i Amelii, około 600 pokoi gościnnych, 3 gmachy łaziebne z 114-ma wannami do kąpieli, nowe łazienki borowinowe i hydropatyczne. Drowie: J. Wernicki, Gabryszewski, Staniszewski, Stauber, Weigel, Lanes, Wachtel, Damański. P. zdr. 15. V—1. X.

Jastrzębie, (niem. Königsdorf-Jastrzęb) Śląsk pruski, 250 m., wody słone, brom zawierające. L. zakładu Dr Witczak.

Jaszczurówka, w Tatrach pod Zakopanem, 908 m., jedyna polska ciepiica obojętna 21° C., kąpiele w zbiorniku, hotel wygodnie urządzony, wille osobne. Połączenie omnibusem z Zakopanem.

Jaworze, (niem. Ernsdorf), Śląsk austr., 360 m., zakład wodoleczn., st. k. w miejscu.

Johannisbad, Czechy, 651 m., cieplice obojętne 29° C., st. klim. letnia, pora zdr. 16. V—30. IX. Dr Hamáček.

Kair, Egipt, uzdrowisko zimowe, klimat suchy, gorący, p. 15. X—15. IV.

Kaltenleutgeben, Austrya, 2 godz. od Wiednia, pierwszorzędny w Austryi zakł. hydropatyczny, własność prof. Dra W i n t e r n i t z a, mogący współcześnie pomieścić około 900 chorych, wzorowo prowadzony, pensyonat od osoby 100 kor. tygodniowo.

Kapri, Capri, wyspa w zatore Neapolitańskiej, zimowe uzdrowisko, 138 m., obok Anacapri 300 m.

Karlsbad, Karolowe wary, Czechy, słynne cieplice alkaliczno-glauberskie, 12 zdrojów o c. 30—73° C., (Sprudel, Mühlbrunn, Schlossbrunn, Markbrunn). LL. polscy: Dr Hassewicz, Goldwasser, Osk. Kaufmann, Max. Kaufmann, Kołaczkowski, Kostecki, Kretowicz, Kropf, Maleszewski, Moraczewski, Rosenzweig, Scharf, Süsskind, Toepfer, Wittlin.

Kamionka, Podole rosyjsk., miasteczko nad Dniestrem, jedyne polskie uzdrowisko winogronowe. LL. Bociański, Kotsowski.

Kisłowodzk, ces. rosyjskie, Kaukaz, gub. Stawropolska, 864 m., liczne i rozmaite źródła, z tych najważniejszy zdrój Narsan, szczawa alkaliczno-słono-żelezista z ogromną ilością kwasu węglowego, pora zdrojowa 15. VI—1. X.

Kissingen, Bawarya, 190 m., pierwszorzędne zdrojowisko pod względem balneotechn. urządzeń, znakomite

szczawy żelezisto-słone, 10·7—18·4° C. Lekarz Dr Chłapowski Fr. Posiada zakłady: hydropatyczny, dyetyczny i pneumatyczny, p. zdr. 1. V—30. IX.

Koło, (niem. Cranz = Kranzkuhren) pod Królewcem, Prusy wschodnie, st. k., kąpielisko morskie. bywa wielu Polaków. p. 15. IV—30. IX.

Kołobrzeg, (niem. Colberg), Pomorze, st. k., kąpielisko morskie, solanka 5%, bywa wielu Polaków, w kościele św. Marcina kazania polskie, p. 15. IV—30. IX. Dr Weissenberg.

Kossów, (za Kołomyją), lecznica. Dr Tarnawski. (Vide ins.).

Köstritz, Saksonia, 170 m., 22% solankowe kąpiele, tudzież gorące piaskowe, tak urządzone, iż chory leżąc, na świeżem powietrzu może przebywać, p. zdr. 15. V—1. X.

Korytnica, Węgry, Liptów, 847 m., zdroje ziemno-żeleziste, klimat górski.

Kraljevica, miasto portowe w Chorwacyi, włoskie Porte-re, nad morzem Adryat., godzina drogi o Rjeki (Fiume), kąpielisko morskie i uzdrowisko letnie, założone przez Polaka Dra Grodeckiego.

Krankenheil, przy Tölz (górna Bawarya), 650 m., jodo-sodowo-alkaliczne zdroje, p. zdr. 15. V—1. X.

Krapina, Cieplice Krapińskie, Chorwacya, 160 m., cieplice obojętne 41—43° C.

Krasnobród, w król. pol., gub. lubelska, pow. zamojski, St. k. ż. nadwiślańskiej Rejowiec, od r. 1888 zakład kumysowy i uzdrowisko z pensyonatem dla chorych piersiowych, utrzymanie miesięczne z kumysowem leczeniem 75 do 100 r. L. zakładu Dr Skłodowski.

Kranz, zobacz Koło.

Kreuth, Bawarya, 812 m., pierwszorzędny zakład galaktoterapeutyczny niemiecki, pyszne lasy, p. zdr. 15. V—30. IX.

Kreuznach, Bawarya, 106 m., słaba solanka, odrobinę jodku i bromku sodu zawierająca, o ciepłocie 8—30° C., zasilana 6 źródłami słonemi, pochodzącemi z miejscowości Münster am Stein, o 25' od Kreuznach odległej, ogromny wywóz wyrabianego ługu i soli zdrojowej, p. zdr. 1. V—1. X.

Krondorf, Czechy, 1 mila od Karlsbadu, prosta szczawa alkaliczna, corocznie w ilości około 1 miliona flaszek do dyetycznego użycia rozsyłana, napełnianie wzorowe.

Krynica, Galicya, st. k. ż. Muszyna-Krynica, 589 m., z zdrojem w Słotwinach, nadto zakład hydropatyczny pod kierunkiem dra Ebersa z pensyonatem od osoby dziennie 10—16 kor., tudzież zakład dyetyczny, własność Dra Skórczewskiego, za opłatą tygodniową od osoby 42—84 kor., wreszcie pensyonat dla pań p. Burzyńskiej.

18 zdrojów szczawy alkaliczno-ziemno-żelezistej, bardzo zamożnej w kw. węglowy, wzorowe urządzenia balneotechniczne kąpieli mineralnych, borowinowych i suchych gazowych. L. zakł. Dr Kopff, nadto Drowie: Aronsohn, Askenazy, Cercha, Dębicki, Ebers, Glücksmann, Grabowicz, Kmietowicz, Lewicki, Lorentski, Piotrowski, Skórczewski, Tyszecki, Wąsowicz, Zarzycki, 1500 pokoi gościnnych, 2 gmachy łazienne o 100 wannach, klimat podalpejski, na miejscu wyrób pastylek krynickich i wyciągu z igliwia świerkowego na kąpiele balsam., p. zdr. 15. IV—30. IX.

Krzeszowice, st. k. ż. 24 klm. od Krakowa, zakład kąpielowy wód siarczanych.

Kudowa, zob. Chudowa.

Landeck, Sląsk pruski, 452 m., cieplice obojętne 22—29° C., nieco siarkowodu i siarczku sodu zawierające. L. zakł. Dr Ostrowicz. Dr Pomorski, Chłapowski A., p. zdr. 15. V—15. IX.

Langeoog, Niemcy, wyspa wschodnio-fryzyjska na morzu niemieckiem, kąpielisko morskie (silne fale). P. 1. VI—30 IX.

Levico, Tyrol południowy, 533 m., zdroje zawierające siarkan żelaza i kwas arsenawy, mnogo rozsyłane, p. zdr. 1. V—30. IX.

Leysin, p. Feydey.

Libawa, kąpielisko morskie w Bałtyku, p. 15. V—1. IX.

Lippsringe, Prusy (Westfalia), 136 m., wody ciemno-żeleziste, tutejsze gazy źródlane: z tlenu, azotu i kwasu węglowego złożone, używane są do wziewań, p. zdr. 15. V—15. IX.

Lubień, Galicya, 3 mile od Lwowa, 275 m., bardzo obfite zimne źrodło siarczane, przyrząd do leczenia chorób górnych dróg oddechowych rozpylaniem wody siarczanej.

Lubownia nowa, Węgry (Spiż), 556 m., zakład zdrojowy w pięknym i rozległym parku szczawy alkaliczne ziemno-żeleziste. Pobyt bardzo tani.

Luchaczowice, Morawy, 508 m. szczawa słono-jodobromowa, na miejscu zwykle z żętycą lub mlekiem wewnętrznie używana, p. zdr. 18. V—30. IX. Dr Spielmann.

Lugano, Szwajcarya, kanton Tessyński, 275 m., st. klim. przejściowa.

Lussinpiccolo na Adryatyku, stacya klim. zimowa. Dr Wobr (p. ogł.).

Madeira, północna Afryka, miasto Funchal, słynna st. klim. południowa wilgotno-gorąca, pensyonat najtańszy tygodniowo 12—15 funt. szterl. od osoby.

Maryenbad, Czechy, 640 m., alkaliczno-glauberskie zimne zdroje w gaz węglowy zamożne, c. 10—15° C., (Kreutzbr., Ferdinandsbr., Carolinenbr.), wzorowe urządzenia balneotechniczne. Lekarze Polacy: Dr Dobija,

Harajewicz, Kaufmann, St. B. Kwiatkowski, Schermant, p. zdr. 1. V—30. IX.

Maryówka, zakład hydropatyczny 6 km. od Lwowa, Dr Zakrzewski. (Vide ins.).

Mehadia = **Herkulesbad**, Węgry (Banat), 147 m., słynne cieplice siarczane 39—40° C.

Mentona = **Mentone**, południ. Francya, 1 godz. k. ż. od Nizzy, w zatoce genueńskiej, uzdrowisko zimowe na francuskiej Riviera di Ponente, nader korzystnie położone, umiarkowanie wilgotne względnie ciepłe, pensyonat dziennie od osoby 10 fr., p. pob. 1. X—30. IV.

Meran, wraz ze sąsiedniemi gminami: Ober-Unter mais i Gratsch południ. Tyrol, 319—520 m., st. klim. zimowa, p. 15. IX—15. V, wiosną leczenie galaktoterapeutyczne, jesienią winogronowe, leczenie wzniesienne. Lekarze Dr Binder (willa Stefania, p. ins.), Dr Żuliński.

Misdroy, dobre kąpiele morskie, na wyspie Wolin, koło Szczecina, Pomorze, p. 29. VI—20. IX.

Montecarlo = **Monaco**, uzdrowisko zimowe, klimat miernie suchy.

Monsummano, Włochy (prowincya Lucca), oprócz cieplic siarczanych 40—50° C., przyrodzona parówka w jaskini, p. V—X.

Montreux, Szwajcarya (nad jeziorem Genewskiem kant. Waadt), wspólna miejscowość z 20 sąsiednich gmin złożona, 380 m., st. klim. zimowa o wiele chłodniejsza niż Meran, żętyczne tudzież winogronowe leczenie, ma szczawę alkaliczną, p. 1. IX—15. V.

Morszyn, Galicya, powiat stryjski, st. kol., 316 m., oprócz słonych zdrojów, znakomite słono-gorzkie źródło, wyrób soli zdrojowej do picia i na kąpiele; zakład zdrojowy jest własnością »Towarzystwa lekarzy galicyjsk.«, stanowiąc fundusz wdów i sierót pozostałych po lekarzach. Dr Czaplicki.

Münster am Stein, Prusy (prowincya nadreńska) 100 m., niedaleko Kreuznachu, zakład kąpieli słonych bardzo dobrze urządzonych, solanka jodo-bromowa, własność rządowa.

Nałęczów, Królestwo polskie, o 10 klm. od Lublina, zdroje ziemno-żeleziste, skąpe w kwas węglowy, zakłady: kąpielny, hydropatyczny i kumysowy, pensyonat dziennie $3^1/_2$ do 5 rs. od osoby. Dr Chmielewski Dyrektor zakładu, tudzież Drowie Chełchowski, Puławski, Saczewicz.

Nauheim, Ks. Hessen-Darmstadt, 140 m., najsilniejsza niemiecka cieplica solankowa, nader zamożna w kw. węglowy; 35° C. urządzenia balneotechniczne wyborne. Dr Jankowski.

Nenndorf, Prusy (prow. Hessen-Nassau), 71 m., zimne wody siarczane z niemieckich najsilniejsze, tudzież solanka

6%, wzorowe urządzenia balneotechniczne, p. zdr. 1. V—30. IX.

Nervi, Włochy, niedaleko Genui na Riviera di Levante, uzdrowisko zimowe, klimat miernie wilgotny, p. 1. X—1. V.

Neuenahr, Prusy nadreńskie, 87 m., cieplice alkaliczne, 20—40° C. podobne do Ems i Vichy, klimat łagodny, p. z. 1. V—15. IX.

Niekłań, Król. pol., st. k. ż. Iwangrodzko-dąbrowskiej tegoż nazwiska, niedawno otwarty zakład hydropatyczny w willach hr. Platera, okolica leśna, kierownik Dr Misiewicz.

Nizza = Nice, Francya (depart. Alp morskich), nad morzem Śródziemnem, ulubiona st. klim. południowa, umiarkowanie wilgotno-ciepła, kąpielisko morskie, pensyonat od 10—20 franków dziennie. Lekarze: Drowie Tymowski, Heymann, p. 1. X—1. V.

Norderney, Hanower, wyspa m. północnego, najznakomitsze niemieckie kąpielisko morskie, lecznica dla zołzowych chorych, pensyonat w hotelach 50 marek tygodniowo od osoby, p. 1 V—15. IX. Dr Panieński.

Nowe Miasto nad Pilicą, Król. pol., gub. Piotrkowska, zakład wodoleczniczy Dra Bilińskiego, pensyonat od 2 rs. 20 kop. do 3 rs. 15 kop. dziennie od osoby. Lekarze: Drowie Biliński, Niedzielski i Skowroński.

Nowy Smokowiec, (węgiersk. Uj-Tatrafüred, niem. Neu-Schmecks), Węgry, w Tatrach, 1005 m., zakład wodoleczniczy i lecznica dla chorób piersiowych Dra Szontagha, uzdrowisko letnie.

Obersalzbrunn, patrz Salzbrunn.

Odessa, w ces. ros., miasto portowe na północnem wybrzeżu morza Czarnego, kąpielisko morskie. Ciepłota wody w morzu waha się latem od 15° do 26° C., średnia jej temperatura 15° do 18° C. W Odeskiej zatoce są trzy naturalne słone jeziora (limany: »Kujalnicki«, »Chadżybeski« i »Klein liebntalski«), służące na kąpiele słonomułowe. Najlepsza pora do nadmienionych kąpiel jest od 20. VI. do 15. VIII. Ocenienie działania skutków (fizyologicznych i terapeutycznych) kąpieli limanów zawdzięczamy ś. p. Drowi Moczutkowskiemu. Lekarze: Kozłowski, Jachimowicz.

Oeynhausen = O.-Rehme. Prusy (Westfalia), 134 m., cieplice słone w kw. węglowy zamożne, 26—31° C., od 3 do 9% soli kuchennej zawierające, p. 15. V—30. IX.

Ojców, zakład wodoleczniczy. Lecznica dla chorych nerwowych. Dr Niedzielski.

Ostenda = Ostende, Belgia, najwięcej uczęszczane kąpielisko morskie, wspaniałe i zbytkowne urządzenia, pobyt drogi, zakład zbyt ruchliwy i bez spokoju.

Palermo, stolica Sycylii, krajobraz pyszny, bogata roślinność, klimat wilgotno ciepły, stacya klimatyczna

południowa, pensyonat w hotelu 15 lirów dziennie, p. 15. X—30. IV.

Pau, Francya (depart. niższych Pirenejów), 207 m., stacya klimatyczna zimowa, cieplejsza o 2° C. od Meranu, pensyonat 10 fr. od osoby dziennie, p. 1. X—15. IV.

Piatigorsk, ces. rosyjsk. Kaukaz, gub. Stawropolska, 993 m., 20 zdrojów siarczanej cieplicy od 29·3° do 51·25° C., tudzież źródła alkaliczno-żeleziste 11° R., urządzenia kąpielowe należyte, nawet zbytkowne, p. 1. V—1. X.

Peterstlial, W. ks. Badeńskie, 421 m., jedna z t. zw. Kniebisbäder, najznakomitsze szczawy alkaliczno-ziemno-żeleziste, p. 14. V—3. IX.

Pfäffers, zobacz Ragatz-Pfäffers.

Piszczany = Pistjan, Węgry (komitat Nitrzański), 135 m., cieplice siarczane 57—75° C., tutejszy muł zdrojowy używany na kąpiele, p. 1. V—30. IX. Dr Teichmann.

Plombiéres, Francya (Wogezy), 421 m., liczne źródła cieplic obojętnych od 19—96° C., kąpiele wybornie urządzone, p. 30. V—15. X.

Półhora, Węgry, Orawa, pod Babią Górą, wody słone jodo-bromowe.

Pontresina, Szwajcarya (kant. Graubinden), uzdrowisko letnie w górnym Engadynie, 1800 m., liczne hotele i pensyonaty od 6 do 10 fr. dziennie od osoby, p. 1. V—30. IX.

Pustomyty, Galicya, 1 mila od Lwowa, wody siarczane zimne, od roku 1879 skromny zakładzik zdrojowo-kąpielowy.

Püllna, wieś w Czechach, źródła wody gorzkiej.

Pyrmont, ks. Waldeck, 130 m., liczne źródła trzech rodzajów: proste szczawy, wody słone 4%, a najważniejsze silne żeleziste zdroje, bardzo zamożne w kwas węglowy, pobyt drogi, p. zdr. 15. V—30. X.

Rabka, Galicya, stac. k. ż. transwersalnej, 500 m., najsilniejsze z europejskich zdroje słono-jodo-bromowe; w tutejszym zakładzie jest od roku 1887 »Lecznica dla dzieci skrofulicznych«, założona przez Tow. Opieki szpitalnej w Krakowie (Kurator Prof. Dr Jakubowski); na miejscu wyrób soli zdrojowej i ługu, klimat podgórski, powietrze czyste. Lekarze: Supiński, Kaden, Lang, p. 15. V—1. X.

Ragatz-Pfäffers, Szwajcarya (kant. St. Gallen), dwa zdrojowiska: Pfäffers 685 m., a Ragatz 521 m., których cieplice obojętne 38° C. służą wspólnie do użycia, pensyonat od 7—10 fr. dziennie. Ragatz zajmują osoby bogate, zaś Pfäffers mniej zamożne, szukające spokoju.

Rehme, zobacz Oeynhausen.

Reiboldsgrün, Saksonia, lecznica dla piersiowych Dra Drivera też urządzona na zimę.

Reichenhall, Bawarya, 474 m., uzdrowisko podalpejskie, solanka, leczenie wzniesienne (terenowe), zakład

aeropneumatyczny i inhalacyjny do wziewań solankowych i balsamicznych (własność Macka) pod kierunkiem znakomitego pneumoterapeuty Dra G. Liebiga, a drugi zakład inhalacyjny (własność Lehmanna) urządzony według systemu Jahra. Ogółem urządzenia balneotechniczne wzorowe, między lekarzami zdrojowymi Dr W. Sadowski, p. zdr. 1. V—30. IX.

Reinerz, Śląsk pruski, 558 m., zdroje ziemno-alkaliczno-żeleziste, wyborna żętyca, klimat górski, kąpiele mineralne wodne i borowinowe znakomicie urządzone, p. zdr. 1. V—30. IX. Dr Stan.

Riviera, wybrzeże zatoki Genueńskiej, pomiędzy Nizzą a Spezią rozdzielone przez Genuę na część zach. Riv. di Ponente i wsch. Riv. di Levante. Na Riv. di Ponente: Nizza, Mentone, San-Remo, Bordighera, Hyeres, Cannes, Monaco, Cordigliano, Genua. Na Riv. di Levante: Pegli, Nervi, Rapallo, Piareggio, Spezia.

Rohicz, Styrya (Rohitsch-Sauerbrunn), 228 m., wody słono-alkaliczne, zamożne w kw. węgl.

Roncègno, połudn. Tyrol, 535 m., zdrój arsenowo-żelezisty do picia i do kąpieli na miejscu używany.

Römerbad, połudn. Styrya, 207 m., obojętne cieplice 36—38° C., klimat łagodny.

Royat, Francya (depart. Puy de Dome), 415 m., cieplice alkaliczno-solne 20—35° C., pobyt bardzo drogi, zdrojowisko przez arystokracyę licznie uczęszczane, urządzenia balneotechniczne znakomite, p. zdr. 15. VI—15. IX.

Rożnów = (Roznau) Morawy, 380 m., zakład żentyczny i wodoleczniczy.

Ryga, w ces. ros. (gub. inflancka), miasto portowe i forteczne, pierwszorzędne kąpielisko morskie, zakład kumysowy i fabryka sztucznych wód mineralnych, wspaniały zakład hydropatyczny z pensyonatem, p. kąp. 15. V—15. VIII.

Rymanów, Galicya (powiat sanocki), st. k. ż. o milę od zakładu oddalona, 3 zdroje szczawy alkaliczno-słono-jodo-bromowej, Celestyny, Klaudyi i Tytusa, od r. 1881 zakład kąpielowy, wyrób soli zdrojowej, podczas lata kolonia wakacyjna dla ubogich dzieci ze Lwowa. Dr Dukiet, Jodłowski, Regiec i Weigiel, p. zdr. 20. V—20. IX.

Saidschütz, Czechy, zdrój wody gorzkiej mnogo rozsyłanej.

St. Honoré, Francya, 271 m., cieplice siarczane 26—31° C., wspaniałe balneotechniczne urządzenia.

St. Sauveur, Francya, 770 m., cieplice siarczan 20—34° C., najliczniej uczęszczane francuskie zdrojowisko.

St. Moritz, Szwajcarya (kant. Graubünden), 1856 m., st. klim. alpejska i zakład silnych zdrojów żelezistych, bardzo zamożnych w kw. węglowy, p. zdr. 1. VI—15. IX.

Salvatorquelle, woda litowa, czerpana w Preszowie. rozsyłana z Pesztu.

Salzbrunn = **Obersalzbrunn**, Śląsk pruski, 407 m., szczawy solno-alkaliczne i żeleziste, nadto środki galaktoterapeutyczne, znaczna rozsyłka tutejszych wód urządzenia znakomite, pobyt tani. Dr Grabowski.
Salzungen, ks. Sasko-Meiningen, 250 m., silne solanki 26%, korzystne klimatyczne położenie uczyniło to zdrojowisko niezmiernie ulubionem letniem schroniskiem dla osób zołzowych i podlegających nieżytom, p. zdr. 15. V—1. X.
San-Remo, Włochy, (Riviera di Ponente) w zatoce genueńskiej, uzdrowisko zimowe, które co do ochrony od wiatrów i jednostajności ciepłoty powietrzej przewyższa: Nizzę, Cannes i Heyres, pensyonat w hotelach 10—12 fr. dziennie od osoby, p. 1. X—30. IV. Lekarz: Dr Ostrowicz.
Sasów, stacya klim., zakład wodoleczniczy. Dr Burzyński.
Sassnitz, na wyspie Rugii, kąpielisko morskie, parowcem od Szczecina, p. 15. VI—15. IX.
Scheveningen, kąpielisko morza północnego w Holandyi, słynne z korzystnego położenia i wspaniałych swych urządzeń. Koszt czterotygodniowego pobytu jednej osoby 450 m., p. kąp. 15. VI—15. X.
Schinznach, Szwajcarya (kant. Aargau), 350 m., klimat łagodny, cieplice ziemno-siarczane 18—34° C., nadto zdrój jodowy z Wildegg, zakład ulubiony przez zamożnych, wyborne urządzenia balneotechniczne. Lek. zakł. Dr Tymowski, p. 15. V—15. IX.
Schlangenbad, Prusy (prow. Hessen-Nassau), 313 m., cieplice obojętne 32° C., p. 15. V—30. IX.
Schwalbach = **Langenschwalbach**, 313 m., silne szczawy alkaliczno-żeleziste, wyborne urządzenia balneotechniczne, mnoga rozsyłka wód tutejszych, p. 1. V—15. IX.
Seewis, Szwajcarya, kanton Graubünden, st. kolei, 1000 m., wyborne uzdrowisko wysoko-górskie letnie, przejściowe dla Davos.
Selters = **Niederselters**, Prusy (prow. Hessen-Nassau), wieś, szczawa alkaliczna, wysyłka około 4 milionów flaszek rocznie, zakł. zdrojowego tutaj niema.
Semmering, Rakuzy dolne st. k., 1000 m., uzdrowisko wysoko-górskie letnie i zimowe.
Siofok, p. Błotne jezioro.
Simaiz, w ces. rosyjsk. na południowym brzegu półwyspu Krymskiego 5 wiorst od Alupki, wyborne kąpielisko morskie i stacya klimatyczno-lecznicza ciepła, poddostatek mieszkań dla gości kąpielowych.
Sławijańsk, ces. rosyjskie (gubernia Charkowska), zdroje i jeziora słone 6—10% soli zawierające, latem szpital wojskowy, klimat niekorzystny, pobyt nie tani, a zbyt nudny, p. 15. V—15. VIII.

Sławuta, Wołyń, st. ż. d. brzesko-kijowskiej, stac. klimat. leśna i zakład kumysowy, lecznica dla chorób piersiowych Dra Dobrzyckiego, Dr Przesmycki, Dr Dzierzbicki, zakład otwarty 22. V—22. IX. Pensyonat sześcio-tygodniowy 150 rs. od osoby.

Słotwiny, zob. Krynica.

Sooden, Prusy (prow. Hessen-Nassau), 142 m., klimat łagodny, liczne źródła wód słonych w kw. węglowy zamożnych, 15—30° C., wyborne balneotechniczne urządzenia, pensyonat 36—45 mrk. tygodniowo od osoby, p. 15. V—15. IX.

Solec, Król. pol. (powiat Stopnicki), wieś, zdrój zimny alkaliczno-solno-siarczany, Drowie Danielewski i Siarczyński.

Spaa = **Spa,** Belgia, 250 m., wytworny zakład kąpielowy silnych wód alkaliczno-żelezistych, zamożnych w kwas węglowy, dawniej przez arystokracyę licznie odwiedzany, obecnie po zniesieniu banku gry mało uczęszczany, opłata zdrojowa na sezon 50—100 fr., w miarę ilości osób, p. zdr. 1. V—30. IX.

Srebrenica, m. pow. w Bośni, źródła siarkanowo-żeleziste zawierające arsen, dziennie używane po 2—4 łyżek stołowych, wprowadzone w handel przez firmę H. Mattoniego, zwane też źródłem Gubera.

Stołopińskie wody, ces. rosyjsk. (gub. Samarska), 210 km. od Samary, źródło słono-siarczane, a drugie żelaziste, tudzież słone jezioro, którego mułu używają do kąpieli. Wyrób kumysu wielki i mnogie jego zastosowanie na miejscu.

Swoszowice, Galicya, 10 km. od Krakowa, st. k. ż., dawniej słynne kopalnie siarki, zimne wapiowo-siarczane zdroje z wielką ilością bezwodnika węglowego i siarkowodoru, ze zakładem kąpielowym. Dr Cholewicz.

Sylt, na wyspie Sylt na m. półn., kąpielisko morskie składa się z dwu miejscowości: Westerland (zbytkowne) i Wennigstedt (skromniejsze, odległe o godzinę), z Hamburga parowcem.

Szaratica, (Morawy), własność Dra Vesely'ego, znakomita woda gorzka.

Szczawnica, Galicya, w Pieninach nad Dunajcem, 500 m., szczawy słono-alkaliczne, 7 zdrojów, Józefiny, Magdaleny i t. d., składa się ze zakładu górnego i zakładu dolnego na Miedziusiu, zakład inhalacyjny do wziewań solankowych i igliwiowych spadkobierców Dra Janochy, zakład wodoleczniczy Dra Kołączkowskiego cały rok otwarty, zakład mleczno-żętyczny, kąpiele rzeczne w Dunajcu, od s. k. w Starym-Sączu (41 km.) 5 g. powozem. L. zakł. Dr Górski Ks., Lekarze: Hammerschlag, Kołączkowski, Korczyński L., Kruszyński, Ozarkiewicz, Singer, Wojtowicz.

Szkleno, Węgry, 1 godz. od Sztiawnic (Schemnitz), ziemne cieplice 30—50° C.

Sliacz = **Szliacs,** Węgry, 300 m., proste ciepłe wody żeleziste, 11—31° C., w kwas węglowy zamożne, p. 15. V—30. IX.

Szkło, Galicya, 35 km. ode Lwowa, zimne wody siarczane, ma 2 zakł. kąpielowe: wojskowy i cywilny, urządzenia nędzne. Najpierwsza jego monografia Dra Erazma Syxta: »O cieplicach we Szkle« wydana w r. 1527.

Taraps-Schuls, Szwajcarya (kan. Graubünden), 1180 m., klimat alpejski, bogaty zasób źródeł mineralnych: glauberskich i szczaw żelezistych.

Töplitz-Schönau, zob. Cieplice czeskie.

Trenczyn, zob. Cieplice Trenczyńskie.

Trouville, Francya, Normandya, kąpielisko morskie.

Truskawiec, w Galicyi wsch., u stóp Karpat Stryjskich, wieś oddalona od Drohobycza 8 km., st. k., zakład leży w dolinie 420 m., 4 źródła do picia, z nich trzy słono-gorzkie (Maryi, Zofii i Bronisławy), jedno szczawy alkalicznej (Nafta), zakład inhalacyjny systemu Wassmutha. Lekarze zakł.: Dr Pelczar, Dr Krzyżanowski, Praschil, Frey, Węclewski, Mindes, Selzer, p. 15. V—30. X.

Tryest, (u Słowian Terst), kąpielisko morskie, często wiatry Sirocco, Bora.

Tyflis, ces. ros. m. gub., 440 m., liczne cieplice obojętne, zaopatrujące łazienki całego miasta.

Vals, Francya (depart. Ardèche), 10 zdrojów alkalicznych, do wód Vichy składem chemicznym bardzo zbliżonych, lubo zimniejszych, 13—16° C. mających, wywóz tych wód wielki, pobyt tańszy niż w Vichy.

Vevey, Szwajcarya, nad jeziorem genewskiem, 380 m., st. klim. podalpejska, dobra na wiosnę i jesień, z wyjątkiem lipca i sierpnia, nie odpowiednia na zimę dla chorych piersiowych, leczenie winogronowe, pensyonat 7—15 fr. dziennie od osoby.

Vichy, Francya (depart. Allier), 260 m., najznakomitsze zdrojowisko francuskie, cieplice alkaliczne, zdroje: Grande Grille, Célestines, l'Hopital 12—44° C., wspaniałe balneotechniczne urządzenia, ogromny wyrób soli zdrojowej i pastylek. Właściwa pora zdrojowa 1. V—1. X., jednak zakład kąpielowy jest cały rok otwarty. Dr Biernawski.

Vöslau pod Wiedniem, cieplice obojętne 24° C., leczenie winogronowe.

Warnemünde, w. ks. Meklenburg-Schwerin, kąpielisko morskie, dobrze urządzone, ceny nader umiarkowane, p. zdr. 15. VI—18. IX.

Warażdyn, zob. Cieplice warażdyńskie.

Wenecya, nad Adryatykiem, st. klim. zimowa, średnio ciepła, wilgotna, wolna od kurzu i wichrów, słoneczna. Srednia zimowa ciepłota od 1½—2° C. wyższa,

niż w Meranie lub Montreux. Styczeń i luty są na pobyt najodpowiedniejsze. Ujemną stronę stanowi niedobra woda do picia; jesienią są tu dobre morskie kąpiele na Lido, pensyonat 7—10 franków dziennie od osoby.

Westerland, patrz Sylt.

Wiesbaden, Prusy, stolica ks. Nassauskiego, 117 m., cieplice solankowe 50—68° C., nietylko na kąpiele, ale i do picia zastosowane, 900 gabinetów łaziennych, najliczniej uczęszczane niemieckie uzdrowisko letnie i zimowe, urządzenia kąpielowe i na zimę, pensyonat od osoby miesięcznie od 100 mrk. i wyżej, leczenie winogronowe. Dr Mierzwiński.

Wildbad, król. Wirtemberskie, 400 m., obojętne cieplice, 33—37° C., używane na kąpiele i do picia, urządzenia balneotechniczne wyborne, pensyonat 10—15 mk. dziennie od osoby, p. k. 1. V—1. X.

Wildungen, ks. Waldeck, 228 m., szczawy ziemnoalkaliczne i z drój znakomity żelezisty, p. 1. V—1. X.

Wysowa, Galicya (powiat gorlicki) 525 m., od r. 1882 zakład zdrojowo-kąpielowy i żętyczny, szczawy słonoalkaliczno-żeleziste, 6 głównych zdrojów. Dr Ozga, p. 1. VI—1. X.

Zakopane, w Tatrach polskich, 830—1000 m., uzdrowisko letnie i zimowe, st. k. w miejscu, klimat alpejski, pobyt zimowy dla piersiowych. Dr Chramiec, Chwistek, Dłuska, Dłuski, Gaik, Gawlik, Janiszewski, Majewicz, Tabor, Wojczyński, Zychoń, p. zimowa X—V. Liczne pensynaty, hotele, wille.

Zoppot, patrz Copoty.

Zuckmantel, Sląsk austr., zakład wodoleczniczy.

Żegiestów, Galicya (pow. Sądecki), st. k., szczawy alkaliczno-ziemno-żeleziste, tudzież rzeczne kąpiele w Popradzie. L. Dr Tym. Piotrowski, p. 15. V—30. IX.

UWAGI SĄDOWO-LEKARSKIE.

I. Świadectwa lekarskie i sądowo-lekarskie.

Świadectwa lekarskie, wydawane przez lekarza na żądanie osób prywatnych a nie władz muszą być opatrzone marką stemplową na 1 kor. Swiadectwa stwierdzające przebytą ospę lub dokonane szczepienie ochronne tejże, również i świadectwa mające na celu usprawiedliwienie ucznia z jego nieobecności w szkole i t. d. lub z jego opóźnienia się w złożeniu egzaminu w należytym czasie, są wolne od stempla (rozp. z d. 29 czerwca 1834, L. gub. 30736 i obwieszczenie gub. z d. 4 grudnia 1834 L. 75852). Opinie lekarskie co do istnienia choroby umysłowej w celu umieszczenia umysłowo chorego w jednym z krajowych zakładów dla obłąkanych mogą wydawać c. k. lekarze powiatowi i fizycy miast Lwowa i Krakowa (wolne od stempla).

Swiadectwa sądowo-lekarskie czyli tak zwane visa et reperta, podlegają jako wydawane osobom prywatnym ostemplowaniu marką na 1 kor. Forma ich odpowiada w zupełności formie protokołu oględzin sądowo-lekarskich.

Swiadectwo sądowo-lekarskie składa się pod względem formy *z trzech* części: *pierwsza* powinna zawierać imię, nazwisko, wiek, stan, miejsce zamieszkania osoby badanej, wreszcie i miejsce, w którem lekarz ją bada. Po tym wstępie następują krótkie a możliwie dokładne wywiady co do istoty zajścia objawów podmiotowych i co do osób, które w niem czynny udział brały. Jeżeli osoba poddana badaniu jest nieletnią, nieprzytomną lub dotkniętą chorobą umysłową, zasięga się wywiadów od osób ją otaczających.

Druga część stanowi wynik przedmiotowego badania i część tę dzieli się wedle potrzeby na oznaczone liczbami porządkowemi ustępy a to w tym celu, aby się można na nie w orzeczeniu powołać. W części tej zwraca się uwagę na wszelkie szczegóły, podobnie jak w zwykłem badaniu klinicznem, zaczynając od uwag co do

ogólnego odżywiania i budowy ciała osoby badanej, co do stanu ciepłoty ciała, tętna, wrodzonych lub nabytych zboczeń, wreszcie co do chwilowych stanów zresztą fizyologicznych, jak np. ciąży. Po tych uwagach następuje opis ściśle przedmiotowy, zrozumiały nawet dla nielekarza, tyczący się znalezionych śladów obrażeń cielesnych lub innych zaburzeń. W opisie tym należy unikać zwrotów, stanowiących raczej rozpoznanie, jak wierny opis stanu, w jakim badany się znajdował w chwili badania. Jeśli badanie przedmiotowe nie stwierdza zmian anatomicznych dla objawów podmiotowo uczuwanych przez badanego, należy w miejscu odpowiedniem podnieść ujemny wynik badania przedmiotowego.

Trzecią i ostatnią częścią świadectwa jest orzeczenie, które stanowi właściwe rozpoznanie zaburzeń w protokole opisanych, jakoteż i ocenę ich sądowo-lekarską. Ocenę sądowo-lekarską uszkodzeń ciała podaje się na podstawie znajomości odnośnych paragrafów obecnego kod. karn., stosując się nadto do wymagań §. 132 ust. o postępowaniu karnem z dnia 23 maja 1873: »znawcy mają wyrzec w szczególności, które ze znalezionych obrażeń ciała lub nadwerężeń zdrowia same przez się lub w związku z innemi bezwzględnie albo ze względu na szczególne okoliczności przypadku, należy uważać za lekkie, ciężkie lub dla życia niebezpieczne; jakie skutki obrażenia takie zwykle za sobą pociągają i jakie w obecnym przypadku szczególnym stąd nastąpiły, tudzież jakimi środkami albo narzędziem i w jaki sposób takowe zadane były«.

Świadectwo sądowo-lekarskie.

Stempel 1 Kor.

Katarzyna S., lat 20, żona rolnika z Libertowa, podaje iż ją dnia 19 marca b. r. pobili Józef K. i Tekla jego żona z Gaja, kołkiem z płotu i ręką.

Badanie dnia dzisiejszego wykazuje:

1) Kobieta wzrostu średniego, prawidłowej budowy, dość dobrze odżywiona, nieokazująca ogólnych objawów chorobowych.

2) Na twarzy, a mianowicie na grzbiecie nosa dwa otarcia przyskórka, wielkości ziarna grochu, podobne zdrapanie na górnej wardze po stronie prawej i tuż koło kąta ust prawego, wreszcie smugowate zdrapanie w środku brody, wszystkie strupem zaschłej krwi pokryte.

3) na grzbiecie, wzdłuż całej prawie prawej łopatki, smugowate zasinienie.

4) Kończyna górna prawa przedstawia się o kilka ctm, krótszą w porównaniu z kończyną górną lewą; badana, kończyną tą nie może poruszać, a przy usiłowaniu ruchów biernych ramieniem, doznaje mocnego bólu. Ramię prawe okazuje się prawie w połowie swej długości obrzmiałe, zasiniałe i kątowato zgięte. Kąt zgięcia tego zwrócony jest rozwartością swą ku wewnątrz. Przy badaniu dotykiem czuje się w miejscu tego zgięcia trzeszczenie i wyraźną nieprawidłową ruchomość kości, badanie to sprawia dotkliwy ból.

5) Zresztą na ciele nie ma innych śladów obrażeń.

ORZECZENIE.

1) Obrażenie opisane pod l. 4 przedstawia się jako złamanie kości ramieniowej prawej prawie w połowie trzonu tejże i stanowi uszkodzenie ciała ciężkie połączone z upośledzeniem zdrowia i niezdolnością do pracy, która trwa zwykle w tych przypadkach przez więcej, niż dni 30. Okoliczności tej czy upośledzenie zdrowia potrwa w danym przypadku przez więcej niż 30 dni, na razie stanowczo rozstrzygnąć nie można. Rozstrzygnięcie to będzie możliwem dopiero po zdjęciu opatrunku ustalającego.

2) Obrażenia opisane pod l. 2 i 3 stanowią uszkodzenia ciała lekkie tak razem wzięte, jak i każde zosobna, połączone z upośledzeniem zdrowia około 7 dni trwającem.

3) Złamanie kości ramieniowej mogło być następstwem uderzenia ciałem twardem, tępem, ciężkiem, siłą użytem np. kołem z płotu, otarcia przyskórka na twarzy były zadane najpodobniej do prawdy paznogciami palców.

Co niniejszem, jako zgodne z zasadami nauki lekarskiej, do wiadomości c. k. Sądu podaję.

Dr X. X.

Kraków, d. . . .

II. Uwagi o oględzinach i sekcyi sądowej zwłok.

Rozporządzenie Ministerstwa spraw wewnętrznych i sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 1855 r. Nr. 26 dz. u. p. zamieszcza dokładne przepisy, odnoszące się do sposobu wykonania oględzin i sekcyi sądowej zwłok (*vide* Zbiór ustaw Dra Barzyckiego). Oględzin i sekcyi zwłok dokonują dwaj lekarze zazwyczaj w ten sposób, iż jeden (młodszy) wykonywa sekcyę, drugi starszy dyktuje protokół sekcyi.

Gdy jednak jasno jest zrozumiałem, iż obducent lepiej ze stanu znalezionego w zwłokach zdaje sobie sprawę, przeto właściwszem i więcej wskazanem jest, aby obducent sam protokół w miarę postępu sekcyi dyktował. Protokół sekcyi winien być wiernym odbiciem znalezionego stanu rzeczy i winien zawierać opis wszelkich czynności obducenta skierowanych ku możliwie ścisłemu wywiązaniu się z zadania swego. Protokół powinien być podanym w formie zwięzłej, łatwo nawet dla nielekarza zrozumiałej; stanowić ma on wierny opis stanu narządów zwłok, nigdy zaś gotowego rozpoznania. Protokół składa się z 3 części: 1) z nagłówka; 2) z opisu oględzin zewnętrznych; 3) z opisu oględzin wewnętrznych.

W przypadkach, w których zależy na stwierdzeniu tożsamości osoby, należy oględziny zewnętrzne ciała poprzedzić dokładnym a systematycznym opisem odzieży, w jaką zwłoki są przybrane.

Szemat dla protokółu sekcyi:

A. Oględziny zewnętrzne.

1) Zwłoki — płeć (mężczyzny... kobiety... dziecka płci...), wiek, długość ciała, odżywienie, budowa (zboczenia w budowie).

2) Zmiany pośmiertne tj. stężenie pośmiertne utrzymuje się (lub nie) w kończynach górnych... dolnych; plamy pośmiertne... ich umiejscowienie... rozległość... barwa... nacięciem stwierdzone.

3) Zabarwienie powłok (zielone ze zgnilizny i t. d.).

4) W razie stwierdzania tożsamości zwłok; włosy głowy, ich długość, zabarwienie, inne właściwości, włosy zarostu twarzy... kolor tęczówek, opis twarzy i reszty ciała, szczególnych znaków i t. d. np. na rękach jako dowód zatrudnienia.

5) Zachowanie się źrenic (rozszerzone, zwężone, równomiernie lub nie), spojówki (obecność wynaczynionek), naturalne otwory jam ciała jak otwory uszne, nosowe, ust, pochwy i odbytu zawierają ciała obce... treść... lub nie. Z otworów... czuć woń podobną do... W jamie ust... język... zęby. Części płciowe zewnętrzne...

6) Opis uszkodzeń, blizn znalezionych (każde uszkodzenie zosobna oznaczać literami porządkowemi a, b, c, i t. d.

7) Oprócz wyżej opisanych śladów uszkodzenia, innych się nie spotyka.

B. Oględziny wewnętrzne.

(Sekcyę należy wykonać w zwykłym anatomicznym porządku nawet w przypadkach otruć.

8) Powłoki czaszkowe po stronie wewnętrznej okazują... sklepienie czaszki budowa jego... grubość kości... okazuje... Opona twarda... zatoki żylne zawierają krew płynną... skrzepy... Opony miękkie okazują... pod niemi... zwoje mózgowe powierzchowne... Mózg zbitości... na rozkroju... zawartość krwi... komórki... ich rozmiary... zawartość... wyściółka ich... sploty naczyniowe... zwoje mózgu podstawowe... móżdżek... most Varola... rdzeń przedłużony... naczynia na podstawie mózgu... ich grubość... zawartość... Podstawa czaszki po oddzieleniu opony twardej okazuje... Jamy bębenkowe (w razie potrzeby) zawierają...

9) Krtań i tchawica z przodu in situ rozcięta zawiera... Mięśnie szyi... naczynia wielkie szyi... gruczoł tarczykowy... język i gardło... nagłośnia, wnętrze krtani... przełyk... gardziel w górnej części...

10) Mięśnie klatki piersiowej i brzucha... rozwinięte... stan przepony do brzegu żebra... po stronie prawej... po lewej...

11) Ułożenie trzew w klatce piersiowej... worki opłucnowe zawierają... płuca wolne lub przyrośnięte... opłucne płuc... pod niemi... miąższ płuc powietrzny lub nie (w których częściach)... na rozkroju płuco prawe... wejrzenie rozkroju... zbitość... dobywa się treść... za uciskiem... z przeciętych oskrzeli... płuco lewe... opłucne ścienne... gruczoły przyoskrzelowe...

12) Worek osierdziowy wolny... zrośnięty z... zawiera... serce wielkości... pod osierdziem... przebieg naczyń wieńcowych (prosty lub kręty)... komórka lewa zawiera... zastawka dwudzielna... przedsionek lewy... komórka i przedsionek prawy... zastawka trójdzielna... mięsień sercowy... jego grubość... zabarwienie... zbitość... nitki ścięgniste... mięśnie brodawkowe na rozkroju... tętnica płucna zawiera... zastawki jej.,. aorta wstępująca zawiera... błona wewnętrzna jej ściany... zastawki jej... ujścia tętnic wieńcowych i ich drożność... Tchawica i oskrzela z tyłu rozcięta w całej długości okazują... dolna część gardziela.

13) Ułożenie trzew w jamie brzusznej... zawartość worka otrzewnowego... otrzewna jelit... ścięgna... krezka... gruczoły krezkowe...

14) Wątroba wielkości... brzegi jej... powierzchnia... jej torebka... na rozkroju.., powierzchnia... zbitość... zawartość krwi... zabarwienie... woreczek żółciowy... żółć... przewód żółciowy...

15) Śledziona, wielkość... torebka... na rozkroju... zbitość... ilość krwi...

16) Nerka prawa i lewa wielkość... torebki... powierzchnia nerek po złuszczeniu torebek... na rozkroju rysunek... istota korowa... piramidy... miedniczki... moczowody...

17) Pęcherz moczowy zawiera... barwa moczu... (w przypadkach otruć wypuścić czystym cewnikiem mocz do czystego naczynia i przechować)... błona śluzowa pęcherza...

18) Pęcherzyki nasienne... jajniki... macica... jej wielkość... część pochwowa... ujście zewnętrzne... jama macicy... zawiera... pochwa...

19) Żołądek (w przypadkach otrucia podwiązać u wpustu odźwiernika i otworzyć nad naczyniem) ściana zewnętrzna żołądka... zawartość żołądka... jakość treści... oddziaływanie... błona śluzowa...

20) Dwunastnica zawiera... jej błona śluzowa...

21) Trzustka... na rozkroju...

22) Jelita cienkie... treść... błona śluzowa...

23) Jelita grube...

24) Gruczoły zaotrzewnowe...

25) Aorta zstępująca piersiowa... brzuszna...

26) Po wyjęciu trzew okazują żebra... kręgosłup... kości miednicy... kości kończyn...

27) (W razie potrzeby). Po otwarciu jamy kręgowej okazuje rdzeń... jego opony...

W przypadkach sekcyi zwłok noworodków należy w oględzinach zewnętrznych podać cechy odnoszące się do okoliczności, czy dziecię jest donoszone lub nie, a więc: 1) długość zwłok (długość podana w ctm. podzielona przez 5 wyraża miesiąc życia płodowego w drugiej połowie ciąży). 2) Obwód główki, wymiary: prosty, skośny, wielki, dwuciemieniowy, dwuskroniowy, szerokość barków, miednicy, rozmiary ciemienia. 3) stan włosów główki, obecność meszku, stan chrząstek nosa i małżowin usznych, stan paznogci, jąder w mosznach rozwój podściółki tłuszczowej, stan jąder kostnych w dolnej nasadzie kości udowej i ich rozmiar.

Nadto podaje się cechy, po których poznaje się noworodka, a więc: 1) obecność krwi i mazidła skórnego na powłokach ciała; 2) stan pępowiny, oba jej końce; 3) stan przedgłowia; 4) obecność smółki. Celem wyjaśnienia pytania z §. 130 p. k. czy dziecię urodziło się żywem należy wykonać tak zwane próby życia tj. próbę hydrodrastyczną Schreiera i żołądkowo-jelitową Breslaua.

Po ukończeniu sekcyi mają obducenci wydać swe zdanie, czyli orzeczenie w sposób ogólny bez motywów tj. bez powoływania się na odnośne ustępy protokółu. O ile protokół przedstawiał tylko opis przedmiotowego stanu sekcyą stwierdzonego, o tyle orzeczenie stanowi podmiotowy sąd obducentów. Orzeczenie powinno być odpowiedzią na pytania objęte §. 129 ustawy o postępowaniu karnem, a więc powinno mieścić objaśnienie co w danym przypadku było bezpośrednią przyczyną śmierci i co tę wywołało. Jeśli przyczyny śmierci sekcya nie

dostarczyła, należy to wyraźnie w orzeczeniu zaznaczyć. W przypadkach powikłanych, w których nadto zachodzi potrzeba dokonania dalszych badań np. spektralnych, mikroskopowych itd., lub w których ważnemi dla orzeczenia stają się pewne wskazówki przez śledztwo uzyskać się mające, ograniczyć się należy tylko do tymczasowego orzeczenia, zastrzegając sobie na później orzeczenie dokładne i motywowane.

W każdem orzeczeniu należy po wyjaśnieniu przyczyny śmierci podać, czy ona była wynikiem własnej winy denata, przypadku, czy też czynnego udziału drugiej osoby. Jeśli na zwłokach stwierdza się obrażenia, wówczas należy podać w orzeczeniu, czy one powstały za życia, czy też po śmierci, następnie czy je zadała druga osoba; w tym ostatnim razie, należy odpowiedzieć na pytania (§. 12 p. k.): »1) czy czyn ten drugiej osoby sprowadził śmierć *a)* już ze swej natury w ogólności, *b)* lub z powodu właściwego osobistego usposobienia lub z powodu szczególnego stanu obrażonego; *c)* z powodu okoliczności przypadkowych, wśród których czyn spełniono; albo *d)* z powodu przyczyn, które przypadkiem nastąpiły, lub czynem samym były wywołane lub z niego wynikły i czy *e)* śmierci można było zapobiedz wczesną i stosowną pomocą lekarską«.

UWAGA. Na mocy §. 359 u. k. jest obowiązany każdy lekarz uczynić doniesienie w przypadkach zbrodni, a doniesienie to podobnie jak i załączone doń świadectwa lekarskie, mające stanowić dowód i poparcie doniesienia, są wolne od stempla.

14*

Warunki przyjmowania chorych obłąkanych do zakładów publicznych lub prywatnych.

Według §. 273 ust. cyw. za obłąkanego lub głupkowatego ten tylko uznany być może, który za takiego sądownie, po dokładnem zbadaniu zachowania się jego przez wyznaczonych do tego przez sąd lekarzy, uznanym zostanie. W przypadku takim postanowienie sądu do publicznej wiadomości podane być powinno. Sąd w tym razie ustanawia kuratora (§. 269).

Zakłady dla obłąkanych są prywatne albo publiczne. Do prywatnych, zakładanych jedynie za pozwoleniem politycznej władzy krajowej, przyjmowani być mogą chorzy, tylko na podstawie świadectwa lekarskiego, potwierdzającego istniejącą chorobę umysłową. Świadectwo to musi być wystawione przez lekarza powiatowego lub gminnego miejsca pobytu chorego, lub gdyby przez innego lekarza było wystawione, musi być potwierdzone przez lekarza powiatowego lub gminnego i wygotowane najpóźniej w 14 dniu przed wniesieniem prośby o przyjęcie. Jeżeli chory był poprzednio w kuracyi lekarskiej, dodaną być musi historya choroby, skreślona przez lekarza ordynującego. Chorzy, których władza bezpieczeństwa z powodu zagrażającego ogółowi bezpieczeństwa do zakładu prywatnego oddać jest zniewoloną, mają być przyjęci na podstawie świadectwa wystawionego przez lekarza, którym ta władza rozporządza. Lekarz kierujący zakładem ma o przyjęciu chorego w przeciągu 24 godzin donieść trybunałowi pierwszej instancyi, w którego okręgu zakład się znajduje, z prośbą o potwierdzenie odbioru doniesienia. Doniesienie to wtedy tylko ma być zaniechane, jeżeli nie ma wątpliwości, że chory jeszcze pozostaje pod władzą ojcowską. Jeżeli taki chory podczas pobytu swego w zakładzie dojdzie do 24 roku życia, należy o tem, wyszczególniając stosunki jego osobiste, donieść trybunałowi pierwszej instancyi. Tożsamo ma nastąpić, jeżeli zajdą okoliczności, które pociągają za sobą zmianę osoby prawnego zastępcy, a sąd opiekuńczy lub kuratelarny skądinąd

o tych okolicznościach nie wie. Osoby umieszczone w prywatnych zakładach dla obłąkanych, które uważać należy za wyleczone, mają być z zakładu wypuszczone, po porozumieniu z temi osobami, które prosiły o przyjęcie chorego do zakładu, albo w miejsce tychże pieczę nad chorym przyjęły. Także chorzy nieuleczalni nie mogą być w zakładzie dłużej zatrzymywani, jeżeli ich wypuszczenia żądają krewni, lub ich prawni zastępcy. Chorzy niewyleczalni mogą być oddani tylko swym prawnym zastępcom, lub osobom przez tychże wskazanym. Jeżeli z zakładu będą wypuszczone osoby, które władza bezpieczeństwa oddała z powodu grożącego ogółowi niebezpieczeństwa, poprzednio o wypuszczeniu tę władzę należy zawiadomić. Taksamo należy postąpić w razie uwolnienia takich osób na próbę. O wypuszczeniu chorych wyleczonych zostających pod kuratelą należy odnośny sąd zawiadomić.

Zakłady publiczne dla obłąkanych rządzą się własnemi statutami, które muszą być potwierdzone przez ministra spraw wewnętrznych. Zakłady publiczne dla obłąkanych mają czynić doniesienia wyżej wymienione do tychże władz sądowych. Gminy a w szczególności ich organa lekarskie są obowiązane utrzymywać w naoczności tych obłąkanych, którzy nie są umieszczeni w domach obłąkanych i czuwać nad pielęgnowaniem tychże. Chorych na umyśle, którzy nie pozostają pod władzą ojcowską lub opiekuńczą, mają gminy w celu dalszego zarządzenia wskazać temu trybunałowi, do którego okręgu są wcielone. Władze sądowe są obowiązane o ustanowieniu opiekunów i kuratorów dla umysłowo chorych, znajdujących się w zakładach dla obłąkanych zawiadomić te zakłady. (Dz. d. p. z. r. 1874. L. 71).

Przyjmowanie do Kulparkowa i wydalenie. (Tożsamo stosuje się i do Szpitala św. Łazarza w Krakowie). Chorych przyjmuje do zakładu dyrektor na żądanie stron lub władz bezpieczeństwa. Aby chory mógł być przyjęty. należy dyrektorowi przedłożyć: Swiadectwo władzy miejscowej z wymienieniem stosunków rodzinnych i majątkowych chorego a także historyą choroby, sporządzoną przez lekarza i poświadczoną przez fizyka powiatowego. Jeżeli oddaje władza bezpieczeństwa, to powinna wymienić fakty. Jeżeli chory ma leczyć się własnym kosztem, to należy jeszcze dołączyć pisemne zobowiązanie tej osoby, która ma spłatę uiszczać. Chorzy winni być oddani do zakładu należycie odziani.

Dyrektor zakładu do 24 godzin powinien donieść o przyjęciu chorego trybunałowi pierwszej instancyi.

O zamierzonem wydaleniu chorych wyleczonych, lub nieuleczonych nie zagrażających publicznemu bezpieczeństwu lub obyczajności i o terminie wydalenia, powinien dyrektor zakładu zawiadomić rodzinę lub pra-

wnego zastępcę, urząd gminy, do której chory jest przynależny, władzę opiekuńczą, jeżeli pod tą władzą zostaje i władzę bezpieczeństwa, jeżeli ona oddała chorego do zakładu ze względów policyjnych.

Przy odbieraniu chorego niewyleczonego, odbierający powinien złożyć dyrektorowi: przyzwolenie władzy opiekuńczej, przyzwolenie gminy, w której chory ma mieszkać i pisemne zobowiązanie się do dalszego pielęgnowania chorego. (Dz. u. k. 1876. 15 Lutego. Nr. 6).

WYMIAR NALEŻYTOŚCI

przypadających lekarzom i weterynarzom

jako znawcom sądowym.

Rozporządzenie ministerstwa sprawiedliwości w porozumieniu z ministerstwami spraw wewnętrznych i skarbu z dnia 20-go marca 1901 odnoszące się do wymiaru należytości, przypadających lekarzom znawcom, w sprawach karnych. Dziennika ustaw państwa Nr. 34 z dnia 3-go kwietnia 1901. XVI.

Wśród dochodzeń w sprawach karnych i w związku z wykonaniem kary obowiązują obecnie następujące rozporządzenia, odnoszące się do wymiaru należytości dla lekarzy, znawców w miejsce taryfy z dnia 17-go lutego 1855 D. u. p. Nr. 33.

§. 1. Lekarzom-znawcom należy w dochodzeniach karnych wymierzać należytości według następującej taryfy:

A. Za czynności sądowo-lekarskie.

1. Za badanie osoby uszkodzonej, wywód oględzin i orzeczenie w przypadkach uszkodzeń ciała rozmyślnych lub z zaniedbania:

a) w przypadkach zwyczajnych . . . . 3 k.
b) w przypadkach wymagających szczegółowego i drobiazgowego badania względnie orzeczenia . . 6 k.
c) w razie jeżeli potrzeba szczególnego naukowego uzasadnienia orzeczenia . . . . 10—20 k.

2. Za badanie, wywód oględzin i orzeczenie w takich przypadkach, w których niebezpieczeństwo dla zdrowia lub życia powstało w inny sposób, w szczególności za badania, mające na celu stwierdzenie odbycia porodu lub aktu płciowego (mianowicie wśród zamachów przeciw obyczajności i w przypadkach badań matek w obec czynów przeciw życiu dzieci (noworodków):

a) w przypadkach zwyczajnych . . . . 6 k.
b) w przypadkach wymagających szczegółowego i drobiazgowego badania względnie orzeczenia . . 10 k.

c) w razie gdy potrzeba szczegółowego naukowego uzasadnienia orzeczenia . . . . 10—20 k.

3. Za wywód oględzin, orzeczenie i badanie narzędzi, plam, leków, trucizn i t. p., o ile zachodzi potrzeba badań takich oddzielnie od badań określonych pod 1 i 2:

a) w przypadkach badań zwykłych, gołem okiem 3 k.

b) w przypadkach badań gołem okiem lecz w obec potrzeby naukowego uzasadnienia orzeczenia. . 6 k.

c) gdy zachodzi potrzeba badań mikro lub spektroskopowych względnie innych sposobów badania fizycznego (w szczególności wśród badań plam krwawych, nasiennych, bakteryi i t. p.) . . . 10—20 k.

4. Za badanie bakteryologiczne wywód i orzeczenie gdy zakładano hodowle bakteryi lub uciekano się do doświadczeń na zwierzętach . . . . 20—40 k.

5. Za sekcyę zwłok ludzkich lub ich części wraz z wywodem . . . . 12 k.

6. Za sekcyę płodu niedojrzałego wraz z wywodem 6 k.

7. Za orzeczenie na podstawie sekcyi zwłok (5—6):

a) w przypadkach zwykłych . . . . 6 k.

b) w przypadkach wymagających szczegółowego naukowego uzasadnienia orzeczeń . . . . . . 10—20 k.

8. Za dokonanie samych zewnętrznych oględzin zwłok ludzkich, płodu lub popłodu (bez wykonywania sekcyi) wraz z wywodem i orzeczeniem . . . . 6 k.

9. Za obecność w charakterze znawcy:

a) wśród dokonania oględzin . . . . 6 k.

b) wśród wydobywania zwłok z grobu (ekshumacyi) 10 k.

10. Za badanie stanu umysłowego wraz z wywodem i orzeczeniem . . . . 10—40 k.
(gdy przypadek wymaga użycia dłuższego czasu i zabiegów będzie wynagrodzenie policzone w myśl końcowego ustępu §. 384 ust. o post. kar.).

11. Za wywód i sprawozdanie w przypadkach ocenienia stanu zdrowia i ciała:

a) osób obwinionych, świadków, znawców, sędziów przysięgłych i t. p. celem stwierdzenia przyczyny ich niestawiania się: we Wiedniu, Pradze, Bernie, Lwowie, Krakowie, Gracu, Lublanie, Tryjeście, Salzburgu i Insbruku . . . . 4 k.
we wszystkich innych miejscowościach . . . 2 k.

b) Za badanie więźniów celem ocenienia zdolności do pracy w zakładach pracy przymusowej i t. p. (o ile badań takich nie objęto osobnym układem lub porozumieniem w myśl §. 9-go) . . . . 1 k.

12. Za obecność przy rozprawach głównych wraz z wynagrodzeniem za czynione przy tej sposobności wyjaśnienia, dokonywanie wywodów i orzekanie: za pierwszą godzinę obecności . . . . 6 k.

za każdą następną chociażby rozpoczętą godzinę obecności . . . . 2 k.
(Obliczania czasu obecności przy rozprawach dokonywać należy za każdy dzień z osobna, a przerwy wśród jednej rozprawy lub pomiędzy kilku po sobie następującemi rozprawami nie dłużej niż godzinę trwające należy wliczać w czas obecności przy rozprawie).

13. Za badanie aktów w miarę ich objętości . 3—10 k.

14. Za orzeczenia wydane na podstawie badań dokonanych przez innego lekarza:

a) w przypadkach określonych pod 1) 2) i 3) *a)* przypadają wynagrodzenia powyżej podane.

b) we wszystkich innych przypadkach jaknajmniej w przypadkach wydawania orzeczeń na podstawie badań i wywodów chemicznych lub technicznych 6 k.

c) w razie potrzeby szczegółowego naukowego uzasadnienia . . . . 10—20 k.

15. Za samo zbadanie na ciele uszkodzonego lub chorego, mające na celu późniejsze podanie wywodu 3 k.

16. Za stawienie się znawcy w skutek wezwania gdy czynność sądowo-lekarska nie odbyła się (w razie jeżeli nie może żądać dyjet) . . . . 3 k.

17. Dyjety i koszta podróży:

a) lekarze pozostający w służbie rządowej mają policzać dyjety odpowiednie swej randze.

b) wszyscy inni lekarze policzają dyjety według IX rangi.

§. 2. Oprócz należytości wymienionych w § 1 mają znawcy prawo żądać zwrotu wydatków uczynionych w gotówce przy czynnościach sądowo-lekarskich (jak za środki dezinfekcyjne, odczynniki i t. p.) nie mogą jednak żądać zwrotu wynagrodzenia za dostarczenie potrzebnych narzędzi i przyrządów lekarskich.

§. 3. Pod względem kosztów podróży i dyjet należy stosować postanowienia, odnoszące się do urzędników państwowych (§ 386 ust. o post. kar.).

§. 4. Stronom obowiązanym do zwrotu kosztów (§. 389 i 390 ust. o post. kar.) w myśl §. 384 ust. o post. kar. należy wliczać wynagrodzenia taryfowe mimo, że ich nie wypłacono znawcy pobierającemu stały ryczałt.

§. 5. W razie powołania kilku znawców, ma każdy z nich prawo żądać całkowitego wynagrodzenia.

§. 6. Na sądach ciąży obowiązek ograniczenia powoływania znawców i określenia ich czynności zgodnie z istotną potrzebą, ich obowiązkiem jest stosownie do §. 123 p. k. oznaczyć przedmioty i podać cel badania i udzielać znawcom wyjaśnień na podstawie aktów. Akta należy udzielać znawcom tylko wśród warunków objętych drugim ustępem §. 123 p. k., a więc wtedy, gdy ustne wyjaśnienia nie są dostateczne, jeżeli udzielenie aktów okazuje się niezbędnem, a nie sprzeciwiają się

temu szczególne przeszkody. Sądy mają baczyć, aby badaniom znawców poddawano szczegóły związane ściśle z przedmiotem dochodzenia karnego. W przypadkach wątpliwych jest obowiązkiem sądów przekonać się poprzednio czy wynik badania ze strony znawców będzie w ogóle dla dochodzenia użyteczny.

§. 7. Jeżeli wśród dochodzeń zachodzi wątpliwość czy badaniu ze strony znawców należy podać znaczniejszą liczbę przedmiotów, lub czy może dostatecznem będzie zbadanie tylko niektórych, jest obowiązkiem sądów ograniczyć badanie tylko do kilku przedmiotów, lub też skłonić znawców do zaniechania dalszych badań skoro tylko cel badania osiągnięto.

§. 8. Sądy drugiej instancyi mają przyznawać:

1. Należytości znawców określone pod A. 1. c, 2 b. i c, 3 c, 4, 7 b, 10 i 14 c.
2. Należytości za nadzwyczajne badania, których nie objęto powyższemi postanowieniami.

W razie jeżeli zachodzi potrzeba uchwały sądu drugiej instancyi, należy treść uchwały uwidocznić na akcie zawierającym odnośne przyznanie ze strony sądu pierwszej instancyi. Uchwała taka podlega odwołaniu w myśl §. 392 i 481 p. k. gdyż mimo, że zapadła za zgodą drugiej instancyi sądowej pochodzi właściwie od sądu instancyi pierwszej.

§. 9. Postanowienia objęte taryfą II. rozporządzenia z dnia 17-go lutego 1855 dz. p. p. Nr. 33 za czynnności lekarskie, chirurgiczne i położnicze, dokonywane z polecenia władz sądowych tracą moc obowiązującą.

O ile czynności takich nie sprawują lekarze osobno w tym celu ustanowieni, jest obowiązkiem kierowników sądów ustanowić ryczałtowe wynagrodzenia w drodze umowy, z zastrzeżeniem przyzwolenia ze strony ministerstwa sprawiedliwości. Umowę zawrzeć należy z jednym względnie w razie potrzeby z kilku lekarzami zamieszkałymi w siedzibie sądu lub bezpośredniem tegoż sąsiedztwie. Wynagrodzenia takie wypłacać się będzie jako ryczałt miesięczny lub roczny. Tej samej zasady przestrzegać należy w obec akuszerek za sprawowanie czynności położniczych. Szczegółowe wskazówki ukażą się osobno,

§. 10. Powyższe rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1-go lipca 1901 r.

Spens m. p.

NACZELNE WŁADZE SANITARNE.

Przy ministerstwie spraw wewn.

Dr Kusy Emanuel, c. k. Szef sekcyi i ref. sanit.

NAJWYŻSZA RADA ZDROWIA.

(K. k. oberster Sanitätsrath).

Przewodniczący:

Prof. Vogel August r. dw.

Zastępca przewodniczącego:

Prof. Ludwik Ernest, r. d.

Członkowie zwyczajni:

Prof. Dr Chrobak Rudolf r. d.
Prof. Dr Braun Gustaw r. d.
Dr Daimer Józef r. minist.
Dr Dvoràk Jan p. sejm.
Prof. Dr Exner Zygmunt r. d.
Prof. Dr Eiselsberg Antoni r. d.
Prof. Dr Jaksch Rudolf.
Prof. Dr Kratschmer Floryan.
Dr Kusy Emanuel j. w.
Dr Mucha Wiktor, Dyr. szp. p.
Prof. Dr Polansky Stan.
Prof. Dr Weichselbaum An. r. d.
Prof. Dr Wagner Juliusz.

Członkowie nadzwyczajni:

Prof. Dr Gruber Franciszek r. d.
Dr Illing Ferdynand rad. sekc. Min. i ref. weter.
Prof. Dr Inama-Sternegg Karol.
Grüner Robert (Aptekarz).
Kremel Alojzy (Aptekarz).
Muhl Fryderyk r. d.
Prof. Dr Schindelka Hugo (weter.).

C. K. KRAJOWA RADA ZDROWIA.

Skład i zakres takowej, jako ciała obradującego i doradczego, oznaczony jest ustawą z dnia 30 kwietnia 1870 r. dz. ust. p. Nr. 68 o organizacyi publicznej służby zdrowia.

Przewodniczący:

Czyżewicz Adam, Dr med. i mag. poł., c. k. prof. poł. i prym. szp. p. we Lwowie.

Zastępca przewodniczącego:

Opolski Wiktor, Dr med., prym. szp. p. we Lwowie, c. k. radca rządowy.

Członkowie:

a) ze strony Rządu:

Prof. Dr Bądzyński Stanisław.
Prof. Dr Czyżewicz Adam j. w.
Dr Festenburg Edward.
Prof. Dr Kadyi Henryk.
Dr Merunowicz Józef j. n.
Dr Opolski Wiktor j. w.
Doc. Dr Schramm Hilary.

b) ze strony Wydziału krajowego:

Dr Merczyński Emil, dyr. szp. ś. Zofii.
Prof. Dr Machek Emanuel.

c) Delegaci Izb lekarskich:

Zobacz Izby lekarskie.

WŁADZE SANITARNE W GALICYI.

Departament sanitarny c. k. Namiestnictwa galic. we Lwowie.

Dr Merunowicz Józef, c. k. radca Dworu. referent sanitarny krajowy.

Biuro sanitarne:

Dr Lachowicz Zdzisław, c. k. inspektor sanit., radca ces.
Dr Barzycki Józef, c. k. insp. sanit., radca cesarski.
Dr Krzyżanowski Kalikst, c. k. lekarz powiat.
Dr Teodorowicz Tadeusz, c. k. lek. pow.
Dr Kubisztal Stanisław, c. k. as. san.
Dr Sękiewicz Franciszek, c. k. as. san.
Dr Szulisławski Adam, c. k. as. san.

Biuro weteryn.:

Ponicki Franciszek, c. k. weteryn. kraj.
Harasymowicz Dyonizy, c. k. inspektor weteryn.
Lang Henryk, c. k. st. wet. pow.

Starsi lekarze powiatowi: (VIII ranga).

Dr Werner Karol. Dr Gładyszowski Emil. Dr Wągrowski Karol. Dr Zawadziński Stanisław. Dr Serkowski Bolesław. Dr Rosner Maksym. Dr Skibicki Adam. Dr Wurst Adolf. Dr Obtulowicz Ferdyn. Dr Dembowski Mieczysław. Dr Bielański Gustaw. Dr Pietrzycki Antoni. Dr Litwinowicz Orest. Dr Czyżewicz Władysław. Dr Nycz Wincenty. Dr Frydman Zenon.

Lekarze powiatowi: (IX ranga).

Dr Berggrün Adolf. Dr Ciepielowski Kazimierz. Dr Dorożyński Jakób. Dr Lic Henryk. Dr Jendl-Sausenhofen Ignacy. Dr Filewicz Jan. Dr Dzikowski Zygmunt. Dr Jabłoński Jacek Stanisław. Dr Hirschler Mieczysław. Dr Coghen Antoni. Dr Danielski Jan. Dr Kramarzyński Mieczysław. Dr Balicki Stanisław. Dr Sobolewski Franciszek. Dr Głowiński Wincenty. Dr Witkowski Edward. Dr Kownacki Józef. Dr Loewy Alojzy. Dr Lebedowicz Emil. Dr Sciborowski Kazimierz. Dr Krzyżanowski Kalikst. Dr Bednarski Jan. Dr Schmidt Filip. Dr Kuhn Adolf. Dr Peters Józef. Dr Friedberg Józef. Dr Opieński Jan. Dr Momidłowski Walery. Dr Szajna Józef. Dr Gawlikowski Stanisław. Dr Warzycki Bronisław. Dr Ślączka

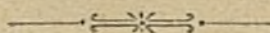
Antoni. Dr Teodorowicz Tadeusz. Dr Szczepański Włodzimierz. Dr Pohorecki Władysław. Dr Nycz Henryk. Dr Stokłosiński Franciszek. Dr Karpiński Stanisław. Dr Żukotyński Franciszek. Dr Iwański Karol. Dr Bory Julian. Dr Hyżycki Cyryl. Dr Milewski Tadeusz. Dr Piotrowski Edward. Dr Fuchs Leon. Dr Biesiadzki Antoni. Dr Gołębiowski Karol. Dr Bąkowski Teofil.

Koncepiści sanitarni: (X ranga).

Dr Borysiewicz Wiktor. Dr Haim Leopold. Dr Szaynowski Maryan. Dr Dolnicki Cyryl. Dr Jastrzębski Aleksander. Dr Mossor Kazimierz. Dr Tyszkowski Leon. Dr Małaczyński Roman. Dr Michalik Józef. Dr Mieroszewski Kazimierz. Dr Lubowiecki Józef. Dr Josse Eugeniusz. Dr Janikiewicz Stanisław. Dr Kurasiewicz Józef. Dr Soniewicki Teodor. Dr Godłowski Aleksander.

Asystenci sanitarni:

Dr Mosler Maksymilian. Dr Lic Feliks. Dr Serkowski Roman. Dr Orski Jan. Dr Kowalewski Edmund. Dr Kropaczek Franciszek. Dr Kurzyniec Wojciech. Dr Stasina Antoni. Dr Czerwiński Władysław. Dr Jarocki Piotr. Dr Sobieszczański Ludwik. Dr Stablewski Wacław. Dr Baczyński Eustachy. Dr Zatlokal Rudolf. Dr Stangenhaus Aleksander. Dr Kondratowicz Andrzej. Dr Kubisztal Stanisław. Dr Sękiewicz Franciszek. Dr Udziela Maryan. Dr Palester Henryk. Dr Biliński Mieczysław. Dr Szulisławski Adam. Dr Kaczyński Stanisław. Dr Łobaczewski Adam.

KRAKÓW.

IZBA LEKARSKA W KRAKOWIE

ukonstytuowana w roku 1903.

Prezydent: Dr Józef Walczyński z Tarnowa.
Wiceprezydent: Dr August Kwaśnicki z Krakowa.
Członkowie wydziału: Dr Adam Langie z Krakowa.
Dr Stefan Schoengut »
Prof. Dr Jan Raczyński »
Delegat do krajow. rady zdrowia: Dr. Adolf Dietzius z Jarosławia.
Zastępca: Dr Stanisław Jabłoński z Rzeszowa.

Członkowie Izby:

Dr Samuel Aronsohn z Podgórza.
Dr Ludwik Cwiklicer z Dobromila
Dr Adolf Dietzius z Jarosławia.
Dr Stanisław Jabłoński z Rzeszowa.
Dr Tadeusz Kijas z Now. Sącza.
Dr Franciszek Opydo z Wadowic.

Zastępcy:

Dr Szymon Bernadzikowski z Brzeska.
Dr Józef Bogdanik z Białej.
Dr Jan Fleszar z Łańcuta.
Dr Józef Galant z Zagórza.
Dr Jan Gwiazdomorski z Krakowa.
Dr Maksymilian Rutkowski z Krakowa.
Dr Kazimierz Smorągiewicz z Podgórza.
Dr Edward Zieliński z N. Sącza.
Dr Karol Żuławski z Krakowa.
Dr Jakób Bujniewicz z Rzeszowa.

Do Izby lekarskiej krakowskiej należą następujące powiaty:

Biała, Bochnia, Brzesko, Brzozów, Chrzanów, Dąbrowa, Dobromil, Gorlice, Grybów, Jarosław. Jasło, Kolbuszowa, Kraków, Krosno, Łańcut, Limanowa, Lisko, Mielec, Myślenice, Nisko, Nowy Sącz, Nowy Targ, Pilzno, Podgórze, Przeworsk, Ropczyce, Rzeszów, Sanok, Strzyżów, Tarnobrzeg, Tarnów, Wadowice, Wieliczka, Żywiec.

Towarzystwo lekarskie krakowskie.

Tow. lek. krakowskie założone w roku 1867 na mocy statutu zatwierdzonego reskryptem c. k. Namiestnictwa z d. 12 marca 1867 — obecnie obowiązuje statut z r. 1883. — Na mocy statutu zubożeli członkowie czynni, oraz wdowy i sieroty po członkach czynnych mają prawo zapomogi i pensyi stałej z funduszów Tow. lek. galicyjskiego.

Towarzystwo wydaje »Przegląd lekarski« — czasopismo tygodniowe założone w roka 1862 przez ówczesne Towarzystwo naukowe, gdy to ostatnie przeobrażone zostało na c. k. Akademię Umiejętności, »Przegl. lek.« przeszedł w r. 1873 na własność Tow. lek. krak. i od tego czasu staraniem onegoż wychodzi.

Zarząd Towarzystwa spoczywa według § 17 i 18 statutu w rękach komitetu, którego skład w r. 1903 jest następujący:

Prezes: Prof. Dr Julian Nowak.

Wiceprezes: Prof. Dr Aleksander Rosner.

Sekr. stały: Dr Eugeniusz Borzęcki.

Skarbnik: Dr Gwiazdomorski Jan.

Sekr. doroczny: Doc. Dr Stanisław Dobrowolski.

Bibliotekarz: Dr Adam Wrzosek.

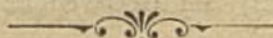
Przewodnicz. kom. przemysł.: Prof. Dr Korczyński Edw.

Przewodnicz. kom. sprawozd.: Prof. Dr Wachholz Leon.

Przewodniczący kom. redakcyjnej »Przeglądu lekarsk.«: Dr Kwaśnicki August.

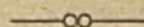
Podskarbi komit. redakcyjnego: Prof. Dr Raczyński Jan.

Przewodnicz. kom. słown.: Prof. Dr Browicz Tadeusz.

WYDZIAŁ LEKARSKI W KRAKOWIE

i zakłady tegoż.

Zakład anatomii opisowej.

(Ulica Kopernika 12. Tel. 328).

Dyrektor: Prof. Kazimierz Kostanecki. *Asystent I:* Doc. Dr Adam Bochenek. *Asystent II:* Doc. Dr Emil Godlewski. *Demonstrator I:* Mieczysław Jaworowski. *Demonstrator II:* Edmund Rosenbauch.

Zakład fizyologiczny.

(Collegium medicum, Ulica Grzegorzecka. Tel. 166 e).

Dyrektor: Prof. Napoleon Cybulski. *Asystent I:* Doc. Dr Stanisław Maziarski. *Asystent II:* Dr Michał Kirkor. *Demonstrator*: Dr Adam Maciąg.

Zakład chemii lekarskiej.

(Ulica Kopernika 12).

Dyrektor: Prof. Dr Aleksander Stopczański. *Asystent:* Dr Stanisław Mostowski. *Demonstrator*: Vacat.

Zakład patologii ogólnej i doświadczalnej.

(Collegium medicum, Ulica Grzegorzecka. Tel. 166 d).

Dyrektor: Prof. Dr Karol Klecki. *Asystent:* Dr Adam Wrzosek. *Demonstrator:* Bolesław Rzegociński.

Zakład anatomii patologicznej.

(Tamże. Tel. 166 b).

Dyrektor: Prof. Dr Tad. Browicz. *Asystent I:* Prof. Dr Stan. Ciechanowski. *Asystent II:* Dr Konrad Gliński.

Zakład farmakologiczny.

(Tamże. Tel. 166 c).

Dyrektor: Prof. Dr Józef Łazarski. *Asystent*: Doc. Dr med. i Mag. farm. Ignacy Lemberger. *Demonstrator*: Mag. farm. Jan Rożański.

Zakład hygieny.

(Ulica Strzelecka 7. Tel. 302).

Dyrektor: Prof. Odon Bujwid. *Asystenci*: Dr Roman Nitsch. Dr Filip Eisenberg.

Zakład Weterynaryi.

(Ulica św. Jana 20).

Dyrektor: Prof. Dr Juljan Nowak. *Asystent*: Dr Stanisław Droba.

Zakład medycyny sądowej.

(Collegium medicum, Ulica Grzegorzecka. Tel. 166 f).

Dyrektor: Prof. Dr Leon Wachholz. *Asystent*: Dr Stefan Horoszkiewicz.

Klinika lekarska.

(Ulica Kopernika 5. Tel. 306).

Dyrektor: R. dw. Prof. Dr Edw. Sas-Korczyński. *Asystent I*: Dr Józef Latkowski. *Asystent II*: Dr Kazimierz Flis. *Asystent III*: Dr Erwin Męsowicz. *Demonstrator*: Dr Ludwik Wilczyński. *Elew I*: Dr Stanisław Szurek. *Elew II*: Dr Ludwik Wilczyński. *Elew III*: Dr Stanisław Gólski. *Elew IV*: Dr Teofil Baczyński.

Klinika chirurgiczna.

(Ulica Kopernika 40. Tel. 29).

Dyrektor: Prof. Dr Bronisław Kader. *Asystenci*: Dr Stanisław Przybylski, Dr Gustaw Zaremba, Dr Adolf Klęsk. *Elew I*: Dr Mieczysław Staszewski. *Elew II*: Dr Ludwik Filimowski.

Klinika okulistyczna.

(Ulica Kopernika 40. Tel. 329).

Dyrektor: Prof. Dr Bolesław Wicherkiewicz. *Asystent I*: Doc. Dr Kazimierz Majewski. *Asystent II*: Dr Wincenty Witaliński. *Elew I*: Dr Jan Dudziński. *Elew II*: Dr Julian Wójtowicz.

Klinika położniczo-ginekologiczna.

(Ulica Kopernika 5. Tel. 27).

Dyrektor: R. dw. Prof. Dr Henryk Jordan. *Asystenci*: Doc. Dr Stanisław Dobrowolski, Dr Wiktor Stankiewicz, Dr Bruno Wojciechowski,

Klinika chorób dziecięcych;

(W Szpitalu św. Ludwika, ul. Strzelecka 2. Tel. 170).

Dyrektor: Prof. Dr Maciej Leon Jakubowski. *Asystent*: Dr Tadeusz Żeleński. *Elew*: Dr Teodor Cybulski.

Klinika chorób skórnych i wenerycznych:

(Szpital św. Łazarza).

Dyrektor: Prof. Dr Władysław Reiss. *Asystent*: Dr Józef Pacyna. *Elew*: Dr Jan Stopczański.

Oddział laryngologiczny jako klinika laryngologicz.

(Tamże).

Dyrektor: Prof. Dr Przemysław Pieniążek. *Asystent*: Dr Franciszek Nowotny.

Ambulatoryum dentystyczne:

(Rynek gł. 22. II piętro).

Dyrektor: Doc. Dr Wincenty Łepkowski. *Asystent*: Dr Aleksander Ruczka.

Tamże kursa dentystyki dla lekarzy.

Oprócz powyżej wymienionych prof. dyrektorów zakładów należą do wydziału lekarskiego:

Profesorowie nadzwyczajni:

Stanisław Domański, p. n. *Chorób nerwowych.*
Walery Jaworski, p. z. *Chorób wewnętrznych.*
Stanisław Pareński, p. n. *Chorób wewnętrznych.*
Stanisław Ponikło, tyt. prof. *Chorób wewnętrznych.*
Karol Żuławski, tyt. prof. *Psychiatryi.*
Julian Nowak, p. n. *Weterynaryi.*
Stanisław Ciechanowski, p. n. *Anatomii patolog.*
Aleksander Rosner, p. n. *Położnictwa i Ginekologii.*
Leon Kryński, tyt. prof. *Chirurgii.*
Jan Raczyński, p. n. *Pedatryi.*

Docenci prywatni:

Aleksander Bossowski, *(Chirurgia)*.
Stanisław Braun, *(Położnictwo i Ginekologia)*.
Aleksander Baurowicz, *(Laryngologia)*.

Ludomił Korczyński, *(Choroby wewnętrzne)*.
Wincenty Łepkowski, *(Dentystyka)*.
Michał Seńkowski, *(Chemia)*.
Maksymilian Rutkowski, *(Chirurgia)*.
Ignacy Lemberger, *(Farmakologia)*.
Stanisław Maziarski, *(Histologia)*.
Wacław Chlumsky, *(Chirurgia ortoped.)*.
Adam Bochenek, *(Anatomia)*.
Franciszek Krzyształowicz, *(Chor. skórne i wener.)*.
Emil Godlewski, *(Embrylogia anat.)*.
Kazimierz Majewski, *(Okulistyka)*.
Xawery Lewkowicz, *(Pedyatrya)*.
Stanisław Dobrowolski, *(Ginekologia)*.

C. K. ZAKŁAD POWSZECHNY DO BADANIA ŚRODKÓW SPOŻYWCZYCH.

(Ulica Strzelecka 9. Tel. 303).

Dyrektor: Prof. O. Bujwid. *Nadinspektor*: Doc. Dr fil. Leon Marchlewski. *Inspektor*: Dr med. Leonard Bier. *Adjutant*: Buraczewski. *Asystenci*: J. Hepter, Matejko. *Kancelista c. k. Namiestnictwa*: Karol Jedliński.

SZKOŁA POŁOŻNYCH.

(w Szpitalu św. Łazarza. Tel. 263).

Dyrektor: Prof. Dr Aleksander Rosner. *Asystenci*: Dr Tymoteusz Piotrowski. Dr Grzegórz Grzybowski.

Szpitale i zakłady leczn. w Krakowie.

Szpital krajowy św. Łazarza

(ul. Kopernika 17, Telef. Nr 52, ilość łóżek 766).

Składa się z 9 oddziałów:

I *a* i I *b* chorób wewnętrznych,
II chirurgiczny, (Tel. 33)
III położniczo-ginekologiczny,
IV dla chorób ocznych,
V dla chorób kiłowo-skórnych.
VI dla umysłowo chorych.
VII dla ch rób zakaźnych.
VIII dla chorób gardła i krtani.

W szpitalu mieści się klinika chorób skórnych i szkoła położnych.

Dyrektor: Prof. Dr Ponikło Stanisław.

Prymaryusze: Dr Borzęcki Eugeniusz (oddział kiłowoskórny). Prof. Dr Jordan Henryk (oddział położn. ginek.). Dr Krokiewicz Antoni (oddział wewn. B). Prof. Dr Pareński Stanisław (oddział wewn. A). Prof. Dr Pieniążek Przemysław (oddz. laryng.). Prof. Dr Reiss Władysław (oddział kiłowoskórny kliniczny). Vacat (oddz. chirurg.). Prof. Dr Wicherkiewicz Bolesław (oddz. okulist.). Prof. Dr Żuławski Karol (oddz. dla umysł. chorych).

Sekundaryusze: Torczyński Teofil, Jaugustyn Stanisław Juras Antoni, Gogulski Józef, Ziarko Jan, Piotrowski Seweryn, Trembecki Hipolit, Frommer A., Brand Leon Grünhut Bernard, Czaykowski Antoni, Ozga Jan Karol, Weinsberg Jakób.

Praktykanci: Grzybowski Grzegórz (asystent), Fürbek Leon, Żmigród Bolesław, Engländer Bernard, Murczyński Władysław, Michnik Antoni, Owsiński Józef, Leinkram Michał, Blassberg Maksymilian, Frączkiewicz Jan, Laberschek Feliks, Kwiatkowski Stanisław, Albinowski Alfred, Stopczański Jan, Georgeon Leon, Jarecki Kazimierz, Rapoport Leon, Kapelner Maurycy, Zathey Wilhelm, Skórski Włodzimierz, Lewicki Roman, Wyhowski Władysław, Żuliński Edward, Jasieński Rawicz Wład.

Riedmüller Bolesław, Schmidt Seweryn, Tempka Maryan, Josse Ferdynand, Nartowski Mieczysław, Pisarski Tadeusz, Gólski Stanisław, Habicht Kazimierz, Komorowski Cezar.

Szpital Braci Miłosierdzia na Kazimierzu

(ul. Krakowska 40, ilość łóżek 62. Tel. 127).

Przełożony i zarządca: Bernatek Letus.
Lekarze: Doc. Dr Aleksander Bossowski, (operator). Dr Jan Frączkiewicz. Dr Adam Langie (okul.).

Szpital św. Ludwika dla dzieci

(ul. Strzelecka 2. Telef. 170 — łóżek 120)

utrzymywany przez towarzystwo »Opieki szpitalnej w Krakowie«, subwencyonowany przez kraj, składa się z kilku oddziałów, między tymi oddziały dla chorób zakaźnych, osobny oddział dla mamek i dzieci karmionych piersią. W szpitalu mieści się też uniwers. klinika chorób dzieci.

Dyrektor: Prof. Dr M. L. Jakubowski.
Prymaryusz: Dr Franciszek Murdzieński.
Operator: Doc. Dr Max Rutkowski.
Sekundaryusze: Dr Ad. Gettlich, Dr Aryan Baczyński.

Szpital izraelicki na Kazimierzu

(ul. Skawińska 8, ilość łóżek 80. Tel. 282).

Lekarze: Dr Jurowicz I., Dr Kirschner A., Dr Lax, Dr Landau J., Dr Wachtel Z., Dr Bannet A.

Tamże amb. chor. usznych Dr Spira; amb. chor. skórn. i werierycz. Dr Stenermark.

Pryw. Dom Zdrowia Dra Jana Gwiazdomorskiego

(ul. Łobzowska. Telef. 66).

Przyjmuje chorych obojej płci na wszelkiego rodzaju choroby, (z wykluczeniem chorób zaraźliwych i umysłowych).

Pryw. Dom Zdrowia dla umysłowo chorych

Dra Karola Żuławskiego prof. psychiatryi w U. J. (Długa 82. Tel. 159).
Lekarz zakładu: Dr Stanisław Jankowski.

Laborat. lekarsko-chemiczne **Doc. Dra Seńkowskiego** (Garbarska 10).

Zakład ortopedyczny **Doc. Dra Chlumskyego** (ul. Mikołajska 28. Tel. 510).

Zakład mechanoterapii **Dra Regieca** (ul. św. Jana 2).

Zakład Roentgenowski **Dra Artura Fromera** (ul. Radziwiłłowska 29).

Zakład leczniczy **Dra Nartowskiego** (św. Anny 2. Tel. 359).

LWÓW.

IZBA LEKARSKA WE LWOWIE

ukonstytuowana w roku 1902.

Prezydent: Dr Edward Festenburg ze Lwowa.
Wiceprezydent: Prof. Dr Antoni Mars »
Członkowie Wydziału: Dr Henryk Mehrer ze Lwowa
» Jan Papée »
» Wilhelm Pisek »
Delegat do kraj. Rady zdrowia: Prof. Dr Antoni Mars.
Zastępca: Dr Alfred Biegelmayer.

Członkowie Izby:

Dr Alfred Biegelmayer ze Sambora.
Dr Józef Eckhardt z Tarnopola.
Dr Karol Muszkiet z Żółkwi *).
Dr Aleks. Wysocki ze Złoczowa.
Dr Wład. Piaskiewicz z Kołomyi.
Dr Z. Smolarski z Przemyśla.
Dr Adolf Stöckl z Czortkowa.
Dr A. Żukowski ze Stanisławowa.

Zastępcy:

Dr Ignacy Rosner ze Lwowa.
Dr A. Sołowij ze Lwowa.
Dr Zdzisław Szydłowski ze Lwowa.
Dr Celestyn Sztembart ze Lwowa.
Dr Józef Gold ze Złoczowa.
Dr Miron Jajus ze Sokala *).
Dr Józef Kroo z Buczacza.
Dr Izyd. Leiblinger z Tarnopola.
Dr Mik. Podłuski z Bolechowa.
Dr Aleksander Vincenz z Peczeniżyna.

Do izby lekarskiej lwowskiej należą następujące powiaty:

Bóbrka, Bohorodczany, Borszczów, Brody, Brzeżany, Buczacz Cieszanów, Czorków, Dolina, Drohobycz, Gródek, Horodenka, Husiatyn, Jaworów, Kałusz, Kamionka, Kołomyja, Kosów, Lwów, Mościska, Nadwórna, Pecze-

*) zrzekli się wyboru.

niżyn, Podhajce, Przemyśl, Przemyślany, Rawa, Rohatyn, Rudki, Sambor, Skałat, Śniatyn, Sokal, Stanisławów, Stary Sambor, Stryj, Tarnopol, Tłumacz, Trembowla, Turka, Zaleszczyki, Zbaraż, Złoczów, Żółkiew, Żydaczów.

TOWARZYSTWO LEKARZY GALICYJSKICH.

Towarzystwo lekarzy galicyjskich liczyło w roku 1902 członków 433 należących do 20 sekcyi, z których najliczniejsza lwowska liczy 167 członków. Towarzystwo prenumeruje dla wszystkich swoich członków »Przegląd lekarski«. Majątek Towarzystwa we wszystkich funduszach wynosił z końcem r. 1900, bez wartości majątku dóbr »Morszyn« 188.295 k. 53 h. a z dobrami »Morszyn« 394.007 k. 64 h.

W skład Rady Zawiadowczej wchodzą:

Dr Merunowicz Józef, jako *prezes*.

Dr Opolski Wiktor, jako *zast. prezesa*.

Dr Festenburg Edward Gerard, jako *skarbnik*.

Doc. Dr Szulisławski Adam, jako *sekretarz*.

Dr Uhma Czesław, Dr Świątkiewicz Michał, Dr Zgórski Kazimierz; Dr Mars Antoni i Dr Gluziński Antoni jako *delegaci Towarzystwa lekarskiego krakowskiego*.

TOWARZYSTWO LEKARSKIE LWOWSKIE:

(tworzy sekcyę Towarzystwa lekarzy galicyjskich).

Prezes: Prof. Dr Łukasiewicz Włodzimierz.

Wiceprezes: Prof. Dr Ziembicki Grzegorz.

Sekretarz stały: Doc. Dr Rencki Roman.

Sekretarz doroczny: Dr Świątkiewicz Józef.

Skarbnik: Dr Trzcieniecki Karol.

Gospodarz: Dr Festenburg Edward.

Bibliotekarz: Prof. Dr Sieradzki Włodzimierz.

WYDZIAŁ LEKARSKI WE LWOWIE
i zakłady tegoż.
(Ulica Piekarska, 52).

Zakład anatomii opisowej.
(Tel. 685 *b*).

Dyrektor: Prof. Dr Henryk Kadyi, *Asystent*: Dr Józef Markowski. *Demonstratorzy*: Zdzisław Tomaszewski, Zdzisław Czepielowski.

Zakład histologiczno-embryol.
(685 *k*).

Dyrektor: Prof. Dr Władysław Szymonowicz. *Asystent*: Dr Jan Grek. *Demonstrator*: Dr Eugeniusz Doliński.

Zakład fizyologiczny.
(685 *e*).

Dyrektor: Prof. Dr Adolf Beck. *Asystent I*: Dr Roman Urysz. *Asystent II*: Dr Adolf Gizelt.

Zakład chemii lekarskiej.
(685 *f*).

Dyrektor: Prof. Dr Władysław Niemiłowicz. *Asystent*: Dr Gerson Gittelmacher. *Demonstrator*: Leon Zbyszewski.

Zakład patologii ogólnej i doświadczalnej.
(685 *d*).

Dyrektor: Prof. Dr Jan Prus. *Asystent*: Dr Teofil Hołobut. *Demonstrator*: Dr Józef Rosenberg.

Zakład anatomii patologicznej.
(685 *h*).

Dyrektor: Prof. Dr Andrzej Obrzut. *Asystent I*: Doc. Dr Kuczera. *Asystent II*: Dr Witold Nowicki. *Demonstrator*: Dr N. Grebel.

Zakład farmakologiczny.

(685 *g*).

Dyrektor: Vacat. *Asystent*: Dr Jerzy Modrakowski. *Demonstrator*: Stefan Dąbrowski.

Zakład hygieny.

(685 *c*).

Dyrektor: Prof. Dr Stanisław Bądzyński. *Asystent*: Dr Kazimierz Panek.

Zakład medycyny sądowej.

(685 *i*).

Dyrektor: Prof. Dr Włodzimierz Sieradzki. *Asystent*: Dr Ferdynand Stankiewicz.

Klinika lekarska.

(Tel. 644).

Dyrektor: Prof. Dr Antoni Gluziński. *Asystenci*: Dr Stan. Eljasz-Radzikowski, Dr Kikinger, Dr Mar. Franke. *Demonstrator*: Dr Nat. Schneider. *Elewi*: Dr W. Ziembicki, Dr W. Czernecki, Dr M. Reichenstein.

Klinika chirurgiczna.

(Tel. 599).

Dyrektor: R. dw. Prof. Dr Ludwik Rydygier. *Asystenci*: Dr Herman, Dr Slęk. *Elew*: Dr Antoni Rydygier.

Klinika dermatologiczna.

(Tel. 571).

Dyrektor: Prof. Dr Włodzimierz Łukasiewicz. *Asystent*: Dr Józef Świątkiewicz.

Klinika okulistyczna.

(Tel. 577).

Dyrektor: Prof. Dr Emanuel Machek. *Asystent I*: Dr August Dybuś-Jaworski. *Asystent II*: Dr Alfred Burzyński.

Klinika położniczo-ginekologiczna.

(Tel. 623).

Dyrektor: Prof. Dr Antoni Mars. *Asystent I*: Dr Rudolf Breiter. *Asystent II*: Dr K. Bocheński. *Elew*: Dr St. Lewicki.

Oprócz powyżej wymienionych prof. dyrektorów zakładów należą do wydziału lekarskiego:

Prof. nadzwyczajni: Wiktor Wehr *(chirurgia)*. Dr Grzegorz Ziembicki *(chirurgia)*, (tyt. prof.). Hilary Schramm *(chirurgia)*.

Docenci: Gustaw Piotrowski *(fizyologia)*. Roman Barącz *(chirurgia)*. Józef Wiczkowski *(medyc. wewnętrzna)*. Antoni Gabryszewski *(chirurgia)*. Władysław Bylicki *(położnictwo)*. Fr. Kośmiński *(położnictwo)*. S. Bikeles *(anat. syst. nerwowego)*. A Sołowij *(położnictwo)*. E. Kowalski *(wodolecznictwo)*. A Gońka *(dentystyka)*. Jul. Marischler *(medycyna wewnętrzna)*. Rom. Rencki *(medycyna wewnętrzna(*. A. Szulisławski *(okulistyka)*. Kuczera Paweł *(anat. patol)* Dr Teodor Bohosiewicz *(dentystyka)*.

Szpitale i zakł. lecznicze we Lwowie.

(Tel. 70).

Krajowy szpital powszechny we Lwowie

składa się: I) z 8 oddziałów przedstawiających razem 835 łóżek;

II) z zakładu położniczo-ginekolog. o 2 oddziałach, 140 łóżek.

III) z oddziału obserwacyjnego dla obłąkanych.

Dyrektor: Dr Starzewski Józef.

Prymaryusze: Prof. Dr Adam Czyżewicz (oddz. położniczy). Prof. Dr Emanuel Machek (oddz. oczny). Dr Wiktor Opolski (oddz. wewn. II). Dr Józef Różański (oddz. kiłowo-skórny m.). Dr Edward Sawicki (oddz. wewn. III). Dr Michał Świątkiewicz (oddz. kiłowo-skórny ż.). Doc. Dr Józef Wiczkowski (oddz. wewn. I). Prof. Dr Grzegorz Ziembicki (oddz. chirur.). Zastępca Dr Arnold W. (oddz. zakaźny).

Prosektor Szpit.: Prof. Dr Obrzut.

SZKOŁA POŁOŻNYCH.

Dyrektor: Prof. Dr Adam Czyżewicz. *Asystent*: Dr A. Czyżewicz junior.

Krajowy Zakład dla obłąkanych w Kulparkowie.

(ilość łóżek 560).

Dyrektor: Dr Władysław Kohlberger.
Prymaryusz oddz. m. Dr K. Kruszyński.
Prymaryusz oddz. k. Dr H. Maliszewski.
Sekundaryusz: Dr J. Woszczyński.

Szpitalik dla dzieci św. Zofii

(łóżek 110).

Dyrektor: Dr Teofil Merczyński, Radca zdrowia.
Prymaryusz Oddz. chirurg.: Dr Hilary Schramm.
„ » oczn.: Dr Tytus Kicki.
Stały **sekundaryusz**: Dr Czarnik.
II **sekundaryusz**: Dr Stefan Swiątkowski.

Szpital żydowski.

(180 łóżek. Tel. 198).

Dyrektor: Dr Melzer.
Prymaryusz oddz. chirurg.: Dr S. Ruff.
„ » wewn. Dr Pisek.
Sekundaryusze: Dr Mayer i Dr Korman (mieszka w zakładzie).

Ambulatoryum: ginekolog. — Dr Mayer, oczne — Dr Zion, uszne — Dr Reinhold, skórne — Dr Hescheles, dziecięce — Dr Lilien.

Szpital dla nieuleczal. chorych fund. im. Bilińskich.

(ul. Bilińskich 13. Tel. 212).

Lecznica powszechna.

we Lwowie. Kręta L. 7.

założona przez »Towarzystwo Lecznicy powsz. we Lwowie.
Dyrektor: Dr Władysław Tatarczuch. *Zastępca Dyrektora*: Dr Bronisław Skałkowski. *Członkowie Wydziału*: Docenci Uniw. Dr Barącz, Dr Gońka, Dr Szulisławski, Dr Wachtel, Prof. Uniw. Dr Wehr.

Lekarze ordynujący na oddziałach.

Oddział chorób wewnętrznych: Dr Dekański, Dr Pisek, Dr Wechsler, Dr Zgórski.

Oddział chorób nerwowych: Dr Feuerstein, Profesor Uniw. Dr Prus.

Oddział chirurgiczny: Docent Dr Barącz, Profesor Dr Wehr.

Oddział ginekologiczny: Dr Hojnacki, Dr Sielski, Dr Skałkowski.

Oddział chorób dzieci: Dr Kucharski, Dr Szydłowski.

Oddział chorób gardła i nosa: Dr Mahl, Dr Trzciniecki.

Oddział oczny: Dr Kicki, Doc. Dr Szulisławski.

Oddział dentystyczny: Dr Bieńkowski, Doc. Dr Gońka.

Oddział chorób wenerycznych i skórnych: Dr Kossak, Dr Tatarczuch.

Zakład ortopedyczny

Doc. Dr A. Gabryszewskiego — Akademicka 14.

Zakład wodoleczniczy „Marjówka".

(Tel. 572).

Lekarz zakładowy: Dr Zakrzewski J. ul. Akadem. 28. Tel. 684.

Zakład dla kąpieli mineralnych sztucznych i wziewań

Bratkowskiego — ul. Skrzyńskiego 10.

Lekarz zakładowy: Dr Oskar Pilewski, ul. Zielona 3.

Pryw. Zakład dla obłąkanych i nerwowych.

(żelazna woda), ul. Łukiewicza 6. Tel. 385.

Dr Dobińskiego — asystent Dr Świątkowski Jan.

Pryw. Zakład wodoleczniczy i sanatoryum

Dra A. Majewskiego — ul. Dwernickiego 3. Tel. 189.

Zakład ortopedyczny.

Dra E. Piaseckiego — ul. 3 maja 2.

Pryw. Zakład wodoleczniczy „Kiselka"

Doc. Dra Kowalskiego Edmunda.

Dom Zdrowia Dra E. Wajgla.

Ul. O. Hausnera. 11. Tel. 678.

ZAKŁADY KROWIANKOWE

Prof. Dra Barańskiego, Prof. Kretowicza.

AKADEMIA WETERYNARYJNA

we Lwowie, ul. Kochanowskiego 15. Tel. 125.

Akademia założona w roku 1881, początkowo jako szkoła średnia, została zreformowaną i przemienioną w szkołę wyższą w roku 1897. — Warunki przyjęcia: świadectwo dojrzałości. — Nauka trwa 4 lata, w ciągu tego egzamina roczne i 3 rygoroza poczem dyplom lekarza weteryn. Skład:

Prof. Dr med. i weter. Jozef Szpilman (Klinika wewnętrzna). — Rektor A W.

Prof. Dr med. i weter. Antoni Barański (hodowla, położnictwo, weter. sądowa).

Prof. Magister weter. Stanisław Królikowski (Klin. chir.).

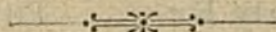
Prof. Dr. filoz. Józef Nusbaum (anatomia, embryol., histol.).

Prof. nadzw. Dr med. i weter. Mieczysław Grąbowski (patol. ogólna i anatomia patol.).

Prof. n. Dr med. Gustaw Piotrowski (fizyologia, farmakolog., toksykolog.).

Adjunkt: Dr Mańkowski (propedeutyka, mikroskopia i chemia kliniczna).

Nauczyciel kucia koni, lekarz weteryn. Paweł Kretowicz, (choroby kopyta, kuźnia).

Spis lekarzy według miejsca zamieszkania.

Kraków.

D. Ackermann A. *(ch. kob.)*, Floryańska 23. Tel. 349.
Albinowski A., Szpital św. Łazarza.
Aronsohn J., Sebastyana 22, (w lecie w Krynicy).
Baczyński A., Jasna 10.
Baczyński T., Klinika wewnętrzna.
Bannet A. *(okul.)*, Plac WW. Swiętych 11.
Baschkopf J. *(sk. i wen.)*, Mały Rynek 1.
Baurowicz A. *(chor. gardła, nosa i usz.)*, Rynek gł. 16. Tel. 191.
Bernaciński F. *(lek. m.)*, Stradomska 2. Tel. 531.
Better J., Zielona 6.
Bielański G. c. k. s. l. p., Studencka 11.
Bielawski Jan, Wolska 7.
Bier L., Kolejowa 4.
Blasberg M., Dietla 49. Tel. 457.
Bobkiewicz H., Mały Rynek 3.
Bochenek A., Kopernika 12.
Boczar S. *(chor. sk. i w.)*, Szczepańska 3.
Borzęcki Eug. *(chor. sk. i wen.)*, Floryańska 33.
Bossowski A. *(chir.)*, św. Marka 20. Tel. 292.
Brandt Leon, Szpital św. Łazarza. Tel. 33.
D. Braun S. *(chor. kob.)*, Dietla 95. Tel. 221.
Bross L., Sławkowska 11.
Browicz T. *(ch. usz i nosa)*, Krupnicza 5. Tel. 197.
Brudzewski K. *(okulista)*, Floryańska 38.
Bujwid Odon, Kolejowa 3. Tel. 301.
Buzdygan M., *(ch. wewn.)*, Bracka 8.
Cercha M. *(chor. kob.)*, Sławkowska 4. Tel. 35, (w lecie w Krynicy).
Chlumsky W. *(ortopedya)*, Mikołajska 28. Tel. 510.
Cholewicz F., Mikołajska 11.
Chotiner I., Gertrudy 17.
Ciechanowski S., Wielopole 4.
Czaykowski A., Szpital św. Łazarza. Tel. 52.
Cybulski T., Basztowa 27.
Cybulski N. *(dentysta)*, Basztowa 5. Tel. 318.
Czerny Ed. *(chor. kob.)*, Długa 17.
Dattner H., Gertrudy 10.
Dębowski M., Radziwiłłowska 17.
Dobrowolski S., Klinika położn. Tel. 27.
Domański S., *(ch. nerw.)*, Szczepańska 9. Tel. 108.
Dorfner. M., Starowiślna 16.
Droba S., Floryańska 33.
Drożdż B., św. Jana 11.

D. Dundaczek F. *(dentysta)*, Studencka 3.
Ehrenpreis E. *(ch. kob.)*, Gertrudy 9. Tel. 347.
Eichhorn F., l. kol. półn., Kolejowa 7, Tel. 120.
Eisenberg F, Strzelecka 7.
Engländer B., Starowiślna 4. Tel. 471.
Filimowski L., Poselska 19.
Filipkiewicz S., Kolejowa 18, (w lecie w Trenczynie).
Flis Kaz., Klinika wewn. Tel. 342).
Frenkel H., Słowiańska 2.
Friedmann L., św. Sebestyana 9. Tel. 459.
Frommer A., Radziwiłł. 29, (Zakład roentgen.).
Frączkiewicz J., Bracka 4. Tel. 485.
Fürbek L., Karmelicka 33.
Georgeon L., Szpital św. Łazarza.
Gertler N., Gertrudy 18.
Gettlich A. *(chor. dzieci)*, Pijarska 1. Tel. 259.
Gliński L. K., Collegium medic. Tel. 166 b.
Godlewski E., Kopernika 12.
Godlewski M., Szpital św. Łazarza.
Gogulski J., Starowiślna 8.
Goldberg H., Nad Rudawą 15.
Gólski S., Basztowa 17.
Grażyński E., *(ch. dzieci)*, Kolejowa 12. Tel. 436.
Grabowicz W., św. Jana 15, (w lecie w Krynicy).
Grünhut B., Dietla 43.
Grzybowski G., Szkoła położn. Tel. 265.
Gwiazdomorski J., Łobzowska 32 (Dom zdrowia). Tel. 67.
Habicht K., Wolska 3.
Hirsch D., Krakowska 17.

D. Hirsch H., Zielona 7.
Horoszkiewicz S., l. sąd., pl. Matejki 12.
Hoyer H., Basztowa 27.
Jabłoński A., św. Marka 23, l. kol. p.,
Jakubowski M., Podwale 10. ch. dz. tylko konsilia.
Jankowski S., l. sąd. *(ch. umysł.)*, Pędzichów 15. Tel. 159.
Jarecki T., Kopernika 12.
Jasieński W., św. Tomasza 18.
Jaugustyn S. *(chor. kob.)*, Sławkowska 20. Tel. 202.
Jaworski W. *(ch. wewn.)*, Starowiślna 10, Tel. 447.
Jordan H. *(chor. kob.)*, Sławkowska 1. Tel. 210.
Junger J., Krakowska 13.
Juras A., Szp. św. Łazarza. Tel. 33.
Jurowicz I., Stradom 17.
Kader B. *(operator)*, Basztowa 4. Tel. 381.
Kapellner M., Szpital św. Łazarza.
Kaufmann M., Floryańska 47, (w lecie w Maryenbadzie).
Kaufmann O., Topolowa 30, (w lecie w Karlsbadzie).
Kędzior W., Podwale 9, Tel. 70.
Kirkor M., Collegium medicum. Tel. 166.
Kirschner A., Dietla 55.
Klecki K., Karmelicka 42.
Klęsk A., Klinika chirurg.
Komorowski C., Klinika położn.
Kopff L., Studencka 23, (w lecie w Krynicy).
Korczyński E. *(ch. wewn.)*, Łobzowska 12. Tel. 310.
Korczyński L. *(ch. wewn.)*, Kopernika 2. Tel. 440, (w lecie w Szczawnicy).

D. Kostanecki K., Kolejowa 10. Tel. 214.
Kozłowski M., (*sk. i wen.*), Sławkowska 18.
Kraft L., Topolowa 34.
Kramarzyński K., lek. m. k. ch., Mikołajska 26.
Krokiewicz A. (*ch. wewn.*), Kapucyńska 5. Tel. 454.
Królikowski J., Grzegórzecka 26.
Krongold W., Gertrudy 13. Tel. 455.
Krzyształowicz F. (*ch. sk. i wen.*), Karmelicka 7. Tel. 326.
Kupczyk B. (*chor. nerw.*), Szewska 1.
Kurkiewicz S. (*ch. wewn.*), Szpitalna 24.
Kwaśnicki A. (*ch. dzieci*), Basztowa 4. Tel. 252.
Kwiatkowski S. B., (*chor. wewn.*), Graniczna 9, (w lecie w Maryenbad.).
Kwiatkowski S. G., Grodzka 37.
Laberschek F., Plac Matejki 3.
Landau J., Grodzka 69. Tel. 267.
Landau R. (*chor. dzieci*), Dietla 47. Tel. 491.
Landau Z., Kolejowa 1.
Langie Adam (*okulista*), Sławkowska 31.
Latkowski Józef, Klinika wewn. Tel. 342.
Lax J., Jasna 5. Tel. 235.
Leinkram M., Krakowska 33.
Lemberger I., Garbarska 13.
Lewkowicz K. (*ch. dzieci*), Łazienna 3. Tel. 521.
Lewicki R., Szpital św. Łazarza.
Liebeskind J. (*chor. kob.*), Dietla 79. Tel. 403.
Luster L. (*kosmetyka*), Grodzka 35.
D. Lustgarten L., Grodzka 60. Tel. 270.
Lustig S., Krakowska 35.
Łazarski J., Dietla 97.
Łepkowski W. (*dentysta*), Straszewskiego 26. Tel. 239.
Łobaczewski A., Podwale 13.
Łopaciński M., św. Marka 5.
Maciąg A., Colleg. med.
Majewski K., Klinika okul. Tel. 329.
Marcisiewicz F. (*okulista*), Wiślna 10.
Matzke H. (*dentysta*), Plac Dominikański 1.
Mayzel T., (*ch. sk. i wen.*), Szewska 21.
Maziarski S., Coll. med. Tel. 166.
Mączka T., Floryańska 31.
Mendelsburg H., Szewska 20.
Merz A. (*chor. kob.*), Kolejowa 8. Tel. 442.
Michnik A., Szpital św. Łazarza.
Mięsowicz E., Klinika wewnętrzna. Tel. 342.
Mostowski S., Kopernika 12.
Murczyński W., Mały Rynek 7.
Murdzieński F. (*ch. dzieci*), Szpitalna 36. Tel. 102.
Münz E., Sławkowska 4.
Nartowski M. (*ch. nerw.*), św. Anny 2. Tel. 359.
Nitsch R., Strzelecka 7.
Nowak J., Graniczna 9.
Nowak D., Aryańska 4.
Nowotny F. (*chor. krtani*), Wielopole 4.
Owsiński J., Szpitalna 4.
Ozga Jan, Niecała 9.
Pacyna J., Szpital św. Łazarza.
Pareński S., Wielopole 4. Tel. 208.

D. Piątkowski M. *(ch. wewn. i uszn.)*, Szewska 19.
Pieniążek P. *(ch. gardła)*, Bracka 10. Tel. 164.
Piepes W. *(dentysta)*, Rynek 13.
Piotrowski T., Rakowiecka 3. Tel. 523, (w lecie w Żegiestowie).
Piotrowski S., Podwale 12, (w lecie w Krynicy(.
Pisarski T. F., Siemiradzkiego 1.
Pluciński M., Podwale 2.
Ponikło Stan., Bracka 5. Tel. 192.
Poźniak S. M., lek. kol., Kolejowa 13. Tel. 474.
Pretzel G., św. Gertrudy 10.
Puzon R., Klinika wewn.
Przybylski S., Klinika chirurg.
Raczyński J. *(ch. dzieci)*, Podwale 9, Tel. 362.
Radecki P., Mikołajska 4.
Rapaport L., Wielopole 6.
Regiec J., *(ortop., masaż i gimn. leczn.)*, Szpitalna 17.
Reiss W. *(ch. skór. i wen.)*, Basztowa 25.
Riedmüller B., Garbarska 8.
Rosenblatt E. *(ch. dzieci)*, Basztowa 25.
Rosner A. *(ch. kob.)*, św. Jana 3. Tel. 82.
Różecki J. *(chor. wewn.)*, Floryańska 19. Tel. 370.
Ruczka A., Zygmuntowska 5.
Rutkowski K., c. k. Starostwo.
Rutkowski M. *(operator)*, Podwale 3. Tel. 371.
Rydel A., Sławkowska 22.
Satkowski Z., Długa 31.
Schaitter I., lek. m. i sąd., Grodzka 62. Tel. 87.
Scharf J., Starowiślna 34.
D. Schermant J., Stradomska 15, (w lecie w Maryenbadzie).
Schmidt S., Piotra Michałowskiego 74.
Schneider L. *(ch. wewn.)*, Floryańska 34. Tel. 287.
Schoengut S. *(ch. uszu)*, Pijarska 9. Tel. 171.
Schudmak A. *(chor. żoł.)*, Dietla 75.
Schumann F. *(dentysta)*, Rynek 29.
Schwarz A. *(ch. sk. i wen.)*, Floryańska 7.
Sędzielowski J., św. Filipa 5.
Seńkowski M., Garbarska 10, (labor. chem. lek.).
Silberstein A., Miodowa 7.
Skobel S. *(ch. sk. i wen.)*, Rynek gł. 23.
Skórski W., Radziwiłłowska 21.
Skórczewski B., Batorego 18, (w lecie w Krynicy).
Śliwiński M., Mikołajska 4. Tel. 276, (w lecie w Karlsbadzie).
Słapa W., Kolejowa 4. Tel. 34.
Smolarski W., Rynek 45. Tel. 410.
Sokołowski H., Szewska 12.
Spira R. *(ch. uszu)*, Grodzka 51.
Stahr E., Kolejowa 7.
Stankiewicz W., Klinika położn. Tel. 27.
Steinberg B., Rynek 14.
Steuermark Z. *(ch. skór. i wen.)*, św. Jana 2.
Stopczański A., Kopernika 12.
Stopczański J., Kopernika 12.
Supiński E., Pańska 10.
Surzycki J. *(ch. wewn.)*, Franciszkańska 1. Tel. 156.

D. Süsskind A., Stradom 18.
Syrop J. *(dentysta)*, Plac WW. Świętych 9.
Szewczyk J., Floryańska 13.
Szurek S., Kopernika 15.
Szwarz J., Szpital Bonifratrów.
Szymkiewicz K. *(dent.)*, Rynek 26.
Teichmann A., Grodzka 61, (w lecie w Piszczanach).
Tempka M., Szpital św. Łazarza.
Tokarski S., Wolska 3.
Torczyński T., Szpital św. Łazarza. Tel. 52 c.
Trembecki H., Rakowiecka 9.
Tuszyński F., Sławkowska 20.
Tyszecki T. *(dentysta)*, Jagiellońska 5.
Uromski H., *(dentysta)*, Sławkowska 23.
Urbanik R., Podzamcze 3.
Wachholz L., lek. sąd., Basztowa 25.
Wachtel Z. *(chir.)*, Grodzka 31.
Wachtel Z. (jun.), Skawińska 8.
Warzycki B., c. k. l. pow., Niecała 3.
Wąsowicz Z. *(ch. wewn.)*, Floryańska 44, (w lecie w Krynicy).
Weinsberg Jak., Zielona 16.
Wernikowski W. *(dent.)*, Rynek 6. Tel. 357.
Wicherkiewicz B. *(okul.)*, Wolska 11. Tel. 286.
Wierzbicki G., Szpitalna 18.
Wilczyński L., Podwale 1.
Wilkosz A., fizyk miejs., Mały Rynek 4. Tel. 217.
Witaliński W. *(okul.)*, Klinika okulistyczna.
D. Wojciechowski B., Klin. położn. Tel. 27.
Wójtowicz E., Bernardyńska 9.
Wójtowicz J., Klin. okulistyczna.
Zanietowski J., Batorego 1.
Zaremba G., Klinika chirurgiczna. Dietla 105.
Zathey Wilh., Kapucyńska 3.
Zeitner Józef, Dietla 73, (w lecie w Franzensbadzie).
Ziarko J., Długa 7.
Zoll J., st. l. kol. p., *(ch. kob.)*, Rynek 9. Tel. 254.
Zopoth A., l. m., Basztowa 18. Tel. 218.
Żeleński T. *(chor. dzieci)*, Szczepańska 11.
Żmigrod B., Karmelicka 9.
Żuławski K. *(ch. umysł.)*, Długa 82. Tel. 159.
Żydłowicz W. *(chor. skór. i wen.)*, Floryańska 22. Tel. 409.

Dentyści-lekarze:

Cybulski N., Basztowa 5.
Dundaczek F., Studencka 3.
Łepkowski W., Straszewskiego 26. Tel. 239.
Matzke H., Plac Dominikański 1.
Piepes W., Rynek 13.
Schumann F., Rynek 29.
Steinberg B., Rynek 14.
Szymkiewicz K., Rynek 26.
Syrop J., Plac WW. Świętych 9.
Tyszecki T., Jagiellońska 5.
Uromski H., Straszewskiego 26. Tel. 239.
Wernikowski W., Rynek gł. 6. Tel. 357.

Dentyści-technicy:

D. Dłużyński Jan, Floryańska 12.
Hrebenda Wład., Szpitalna 20.
Lipoński Wł., św. Krzyża 5.
Łukaszewicz K., Sławkowska 8.
Matuszewski H., Stolarska 13.

Lwów.

Adler A. Sadownicka 21.
Allerhand J., Piekarska 43.
Arnold W., Piekarska 81. *(nie prakt.)*.
Aschkenazy Z., Kamienna 3.
Auerbach E., Krakowska 14.
Axentowicz K., Piekarska 51.
Bader W., Podlewskiego 4.
Bałłaban T., Wałowa 7. *(Okulistyka)*.
Barański B., Łyczakowska 39 A. *(Chirurgia)*.
Barącz R., Teatralna 11. *(Chirurgia)*.
Barzycki J., Kraszewskiego 23.
Baumbach L., Kopernika 21.
Bądzyński Stan., Gosiewskiego 4.
Beck Ad., Pańska 13.
Bednarski Ad., Akademicka 5. *(Okulistyka)*.
Berezowski K., Kraszewskiego MC. 23.
Bett M,. Kazimierzowska 37, l. k. ch.
Biber L., Brajerowska boczna 4. *(Chirurgia)*.
Bieczyński St., pl. Bernardyński 2.
D. Bieńkowski B., Kościuszki 8. *(Dentystyka)*.
Bierer R., pl. Smolki 5.
Bikeles G., Rynek 43.
Błachowski K., Zyblikiewicza 33.
Bobek W., Ochronek 11.
Bocheński K., Klin. położ. *(Położn. i gin.)*.
Bodyński Ed., na Skałce 5 A.
Bogdański Wł., Blacharska 11.
Bohosiewicz T., Jagiellońska 7. *(Dentystyka)*.
Bohosiewicz T., Jagiellońska 7. *(Chirurgia)*.
Borzęcki Wład., Grodzickich 6.
Breiter R., Klin. położn. *(położn. i ginek.)*.
Brill M., pl. Akademicki 4.
Bylicki W., Bielowskiego 5. *(Położn. i ginek.)*.
Bund Marek, Zamarstynowska 34.
Burzyński A., Klin. okul. *(Okulistyka)*.
Chądzyński J., Sobieskiego 4.
Chomin A., Zimorowicza 3.
Czaczkowski J., Kopernika 7.
Czaplicki T., Klin. poł.
Czarnik St,, Szp. św. Zofii., *(chor. dzieci)*.
Czernecki W., Bielowskiego 1.
Czyżewicz A., Cłowa 1., *(położn. i ginek.)*.
Czyżewicz A. jun., Klin. poł., *(położn. i ginek.)*.
Dach E., Zimorowicza 5.
Damański E., Halicka 1., (w lecie w Iwoniczu).
Damm A., Kościuszki 7.
Dekański St., Sokoła C 3.
Dębicki Kl., Piekarska 6.
Dobiński Wł., Łukiewicza 6.

D. Drahokoupil G., Kochanowskiego 12.
Dukiet J., Słowackiego 16.
Durst A., św. Michała 3.
Dybuś Jaworski, Kl. okul. *(Okulistyka)*.
Ehrlich D., Sykstuska 17.
Elektorowicz E., Łyczakowska 3., l. m. II obw.
Eliasz - Radzikowski St. Klin. Lek.
Fels Isr., Słoneczna 1.
Festenburg Ed., Słoneczna , Dominikańska 11. *(Położn. i ginek.)*.
Feuerstein Izyd., Kręta 3.
Feuerstein Neuman Nachman, Gródecka 1.
Fiałkowski L., Clowa 16.
Fibich Stanisł., Piekarska 22.
Fraenkel H. L., Sapiehy 29.
Franke Mar., Bielowskiego 5.
Frankowski W., Pańska 27, l. m. III obw.
Friedmann M., Pańska 18.
Frisch J., Pasaż Hausmana 8. *(Sk. i wen.)*.
Fruchtmann Fran., Hetmańska 12. *(Dentystyka)*.
Fuchs St., pl. Maryacki 9. *(Dentystyka)*.
Gabryszewski A., Akademicka 14. *(Chirurgia, ortopedya)*.
Gansl K., Hausnera 16.
Gąsiorowski N., Piekarska 52, l. k.
Gębarzewski Z. L., Sapiehy 25. *(Położn. i ginek.)*, l. k.
Gizeld Ad., Łyczakowska 43 A.
Gluziński A., Piekarska 14.
Gluziński L., Wałowa 14.
Głowacki B., Batorego 24.
Gołąb J., Hoffmana Opata 5.

D. Gońka A., Kopernika 1. *(Dentystyka)*.
Gostyński J., Zyblikiewicza 10.
Grabowski M., Kochanowskiego 42.
Gracka J., Żółkiewska 71, l. k.
Graf J., Żółkiewska 29.
Grek J., Piekarska 52.
Groman K., Piekarska 22.
Gross K., Boimów 5.
Gruder L., Karola Ludwika 5. *(Okulistyka)*.
Gruszkiewicz J., Hoffmana Opata 6. *(Okulistyka)*.
Gürsching T., Clowa 12.
Haisig K., Pańska 6.
Hamburger J., Szopena 10. *(Okulistyka)*.
Henzel S., Grodzickich 2.
Hescheles I., Słowackiego 3.
Herman M., Łyczakowska 5. *(Chirurgia)*.
Hofmokl K., Lelewela 5. *(Chirurgia)*.
Hojnacki Wł., Słowackiego 2. *(Położn. i ginek.)*.
Hołobut T., Piekarska 52.
Hornung K., Halicka 20.
Jakubowski K., Dwernickiego 3.
Janacek J., Kraszewskiego 13.
Janda Fr., Ochronek 8.
Jankowski W., Hetmańska 6. *(Dentystyka)*.
Jantsch J., Unii lub. 2 a.
Jasiński St., Klin. chir.
Jaszczurowski K., L. Sapiehy 9, l. m. V okr.
Kaczorowski Br., Chorążczyzna 90. *(Dentystyka)*.
Kadyi H., Zielona 15.
Kanass J., Dom inwalidów. *(Chirurgia)*.
Kapper F., pl. Bernardyński 2.
Kasparek J., Chorążczyzna 12.

D. Kicki T., Teatralna 12. *(Okulistyka)*, okul. m.
Kielanowski B., Skarbkowska 1.
Klarfeld I., Pasaż Hausmanna 8.
Klein L., Sykstuska 56 A.
Kobylański A., Domsa 6.
Koczyrkiewicz M., Supińskiego 2.
Korman J., Grodzickich 1.
Kośmiński Franc., Akademicka 26. *(Położn. i ginek.)*.
Kossak L., Wałowa 34.
Kowalski E., Akademicka 11.
Krasucki K., pl. Jura 83.
Kretz Isucher, Jagiellońska 12.
Krobicki T., Wałowa 23, l. m. VII okr.
Krygowski T., Trzeciego Maja 2.
Krzyszkowski J., Pańska 9.
Krzyżanowski K., Zimorowicza 5.
Kruszyński K., Słowackiego 16, (w lecie w Szczawnicy).
Kruszyński Wł., Chorążczyzna 25.
Kubisztal Stan., Piekarska 51.
Kucharski P., pl. Akademicki 2.
Kuczera P., Piekarska 52.
Kunzek H., Żółkiewska 55 A, l. m. I okr.
Kwiatkiewicz St., pl. Bernardyński 12 A. *(Położn. i gin.)*.
Lachowicz Z., pl. Trybunalski 1.
Landau F., Karola Ludwika 29.
Lateiner E., Kopernika 9. *(Dentystyka)*.
Lechowicz W., pl. Krakowski 7.

D. Legieżyński W., św. Michała 6, f. m.
Leńko Z., Kopernika 16. *(Chirurgia)*.
Leszczyński R., Kręta 6.
Lewicki St., Klinika położn. (w lecie w Szczawnicy).
Lewin A., Gródecka 58.
Lickendorf I., Piekarska 11, l. k. ch.
Lilien N., Trzeciego Maja 10.
Link I., Pasaż Hausmanna 9. *(Chirurgia)*.
Lipski K., Szpital powsz.
Litwinowicz T., Rzeźbiarska 1 A.
Longchamps de Berier, Mickiewicza 14. *(Chirurgia)*.
Lukas A., Blacharska 8.
Łukasiewicz Władysław, Kraszewskiego 5. *(Skór. i w.)*.
Machek E., Akademicka 11. *(Okulistyka)*.
Mahl J., Jagiellońska 24.
Majewski A., Dwernickiego 24.
Majewski Al., Słowackiego 16. *(Chirurgia)*.
Margulies M., Kopernika 9.
Markowski J., Piekarska 52.
Marischler J., Kopernika 3. *(Ch. wewn.)*.
Mars A., Kościuszki 18. *(Położn. i ginek.)*.
Mautendorfer Fr., Kleinowska 4.
Mayer J., Halicka 15.
Mehrer H., Kościuszki 6.
Merczyński E., Kościuszki 8. *(Chor. dzieci)*.
Merunowicz J., Zamojskiego 16.
Meschel J., Sykstuska 33. *(Dentystyka)*.
Michl W., Ochronek 11.

D. Mieses H., Misyonarska 5.
Mintz I., Akademicka 3. *(Dentystyka).*
Mikołajski S., Śniadeckich 6.
Moraczewski W., św. Mikołaja 11, (w lecie w Karlsbadzie).
Moraczewska Zofia, św. Mikołaja 11.
Mosing St., Szkoła kadecka.
Moszkowicz J., Akademicka 14.
Müller E., Łyczakowska 19 A.
Müller Fr., Jagiellońska 8. *(Chirurgia).*
Müller R., Sykstuska 32.
Münzer J., Karola Ludwika 37.
Niemiłowicz Wł., Piekarska 52, nie prakt.
Nowicki W., Piekarska 52, nie prakt.
Obrzut A., Kraszewskiego 3, nie prakt.
Obtułowicz F., Trzeciego Maja 21.
Ogórek Flora, pl. Halicki 7. *(Położn. i ginek.).*
Opolski W., Wałowa 13.
Ozarkiewicz E., Krakowska 17, l. k. ch.
Paklikowski Br., Jagiellońska 4.
Panek K., Piekarska 52, nie prakt.
Papée J., Piekarska 10, l. polic.
Pfau A., Żółkiewska 26.
Piasecki E., Trzeciego Maja 2.
Pilewski O., Zielone 4.
Piotrowski G., Zyblikiewicza 27.
Pisek W., Jagiellońska 12.
Plischke A., Sykstuska 52.
Podlewski K., Chorążczyzna 16.
D. Podsoński Wł., Ormiańska 12.
Praschil T., Gołębia 14, (w lecie w Truskawcu).
Prus J., Kościuszki 7.
Rappaport M., Jagiellońska 2 A.
Rappaport S., Sykstuska 9.
Rapp L., Jagiellońska 13.
Rechen L., św. Stanisława 6.
Reichenstein M., Sykstuska 8.
Reinhold J., Sykstuska 27.
Reinhold Z., Sykstuska 27. *(Dentystyka).*
Reiss W., Jagiellońska 17. *(Okulistyka).*
Reizes D., Kazimierzowska 31.
Rencki R., Kraszewskiego 3.
Rentschner E., Krakowska 16.
Riwczes F., Łyczakowska 24 A. *(Chirurgia).*
Roicki (Berger) A., Zimorowicza 5. *(Sk. i wen.).*
Rozenzweig L., Trzeciego Maja 7. *(Okulistyka).*
Rosner I., Kopernika 7, l. m. IV obw.
Rosner J., Batorego 9, (w lecie w Francensbadzie). *(Położn. i gin.).*
Roth A., Żółkiewska 15.
Różański J., Kraszewskiego 11, nie prakt.
Rubin A., Skarbkowska 7, l. k. ch.
Ruff S., Kraszewskiego 1. *(Chirurgia).*
Rydygier A., Pijarów 15.
Rydygier L., Kościuszki 16. *(Chirurgia).*
Sawczyński A., Teatralna 11.
Sawicki E., Chorążczyzna 22.

D. Sawicki Stella J., Długosza 15.
Schellenberg L., Czarnieckiego 12. *(Położn. i ginek.)*.
Schmelkes M., Brajerowska 6.
Schneider K., Frydrychów 3.
Schneider N., Mickiewicza 5.
Schorr J., Fredy 5.
Schram H., Sykstuska 22. *(Chirurgia)*.
Schutt E., Szpital pow. *(Chirurgia)*.
Senensieb M., Halicka 1. *(Dentystyka)*.
Selzer J., Kopernika 6.
Selzer M., Sobieskiego 10.
Serbeński W., Sykstuska 36, as. fiz. miejsk.
Sielski F., Trzeciego Maja 11, *(położn. i ginek.)*.
Sieradzki Wł., Czarnieckiego 3.
Silberstein S., Sykstuska 35, l. k. ch.
Singer M., Kotlarska 1.
Skałkowski Br., Kościuszki 14. *(Położn. i gin.)*.
Ślęk Fr., Klin. chirurg. *(Chirurgia)*.
Sobelsohn E., Kotlarska 6.
Sochański J., Pańska 2.
Sokal J., Łukasińskiego 4.
Sołowij A., Mickiewicza 3. *(Położn. i ginek.)*.
Sołtysik M., pl. Bernardyński 9.
Spalke Z., Klementyny Tańskiej 1.
Spitzer A., św. Mikołaja 11.
Spitzer J., Kleinowska 5.
Springer A., św. Mikołaja 11.
Stachiewicz Teof., Sobieskiego 4.
Stankiewicz F., Hoffmana Opata 4, (nie prakt.).
D. Starzewski J., Krzyżowa 17 A.
Stauber S., Skarbkowska 2.
Stroynowski E., pl. Maryacki 6. *(Położ. i gin.)*.
Świątkiewicz M., Grodzickich 1. *(Sk. i wen.)*.
Świątkiewicz J., Kl. derm. *(Sk. i wen.)*.
Świątkowski J., Łukiewicza 6.
Świątkowski S., Żółkiewska 51 A. *(Ch. dzieci)*.
Świtalski M., Akademicka 11.
Szczepański K., Piekarska 27.
Szczurkowski St., Teatralna 5.
Szpilman J., Akad. wet.
Sztembart C., Batorego 26, l. k. ch.
Szulisławski A., Jagiellońska 8. *(Okulistyka)*.
Szuszkiewicz P., Bielowskiego 1, l. polic.
Szydłowski Zd., Akademicka 11.
Szymański H., na Błonie 1.
Szymonowicz Wł., Pańska 14. *(Chor. nerw.)*.
Tatarczuch Wł., Brajerowska 20. *(Sk. i wen.)*, l. m. VI obw.
Terenkoczy Leop., Zyblikiewicza 18.
Trzcieniecki K., Akademicka 11.
Uhma Cz., Pasaż Mikolascha.
Wachłowski Z., Krasickich 11 C.
Wachtel A., Kopernika 20.
Wajgel Eug., Łyczakowska 9.
Walach Don., Skarbkowska 3.
Wątorek A., Szeptyckich 30.

D. Wechsler E., Wałowa 23.
Wehr W., Trzeciego Maja 10. *(Chirurgia)*.
Weigel J., Akademicka 22.
Wein H., Jagiellońska 17. *(Położn. i gin.)*.
Weinreb M., Sykstuska 23. *(Położn. i ginek.)*.
Weissberg L., Szp. pow.
Wernicki J., Karola Ludwika 5.
Wiczkowski J., Kościuszki 4.
Wiktor J., Małeckiego 7.
Wiktor M., Kopernika 4. *(Dentystyka)*.
Wilczek K., Nabielaka 24. *(Chirurgia)*.
Willer Abr., Karola Ludwika 31.
Wolf Ar., Krakowska 34.
Zabłocki St., plac Maryacki 9.
Zajączkowski J., Grodzickich 2.
Zakreys Fr., Gródecka 50 B.
Zakrzewski J., Długosza 1. *(Położn. i ginek.)*.
Zawadil B., Sykstuska 22. *(Położn. i ginek.)*.
Zawadzki Al., Piekarska 52.
Zgórski K., Kopernika 16.
Ziembicki G., Trzeciego Maja 5. *(Chirurgia)*.
Ziembicki W., Bielowskiego 6.
Zion O., Sykstuska 21. *(Okulistyka)*.
Zipper Arm., Misyonarska 5.
Zusak H., Bogusławskiego 9.

Chirurgowie:

Beschloss M., Żółkiewska 30.
Blaustein E., Gródecka 52.
D. Chilf S., plac Benedyktyński 5.
Gabel H., Sobieskiego 26.
Grabscheid M., plac Krakowski 9.
Kreiner E., Strzelecka 2.
Kurzer L., pl. Krakowski 12.
Lateiner L., Karola Ludwika 31. *(Dentysta)*.
Letz S., plac Gołuchowskich 15.
Lisowski M., pl. Halicki 14. *(Dentysta)*.
Mark S., pl. Maryacki 8. *(Dentysta)*.
Schnitzer P., plac Halicki 12.

1. Pow. Bialski.

D. Nycz Win., *Biała s. l. p.*
Bogdanik J., » *pr. szp.*
Czyżyk F., »
Hess Ernest, »
Kapelusz E., »
Kwieciński M., » *l. m.*
Łodygowski J., » *s. szp.*
Macher O., »
Sroczyński J., »
Steuer Alf., »
Dworzański K., *Kęty l. m.*
Dziewoński Wł., »
Stanko W., »
Dortheimer St., *Oświęcim.*
Schlank Maur., » *l. m.*
Slosarczyk Ant., »
Wechsler Leop., »
Hanakowski W., » *l. o.*
Keller R., *Wilamowice l. m.*
Miodoński F., *Buczkowice l. o.*
C. Spelda Aleks., *Biała.*
W. Dziurzyński T., *w. p.*

2. Pow. Bobrecki.

D. Czerwiński K., *Bóbrka a. s.*
Gabryszewski Tad., »
Bober Jan, *Chodorów l. k.*
Jasilkowski M., »

D. Dorfort Ch., *Wybranówka l. o.*
C. Handt Izydor, *Chodorów.*
Roth Wilh., *Bóbrka l. m.*
Urich S., »
W. Rudnicki W., *w. p.*

3. Pow. Bocheński.

D. Pietrzycki A., *Bochnia s. l. p.*
Kurzyniec W., » *a. s.*
Frankel J., *Bochnia.*
Górski Cz., » *l. sal.*
Nodzyński B., » *s. szp.*
Oświecimski S., » *pr. szp.*
Gąsiorek F., *Łapanów l. o.*
Kowalski S., *Wiśnicz l. z. k.*
Majewski T., *Niepołomice l. m.*
Schmidt A., *Lipnica mur. l. o.*
Zakaszewski W., *Ujście solne l. o.*
C. Wieselman M., *Wiśnicz.*
W. Olbrycht Piotr, *w. p.*

4. Pow. Bohorodczański.

D. Sobieszczański L., *Bohorodczany a. s.*
Ferensiewicz M., *Bohorodczany l. o.*
Neuberger Schul., *Bohorodczany.*
Żurakowski R., *Łysiec l. o.*
Seller J., *Sołotwina l. sk.*

5. Pow. Borszczowski.

D. Soniewicki T., *Borszczów k. s.*
Mosler M., *Borszczów a. s.*
Kittner J., » *l. m.*
Altmann Z., *Jezierzany l. m.*
Bilwin Z., *Olchowiec ad Mielnica.*
Krauss Ad., *Mielnica l. o.*
Agatstein Józ., *Korolówka l. m.*
W. Gałek Józef, *s. w. p.*

W. Kohlberger St., *a. w.*
Sokołowski Guido, *a. w.*

6. Pow. Brodzki.

D. Friedberg I., *Brody l. p.*
Aufrecht Oz., »
Glüksmann L., »
Jung Adolf, » *l. m.*
Kalach Feliks »
Saul Leon, » *s. szp. izr.*
Schapira Aleks., » *s. s. l. m.*
Sołtysik St., » *l. k., p. s.*
Strumiński Ad. »
Zasadzki St., *Szczurowice l. o.*
Ustrzycki Jul., *Podkamień l. o.*
Bełzowski M., *Toporów l. o.*
Landesberg M., *Załośce.*
C. Gränfeld Iz., *Brody.*
Krist T., *Romanówka.*
Nussbaum M., *Podkamień l. m.*
Rager Izydor, *Załośce.*
Rosenbaum Leon, *Łopatyn l. m.*
W. Biliński Wł., *w. p.*

7. Pow. Brzeski.

D. Nycz Hen., *Brzesko l. p.*
Bernacki Fr., » *l. m.*
Bernadzikowski Sz., *Brzesko.*
Berger Marek, *Brzesko.*
Knauer W., *Radłów.*
Grzybczuk St., *Szczurowa l. o.*
Łowczowski W., *Wojnicz l. m.*
Dujanowicz Z., *Zakliczyn.*
Kluczyński Zb., » *l. m.*
Janczy Fr., *Czchów l. o.*
C. Czernek H., *Wojnicz l. m.*
W. Schimer Leon, *w. o.*

8. Pow. Brzeżański.

D. Skibicki Ad., *Brzeżany s. l. p.*
Falk B., *Brzeżany l. k. ch.*

D. Hordyński J., *Brzeżany*.
Kowenicki Adam, » *s. szp.*
Teitelbaum M., »
Uranowicz Tad., » *l. m.*
Zauderer Albert, »*pr. szp.*
Barban Chaim, *Kozowa*.
Sochanik Stan., » *l. o.*
Długosz Z., *Kozłów l. o.*
Chuderski Fr., »
W. Waśniewski Fr., *w. p.*

9. Pow. Brzozowski.

D. Lic Hen., *Brzozów l. p.*
Niziołek P., » *l. m.*
Benoni Ferd.. *Dynów*.
Mang Józef, » *l. m.*
Misky Edward. *Jasienica*.
W. Żuk Wincenty, *w. p.*

10. Pow. Buczacki.

D. Hirschler M., *Buczacz l. p.*
Bienenwald Sal., »
Feller Aron, »
Kroo Józef, »
Krzyżanowski E., » *l. m.*
Mogilnicki Wł., »
Nacht Fabiusz, »
Mossocz St., *Koropiec l. o.*
Sokal Majer, *Jazłowiec*.
Koerner E, *Monasterzyska l. m.*
Bobek Jan, *Potok Złoty*.
Gliksman F., *Uście zielone l. o.*
C. Mosler Mojż., *Buczacz*.
Adler Sz., *Monasterzyska l. f.*
W. Strutyński J., *w. p.*

11. Pow. Chrzanowski.

D. Berggrun Alf., *Chrzanów l. p.*
Hochbaum O., » *l. m.*
Rieser Adolf, » *l. kl.*
Woynarowski K., » *l. gór.*
Damski W., *Jaworzno l. gór.*
Neymand S., »
Dura J., *Krzeszowice l. s.*
Walkowski J., » *l. o.*
Dobrzyński J., *Trzebinia l. k. i o.*
D. Skórkowski J., *Trzebinia l. m.*
Bednarski J., *Alwernia l. o.*
Górka J., *Siersza l. g.*
Schneck K., *Szczakowa l. f.*
W. Bogdan Grzegórz, *w. p.*

12. Pow. Cieszanowski.

D. Piotrowski E., *Cieszanów l. p.*
Konera S., *Lubaczów pr. sz.*
Potochajło J., » *s. s.*
Rosenblüth E., » *l. m.*
Mildner Józef, *Oleszyce*.
Sochacki L., *Narol l. o.*
Hryniewiecki J., *Dzików l. o.*
C. Rotter A., *Cieszanów l. m.*
W. König Pinkus, *w. p.*

13. Pow. Czortkowski.

D. Wągrowski K., *Czortków s. l. p.*
Rubeniczek Fr., »
Hausvater Jakób, »
Blaustein Józef, »
Stoekl Adolf, » *l. m. i k.*
Lutyński L., *Jagielnica l. f. i k.*
Stoklasa J., *Białobożnica l. o.*
C. Bardach T., *Jagielnica*.
Oestersetzer A., *Czortków*.
W. Mamak Stan., *a. w.*

14. Pow. Dąbrowski.

D. Kramarzyński M., *Dąbrowa l. p.*
Machauf W., *Dąbrowa*.
Millet Abr. »
Zaręba A., »
Garbusiński S., *Mędrzechów l. sk.*
Przybyszewski W., *Żabno l. o.*
Deisenberg Ad., *Szczucin*.
Rudnicki Karol »
W. Łukaszewski Andrzej, *w. p.*

15. Pow. Dobromilski.

D. Bory Jul., *Dobromil l. p.*
Cwiklicer Ludw., » *l. s.*
Puchalski Szczp., » *l. o.*
Marynowski Józef, *Bircza l. m.*
Dornfest Abr., *Bircza.*
Górski St., *Rybotycze l. o.*
Jaremkiewicz M., *Krościenko ad Chyrów l. o.*
C. Brauner Leon, *Dobromil.*
W. Stupnicki Antoni, *w. p.*

16. Pow. Doliniański.

D. Peters Józef, *Dolina l. p.*
Kotłowski Stan., »
Kosterkiewicz J., » *l. m.*
Nowak Józef, *Wygoda l. f.*
Berwid Bol., *Rożniatów l. f. i o.*
Sekanina Jan., *Perehińsko.*
Krzyształowicz, *Wełdzirz l. o.*
Ikałowicz K., *Bolechów l. s.*
Podłuski M., » *l. m. i k.*
Blumenthal J., »
C. Kuiłowski L., »
W. Lubliner Leon, *w. p.*

17. Pow. Drohobycki.

D. Kuhn Adolf, *Drohobycz l. p.*
Braun Alfr., » *s. szp.*
Feuerstein H., »
Eliasiewicz Z., » *s. szp.*
Hoffner O., » *l. m. i k.*
Kozłowski B., » *pr. szp.*
Lechowski Wik. » *l. k. ch.*
Mindes Joachim, »
Pelczar Z., » *l. s.*
Tiegermann Em., » *l. m.*
Wilder Izydor, » *l. k, ch.*
Tworowski Ignacy, *Podbuż l. o.*
Friedländer Em., *Medenice l. o.*
Rubinstein N., *Medenice.*
Kapellner M., *Borysław l. k. ch.*
Berman Dawid, *Borysław l. k. ch.*
D. Löw Bern., *Borysław l. g. i k. ch.*
Trenner Ig., *Schodnica l. o.*
Dwernicki St., » *l. szp.*
Węclewski S., *Stebnik l. s.*
W. Tychowski W., *szp.*

18. Pow. Gorlicki.

D. Frydman Z., *Gorlice l. p.*
Bielewicz Fel., » *l. m.*
Frühling Marc., »
Kohn M., »
Kretowicz Wal., »
Przesmycki Jan, *Gorlice s. szp. i l. k. ch.*
Żuławski Leon, *Gorlice pr. szp.*
Fatyński Ludwik, *Biecz l. m.*
Świeżawski L., *Gładyszów l. o.*
W. Cielenkiewicz W., *w. p.*

19. Pow. Grodecki.

D. Balicki Stan. *Gródek l. p.*
Szponder W. » *l. m.*
Szamed J., *Janów l. o.*
Wernicki K., *Lubień l. o.*
C. Landau Ad., *Gródek.*
Schops Ign., *Janów.*
W. Lille O., *w. p.*

20. Pow. Grybowski.

D. Jendl S. I., *Grybów l. p.*
Jakubowski A., » *l. k.*
Kozierowski E., » *l. k. ch.*
Sałaban Leop., » *l. m.*
Zarzycki Eman., *Bobowa l. o.*
Mańkowski Kaz., *Ciężkowice l. m. i o.*
W. Wędrychowski J., *w. p.*

21. Pow. Horodeński.

D. Milewski T., *Horodenka l. p.*
Palester Henr., *Horodenka a. s.*
Atlas Jakób, *Horodenka.*
Kanafass Ozyasz, »
Roszko Ant., » *l. sz.*

D. Bujalski Maryan, *Obertyn l. o.*
Karabiński E., *Czernelica l. o.*
C. Burnatowicz R.. *Obertyn.*
W. Rudnicki W., *w. p.*

22. Pow. Husiatyński.

D. Pohorecki Wł., *Husiatyn l. p.*
Herscher Izaak, *Husiatyn s. sz.*
Gerżabek B., *Husiatyn pr. sz.*
Auerhahn W., *Chorostków l. o.*
Rosenbaum N., *Kopyczyńce*
Safian Ł., »
Wilson Rysz,, » *l. m.*
Brandman A., *Probużna l. o.*
C. Hładij Sz., *Chorostków l.m.*
Margulies E., *Husiatyn.*
Rares Izydor » *l. m.*
Siebner Nat., *Kopyczyńce.*
Sobelsohn Daw., *Probużna l. m.*
W. Nowicki J., *w. p.*

23. Pow. Jarosławski.

D. Czyżewicz Wł. *Jarosław s. l. p.*
Dietzius Adolf, *Jarosław 1 l. m. i k.*
Fechter T., *Jarosław pr. sz.*
Feldmann M,, »
Friedwald Abr.. »
Goldstaub. B., » *3 l. m.*
Händel Anzelm, »
Meissels. Zyg., »
Mach Seb., »
Rossberger Sal., *Jarosław 2 l. m. (dent.)*
Trzaskowski J., *Jarosław.*
Turzański Grzeg.. » *l. m.*
Turnheim Hersch, »
Schmeidler Leon, *Radymno l, k.*
Mallik Józ., *Radymno l. m.*
Jastrzębski W., *Sieniawa l. o.*
Dawid Majer, *Sieniawa l.m.*
Przybylski St., *Pruchnik l. o.*
C. Ackerbauer S., *Jarosław.*
W. Miziura A., *w. p.*

24. Pow. Jasielski.

D. Szczepański W., *Jasło l. p.*
Cieglewicz Stan., »
Hicner Aleks., » *l. m.*
Kadyi Józef, » *s. sz.*
Macudziński Wal., » *p. sz.*
Meth Sz., »
Tokarski F., *Kołaczyce l.m.*
Roth Józ., *Krempna l. o.*
Biesiadecki J., *Gasówka.*
Brill E., *Żmigród nowy l. m.*
Łopaczyński E., *Ołpiny.*
W. Pawlikiewicz Jan, *w. p.*

25. Pow. Jaworowski.

D. Orski Jan, *Jaworów a. s.*
Jahr Saul, *Krakowiec l. m.*
Sędzimir Sz. » *l. s.*
Blech Bern., *Wielkie Oczy l. o.*
C. Bendel Zygm., *Jaworów.*
Gabel Rub., » *l. m.*
W. Bernstein Józ., *w. p.*

26. Pow. Kałuski.

D. Wurst Adolf, *Kałusz s. l. p.*
Kurowiec Jan, »
Nadel Rubin, »
Jastrzębski Jul., *Wojniłów l. o.*
C. Kiczałes Herm., *Wojniłów l. k.*
W. Sigall Herman, *w. p.*

27. Pow. Kamionecki.

D. Gawlikowski S., *Kamionka l. p.*
Stupnicki Wł., *Kamionka l. m.*
Markstein Wilh., »
Jaciów Teod., »
Czerkawski J., *Dziedziłów.*
Prebendowski S., *Radziechów.*
Pawluk Bazyli, *Radziechów*

D. Adlerstein Aron, *Busk.*
Zaorski Br., »
C. Raps Maks, *Kamionka.*
Siegelbaum Jak., *Busk.*
W. Kałkowski Józ., *w. p.*

28. Pow. Kolbuszowski.

D. Ciepielowski, *Kolbuszowa l. p.*
Billig Eliasz, » *l. m.*
Woś Michał, *Sokołów l. o.*
Bukowski Piotr, »
Szóstkiewicz St., *Majdan l. o.*
W. Kohlberger St. *a. w.*

29. Pow. Kołomyjski.

D. Rosner M., *Kołomyja s. l. p.*
Głaczyński Wł., » *l. z. k.*
Hulles Jakób, » *l. k. ch.*
Jaworski Bol., » *l. k. ch.*
Kirchen Oskar »
Kobryński Wł., »
Łuniewski S., » *(ok.) s. sz.*
Lewicki Zenob. » *p. s.*
Maresch Bron., »
Offe Jakób, » *(dent.).*
Piaskiewicz Wł., » *l. m. i k.*
Rosenheck Sal., » *l. m. i sz.*
Silberstein Izyd., »
Sumorok K., *Gwoździec l. o.*
C. Reder E., *Kołomyja (dent.)*
Terner Hersch, »
W. Machalski, *s. w. p.*

30. Pow. Kosowski.

D. Janikiewicz St., *Kosów k. s.*
Stablewski W., » *a. s.*
Baraniecki R., » *l. s.*
Bażant Wacł., »
Goldhaber Majer, »
Tarnawski A., »
Skomorowski Jan, *Kuty l. m.*
Zatłokal R., *Kosmacz a. s.*
Doboszyński L., *Żabie.*
Siatecki K., » *l. o.*
Pawlicki T., *Pistyń l. o.*
Rosmarin H., *Hryniawa.*
C. Rudich Leon, *Kosów l. m.*
C. Berger Adolf, *Kuty.*
W. Strowski Mar., *a. w.*

31. Pow. Krakowski.

D. Bielański Gust., *Kraków l. s. p.*
Warzycki B., *Kraków l. p.*
Komorowski B., *Półwsie Zwierzynieckie* Tel. 419.
Malinowski G., *Czernichów*
Staniszewski J., *Liszki l. o.*
W. Rutkowski K., *Kraków w. p.*

32. Pow. Krośnieński.

D. Slączka Ant., *Krosno l. p.*
Kropaczek Fr., » *a. s.*
Jasiński A., »
Kocay Aleks., »
Walsleben J., » *p. sz.*
Lancs S., *Dukla.*
Reiss Karol » *l. m.*
Strycharski J., »
Przysłópski Jak., *Korczyna*
W. Cieleński W., *s. w. p.*
Krynicki St., *a. w.*

33. Pow. Łańcucki.

D. Witkowski E., *Łańcut l. p.*
Fleszar Jan, » *l. m.*
Iłowiecki M., *Leżajsk l. s. i k.*
Zawilski St., » *l. m.*
Maurer M., *Żołynia l. m.*
Tryniecki Bol., » *l. o.*
C. Arzt I., *Łańcut l. sk.*
W. Duleba M., *s. w. p.*

34. Pow. Limanowski.

D. Haim L., *Limanowa k. s.*
Gnoiński M., »
Kruk Kazim., »
Mauer Z., »
Czapliński Stan., *Mszana dolna.*
Herzig N., *Mszana dolna.*
Orzeł Józef, *Ujanowice.*
W. Atlas H., *w. p.*

35. Pow. Liski.

D. Karpiński St., *Lisko l. p.*
Porajewski Jan, » *l. m.*

D. Turteltaub J., *Lisko.*
Robel Wiktor, *Baligród l. o.*
Heftler N., *Ustrzyki l. m.*
Lenartowicz R., »
Dulęba, *Lutowiska l. o.*
Markiewicz J., *Cisna l. o.*
W. Kachnikiewicz Br., *w. p.*

36. Pow. Lwowski.

D. Obtułowicz F., *Lwów s. l. p. i s.*
Barącz, *Dublany l. szk.*
Kohlberger, *Kulparków dyr. z. obł.*
Kruszyński S., *Kulparków pr. z. obł.*
Maliszewski H., *Kulparków pr. z. obł.*
Woszczyński J., *Kulparków s. z. obł.*
Fox Jan, *Kulparków.*
Wisłocki Jan, »
Zagórski Rom., »
Zakrzewski Józ., *Maryówka ad Winniki.*
Acker Sal., *Szczerzec l. k.*
Trześniowski E., *Szczerzec.*
Fruchtmann F., *Zniesienie.*
Budzynowski T., *Jaryszów l. o.*
Miszewski S., *Jaryszów l. m.*
Gąsiorowski S., *Winniki l. f.*
Stanowski K. *Winniki s. l. f.*
W. Markowski Z., *w. p.*

37. Pow. Mielecki.

D. Godłowski Al., *Mielec k. s.*
Frank Apol., » *l. k.*
Kijas Błażej, » *l. m.*
Sternberg Józ., »
Brochocki T., *Radomyśl w.*
Cymbler Waler., »
Lorentski And., »
C. Schabbus M.. *Mielec l. m.*
W. Małecki M., *w. p.*

38. Pow. Mościski.

D. Lebedowicz M., *Mościska l. p.*
Langer Józef, *Mościska l. o.*
Polański S., » *l. m.*
Hryniewicz Tad., *Sądowa Wisznia.*
Rokossowski M., *Sądowa Wisznia l. o.*
Kosz Korn., *Krukienice l. o.*
C. Raab H., *Sądowa Wisznia l. m.*
W. Grochowski K., *w. p.*

39. Pow. Myślenicki.

D. Schmidt F. *Myślenice l. p.*
Gałuszka J., » *l. m.*
Łodziński W., *Dolna Wieś l. o.*
Maszewski St., *Sułkowice l. o.*
Służewski K., *Jordanów l. m.*
Kaden K., *Rabka.*
Lang Otokar, » *l. o.*
Karaś A., *Maków.*
Uchacz Bł. » *l. sk.*
Zduń Jan, *Raba wyżnia.*
Zduń Józef, *Skawa.*
W. Sołtykiewicz J., *w. p.*

40. Pow. Nadwórniański.

D. Szajna J., *Nadwórna l. p.*
Biliński Miecz., » *a. s.*
Bibrig Sz., » *l. sk. i k.*
Cieszewski W., » *l. o. i k. ch.*
Last Herman, »
Serkowski R., *Zielona a. s.*
Bogdański B., *Delatyn l. s. i k.*
Harasowski A., *Delatyn l. m. i k. ch.*
Pasiecznicki E., *Łanczyn l. o.*
Głuszkiewicz W., *Mikuliczyn l. o. i k.*
W. Chwalibiński M., *w. p.*

41. Pow. Niski.

D. Loewy Alojz., *Nisko l. p.*
Ławrowski Wł., » *l. o,*
Hernich Fr., *Rudnik l. o.*
Reik Jakób, *Ulanów l. o.*
W. Ochnicz M., *w. p.*

42. Pow. Nowosądecki.

D. Filewicz Jan, *N. Sącz l. p.*
Ameisen Maur., »
Dudziński Jan, »
Kijas Tadeusz, » *l. k.*
Kosterkiewicz Fr., »
Lehman Józ., »
Mohr Dawid, » *l.k.ch.*
Olszewski Br. » *l. k.*
Płochocki Tad., *N. Sącz 1. l. m. l. więz.*
Richter Józ., *N. Sącz.*
Siedlecki J., » *pr. szp.*
Silberman L., » *2 l. m.*
Zieliński Edw., » *s. szp.*
Dziembowski J., *Muszyna.*
Łukasiewicz, » *l. k.*
Kmietowicz F., *Krynica l.g.*
Ebers H., »
Chilewski H., *St. Sącz l. m.*
Gawełkiewicz L., *St. Sącz l. k.*
Chwalibóg H., »
C. Zauderer Maur., *N. Sącz.*
W. Piskorski Jan, *w. p.*

43. Pow. Nowotarski.

D. Bednarski J., *N. Targ l. p.*
Langsam Gutman, »
Schein Herm., » *l. m.*
Kołączkowski J., *Szczawnica.*
Hammerschlag R., *Krościenko l. o.*
Chramiec And., *Zakopane.*
Chwistek Br., »
Dłuski K., *Kościelisko.*
Dłuska Marya, »
Gaik Jan, *Zakopane.*
Gawlik J., »
Janiszewski T., »
Majewicz E.. »
Piasecki Wen., »
Wojczyński M., »
Zychoń Józef, »
Beaurain K., *Poronin l. o.*
Grodecki F., *Czarny Dunajec l. o.*
W. Mendlowski B., *w. p.*

44. Pow. Peczeniżyński.

D. Josse J., *Peczeniżyn k. s.*
Vincenz A., » *l. o.*
Kleski A., *Jabłonów l. o.*

45. Pow. Pilzneński.

Biesiadzki A., *Pilzno l. p.*
Mydlarski Wł., » *l. m.*
Potok H., *Brzostek l. m.*
W. Raff Herm., *w. p.*

46. Pow. Podgórski.

D. Dembowski M., *Podgórze s. l. p.*
Łobaczewski A., *Podgórze a. s.*
Aronsohn Sam., *Podgórze.*
Goldberger Iz., »
Kepler Paweł, »
Pancewicz Izyd., »
Piórko A., » *l. k.*
Pisek H., »
Smorągiewicz Kaz., » *l. m.*
Świątek Winc., »
Dika H., *Świątniki l. o.*
Nawrat St., *Skawina l. m.*
W. Fertig Z., *s. w. p.*

47. Pow. Podhajecki.

D. Mossor K., *Podhajce k. s.*
Choróbski St., » *pr. szp.*
Landau Aron, » *l. m.*
Salpeter Mich., »
Zierhofer K., *Wiśniowczyk l. o.*
W. Zbudowski E. *w. p.*

48. Pow. Przemyski.

D. Iwański K., *Przemyśl l. p.*
Udziela M., » *a. s.*
Baczyński Ar. » *(ch. dz.)*
Ciechański A., » *s. sz.*
Doliński M., » *s. sz.*
Ehrlich H., »
Frauenglas M., »
Grabscheid M., »
Keller Dawid, »
Kantz Oskar, » *(dent.).*
Kutna Samuel, »
Lityński Luc., » *l. k.*
Madejski Józ., » *pr. sz.*

D. Mannheim Z., *Przemyśl l. k. ch.*
Michalik Franc., » *l. k. ch.*
Oller Michał, » *l. k. ch.*
Pordes M., » *l. k.*
Rościszewski E., »
Schoeffer F., » *(dent.).*
Smolarski Zygm., » *l. m.*
Szalay Alojzy, »
Springer K., »
Süsswein, »
Szyszkowski M., » *l. k.*
Trybulec Franc., » *l. m.*
Trzciński B., » *s. sz.*
Wojtowicz J., »
Kaczurba St., *Medyka l. o.*
Ruczka S., *Niżankowice l. o.*
Dobrzański St., *Dubiecko l. m.*
C. Chilf Joachim, *Przemyśl (dent.).*
Biber Maurycy »
Salwer Joachim. »
Talheim Joachim, »
W. Fried Ferd., *w. p.*

49. Pow. Przemyślański.

D. Hyżycki C., *Przemyślany l. p.*
Barbag Herm., » *s. szp.*
Markiewicz D., » *pr. szp.*
Mendlowski Wł., *Gliniany.*
Moch Jan, » *l. m.*
Szarkowski A., *Dunajów l. o.*
Trelski Mikołaj, *Świrz l. o.*
C. Kostmann I., *Przemyślany.*
Kümmermann S., *Gliniany*
Sternberg J., *Przemyślany.*
W. Proskurnicki A., *w. p.*

50. Pow. Przeworski.

D. Kowalewski E., *Przeworsk a. s.*
Końcowicz Jan, *Przeworsk l. k. ch. i m.*
Silberstein Józef, »
Smyczyński Ign., » *l. k. ch. i k.*
Sawicki Ant., *Kańczuga.*
W., Łucki Józef, *s. w. p.*

51. Pow. Rawski,

D. Stokłosiński F., *Rawa l. p.*
Dadlez Julian, » *l. k.*
Rose Eman., »
Gorner Izyd., *Lubycza.*
Miczulski Ant., *Niemirów l. o.*
Kibitz L., *Uhnów.*
Ożarowski St., »
Jaciów Mik., *Magierów l. o.*
C. Elner M., *Niemirów l. m.*
Herold Izyd., *Rawa.*
Kibitz Nat., » *l. m.*
Kibitz Bern., *Uhnów.*
W. Szymuński Ant., *w. p.*

52. Pow. Rohatyński.

D. Dorożyński J., *Rohatyn l. o.*
Schaff S., »
Stein Maur., »
Terlecki Ant., » *l. m.*
Gwozdecki T., *Lipica l. o.*
Halarewicz B., *Bołszowce l. k.*
Linsker J., *Bołszowce l. m.*
Mach And., *Bursztyn l. m.*
Porycki Br., *Bukaczowce l. m.*
C. Goldschneider J., *Bursztyn.*
W. Weisberg Abr., *w. p.*

53. Pow. Ropczycki.

D. Żukotyński Fr., *Ropczyce l. p.*
Roller Fryd., *Ropczyce.*
Szostkiewicz K., » *l. m.*
Bętkowski Z., *Dębica l. m.*
Męzki T., »
Kolasiński A., *Wielopole l. o.*
Kronfeld H., *Sędziszów.*
Trzciński Piotr. » *l. o.*
C. Benda Ant., *Dębica l. k.*
Reiss El., »
W. Panek Jan, *w. p.*

54. Pow. Rudecki.

D. Tyszkowski L., *Rudki k. s.*
Śnieżek Ludw., » *l. m.*
Blauer T., *Komarno l. m.*

D. Jakliński Leon, *Komarno l. sk.*
Markl J., *Horożanna wielka l. o.*
W. Weissberg Ad., *w. p.*

55. Pow. Rzeszowski.

D. Danielski J., *Rzeszów l. p.*
Sciborowski K., » *l. p.*
Bujniewicz Jak., *Rzeszów l. k. i k. ch.*
Dornfest Izyd., *Rzeszów.*
Elsner Józef, » *s. szp.*
Fiałkowski W., » *l. k.*
Herz Em., »
Hopfen Samuel, »
Jabłoński Stan., » *pr. szp.*
Kalman Józ. L., »
Koepel Henr., »
Kraus Herm., »
Nieć Teofil, »
Strasser Efraim, »
Teller Józef, » *l. m.*
Zagórski Ad., »*p. sz. l. m.*
Grossek Zenon, *Głogów l. o.*
Sieniewicz Mich., *Błażowa l. o.*
Solecki J., *Tyczyn.*
Wachowicz J., » *l. m.*
C. Bernfeld Leon, *Tyczyn.*
Herzum Józ., *Głogów.*
Reiner Iz., *Rzeszów.*
W. Skuciński J., *s. w. p.*
Dziurzyński J., *a. w.*

56. Pow. Samborski.

D. Sobolewski Fr., *Sambor s. l. p.*
Biegelmayer Alf., » *p. s. i l. m.*
Chrząszczewski W., » *s. sz.*
Ciuk Aleksander, »
Klauber Adolf, »
Markiewicz Henr., »
Ortyński Włod., »
Winogradzki A., »
Dreifach Izydor, *Łąka l. o.*
C. Bardasch Maur., *Sambor.*
W. Federowicz W., *w. p.*

57. Pow. Sanocki.

D. Jabłoński J., *Sanok s. l. p.*
Stangenhaus A., » *a. s.*
Drewiński M., » *l. f.*
Edelheit Zygm., »
Krynicki Józ., » *l. m.*
Pajączkowski W. » *p. s.*
Samer Salomon, » *s. sz.*
Zaleski Karol, » *l. w.*
Bielecki Ign., *Rymanów l. o.*
Eisenstein J., »
Galant Józef, *Zagórz l. k.*
Scharf Jak., *Bukowsko l. m.*
C. Atlas Sal., *Sanok (dent.).*
W. Szczerba Jan, *w. p.*

58. Pow. Skałacki.

D. Lubowiecki J., *Skałat k. s.*
Gottfried Mojż., » *l. m.*
Mises Izyd., »
Sereth Izyd., *Grzymałów.*
Wojtkowski Jan, » *l. m.*
Dawid Sal., *Podwołoczyska.*
Świderski Bruno, »
Türkel Samuel, » *l. m.*
Pilecki Z., *Tarnoruda l. o.*
Ausobsky J., *Touste l. o.*
C. Berger E., *Zadniszówka.*
Metall I., *Podwołoczyska.*
W. Serwa Józef, *w. p.*

59. Pow. Śniatyński.

D. Werner K., *Śniatyn s. l. p.*
Kaczyński St., » *a. s.*
Ciszka Edmund, » *pr. szp.*
Margulies Wolf, » *l. k. ch.*
Mehrer Izydor, » *l. m.*
Rosenberg S., » *s. szp.*
Lic F., *Zabłotów a. s. i l. f. t.*
Rosmarin J. M., *Zabłotów l. k.*
Krański Jul., *Rożnów l. o.*
W. Janowicz Stef., *s. w. p.*

60. Pow. Sokalski.

D. Głowiński W., *Sokal l. p.*
Jajus Miron, *Sokal l. m.*
Łuszczkiewicz J., *Sokal p. s.*
Urech Marek, »
Maciejowicz S., *Waręż l. o.*

D. Kamiński J., *Tartaków l. o.*
Frostig Henr., *Bełz l. m.*
Siewierski P. »
Lichtgarn D., *Krystynopol.*
Wachnianin J., *Krystynopol l. m.*
C. Blum Zygmunt, *Bełz.*
Pordes Sal., *Krystonopol.*
Starwer M., »
W. Eitelberg Br. *w. p.*

61. Pow. Stanisławowski.

D. Gołębiowski K., *Stanisławów l. p.*
Chołowiecki L., *Stanisławów.*
Dawidowicz E., *Stanisławów.*
Dobrucki G., *Stanisławów s. szp.*
Drzewicki S., » *l. m. i k.*
Goldhaber J., »
Hacker D., » *l. k. ch.*
Kopaczyński W., » *l. z. k. i k. ch.*
Krasowski S., » *pr. szp.*
Kreutz J., » *(okulist).*
Lachawiec A., »
Majewski J., » *l. k.*
Mondschein M., »
Ostafiński M., »
Ochsenhorn M., »
Opolski Jan., »
Perlmutter A., »
Raczyński A., » *(dent.).*
Richter A. »
Rosenbaum J., »
Rubinstein J., » *l. k. ch.*
Stefanicki J., » *(dent).*
Stenzel B., » *l. m.*
Wittels J., *Knihinin wieś l. g.*
Wnękowicz St., *Stanisławów.*

D. Żukowicz Aleks., *Stanisławów l. k.*
Balko St., *Knihinin wieś l. o.*
Stock Jak., *Halicz l. o.*
Zins Klem., » *l. m. i k.*
Zaleski K., *Maryampol l. o.*
C. Grader M., *Stanisławów.*
Löwner A., » *(dent).*
Pomeranz L., »
Rosenbaum M., »
W. Grodecki Miecz., *w. p.*

62. Pow. Staro-Samborski.

D. Małaczyński R., *Stary Sambor k. s.*
Salzmann J., *Stary Sambor.*
Frucht M., *Chyrów.*
Meżyk J., » *l. z. Jez.*
Kędzierski W., *Topolnica l. o.*
Langbank B., *Starasól l. o.*
Rawski A., *Łopuszanka l. prz. k.*
C. Obuszkiewicz St., *Stary Sambor l. m.*
W. Orzechowski Mar., *w. p.*

63. Pow. Stryjski.

D. Serkowski B., *Stryj s. l. p.*
Antoniewicz W., »
Chalbanazy D., » *l. k.*
Czarnecki J., » *s. sz.*
Kiczałes J., »
Lippel Jakób., »
Löw Wojc., » *l. k. ch.*
Kowalski M., » *l. k.*
Frey. I. G., »
Serkowski W., »
Sołtysik M., » *pr. szp.*
Meisels Jul., »
Peczenik L., »
Schindler Iz., »
Eichel E., *Skole.*
Michalski W., *Skole l. m.*
Mironowicz K., » *l. s.*
Rappaport O., *Synowódzko górne l. o.*
C. Rosenberg Nach., *Stryj.*
Temple D., *Stryj l. m.*

C. Kräuterblüth Jak., *Skole.*
W. Smoluchowski Jan., *w.p.*

64. Pow. Strzyżowski.

D. Kurasiewicz J., *Strzyżów k. s.*
Patryn J., *Strzyżów l. k.*
Szczepański T., *Strzyżów l .k. ch.*
Taub Sam., *Strzyżów.*
Zawisza A., *Czudec l. m.*
Natter W., *Frysztak l. k. i o.*
C. Spiegel M., *Frysztak l. m.*
W. Pilch Antoni, *w. p.*

65. Pow. Tarnobrzeski.

D. Momidłowski W., *Tarnobrzeg l. p.*
Orzechowski L., *Tarnobrzeg l. m. i k.*
Verstaendig Eliasz, *Tarnobrzeg l. m.*
Dumaire W., *Rozwadów l.k.*
Hochstim A., » *l. m.*
Radziński K., »
Kuźniar W., *Grebów l. o.*
Meller J., *Baranów l. m.*
Stanowski Z., *Radomyśl l. o.*
C. Helmann T., *Tarnobrzeg.*
W. Zagórski St., *w. p.*

66. Pow. Tarnopolski.

D. Gładyszowski E., *Tarnopol l. p.*
Michalik J., *Tarnopol k. s.*
Birkenfeld Ch., »
Eckhardt Józef, *Tarnopol p. s. l. k. ch.*
Frisch Jul., *Tarnopol l. k.*
Gold Jakób, »
Grabowski A., »
Isterewicz S., »
Kowenicki W., »
Leiblinger I., » *s. l. m.*
Lustig H., »
Münzer M., » *l. k. ch. i k.*
Ochsenhorn Ch., »
Rappaport S., »
Rehan L., »
Rosenfeld A., » *p. s. izr.*
D. Świstuń A., *Tarnopol.*
Topolnicki J., » *s. sz.*
Weissberg Z., »
Witoszyński W., » *l. m.*
Brudziński L., *Mikulińce l. o.*
Roller B., *Mikulińce l. m.*
Rosenmann O., *Mikulińce l. k. ch.*
Selzer Z., *Czerniechów l. o.*
C. Planer J., *Tarnopol.*
Stein Adolf., » *(dent.).*
W. Doetsch Fr., *w. p.*

67. Pow. Tarnowski.

D. Dzikowski Z, *Tarnów s. l.p.*
Ader Antsch., »
Better Izrael, »
Eberson M., »
Fööbus Izrael., »
Glaser Leop., »
Kowalski H., »
Metzger Jan, »
Ozimek Stan., »
Pilzer Herm., » *l. m.*
Rogalski Wł., » *pr. sz.*
Schützer Leon, » *l. sz. i.*
Skowroński W., »
Stronczak K., » *s. sz.*
Trammer A., »
Walczyński J., » *l. m.*
Zbigniewicz J., »
Kalisz Al., *Tuchów l. m.*
Starachowicz J., *Ryglice l.o.*
W. Szydłowski Z., *s. w. p.*
Cielenkiewicz Emil, *w. p.*

68. Pow. Tłumacki.

D. Litwinowicz O., *Tłumacz s. l. p.*
Hovurka Antoni, » *l. f. m. i k. ch.*
Weinreb S., *Tłumacz.*
Blumenblatt L., *Tyśmienica l. k.*
Laskiewicz J., *Niżniów i. k. i o.*
Pertak M., *Ottynia l. k. i o.*
Scherp D., »
Sakler E., *Tyśmienica l. f.*
W. Przykopa R., *w. p.*

69. Pow. Trembowelski.

D. Jastrzębski A., *Trembowla k. s.*
Olpiński J., *Trembowla l. k.*
Deutsch Z., »
Feuerstein L., *Budzanów l m.*
Bryliński J., *Janów l. o.*
Mrazek Br., *Struszów l. o.*
C. Hrazdilek E., »
Neustein J., *Trembowla l. m.*
W. Hiolski Wł., *a. w.*

70. Pow. Turczański.

D. Stasina A., *Turka a. s.*
Reich S., » *l. m.*
Zadurowicz E., » *l. o. i szp.*
Zadurowicz B., » *l. prz. k.*
Goldberg W., *Beniowa l. prz. k.*
Jüngst W., *Boryńa l. o.*
W. Bardach Z., *w. p.*

71. Pow. Wadowicki.

D. Zawadziński, *Wadowice s. l. p.*
Jarocki P., *Wadowice a. s.*
Bukowski A., » *p. s.*
Opydo Fr., » *l. k.*
Zędzianowski Stan., *Wadowice l. m.*
Landau Sch., *Andrychów.*
Wróblewski W., » *l. o.*
Zborowski Józ., »
Ligęza J., *Lanckorona l. o.*
Lewandowski J., *Tłuczan.*
Grzybowski S., *Zator l. zk.*
Tarchalski J., » *l. o.*
Nikliborc J., *Zebrzydowice.*
C. Erychleb Jan, *Kalwarya.*
Weczerka A., *Wadowice.*
W. Fergesslich L., » *w. p.*

72. Pow. Wielicki.

D. Kownacki J., *Wieliczka l. p.*
Kazrlik M., » *l. s.*
Podobiński A., » *l. m.*
Steiner Stan., » *st. l. s.*
Spitzel Jakób, »
D. Białkowski W., *Dobczyce l. o.*
Teufel Sal., *Dobczyce.*
Breyer S., *Gdów.*
W. Hirsch., *w. p.*

73. Pow. Zaleszczycki.

D. Dolnicki C., *Zaleszczyki k. s.*
Blutreich Izaak, » *l. m.*
Sołowski Jan, » *p. sz.*
Rosen Abr., » *s. sz.*
Gilnreiner M., *Uścieczko l. o.*
Hendrychowski S., *Tłuste.*
Jeger J., *Tłuste l. m.*
C. Reischer I., *Zaleszczyki l. m.*
W. Wagner St., *w. p.*

74. Pow. Zbarazki.

D. Fuchs Leon, *Zbaraż l. p.*
Baczyński E., » *a. s.*
Berger Mich., » *l. m. i sz.*
Biliński Wł., »
Drozdowski W., *Nowe Sioło l. o.*
C. Mantel Maur., *Zbaraż.*
W. Horodnicki Mik., *w. p.*

75. Pow. Złoczowski.

D. Coghen A., *Złoczów l. p.*
Szaynowski W., » *k. s.*
Bendel Sam., » *l. k.*
Gold Józef, »
Heyne Bol., » *l. m.*
Jarosz W., » *p. s.*
Mazanek J., »
Paulo Al., » *l. k. ch.*
Wysocki Al., »
Zaleski Eust., » *em. s. l. p.*
Laufer M., *Gołogóry l. o.*
Malsburg H., *Biały kamień.*
Pollaschek Fr., *Olesko l. o.*
Łopatyński J., *Pomorzany l. m.*
Skórski M., *Zborów l. m.*
Sturm Leon, »
C. Aderschläger I., *Biały kamień.*
Deutsch H., *Złoczów l. m.*

C. Bienenwald S., *Sasów*.
Hirschorn F., *Jezierna*.
Petersil J., *Zborów l. m.*
W. Serwacki M., *w. p.*

76. Pow. Żółkiewski.

D. Opieński J., *Żółkiew l. p.*
Drzymalik S., » *l. m.*
Muszkiet K., » *p. s.*
Wachs M., » *s. sz.*
Wyrzykowski K., *Żółkiew s. sz.*
Finkel H., *Kulików l. o.*
Newestiuk J., *Mosty wielkie l. gm.*
Olejnik M., *Mosty wielkie.*
C. Elner Sal., *Żółkiew zast. l. m.*
W. Urich Leop., *w. p.*

77. Pow. Żydaczowski.

D. Kondratowicz A., *Żydaczów a. s.*
Grabscheid D., *Żydaczów l. g.*

D. Mihowicz B., *Rozdół.*
Rawski Tad., » *l. s.*
Waligórski C., *Drohowyż l. zakł.*
Gozdecki J., *Żórawno l. o.*
Roth Sal., » *l. g.*
Krzyształowicz Aug., *Mikołajów l. g.*
C. Wehrn L., *Mikołajów.*
W. Nowak J., *w. p.*

78. Pow. Żywiecki.

D. Bąkowski T., *Żywiec l. p.*
Fonferko A., » *s. sz.*
Idziński Wikt., » *pr. sz.*
Seidler Ant., » *l. k.*
Blumenfeld Joa., *Zabłocie.*
Schmetterling A., »
Gawlik J., *Sucha l. sk. i k.*
Nowak Wład., *Węgierska Górka.*
Wieselman J., *Slemień.*
Nieć Jul., *Milówka.*
C. Klein A., *Rajcza l. sk.*
W. Dalkiewicz Miecz., *a. w.*

Lekarze Polacy, I. w księstwie Cieszyńskiem.

A) Pow. Bielski.

D. Offner E., *Bielsk.*
Jekeles, *Bystra.*
Rybak Leon, *Strumień.*
Pick Lud., »
Czop J., *Jaworze.*
Hoeflich, *Dziedzice.*

B) Pow. Cieszyński.

D. Wieluch J., *Cieszyn.*
Tyszkiewicz W., »
D. Sikora J., *Jabłonków.*
D. Hnatyszak A., *Trzyniec.*

C) Pow. Frysztacki.

D. Knapczyk A., *Bogumin miasto.*
Dobija F., *Bogumin dworzec.*
Miszke K., *Frysztat.*
Olszak W., *Karwina.*
Michalik St., *Rychwałd.*
Kłuszyński H., *Piotrowice.*
Buzek J., *Dąbrowa.*
Silbiger B., *Stonawa.*

II. w Ostrawie morawskiej.

D. Bernhang A., *Ostr. mor.*
Himmelblau J., » »
Kunicki R., » »
Seidl W., » »
D. Dyński H., *Przywóz ad Ostr. mor.*
Rogoyski Stan., *Witkowice ad Ostr. mor.*

Alfabetyczny spis lekarzy

wraz z datą i miejscem uzyskania dyplomu lekarskiego.

OBJAŚNIENIE: *Pierwsza liczba przy nazwisku oznacza powiat.*
Kr. *oznacza* **Kraków.**
L. » **Lwów.**
Druga liczba oznacza rok otrzymania dyplomu.
Jeśli nie podano miejsca, dyplom uzyskanym został w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.
W. oznacza Wiedeń.

Acker S. 26.
Ackermann A. **Kr.** 1894.
Ader A. 67. *W.* 1894.
Adler A. **L.**
Adlerstein A. 27.
Agathstein J. 5. 1896.
Albinowski A. **Kr.** 1902.
Allerhand **L.** 1902. L.
Altmann Z. 5.
Ameisen M. 42. 1894.
Antoniewicz W. 63.
Arnold W. **L.** 1890.
Aronsohn I. **Kr.** 1895.
Aronsohn S. 46. 1881.
Aschkenazy Z. **L.** 1886.
Atlas J. 21.
Auerbach E. **L.** *W.* 1885.
Auerhahn W. 22. *W.*
Aufrecht O. 6. *W.*
Ausobsky J. 58.
Axentowicz **L.** 1898.

Baczyński A. 48. 1900.
Baczyński E. 74. *W.*
Baczyński T. **Kr.** 1902.
Bader **L.** 1902.
Balicki S. 19.
Balko S. 61.
Bałłaban T. **L.** *Grac* 1890.
Bannet A. **Kr.** 1898.
Barański **L.** 1894.
Baraniecki R. 30. 1893.
Barącz R. **L.** 1881.
Barącz I. 36. 1890.
Barbag H. 49. *W.*
Barban Chaim. 8.
Barzycki J. **L.** 1866.
Baschkopf J. **Kr.** 1888.
Baumbach **L.** 1900. *W.*
Baurowicz A. **Kr.** 1892.
Bażant W. 30. *Praga.*
Bądzyński S. **L.** 1895.
Bąkowski T. 78.
Beaurain K. 43. 1896.
Beck A. **L.** *1890.*
Bednarski A. **L.** *1894.*
Bednarski J. 11. *1895.*
Bednarski J. 42.
Bełzowski M. 6.
Bendel S. 75. 1891.
Benoni F. 9. 1893.
Bentkowski Z. 53. 1880.
Berezowski K. **L.** 1874.
Berger Marek. 7.
Berger M. 74. *W.* 1898.
Berggrün A. 11.

Berghof F. 61. *W.*
Bermann D. 17. *Praga.*
Bernaciński Kr. 1898.
Bernacki F. 7. 1882.
Bernadzikowski S. 7. 1885.
Berwid B. 16. 1897.
Bett M. L. 1883.
Better J. 67. 1900.
Białkowski W. 72. 1883.
Biber L. *1879. W.*
Bibring S. 40. *W.*
Bieczyński L. 1901.
Biegelmajer A. 56.
Bielański G. Kr.
Bielawski S. Kr. 1899.
Bielecki J. 57. 1888.
Bielewicz F. 18. 1890.
Bienenwald I. 19.
Bieńkowski W. L. 1885.
Bier L. Kr. 1896.
Bierer R. L. 1883. *W.*
Biesiadecki J. 24.
Biesiadzki A. 45. 1890.
Bikeles G. L. *W.* 1890.
Biliński Miecz. 40. 1893.
Biliński W. 74. 1895.
Billig E. 28. *W.* 1889.
Bilwin W. 4. 1900.
Birkenfeld Ch. 66. 1900.
Błachowski L. *Josefinum* 1874.
Blau L. 1868.
Blauer T. 54. *W.*
Blaustein J. 13. 1896.
Blasberg Maksym. Kr. 1899.
Blatteis J. Kr. 1860.
Blech B. 25. *W.* 1895.
Blumenfeld A. Kr. 1902.
Blumenfeld J. 78. 1882.
Blumenblatt L. 68.
Blumenthal J. 16. W. 1892.
Blutreich J. 73. *W.* 1891.
Bobek J. 10. 874.
Bobek W. L. 1901. *Pr.*
Bober J. 2. 1892.
Bobkiewicz H. Kr. 1884.
Bochenek A. Kr. 1898.
Bocheński K. L. 1898.
Boczar S. Kr. 1898.
Bodyński L. 1900. *W.*
Bogdanik J. 1. 1879.
Bogdański B. 40.
Bogdański W. L. 1872.
Bohosiewicz T. L. 1895.
Bohosiewicz T. L. 1885. *W.*
Borzęcki E. Kr. 1889.
Borzęcki Wł. L. 1898.
Bory J. 50. *W.*
Borysiewicz W. 2.
Bossowski Al. Kr. 1887.
Brand L. Kr. 1898.
Brandman A. 22.
Braun A. 17.
Braun S. Kr. 1884.
Breiter L. 1898.
Breyer St. 71.
Brill K. 24. 1892.
Brill M. L. 1900. L.
Brochocki T. 37. 1899.
Bross Leon Kr. 1899.
Browicz T. Kr. 1872.
Brudzewski K. Kr. 1893.
Brudziński L. 66.
Bryliński J. 69. 1894.
Bubeniczek F. 10. *Josefinum* 1870.
Budzynowski W. 1898.
Bujalski M. 21.
Bujwid O. Kr. 1884.
Bujniewicz J. 55. 1887.
Bukowski A. 71. 1886.
Bukowski P. 28. 1895.
Bund Marek. L. *W.* 1898.
Burzyński A. L. 1900.
Buzdygan M. Kr. 1882.
Bylicki W. L. 1871.

Cercha M. Kr 1887.
Cetnarowski E. Kr. 1902.
Chalbanazy A. 63. 1899.
Chądzyński J. L. *Paryż* 1855.
Chilewski A. 42.
Chlumsky V. Kr.
Cholewicz F. Kr. 1882.
Chołowiecki 61. 1897.
Chomin A. L. 1889.
Choróbski S. 47.
Chotiner J. Kr. 1900.
Chramiec A. 43. 1885.
Chrząszczewski. 55. 1886.
Chuderski 8. 1901. L.
Chwalibóg H. 42.
Chwistek Br. 43. 1883.

Ciechanowski Kr. 1894.
Ciechański A. 48.
Cięglewicz S. 24. 1876.
Ciepielowski K. 28.
Cieszewski Wł. 40. 1895.
Ciszka E. 59. 1894.
Ciuk A. 56. *W.*
Coghen A. 75.
Cwiklicer L. 15. 1878.
Cybulski N. Kr. *Petersburg* 1880.
Cybulski Teod. Kr.
Cymbler W. 37. 1888.
Czaczkowski J. L. 1896.
Czaplicki T. L. 1900.
Czapliński W. 34. 1897.
Czarnecki J. 63.
Czarnik S. L. 1893.
Czaykowski A. Kr. 1898.
Czerkawski J. 27.
Czernecki W. L. 1900.
Czerny E. Kr. 1895.
Czerwiński K. 2. 1894.
Czyżewicz A. L. *W.* 1865.
Czyżewicz A. jun. L. 1900. L.
Czyżewicz W. 23.
Czyżyk F. 1.

Dach L. 1897.
Dadlez J. 51. 1883.
Damański E. L. 1902.
Damm L. 1902. L.
Damski W. 11. 1884.
Danielski J. 55.
Dattner H. Kr.
Dawid M. 25.
Dawid S. 58. *W.* 1892.
Dawidowicz E. 61.
Daum L. 1902. L.
Dębicki K. L. 1872.
Deisenberg A. 14.
Dekański S. L. 1891.
Dembowski M. 46.
Deutsch Z. 69. *W.* 1894.
Dietzius A. 23. *W.* 1878.
Dika H. 46. 1896.
Długosz Z. 8. 1896.
Dłuski K. 43. 1899.
Dłuska M. 43.
Dobiński W. L. 1872.
Doboszyński L. 30. 1896.
Dobrowolski S. Kr. 1897.
Dobrucki 61. 1896.
Dobrzański S. 48.
Dobrzyński J. 11. 1897.
Doliński E. L.
Doliński M. 48. 1895.
Dolnicki C. 73.
Domański S. Kr. 1868.
Dorfner M. Kr. 1902.
Dornfest J. 55. *W.* 1892.
Dorożyński J. 52.
Dortheimer St. 1. 1900.
Dortort Ch. 2.
Drahokoupil G. L. *Praga* 1898.
Dreifach I. 56. *W.* 1891.
Drewiński M. 57. *W.* 1879.
Droba St. Kr. 1896.
Drożdż B. Kr. 1880.
Drzewicki S. 61.
Drzymalik S. 76. *W.* 1879.
Dudziński J. 42. 1899.
Dukiet J. L. 1874.
Dujanowicz 7. 1897.
Dulęba 35. 1889.
Dumaire W. 65. 1881.
Dundaczek F. Kr. 1899.
Dura S. 11. 1874.
Durst A. L. *W.* 1887.
Dwernicki S. 17. 1862.
Dworzański K. 1. 1865.
Dybuś-Jaworski L. 1899.
Dziembowski J. 42. 1877.
Dziewoński W. 1. 1897.
Dzikowski Z. 67.

Ebers H. 42. 1881.
Ebersohn M. 67. 1880.
Eckhard J. 66. *W.* 1872.
Edelheit 57. *W.* 1890.
Egre J. L. 1900.
Ehrenpreis E. Kr. 1899.
Ehrlich D. L. *W.* 1889.
Ehrlich H. 48. *W.* 1896.
Eichel E. 63.
Eichhorn F. Kr. 1881.
Eisenstein I. 57.
Eisenberg F. Kr.
Eliasiewicz Z. 17. *W.* 1893.
Eliasz S. L. 1893.
Elektorowicz E. L. 1879.

Elsner J. 55. 1891.
Engländer B. Kr. 1899.

Falk K. 8.
Fechter T. 23. 1894.
Feldmann M. 23. *W.* 1890.
Feller A. 10. *W.* 1896.
Fels I. L. *W.* 1897.
Ferensiewicz M. 4. 1892.
Festenburg E. L. 1867.
Feuerstein I. L. 1893.
Feuerstein H. 17. *W.*
Feuerstein Łaz. 69.
Feuerstein N. L. *W.* 1895.
Fiałkowski L. L. *W.* 1880.
Fiałkowski N. 55. 1883.
Fibich S. L. 1895.
Filewicz J. 42.
Filimowski L. Kr. 1902.
Filipkiewicz S. Kr. 1880.
Finkel H. 76. *W.*
Fleszar J. 33. 1880.
Flis Kaz. Kr. 1896.
Fox J. 36.
Foebus I. 67.
Fonferko A. 78. 1900.
Förster M. 8. *W.* 1897.
Frank A. 37. 1894. *W.*
Franke M. L. 1900.
Fraenkel J. 3. *W.* 1890.
Fraenkel H. L. *W.* 1893.
Fränkel H. Kr.
Frankowski W. L. 1890.
Frączkiewicz J. Kr. 1901.
Frauenglas M. 48.
Frey I. 63.
Friedländer M. 17. *Praga.* 1892.
Friedberg J. 6.
Friedmann H. 17. *W.*
Friedmann M. L. 1895. *W.*
Friedman L. Kr. 1898.
Friedwald A. 23. *W.* 1875.
Frisch J. 66. *Praga.*
Frisch Jul. L. *W.* 1892.
Frommer Kr. 1898.
Frostig H. 60. *W.*
Fruchtmaun F. L. *W.* 1896.
Frucht M. 62. *W.* 1897.
Frühling M. 18. 1891.
Frydmann Z. 18.

Fuchs S. L. 1889.
Fuchs L. 74.
Fürbek L. Kr. 1899.

Gabryszewski A. L. 1887.
Gabryszewski T. 2.
Gaik J. 43. 1893.
Galant J. 57. 1886.
Gałuszka J. 39. 1895.
Gansl L. 1900. *Graz.*
Garbusiński S. 14. 1893.
Gawałkiewicz L. 42. 1870.
Gawlik J. 43. 1894.
Gawlik J. 78. 1864.
Gawlikowski St. 27.
Gąsiorek F. 3. 1884.
Gąsiorowski N. L. 1901. L.
Gąsiorowski S. 36. 1899.
Georgeon L. Kr. 1902.
Gertler N. Kr. 1893.
Gerzabek 22. 1898.
Gettlich A. Kr. 1897.
Gilnreiner M. 73. *W.*
Gizelt A. L. 1902. L.
Glaser L. 67. *W.* 1855.
Glicksmann St. 10.
Gliński K. Kr. 1898.
Gluziński A. L. 1880.
Gluziński L. L. 1882.
Glücksmann L. 6. 1867.
Głaczyński W. 29. *W.*
Gładyszowski E. 66.
Głowacki B. L. *W.* 1860.
Głowiński W. 60.
Głuszkiewicz W. 40. 1896.
Gnoiński M. 34. 1899.
Godlewski E. Kr. 1899.
Godlewski M. Kr.
Godłowski A. 37. 1894.
Gogulski J. Kr. 1898.
Gold J. 75. *W.* 1890.
Gold J. 66. *W.* 1894.
Goldberg H. Kr. 1897.
Goldberg W. 70.
Goldberger I. 46. 1893.
Goldhaber I. 61. *Josephinum.*
Goldhaber M. 30.
Goldstaub B. 23.
Gólski St. Kr. 1900.
Gołąb J. L. *W.* 1897.
Gołębiowski K. 61.

Gońka A. L. 1883.
Gorner I. 51.
Gorski Ks. Kr. 1893.
Górka J. 11. 1900.
Górski C. 3. 1882.
Górski S. 15.
Gostyński J. L. *W.* 1873.
Gotfried M. 58. *W.*
Gozdecki J. 77.
Grabowicz W. Kr.
Grabowski A. 66. 1901. L.
Grabowski M. L. 1895.
Grabscheid M. 48. *W.*
Grabscheid 77. 1894.
Gracka J. L. 1887.
Graf J. L. 1901. L.
Grażyński E. Kr 1893.
Grek J. L. 1901. L.
Grodecki F. 43. 1879.
Groman L. 1900. *W.*
Gross K. L. *W.* 1863.
Grossek Z. 55. 1893.
Gruber N. 75.
Gruder F. L. *W.*
Gruszkiewicz L. 1900. L.
Grünhut B. Kr. 1898.
Grzybczyk S. 7. 1886.
Grzybowski Kr. 1898.
Grzybowski S. 71.
Gürsching L. 1903. L.
Güttelmacher H. L. 1901.
Gwiazdomorski J. Kr. 1879.
Gwozdecki T. 52. 1895.

Habicht K. Kr.
Hacker D. 61. 1896.
Haim L. L.
Halarewicz B. 52. *W.*
Händel A. 23.
Hammerschlag R. 43. 1888.
Haisig K. L. 1896.
Hamburger L. 1888. *W.*
Harasowski A. 40. 1897.
Hausvater J. 13. *W.* 1896.
Hanakowski W. 1. 1891.
Heftler N. 35. *W.* 1895.
Hendrychowski St. 73.
Henzel St. L. 1894.
Herman M. L. 1895.
Hernich F. 41. 1887.
Herscher I. 22.

Herz E. 55. *W.* 1892.
Herzig N. 34. 1892.
Hess E. 1. *W.* 1891.
Heszeles E. L. *W.* 1893.
Heyne B. 75. 1888.
Hiener A. 24. 1889.
Hirsch D. Kr. 1894.
Hirsch H. Kr. 1893.
Hirschler M. 10.
Hochbaum O. 11. 1894.
Hochstim A. 65. 1889.
Hoffner O. 17. *W.*
Hofmokl L. 1897.
Hojnacki W. L. 1892.
Hołobut T. L. 1900. L.
Hopfen S. 55.
Hordyński A. 8.
Hornung K. L. 1900. L.
Horoszkiewicz Kr. 1898.
Hovurka A. 68. *W.*
Hoyer H. Kr.
Hryniewicz T. 38.
Hryniewiecki J. 12.
Hulles J. 29. *W.*
Huppert J. L.
Hyżycki S. 49.

Idziński W. 78. 1888.
Ikałowicz K. 16. *W.* 1886.
Iłowiecki M. 33. 1888.
Isterowicz St. 66. 1899.
Iwański K. 58.

Jabłoński A. Kr.
Jabłoński J.
Jabłoński S. 57. 1875.
Jabłoński W. L.
Jaciów M. 51. 1894.
Jaciów T. 27. 1893.
Jahr Saul 25. 1900.
Jajus M. 60. *W.*
Jakliński L. 54.
Jakubowski A. 20. *W.* 1875.
Jakubowski K. L. 1902. L.
Jakubowski M. Kr. 1861.
Janaček L. 1894. *Praga.*
Janczy Fr. 7. 1895.
Janda F. L. *Josephinum.* 1862.
Janikiewicz St. 30. 1894.
Janiszewski T. 43.
Jankowski S. Kr. 1890.

Jankowski W. L. 1896.
Janowicz W. 2. *W.* 1894.
Jantsch L. 1888. *Praga.*
Jarecki T. Kr. 1902.
Jaremkiewicz M. 15. 1892.
Jarocki P. 71. 1892.
Jarosz W. 75. 1892.
Jasilkowski M. 2. *W.* 1892.
Jasieński W. Kr.
Jasiński A. 32. 1866.
Jasiński S. L. 1901.
Jasiński W. L. *W.* 1854.
Jastrzębski A. 69.
Jastrzębski J. 26.
Jastrzębski W. 23. 1889.
Jaszczurowski K. L. 1894.
Jaugustyn St. Kr. 1896.
Jaworski-Dybuś L. 1899.
Jaworski W. Kr. 1880.
Jaworski B. 29. 1880.
Jeger I. 73. *W.* 1895.
Jendl J. 20.
Jodłowski J. 57. 1876.
Jordan H. Kr. 1870.
Josse J. 44. 1895.
Junger J. Kr. 1880.
Junger M. 57. 1890.
Jung W. 6. *W.* 1895.
Jüngst W. 70. 1891.
Juras Kr. 1897.
Jurowicz J. Kr. 1868.

Kaczorowski B. L. 1887.
Kaczyński S. 59. 1894.
Kaczurba S. 48. 1898.
Kaden K. 39. 1886.
Kader Br. Kr. 1891. *Dorpat.*
Kadyj J. 24. 1886.
Kadyj H. L. *W.* 1875.
Kalach F. 6. *Praga.*
Kalisz A. 67. 1876.
Kalman J. 55. 1900.
Kamiński J. 60.
Kanafas O. 21. *W.*
Kanass L. 1881. *Peszt.*
Kantz 48. *W.* 1895.
Kapellner M. Kr. 1902.
Kapellner 17. 1896.
Kapelusz E. 1. *W.* 1889.
Kapper L. 1884. *Pr.*
Karabiński E 31.

Karaś A. 39. 1897.
Karpiński S. 35.
Kasparek L. 1895.
Katyński L. 18. 1891.
Kaufmann M. Kr. 1866.
Kaufmann O. Kr. 1894.
Kazrlik Mł 72. 1897.
Kędzior W. Kr. 1894.
Kędzierski W. 62. 1896.
Keller D. 48. *W.*
Keller R. 1. 1889.
Kepler P. 46. 1893.
Kibitz L. 51.
Kicki T. L. 1886.
Kiczałes I 63.
Kielanowski B. L. 1900.
Kijas B. 37. 1855.
Kijas T. 42. 1887.
Kikinger E. L.
Kirchen 29 *W.* 1880.
Kirkor M. Kr.
Kirschner A. Kr. 1874.
Kittner J. 5.
Klarfeld I. L. 1900. L.
Klauber A. 56. *W.* 1891.
Klecki K. Kr. 1891. *Dorpat. Kraków* 1893.
Klein L. 1879 *W.*
Klęsk 19. 1900.
Kleski A. 44.
Kluczyński Z. 7. *W.* 1890.
Kloysy H. L. *W.* 1897.
Kmietowicz F. 42. 1890.
Knauer 7. *W.* 1898.
Kobryński W. 29. *W.* 1887.
Kobylański A. L. 1891. *W.*
Kocay 32. 1885.
Koczyrkiewicz L. 1895.
Koepel H. 55. *W.* 1894.
Koerner E. 10.
Kohlberger 36. 1881.
Kohn M. 18.
Kolasiński A. 53. *Praga.* 1890.
Koller B. 66. *Josephinum.*
Kołączkowski J. 43. 1874.
Komorowski B. 31. 1891.
Komorowski C. Kr.
Koncowicz J. 50. *W.* 1878.
Kondratowicz A. 77.
Konera S. 12. 1898.
Kopaczyński W. 61.

Kopff L. Kr. 1880.
Korczyński E. Kr. 1868.
Korczyński L. Kr.
Korolik T. 22.
Korman J. L. *W.* 1891.
Kosterkiewicz F. 42. 1879.
Kosterkiewicz A. 16. 1894.
Kośmiński F. L. 1890.
Kossak L. L. 1878.
Kostanecki K. Kr. *Berlin* 1890.
Kosz K. 38.
Kotłowski S. 16. *W.*
Kowalewski E. 50.
Kowalski S. 3.
Kowalski M. 63.
Kowalski E. L. 1886.
Kowenicki A. S. 1895.
Kowenicki W. 66. 1895.
Kownacki J. 72.
Kozierowski E. 20.
Kozłowski B. 17. 1892.
Kozłowski M. Kr.
Kraft L. Kr.
Krański J. 59.
Krasucki. L. 1887.
Kraus H. 55. 1889.
Krauss A. 5. 1895.
Kramarzyński M. 14.
Kramarzyński K. Kr. 1877.
Krasowski St. 61.
Kretowicz W. 18. 1872.
Kretz B. L. *W.* 1883.
Kreutz J. 61. 1896.
Krobicki T. L. 1876.
Krokiewicz A. Kr. 1886.
Kronfeld H. 53. 1896.
Krongold W. Kr. 1874.
Kroo J. 10. *W.*
Kropaczek F. 32. 1890.
Kruk K. 34. 1877.
Królikowski J. Kr.
Kruszyński K. L. 1884.
Kruszyński W. L. 1897.
Kruszyński St. 36.
Krygowski T. L. 1890.
Krynicki J. 57. *W.* 1890.
Krzyszkowski J. L. 1897.
Krzyształowicz Ad. 16. *W.* 1868.
Krzyształowicz August. 77.
Krzyształowicz F. Kr. 1892.
Krzyżanowski E. 10. *W.*
Krzyżanowski K. L. 1888. W.
Kubisztal L. 1898.
Kucharski P. L. 1885.
Kuczera P. L. 1897. *Praga.*
Kuhn A. 17.
Kunzek H. L. 1894.
Kupczyk Kr.
Kurasiewicz J. 64.
Kurkiewicz St. Kr. 1896.
Kurowiec J. 26. *W.*
Kurzyniec W. 3. 1895.
Kutna S. 48.
Kuźniar W. 65. 1891.
Kwaśnicki A. Kr. 1876.
Kwiatkiewicz S. L. *W.* 1885.
Kwiatkowski B. St. Kr. 1896.
Kwiatkowski S. Kr. 1002.
Kwieciński M. 1. 1879.

Laberschek E. Kr. 1901.
Lachawiec A. 61.
Lachowicz Z. L. 1875.
Landau A. 47.
Landau F. L. *W.* 1888.
Landau S. 71. 1894.
Landau J. Kr. 1894.
Landau R. Kr. 1894.
Landau Z. Kr.
Landesberg M. 6. *W.* 1893.
Lang O. 39. 1894.
Langbank B. 62. 1894.
Langer J. 38. 1893.
Langie A. Kr. 1888.
Langsam 43. 1892.
Last S. 40. *W.* 1888.
Laszkiewicz A. 68. *W.*
Lanes S. 32.
Lateiner E. L. *W.* 1884.
Latkowski J. Kr.
Laufer M. 75.
Lax J. Kr. 1894.
Lebedowicz E. 38.
Lechowski W. 18.
Lechowicz. L. 1901. *W.*
Legeżyński W. L. *W.* 1890.
Lehmann. 42. 1889.
Leiblinger J. 66. *W.*
Leinkram M. Kr. 1902.

Lemberger I. Kr. 1898.
Lenartowicz J. Kr. 1902.
Lenartowicz R. 35. 1890.
Leńko Z. L. *W.* 1894.
Leszczyński R. L. 1901. L.
Lewandowski J. 71. 1965.
Lewicki S. L. 1898.
Lewicki R. Kr.
Lewicki Z. 29. *W.* 1891.
Lewin A. L. *W.* 1895.
Lewkowicz Ks. Kr. 1895.
Lic H. 9.
Lic F. 59.
Lichtgarn D. 60.
Lickendorf I. L. 1889. *W.*
Liebeskind Kr. 1897.
Ligęza J. 71.
Lilien N. L. *W.* 1892.
Link L. 1873. *W.*
Linsker J 52.
Lippel J. 63. 1891.
Lipski K. L. 1900. Graz.
Litwinowicz T. L. 1900. L.
Litwinowicz O. 68.
Litwinowicz O. L. 1901.
Lityński L. 48. *W.*
Loewy A. 41.
Longchamps L. 1878. *W.*
Loretański A. 37. 1868.
Löw B. 17. *W.*
Löw W. 63.
Lubowiecki J. 58.
Lukas A. L. *Praga.* 1871.
Luster L. Kr.
Lustig H. 66.
Lustig S. Kr. 1890.
Lustgarten L. Kr. *W.* 1870.
Lutyński L. 13. *W.* 1876.

Ładniewski S. L. 1883. *W.*
Ławrowski 41. *W.* 1897.
Łazarski J Kr. 1879.
Łepkowski W. Kr. 1890.
Łobaczewski A. Kr. 1899.
Łodziński W. 39. 1875.
Łodygowski J. I. 1898.
Łopaciński M. Kr. 1895.
Łopaczyński E. 24. 1893.
Łopatyński J. 75.
Łowczowski W. 7. 1891.
Łukasiewicz W. L. 1883.
Łukasiewicz W. 42. 1883.
Łuniewski S. 29.
Łuszczkiewicz J. 60.

Mach S. 23. 1895.
Mach A. 52.
Machauf W. 14. 1902.
Machek E. L. *W.* 1877.
Maciejowicz 60. 1897:
Maciąg A. Kr.
Macudziński W. 24. 1868.
Mączka T. Kr. 1876.
Madejski J. 48.
Mahl J. L. *Graz* 1874.
Majewicz E. 43. 1898.
Majewski Kaz. Kr. 1897
Majewski T. 3. 1895.
Majewski A. 61. 1894.
Majewski A. L. *W.* 1871.
Majewski Al. L. 1885. *W.*
Mallik J. 23.
Malinowski G. 31. 1891.
Maliszewski H. 36. *W.*
Malsburg H. 75. 1896.
Matzke H. Kr. *W.* 1884.
Małaczyński R. 62. 1892.
Mannheim M. 48. *W.*
Mang J. 9. 1899.
Mańkowski H. L. 1900.
Mańkowski K. 20. 1895.
Marcisiewicz F. Kr. 1883.
Maresch 29. *W.* 1891.
Margulies M. L. 1893. *W.*
Margulies W. 50. 1900.
Marischler J. L. 1894.
Markiewicz J. 35. 1898.
Markiewicz D. 49. 1894.
Markiewicz H. 56.
Markl J. 54. 1892.
Markstein W. 27. *W.* 1896.
Markowski J. L. 1900. L.
Mars A. L. 1875.
Marynowski J. 15. 1891.
Maszewski St. 39. 1898.
Mautendorfer L. 1866. W.
Mayer L. *W.* 1890.
Mauer M. 33. *W.*
Maurer Z. 34. 1901.
Mayzel T. Kr. 1879.
Mazanek J. 75. 1894.

Maziarski St. Kr. 1897.
Mehrer H. L. *W.* 1872.
Mehrer J. 59. *W.*
Meisels J. 63. *W.*
Meissels Z. 23. *W.* 1888.
Meller J. 65. 1894.
Mendlowski W. 49. 1895.
Mendelsburg H. Kr. 1880.
Merczyński E. L. 1871.
Merunowicz J. L. 1873.
Merunowicz R. L. 1900.
Merz A. Kr. 1898.
Meschel J. 1896. L.
Meth S. 24. 1892.
Metzger J. 67. *W.* 1852.
Mezki T. 53.
Mężyk J. 62.
Michalik Fr. 48. 1890.
Michalik J. 66. 1888.
Michalski W. 63.
Michl. L. 1901. Pr.
Miczulski J. 51.
Mieses I. 58. *W.* 1895
Mieses H. L. 1903. L.
Mięsowicz E. Kr. 1899
Michnik A. Kr. 1900.
Mihowicz Br. 77. 1894.
Mikołajski S. L. 1888.
Milewski T. 21.
Millet A. 14. 1891.
Mindes J. 17.
Mintz J. L. 1898. W.
Miodoński Fr. 1. 1893.
Mironowicz K. 63. *W.* 1874.
Misky E. 9.
Miszewski St. 36. 1899.
Moch J. 49. *W.*
Modrakowski J. L.
Mogilnicki 10. *W.* 1894.
Mohr D. 42. *W.* 1886.
Mojmir A. L. 1902.
Momidłowski W. 65.
Mondschein M. 61.
Moraczewska Z. L. 1900.
Moraczewski W. L. 1891. *Zurych.*
Mosing. L. 1896.
Mosler M. 6.
Mossoczy S. 10.
Mossor M. 47.
Mostowski St. Kr.

Moszkowicz J. L. *W.* 1882.
Mrazek B. 69. *W.* 1895.
Mukowicz E. L. 1887.
Murczyński W. Kr. 1895.
Murdzieński F. Kr. 1877.
Muszkiet K. 76.
Müldner J. 12. 1880.
Müller E. L. 1901.
Müller F. L. 1892.
Müller R. L. 1897.
Münz E. Kr. 1890.
Münzer J. L. 1899. *W.*
Münzer M. 66. *W.*
Mydlarski W. 45. 1890.

Nacht F. 10. *W.*
Madel R. 26. *W.* 1897.
Nartowski M. Kr. 1896.
Natter W. 64. 1886.
Nawrat S. 46. 1886.
Neuberger S. 4. *W.* 1901.
Neumann S. L. *W.* 1891.
Neusser G. 36. *W.*
Newestiuk J. 76. 1894.
Neymand S. 11. 1901.
Niemiłowicz W. L. 1887. W.
Nieć J. 78. 1900.
Nieć T. 55.
Nikliborc J. 71. 1896.
Nitsch R. Kr. 1899.
Niziołek P. 9. 1893.
Nodzyński B. 3. 1890.
Nowak Dyon. Kr. 1902.
Nowak Jul. Kr.
Nowak I. 16. *W.*
Nowak Wład. 78. 1895.
Nowicki W, L. 1902.
Nowotny Fr. Kr, 1897.
Nycz W. 1.
Nycz H. 7.

Obrzut A. L. 1881.
Obtułowicz F. L. 1874.
Ochsenhorn M. 61. *W.* 1881.
Ochsenhorn Ch. 66. *W.* 1892.
Offe I. 29.
Olejnik M. 76. 1890.
Oller. 48. 1896.
Olpiński J. 69.
Olszewski B. 42. 1889.
Opieński J. 76. 1888.

Opolski W. L. 1867.
Opolski J. 61.
Opydo F. 71. 1881.
Orski J. 25. 1889.
Ortyński 56.
Orzechowski J. 61. 1893.
Orzeł J. 34. 1881.
Ostafiński M. 61.
Oświecimski S. 3. 1875.
Owsiński J. Kr. 1901.
Ozga K. Kr. 1899.
Ozimek S. 67. *W.* 1886.
Ozarkiewicz E. L. *W.* 1888.
Ożarowski S. 51.

Pacyna J. Kr. 1900.
Pajączkowski W. 57. 1893.
Paklikowski B. L. 1901.
Palester H. 21. *W.* 1892.
Panek L. 1897.
Papée J. L. 1891.
Pancewicz J. 46. 1877.
Pareński S. Kr. 1868.
Pasiecznicki E. 40. 1900.
Patryn J. 64. 1883.
Paulo A. 75.
Pawlicki T. 30. 1879.
Pawluk B. 27. *W.* 1894.
Pęczenik L. 63. *W.* 1893.
Pelczar Z. 17. 1801.
Perlmutter A. 61.
Pertak M. 68. 1893.
Peters J. 16.
Pfau Ascher L. 1900.
Piasecki E. L. 1896.
Piasecki W. 43. 1871.
Piaskiewicz W. 29. 1880.
Piątkowski M. Kr. 1890.
Pieniążek P. Kr. 1874.
Piepes W. Kr.
Pietrzycki A. 3.
Pilecki Z. 58. 1896.
Pilewski O. L 1893.
Pilzer H. 67. 1890.
Piotrowski E. 12.
Piotrowski G. L. 1886.
Piotrowski S. Kr. 1897.
Piotrowski Tym. Kr. 1895.
Piórko A. 46. 1882.
Pisek W. L. 1879.
Pisek H. 46. 1895.
Pisarski T. Kr.
Plischke. L. 1900. Pr.
Pluciński M. Kr.
Płochocki T. 42. 1889.
Podlewski K. L. 1883.
Podłuski M. 16. *W.* 1872.
Podobiński A. 72. 1869.
Podsoński. L. 1895.
Pohorecki W. 22.
Polański St. 38. 1896.
Pollaschek Fr. 75.
Ponikło S. Kr. 1877.
Porajewski J. 35. 1897.
Pordes M. 48. *W.* 1874.
Porycki B. 52. 1894.
Potochajło J. 12.
Potok H. 45. 1896.
Poźniak M. Kr. 1896.
Praschil I. L. 1897.
Prebendowski S. 27. 1893.
Pretzel G. Kr. 1901.
Prus J. L. 1883.
Przesmycki J. 18. 1888.
Przybylski S. 23. 1900.
Przybylski S. Kr.
Przybyszowski 14. 1895.
Przysłopski J. 32. 1887.
Puchalski S. 15. *Insbruck* 1891
Puzon R. Kr. 1900.

Raczyński J. Kr. 1889.
Raczyński A. 61. 1897.
Radecki P. Kr. 1891.
Radziński K. 65. 1893.
Ramer S. 57. 1898.
Rapoport L. Kr. 1902.
Rappaport M. L. 1898. W.
Rapoport S. 66.
Rapaport O. 63.
Rapp L. L. W. 1890.
Rappaport S. L. 1879 W.
Rawski A. 62.
Rawski T. 77. 1896.
Rechen L. L. 1901. L.
Rehan L. 66.
Reich S. 70
Reichenstein M. L 1900.
Reik J. 41. *W.* 1896.
Reinhold J. L. *W* 1889.
Reinhold Z. L. *W.* 1892.
Reiss K 32. 1868.

Reiss W. L. 1898.
Reiss Wł. Kr. 1890.
Regiec J. Kr.
Reitzes D. L. 1805.
Rencki R. L. 1893.
Rentschner. L. 1902. L.
Richter A. 61. *W.*
Richter J 42. 1856.
Riedmüller B. Kr. 1895.
Rieser 11. 1890.
Riwczes. L. 1890 W.
Robel W. 35. 1892.
Rogalski W. 67.
Roicki A. L. 1870
Rokossowski W. 38. 1893.
Roller F 53. *W.* 1871.
Rościszewski E. 48 1886.
Rose E 51. 1897.
Rosen A. 73.
Rosenbaum U. sz.
Rosenbaum 61 1807.
Rosenberg O. 4.
Rosenberg J 59.
Rosenblatt E. Kr. 1878
Rosenblüth E. 12. *W.* 1889.
Rosenfeld A. 66. *W.*
Rosenheck S. 29. *W.*
Rosenmann O 66.
Rosenzweig L. L. *W.* 1872
Rosmarin J. 59.
Rosmarin H. 30.
Rosner Al. Kr. 1890
Rosner Ig. L. *W.* 1863.
Rosner J L. 1872.
Rosner M. 29.
Rossberger S. 23. *W.* 1889.
Roszko A. 21
Roth A. L. 1902. L.
Roth J 24. 1853.
Roth S. 77. *W* 1897.
Rożecki J. Kr. 1888.
Różański J. L. 1866.
Rubin A. L. 1901. L
Rubinstein J. 61. *W*
Rubinstein B. L. *W.* 1894.
Rubinstein N. 17.
Ruczka A. Kr.
Ruczka S. 48.
Rudnicki K. 14. 1881.
Ruff S L. 1895.
Rutkowski K. Kr.
Rutkowski Maks. Kr. 1892.
Rydel A. Kr. 1899.
Rydygier A. L. 1901. L.
Rydygier L. L. *Gryfia.* 1874.

Safian L. 22. 1897.
Salay 48. *Praga.* 1854.
Salpeter 47. *W.* 1896.
Sałaban L. 20. 1991.
Satkowski Z. Kr. 1894.
Sawicki A. 50. 1893.
Sawicki E. L. *W.* 1863.
Sawicki J. L. 1870. *Stras. i Krak.*
Sawczyński A. L. 1901.
Schaitter J. Kr 1883.
Schaff S. 52. *W.*
Schapira A. 6. *W.* 1891.
Scharf J. Kr.
Schein H. 43. *W.* 1870.
Schellenberg L. L. *Graz.* 1892.
Schenker A. 8,
Scherp D 68. *W.* 1896.
Schermant J. Kr. 1895.
Schindler I. 63.
Schlank M. 1. 1874.
Schmeidler L. 23. 1889.
Schmelkes M. L. 1892
Schmetterling A. 78. *W.* 1892.
Schmidt A. 3. 1898.
Schmidt F. 39.
Schmidt S. Kr. 1901.
Schoeffer F. 48. *Graz.*
Schöngut S. Kr. 1887.
Schneck K. 11. *W.* 1887.
Schneider G. L. 1897.
Schneider L. Kr. 1889.
Schneider N. L. 1900. L.
Schor. L. 1874. W.
Schramm H. L. 1880.
Schudmak A. Kr.
Schumann F. Kr. 1890.
Schutt E. L. 1898.
Schützer L. 67. 1890.
Schwarz A. Kr. 1887.
Sciborowski K. 34.
Seidler A 78. *W.* 1863.
Seidner A. 5. *W.*
Sekanina J. 16. *Josephinum.* 1872.

Seller I. 4. W. 1895.
Selzer J. L. 1892.
Selzer M. L. 1901. L.
Selzer Z. 66.
Seńkowski M. Kr. 1895
Senensieb I. L. 1902. W.
Serbeński W. L 1803
Sereth J. 58.
Serkowski B. 63.
Serkowski R. 40. 1895.
Serkowski Wł. 63.
Sędzielowski J. Kr. 1901.
Sędzimir C 25. 1896.
Sękiewicz F. 1896
Siedlecki J. 42. 1890.
Sielski S. L W. 1880.
Sieniewicz M. 55. 1892.
Siatecki K. 30.
Sieradzki W. L. 1894.
Siewierski P. 60
Silbermann L. 42. W. 1877.
Silberstein J. 29. W. 1888.
Silberstein J 50.
Silberstein J. Kr.
Silberstein S. L W. 1891.
Singer M. L. W. 1889
Skałkowski B. L. W. 1886.
Skibicki A. S.
Skobel S. Kr. 1872.
Skomorowski J. 30. W.
Skórkowski J. 11. 1898.
Skórczewski B. Kr. 1876.
Skórski M. 75.
Skórski W. Kr.
Skowroński W. 67 1874.
Slączka A.
Slęk F. L. 1897.
Sliwiński M Kr. 1879.
Slosarczyk A. 1. 1886.
Słapa W. Kr. 1891.
Służewski K. 39. 1895.
Smitowski M. L.
Smolarski W. Kr. 1894.
Smolarski Z. 48.
Smorągiewicz K. 46. 1889.
Smyczyński J. 50.
Sniežek L. 54. 1890.
Sobelsohn Efr. L. 1901. L.
Sobieszczański L. 4. 1894.
Sobolewski F. 56.
Sochacki Leon. 12. 1894.
Sochanik St. 8.
Sochański J L. 1886.
Sokal Jak. L. 1902. L.
Sokal M. 10. W.
Sokołowski H. Kr. 1886.
Solecki J. 55. 1890.
Sołowski J. 73. 1880.
Sołowij A. L. 1884.
Sołtysik M. 63. 1895.
Sołtysik. L. 1898.
Sołtysik S. 6.
Soniewicki T. 5. 1893.
Spalke Z. L. 1893.
Spira R. Kr. W. 1880.
Spitzel J. 72. 1886.
Spitzer J. L. 1887. W.
Springer N. L. 1873. W.
Sroczyński J. 1. 1895.
Stachiewicz T. L. 1885.
Stablewski W. 30.
Stahr E. Kr. 1895.
Stangenhaus 57. 1894.
Staniszewski J. 31. 1895.
Stankiewicz F. L. 1895.
Stankiewicz. Kr. 1896.
Stanko W. 67.
Stanowski K. 36. 1891.
Stanowski Z. 65. 1898.
Starachowicz J. 97. 1891.
Stasina A. 70.
Stauber S L. W. 1894.
Starzewski J. L. 1894.
Stefanicki J. 61.
Stein M 52. W. 1897.
Steinberg B. Kr.
Steiner S. 72 1886.
Stenzel B 61.
Sternberg J. 37. 1893.
Steuer A. 1 W. 1894.
Steuermark Z. Kr
Stock J. 61. 1899.
Stoeckl. 13. W.
Stoklassa J. 13 1886.
Stokłosiński F. 51.
Stopczański A. Kr. W. 1858.
Stopczański J. Kr. 1902.
Strasser E. 55.
Stroynowski E. L. W. 1873.
Stronczak K. 67.
Strumiński A. 6.
Strycharski J. 32. 1900.

Stupnicki W. 27. *W.*
Sturm L. 75. *W.* 1894.
Sumorok K. 29 1896.
Surzyckl J. Kr. 1885.
Supiński E. Kr. 1896.
Süsskind A. Kr. 1889.
Süsswein. 48.
Swiątek W. 46. 1872.
Swiątkiewicz M. L. 1886.
Swiątkiewicz J. L. 1899.
Swiątkowski S. L. 1897.
Swieżawski L. 18.
Swiderski B. 58. *W.* 1873.
Swistuń A. 66.
Switalski M. L. 1897.
Syrop J. Kr. 1894.
Szajna J. 40.
Szamed J. 19.
Szarkowski 49. 1896.
Szaynowski Wł. 75.
Szczepański W. 24.
Szczepański T. 64. 1867.
Szczepański R. L. 1899.
Szczurkowski S. L. 1900. L.
Szewczyk J. Kr. 1862.
Szostkiewicz K. 53.
Szostkiewicz S. 28. 1885.
Szpilmann J. L, 1883. W.
Szponder W. 19. 1879.
Szpringer K. 48.
Szwarc J. Kr. 1900.
Sztembarth C. L. 1883.
Szulisławski R. L. 1890.
Szuszkiewicz P. L. 1872.
Szydłowski Z. L. 1888.
Szymański H. L. 1886.
Szymkiewicz K. Kr. 1883.
Szymonowicz W. L. 1893.
Szyszkowski W. 48. *W.* 1874.

Tarchalski J. 71. 1880.
Tarnawski A. 30. 1877.
Taub S. 64. 1895.
Tatarczuch W. L. 1877.
Teichmann A. Kr. 1896.
Teitelbaum M. S. *W.*
Teller J. 55. 1894.
Tempka M. Kr. 1902.
Tenner J. 17. *W.*
Teodorowicz T. 61.
Terenkoczy L. 1883. *W.*
Terlecki A. 52. *W.*
Teufel S. 72.
Tiegermann Em. 17. *W.*
Tokarski F. 24.
Tokarski St. Kr. 1894.
Topolnicki J. 66.
Torczyński T. Kr. 1890.
Trammer A. 67. *W.* 1891.
Trelski M. 49. 1896.
Trembecki H. Kr. 1898.
Trybulec F. 48.
Trzaskowski B. 22. 1887,
Trzcieniecki K. L. *Graz.* 1887.
Trzciński B. 48. 1894.
Trzciński P. 53. 1896.
Trześniowski R. 36. 1897.
Tryniecki B. 33. 1896.
Turnheim H. 23.
Turteltaub S. 35.
Turzański G. 23. 1887.
Tuszyński F. Kr.
Türkel S. 58. *W.* 1896.
Tworowski Ign. 17.
Tylka W.
Tyszecki T. Kr.
Tyszkowski L. 54.

Uchacz B. 39. *W.* 1877.
Udziela M. 48. 1888.
Uhma Cz. L. 1891.
Uranowicz T. 8. 1877.
Urbanik R. Kr. 1898.
Urech 60 *W.*
Uromski H. Kr. 1896.
Ustrzycki J. 6. 1895.

Verstaendig J. 65.
Vincenz A. 44 *W.*

Wachholz L. Kr. 1890.
Wachnianin J. 60. 1895.
Wachłowski. L. 1900. W.
Wachowicz I. 55.
Wachtel A. L. 1884.
Wachtel Z. Kr. 1893.
Wachtel Z. (jun.). Kr.
Wachs M. 76.
Wajgel E. L. 1898.
Wągrowski K. 13.
Wątorek A. L. 1897.

Walczyński J. 67. 1881.
Waligórski Cz. 77.
Walkowski J. 11. 1896.
Wallach D. L. *W.* 1893.
Walsleben T. 32.
Warzycki Kr. 37.
Wąsowicz Z. Kr. 1896.
Wechsler E. L. 1889.
Wechsler L. 1. 1893.
Wehr W. L. 1875.
Weigel J. L. *W.* 1866.
Wein H. L. 1897.
Weinreb Moj. L. 1897. *W.*
Weinreb S. 68.
Weinsberg J. Kr. 1899.
Weiss L. L. *W.* 1890.
Weissberg L. L. 1899.
Weissberg Z. 66. *W.*
Weissmann G. 6.
Węclewski T. 17.
Werner K. 59.
Wernikowski W. Kr. 1898.
Wernicki J. L. *Moskwa.* 1860. *Kraków.* 1866.
Wernicki K. 19. 1895.
Wicherkiewicz. Kr. *Berlin.* 1872.
Wiczkowski J. L. 1883.
Wierzbicki G. Kr.
Wieselmann J. 7.
Wiktor J. L. 1876.
Wiktor M. L. 1895.
Wilczek L. 1898.
Wilczyński L. Kr. 1900.
Wilder I. 17. *W.*
Willer A. L. 1890. *W.*
Wilkosz A. Kr. 1874.
Wilson R. 22.
Winogrodzki A. 56. 1900.
Wisłocki J. 36.
Witoszyński W. 66. 1895.
Witkowski E. 33.
Witaliński W. Kr. 1901.
Wittels J. 61.
Wnękowicz S. 61.
Wojciechowski B. Kr.
Wojczyński M. 43. *Petersburg.* 1895. *Kraków* 1900.
Wojtkowski J. 58. 1887.
Wójtowicz E. Kr. 1891.
Wójtowicz J. Kr.
Wolf Aron. L. 1901.
Woś M. 28. 1901.
Woszczyński J. 36. 1893.
Woynarowski K. 11. 1895.
Wróblewski W. 71. 1895.
Wurst A. 26.
Wyrzykowski K. 76. 1896.
Wysocki A. 75.

Zabłocki S. L. *W.* 1896.
Zadurowicz B. 70.
Zadurowicz E. 70. 1886.
Zagórski A. 55. *Bazylea.* 1866.
Zagórski R. 36.
Zajączkowski J. L. 1895.
Zakaszewski W. 3.
Zakreys F. L. 1890.
Zakrzewski J. L. 1893.
Zaleski E. 75.
Zaleski Karol. 57.
Zaleski Kaz. 61.
Zanietowski J. Kr. 1893.
Zaorski B. 27.
Zaręba G. Kr.
Zaręba A. 14. 1872.
Zarzycki E. 20.
Zasacki S. 6. 1894.
Zathey W. Kr. 1903.
Zatlokal R. 30. 1894.
Zauderer A. 8.
Zavadil T. L. 1890.
Zawadziński S. 71.
Zawadzki. L. 1902. L.
Zawilski S. 33. 1894.
Zawisza A. 64.
Zbigniewicz J. 67. 1890.
Zborowski J. 71. 1870.
Zduń J. 30. (ojc.). 1854.
Zduń J. 39. (syn). 1892.
Zeitner J. Kr. 1894.
Zgórski K. L. 1884.
Ziarko J. Kr. 1896.
Zieliński R. 42. 1894.
Ziembicki G. L. *Paryż.* 1875 — *W.* 1880.
Ziembicki W. L. 1900. L.
Zins Klemens 61. 1896.
Zion O. L. *W.* 1891.
Zipper A. L. 1899. *Graz.*
Zirhoffer K. 47. *W.* 1892.

Zoll J. Kr. 1892.
Zopoth A. Kr. 1896.
Zuzak. L. 1894. *Pr.*

Żędzianowski S. 71. 1888.
Żeliński T Kr 1900.
Żmigrod B. Kr. 1900.
Żukowski A. 61. *W.*
Żuławski K. Kr. 1870.
Żuławski L. 18. 1896.
Żurakowski R. 4. 1898.
Żukotyński J. 53.
Żychoń J. 43. 1894.
Żydłowicz W. Kr. 1894.

SPIS CHIRURGÓW.

Ackerbauer S. 23. *Lwów* 1870.
Aderschläger J. 75. *Peszt* 1899.
Adler S. 10. *Peszt.* 1860.
Arzt J. 33. *Lwów.* 1862.
Atlas S. 57. 1875.

Bendl Z. 25. *Peszt.*
Bardach T. 13.
Bardasz M. 56. *Peszt.* 1858.
Benda A. 52. *W.* 1858.
Bendel Z. 25.
Berger A. 30. *Klausenburg.*
Berger E. 58. *Lwów.*
Bernfeld L. 55. *Budapeszt* 1868.
Beschloss M. L. *L.* 1863.
Biber M. 48. *L.*
Bienenwald S. 75. *L.* 1868.
Blaustein E. L. *L.* 1860.
Blum Z. 60. *Klausenburg.*
Brauner L. 15.
Burnatowicz R. 21. *Ołomuniec.*

Chilf J. 48. *L.*
Chilf S. L. *L.* 1866.
Czernek H. 7. *W.* 1852.

Deutsch H. 75. *Peszt.*

Elner M. 51. *L.*
Ellner S. 76. *L.*
Erychleb J. 71. *Peszt.* 1869.

Gabel H. L. *L.* 1866.
Gabel R. 25 *L.*
Goldschneider J. 52. *L.*
Grabscheid M. L. *L.* 1869.
Grader M. 61. *L.* 1868.
Grünfeld J. 6. *Peszt.*

Handt J. 2. *Klausenburg.*
Hellman T. 65. *L.* 1865.
Herold J. 51. *Klausenburg.*
Herzum J. 55. *Ołomuniec* 1853.
Hirsch H. 51. *Peszt.*
Hirschhorn F. 75. *L.*
Hladij S. 22. *L.*
Hrazdilek E. 66. *Ołomuniec.*

Kelhofer S. 70. *L.*
Kibitz B. 51. *L.*
Kibitz N. 51. *L.*
Kiczales H. 26. *L.*
Klein D. 78. *Ołomuniec* 1868.
Kostman J. 49. *L.*
Kräuterblüth J. 63. *Klausenburg* 1867.
Kreiner E. L. *L.* 1874.
Krist 6.
Kujłowski L. 16. *L.* 1849.
Kümermann. 49.
Kurzer L. L. *Peszt.* 1868.

Landau A. 19. *L.*
Lateiner L. L. *L.* 1861.

Letz S. L. *L.* 1864.
Lisowski M. L. *Magist. wiedeński.*
Loewner 61. *L.*

Margulies E. 22. *Klausenburg.*
Mantel M. 74. *Peszt.*
Mark S. L. *L.* 1872.
Metal J. 58. *Peszt.* 1860.
Mosler M. 10. *L.* 1859.

Neustein J. 69. *L.*
Nussbaum M. 6. *Peszt.* 1855.

Obuszkiewicz S. 62. *L.* 1868.
Ostersetzer A. 13i *L.*

Platner J. 66. *L.* 1867.
Petersil J. 75. *L.*
Pomeranz F. 61. *L.* 1858.
Pordes S. 60. *L.*

Raab H. 38. *L.* 1855
Rager J. 6. *L.* 1860.
Raps. 27.
Rares J. 22. *L.*
Reder E. 29. *Klausenburg.*
Reiner J. 55. *L.* 1851.
Reischer J. 73. *Klausenburg.*
Reiss E. 53. *L.* 1864.
Rosenbaum L. 6. *L.*
Rosenbaum M. 60. *L.*
Rosenberg N. 62. *L.* 1865.
Roth W. 2. *L.*
Rotter A. 12. *L.*
Rotter H. 55.
Rudich L. 30. *Klausenburg.*

Salver J. 48. *L.*
Schabbus E. 37. *Klausenb.* 1871.
Scheps J. 19. *Klausenburg.*
Schnitzer P. *L.* W.
Siebner N. 22. *L.*
Siegelbaum J. 27. *L.*
Sobelsohn D. 22. *L.*
Spelda A. 1. *Salzburg.* 1872.
Spiegel E. 64. *L.* 1872.
Starwer M. 60.
Stein A. 65. *Klausenburg.*
Sternberg J. 49. *L.*

Temple D. 63. *Peszt.*
Terner H. 29. *L.*
Thalheim J. 48. *L.* 1874.

Weczerka A. 71. *Ołom.* 1852.
Wieselmann M. 3. *L.* 1879.
Wehrn L. 77.

Zauderer M. 42. *Wiedeń.* 1851.

Polecone przez Świetne Tow. lekarskie krak.

Bad Warmbrunn

w Górach Olbrzymich.

346 m. n. p. m., stacya kolei żelaznej.

6 zdrojów siarczanych, gorących, o temp. 25—43° C. Wskazane w reumatyzmie, podagrze, cukrzycy, cierpieniach przewodu pokarmowego, nerek i pęcherza, cierpieniach nerwowych, kobiecych i skórnych. Picie wód i leczenie kąpielami. Kąpiele basenowe, wannowe, tusze, kąpiele borowinowe, z kwasu węglowego, elektryczne.

Własny zakład wodoleczniczy, dla masażu i t. d.

Miejsce klimatyczne u stóp Gór Olbrzymich. Wspaniałe promenady, koncerty, reuniony, teatr, lawn-tennis i inne place do zabaw.

Sezon od 1. maja do 1. października.

Prospekty wysyła na żądanie **Zarząd kąpielowy w Warmbrunn** albo **Allgemeine Bäder-Verkehrs-Anstalt in Berlin NW. Neustädtische Kirchstrasse 15.**

Wysyłką wód leczniczych z »Nowego« i »Małego źródła« tudzież wody stołowej ze »źródła Ludwika« zajmuje się

Hermann Kunicke w Warmbrunn.

Roczne zestawienie.

Miesiąc	Przychód		Rozchód	
Styczeń . . .				
Luty				
Marzec . . .				
Kwiecień . .				
Maj				
Czerwiec . .				
Lipiec . . .				
Sierpień . .				
Wrzesień . .				
Październik .				
Listopad . .				
Grudzień . .				
Razem . . .				